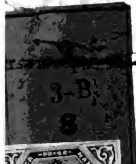
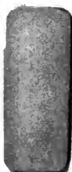
EUTROPII HISTORIAE ROMANAE BREVIARIUM AB URBE CONDITA USQUE AD VALENTINIANUM ET...

Eutropius, Anne Dacier

3-B
8

10
4 L
11

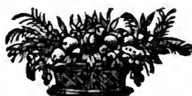
EUTROPII
HISTORIÆ ROMANÆ
BREVIARIUM
AB URBE CONDITA USQUE AD VALENTINIANUM ET VALENTEM AUGUSTOS,

NOTIS ET EMENDATIONIBUS ILLUSTRAVIT

ANNA TANAQUILLI FABRI FILIA,

JUSSU CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM SERENISSIMI DELPHINI.

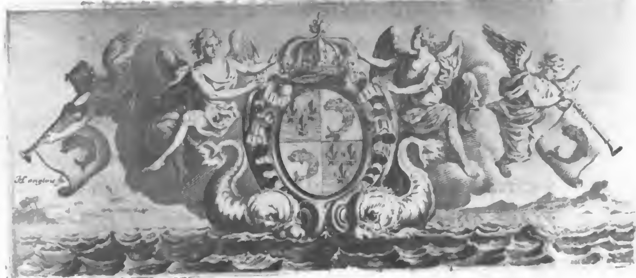

PARISIIS,
Apud Viduam ANTONII CELLIER, via Citharæa.

M. DC. LXXXIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

SERENISSIMO

DELPHINO

S. P. D.

ANNA TANAQUILLI FABRI FILIA.

PVD Antiquos cum quis arti, quam profitebatur, valedicere vellet, ſolebat ille omnia artis ſuæ inſtrumenta Deo, qui eidem præſidebat, dedicare, eaque ejus templo apponere. Simili ratione nunc

Tecum agere decrevi, DELPHINE SERENISSIME: *hic Tibi Musa nostra Latina desinet, quæ à Te principium sumpsit, quæque propter Te solum sese hominibus ostendere non verita est. Olim quidem quasi lusoriam operam literis navavi nulla cupiditate scriptum aliquod edere, & sic in ora hominum pervenire; sed postquam ab Invictissimo tuo Parente, institutionem tuam quoquo modo juvare, & studiola mea in usum tuum convertere jussa sum, mihimet deesse non potui quin munus illud mihi honorificentissimum sustinere conarer. Cœpi itaque rem seriam aggredi, & primo quidem Historicum Florum sub auspiciis tuis emisi, deinde Dictyn Cretensem, postea Sextum Aurelium Victorem, & nunc tandem Eutropium. Fateor*, DELPHINE SERENISSIME, *ea spe me diu oble-*

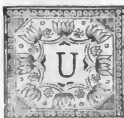
ctare non potui, fore ut hæc Commentationes Tibi multum prodesse possent. Mihi eam laudem præripuit industria tua & ingenii tui celeritas, quippe dum altiora petis, humiliora ista cito pervolasti. Neque tamen ea omnia, qualiacumque sint, perdita duco, DELPHINE SERENISSIME. *Eveniet tempus illud cum ea usum aliquem præstent Regio Infanti, qui* VICTORIÆ *Matris e gremio teneras porrigens manus, ad Te dulse risit semihiante labello; Divino, inquam, illi puero quem, ut olim tibi Musa nostra cecinit, e thesauris suis eduxit Deus Optimus Maximus, ut ostendat se genti Borboniæ nec metas rerum nec tempora ponere. Omnia virtutum semina Borboniis ingenerantur,* DELPHINE SERENISSIME, *sed ea rectis cultibus & augenda & corroboranda: quare Musæ junctæque*

Musis Gratiæ a Te illud expectant, ut Almum tuum Burgundiæ Ducem eis educandum mandes, donec postquam earum ope felices auctus ceperit, tute eum exemplis tuis instruas, veramque Virtutis viam edoceas, qua & Te & Avum suum sequendo ad summum gloriæ fastigium evehatur. Faxit Deus, *ut non solum Tibi & Invictissimo Avo suo similis sit, sed etiam ut Vobis similem progeniem det, ita, dum reliquæ omnes Nationes hominum imperata facere videbuntur, soli Galliarum populi, se non hominibus parere, sed veris Regibus, qui Deum in terris imitentur, obtemperare & fatebuntur & sentient. Vale,* DELPHINE SERENISSIME, *& vive.*

Lutetiæ Parisiorum Idibus
Decemb. 1682.

PRÆFATIO.

T ſtudia optatos fructus ferant, Hiſtoria Romana apprime tenenda eſt, adeoque legendi in Latinis quidem Titus Livius, Tacitus, Ammianus; & in Græcis Dionyſius Halicarnaſſeus, Polybius, Dion Caſſius: Sed quia illud tantæ molis eſt, ut vix poſt multos annos explicari poſſit, compendioſa quædam via ſequenda eſt. Præſto ſunt igitur Florus, Aurelius Victor, Eutropius, quos minores Hiſtoricos vulgo vocant. Florum quidem juventuti minus aptum arbitror, quippe qui non tam Hiſtoricus quam Orator ſive Panegyriſta. Aurelius Victor Hiſtoricus quidem optimus, ſed qui firmiorem ætatem poſcit. Vix enim ab iis intelligi poterit qui non aliquam Hiſtoriæ Romanæ notitiam præ ſe ferant. Eutropius reliquis præſtantior teneræque puerorum ætati convenientior: nam præterquam ſtilo plano eſt & facili, etſi quandoque minus puro, tempora omnia accurate ponit, quæ ſi in Hiſtoriis negligantur, reliqua omnia ruere & retro ſublapſa referri neceſſe eſt. Quare primo legendus Eutropius, poſt eum Aurelius Victor,

ẽ

poſt Aurelium Florus. Eos omnes nunc per me in uſum SERENISSIMI DELPHINI notis & emendationibus illuſtratos habebis, Lector, in Floro quidem & Aurelio mihi viam munivere Viri Doctiſſimi eodem labore defuncti. In Eutropio vero nullum mihi auxilium fuit, nemo enim in hunc Scriptorem aliquid exaravit quod mihi videre contigerit. Cur autem ita neglectus fuerit Eutropius divinare non poſſum, neque enim ita contemptus olim fuit. Eum Græce vertit Pœanius, homo quidem non ſatis doctus in Latinis, ut in notis patebit. Capito genere Lycius hunc Scriptorem etiam Græcè verterat, ſed ex illo opere nihil hodie ſupereſt, quod ſciam. Leguntur apud Suidam incerti Scriptoris fragmenta ex Eutropio converſa, multa denique ex Eutropio in ſcripta ſua tranſtulerat Joannes Antiochenus, ſed an ex Latino Eutropii exemplari, an ex Græca Capitonis, vel alterius qui apud Suidam citatur, verſione hauſta illa ſint haud quidem affirmari poſſe arbitror. Vale.

ELIAS VINETUS
DE EUTROPIO.

Bundanter de rebus & copiose scripserant Græci Latinique auctores permulti, quorum libros fuerunt qui statim contraherent. Eutropius contra, res Romanas ab Urbe condita ad suam usque ætatem brevissime explicuerat, quo sic Valentem, qui omnium literarum ignarus ad imperium pervenisset, ad superiorum ducum principumque Romanorum res gestas percurrendas alliceret. Invenit vero ille, qui ex L. Annæo Floro, Eusebio, Sexto Victore, Hieronymo, Rufino, Orosio & aliis, tam multa infercirent, ut exemplar Basileense anno Christi M. D. XXXII, maius sit decuplo, quam quod ab auctore ipso editum fuerat. Illorum epitomas conqueruntur literarum studiosi caussam fuisse, cur Polybii, Trogi, Victoris, Ulpiani & aliorum Jurisconsultorum præclara scripta interciderint: sed qui Eutropii Breviarium ita labefactaverant, quanto sint de literis melius meriti, tuum esto judicium. Ego certe boni auctoris vicem diu & multum dolui, donec incidi tandem in antiquum illum Dominicalium Burdegalensium librum, ex cujus fide tam integrum damus id opus, ut nunc primum editum videri possit. Si quisquam est autem ex elegantiæ studiosis, cui titulus à nobis repositus insolens, atque adeo barbarus, propter vulgatem Breviarii significationem, esse videatur, is sciat scriptum librum, cujus antiquitati vel hoc loco plurimum tribuimus, ita habuisse, nec esse cur rejiciamus, postquam Plinius & Suetonius Breviarium pro commentario, & ut nunc vulgo dicitur, epitome, multis locis usurparunt, quamvis scribat Seneca in ea epistola, quæ suarum XXXIX inscribitur, suo tempore vulgo Breviarium dici cœptum, quod ante, cum Latine loquerentur Romani, Summarium vocabatur.

De auctore solum hoc comperimus, Breviarium hoc rerum Romanarum ad Flavium Valentem Augustum conscripsisse, qui cum Valentiniano fratre imperare cœpit, ut putat Hieronymus, A. Christi CCCLXVII: in cujus Breviarii libro ultimo obiter hoc de se attigit, militasse sub Juliano Augusto, ejusque in Persas expeditioni interfuisse. Quod si præstitisset, quæ in extremo eodem libro X pollicetur, illic fortasse plura de se memoriæ prodidisset. Christianum, sunt, fuisse conjiciant ex his de eodem Juliano: NIMIUS RELIGIONIS CHRISTIANÆ INSECTATOR, PERINDE

TAMEN, UT CRUORE ABSTINERET; ſcripſeruntque quidam nuper, quod monachus fuerit, & D. Auguſtini diſcipulus: ſed non ego credulus illis, qui nihil probant. Nam neque unus apud Ammanium, Proſperum, Gennadium, & alios etiam eodem tempore, Eutropius: neque in iis auctoribus quidquam, quod ad hunc pertinere Eutropium adſeverare poſſis. Hoc tantum addiderim, Conſtantinopolitanum, ſeu, quem ſe memorat Ammianus Marcellinus in extremo libro XXXI, Græcum & militarem fuiſſe, ex his poſſe conjici: primum, quod ejus nomen unicum ſit, & Græcanicum: deinde quod oratio non admodum Romana, niſi id ſæculo illi malis adſcribere: tum quod bella ſit ſecutus, quæ in eo orbe ſunt geſta: poſtremo quod ad eum ſcripſit, qui apud Conſtantinopolin, partem imperii Romani Orientalem adminiſtrabat. Vale. Burdegalæ XV Kal. Jun. M. D. LIII.

DE EUTROPIO

GER. JOANNES VOSSIUS.

EUTROPIUS, ſophiſta Italus, ut eum vocat Suidas, cum alia quædam, eodem teſte, tum Breviarium ſcripſit rerum Romanarum ab V. C. uſque ad Flavium Valentem Auguſtum, cui & opus ſuum dicavit. Militaſſe ſe ait ſub Juliano, atque expeditioni ejus in Perſas interfuiſſe. Quo & pertinent verba Georgii Codini in Selectis de Originibus Conſtantinopolitanis, ubi ſic ſcribit: Εὐτρόπιος ὁ σοφιστὴς, ὁ τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ συμπατρὼν ἐν τῷ Περσίδι. Laudat vero eum teſtem in rebus Conſtantini Magni, quæ oculis ſuis vidiſſe eum ait. Atque ex his patet error Ptolemæi, & hujus ſe auctoritate tuentis Raphaëlis Volaterrani, qui Eutropium hunc fuiſſe putarunt diſcipulum B. Auguſtini. Quæ & ſententia eſt Geſneri, & Eiſingrinii, & Theodori Zuingeri, Theatri ſui volumine VI Lib. II: ad hæc Poſſevini in Apparatu ſacro, atque alliorum. In errorem omnes eos impulit, quod Gennadius in illuſtrium Virorum catalogo Eutropium quendam referat, de quo hunc in modum apud eum legitur: „Eutropius presbyter ſcripſit ad duas ſorores, ancillas Chriſti, quæ ob „devotionem pudicitiæ, & amorem religionis exheredatæ ſunt a paren„tibus, epiſtolas in modum libellorum conſolatorias, eleganti & aperto „ſermone duas, non ſolum ratione, ſed etiam teſtimoniis Scripturarum „munitas. Meminit autem ejus Gennadius poſt Auguſtinum, Oroſium, & alios. Hunc illi eſſe Breviarii ſcriptorem crediderunt. Sed tempora repugnant, cum auctor Breviarii, Conſtantini, ejus liberorum, Juliani, Joviani, & Valentis temporibus vixerit: at non item Gratiani, aut Theodoſii; ſaltem non Arcadii, & Honorii, ut Auguſtino eſſe junior non poſſit. Adhæc ille Gennadio memoratus presbyter erat: at hic an Chriſtianus

fuerit, merito ambigitur, cum reticeat Chriſtianorum perſecutiones X, ac in Joviano aperte ſuadeat perfidiam. Scio eſſe, qui Chriſtianum fuiſſe colligant exinde, quod de Juliano ſcribat: RELIGIONIS CHRISTIANÆ INSECTATOR, PERINDE TAMEN, UT CRUORE ABSTINERET. Sed ita quoque ſcribere potuit gentilis, ſaltem qui in confinio tenebrarum ac lucis conſtitutus, nec gentilem religionem probaret, nec Chriſtianæ tamen nomen dediſſet: quales ſæculum illud habuit multos. Sed utcumque hoc eſt, tempora, ut vidimus, eos refellunt, qui Auguſtino Eutropium faciunt juniorem. Stylum ſi ſpectes, parum eſt concinnus: ſed hoc ætati, qua vixit, tribuamus. Res vero ipſas compendio ſatis commodo conſtrinxit. Sane quanti a Græcis fieri ſoleat, vel argumento il ud erit, quod Capito hiſtoricus Lycius, epitomes Eutropii μετάφρασιν ſcripſerit Græce: ut Suidas docet in Καπίτων. Imo & Simlerus, in Appendice bibliothecæ Geſneri, teſtatur, in bibliotheca P. Pithœi exſtare Παιανίου μετάφρασιν Romanæ Eutropij hiſtoriæ. Ac video quædam ex Pæanio hoc citari a Scaligero. Compendio Eutropii Paulus Diaconus, malo ſane exemplo, ſua inſerſit; ut liquet ex undecim primis Hiſtoriæ Miſcellæ libris: de quibus dicemus, cum ad Paulum Diaconum deventum erit. Meminit & Eutropii Beda Hiſt. Angl. Lib. I. cap. XI. &, qui ſæculo toto Beda junior eſt, Hincmarus Rhemenſis, opuſculo ad Hincmarum Laudunenſem cap. XVI: ubi de caſtello Lauduno loquens ait: „Quod ſicut Eutropius, anti„quus hiſtoriographus, dicit, auctore Marcobrio prætore conditum, ab „exordio ſui in paganiſmo inter civitates, vel provinciales ſedes, nomen „& locum non habuit. Facit & mentionem Flodoardus Pontif. Rom. lib. I. cap. I. & Leo Oſtienſis (qui Alexii & Henrici Impp. temporibus fuit) Chronici Caſinenſis lib. I. cap. XVII. De Eutropio hoc ſatis: a quo diverſus eſt Eutropius grammaticus, quem de literis teſtem laudat Priſcianus lib. I. item Eutropius medicus, memoratus Marcello Empirico præfat. operis de medicamentis

---

CAROLUS SIGONIUS
DE EUTROPIO.

FLavius * Eutropius ſub Valentiniano majore vixit: minus quidem elegans; ſed cum ex Livio, & Salluſtio res, nobis nunc ignotas, decerpſerit, & omnem Hiſtoriam Romanam breviter ab V. C. uſque ad Juliani Principis mortem libris decem perſequatur; magni a nobis fieri debet.

* *Unde hoc Flavii prænomen ſit, non facile apparet. Nullus enim excuſorum librorum, neque manuſcripti, quos Vinetus & Sylburgius verſarunt, hoc nomen habere*

BALTHASAR * BONIFACIUS
DE EUTROPIO.

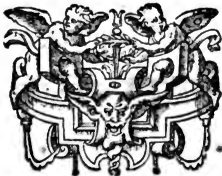
FLavius Eutropius decem brevissimis libris Romanam historiam strictim complexus, Pauli Diaconi injuria productus, ac ex conferto dilutior effectus, omnem pene dignitatem amisit; donec fideli opera Antonii Schonovii restitutus in integrum, & quodam quasi postliminio reversus, pristinum locum recuperaret. Diaconus ille, monitu Adilbergæ, Desiderii Langobardorum Regis filiæ, non solum auctoris hujus historiam interpolem fecerat, sed ipsam pene totam inverterat, dum multa de suo infarciret, multaque passim adimeret, aut transferret. Militavit Eutropius sub Juliano parabata ac desertore, librumque suum dedicavit Valenti. Nec satis liquet, cujus ille fuerit religionis; quippe qui, in colliminio tenebrarum ac lucis constitutus, nec Paganorum ritus probaret, nec CHRISTO tamen dedisset nomen. Sophistam Italum vocat Suidas, eodemque nomine censetur in originibus Constantinopolitanis. Quanquam non desunt, qui hunc Eutropium historicum eundem esse contendunt cum Eutropio presbytero Africano, Augustini discipulo, qui duas ad sorores consolationes conscripsit, cujus meminere Ptolemæus Lucensis, & Raphaël Volaterranus. Stylum ejus improbat Vossius, ut parum concinnum; fatetur tamen, res ipsas compendio satis commodo ab Eutropio constrictas. Doctissimum fuisse Eutropium, & multa eloquentia scripsisse putat Jacobus Philippus. Antiquum historiographum appellat Hincmarus Rhemensis. At Schonovius non eum inter antiquos recenset; sed licet scripsit posterius, neque tamen, inquit, minor eloquentia, & judicio etiam superioribus fuit eminentior. Sane quanti eum Græci fecerint, vel argumento illud erit, quod Capiton, & Pæanius, Eutropiani compendii metaphrasin Græce scripserint. Duæ sunt autem omnino res, quæ famam, & gloriam scriptoribus conciliare soleant, si in alienas transferantur linguas, sique interpretationibus illustrentur.

* *Bonifacii hujus de Romana Historia scriptoribus Excerpta, Venetiis parce excusa, & in Germania fere invisa, ex Anglicana bibliotheca protraxit, & Helmstadii imprimi denuo curavit Cl. Busmannus.*

HENRICUS VALESIUS
DE BREVIARII EUTROPIANI METAPHRASIB.

** Ad Excerpta Peiresc. ex Io. Antiocheno.*

Οὕτω δὴ μίτυλός τι] Hæc verba citat Suidas in *μίτυλος* absque auctore, ut solet. Sunt autem ad verbum hæc cuncta translata ex Eutropii Epitome seu Breviario Hist. Rom. cujus hæc sunt verba: *L. Valerius fatal ter mortuus est: . . . . . annum luxerunt.* Neque vero hic duntaxat locus, sed pleraque ex sequentibus; ex eodem Eutropii Breviario conversa sunt, ubi & nos ipsa Eutropii verba interpretationis loco adhibuimus. Ceterum hæc Eutropii versio, qua utitur Joannes Antiochenus, & antiquior est, & longe elegantior ea, cujus auctor fuit Pæanius. Ac, ni fallor, ejus auctor est Capito Lycius, scriptor vetustus, qui paulo ante tempora Justiniani vixit. Laudatur enim a Stephano Byzantio in Ψιμάδα. Vixit autem Stephanus temporibus Justiniani Aug. quod multis argumentis compertum habeo. Ab hoc Capitone Eutropii Breviarium Græce conversum, testis est Suidas his verbis: Καπίτων Λύκιος ἱστορικὸς, ὅστις ἔγραψεν Ἰσαυρικὰ βιβλία η΄ (lege ιη΄ nam apud Stephanum loco citato laudatur Capitonis Isauricorum lib. XV.) μετάφρασιν τῆς ἐπιτομῆς Εὐτροπίου. Proinde non possum assentiri Cujacio, qui Pæanium auctorem ejus versionis Eutropii, quæ exstat, unum & eundem facit cum Capitone.

Extrait du Privilege du Roy.

PAR grace & Privilege du Roy, il est permis à Mademoiselle LE FEBVRE de faire imprimer les Livres intitulez *Aurelius Victor* & *Europe*, qu'elle a commentez & expliquez, par tel Libraire ou Imprimeur, en tel volume, marge, caractere, & autant de fois que bon luy semblera, pendant le temps de six années consecutives, à commencer du jour qu'ils seront achevez d'imprimer, iceux vendre & distribuer par tout le Royaume; Et défenses sont faites à tous Libraires, Imprimeurs, & autres, de faire imprimer, vendre & distribuer lesdits Livres & Commentaires, sous quelque pretexte que ce soit, mesme d'impression étrangere, ou autrement, sans le consentement de ladite Damoiselle le Febvre, ou de ses ayans cause, à peine de confiscation des Exemplaires contrefaits, amende arbitraire, dépens, dommages & interests, ainsi qu'il est plus au long porté par les Lettres dudit Privilege, DONNÉ à Versailles le quinziéme jour de Juin mil six cens quatre-vingt-un, & du regne de Sa Majesté le trente-neuviéme. Signé, Par le Roy en son Conseil, LE ROUGE. Et scellé du grand Sceau de cire jaune.

Registré sur le Livre de la Communauté des Marchands Libraires & Imprimeurs de Paris, le 23. Juillet 1681.

Signé, C. ANGOT, *Syndic*,

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le dernier jour de Decembre 1682.

Les Exemplaires ont esté fournis.

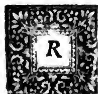
Ladite Damoiselle LE FEBVRE a cedé son droit de Privilege pour *Eutrope* à la veuve A. Cellier, suivant l'accord fait entr'elles.

EUTROPII

EUTROPII
BREVIARIUM
HISTORIÆ ROMANÆ,
AB URBE CONDITA
AD ANNUM EJUSDEM URBIS M. C. XIX.

DOMINO
VALENTI,
GOTHICO,
MAXIMO, PERPETUO
AUGUSTO.

Es Romanas ex voluntate * *Mansuetudinis tuæ ab Urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotiis, vel bellicis, vel civilibus eminebant, per ordinem temporum brevi narratione collegi, strictim additis etiam iis, quæ in Principum vitis egregia exstiterunt; ut Tranquillitatis tuæ possit mens divina lætari, prius se illustrium virorum facta in administrando imperio sequutam, quam cognosceret lectione.*

NOTÆ.

* ***Mansuetudinis.***] Hic ***mansuetudinem*** dicit & infra ***tranquillitatem.*** Ut illa tempestate vera illa Romani sanguinis nobilitas pœne exaruerat, ita & sermonem Latinum incesserat turpis illa barbaries, & vere Gothica, quæ postea invaluit magis, ut cum ad Principes scriberent, eos *serenitatis, tranquillitatis, mansuetudinis, clementiæ, & æternitatis* titulo cohonestarent, quarum appellationum nullum apud antiquos vestigium. Ex eodem fonte manarunt quæ hodieque vigent, & cum honore personarum; nam piaculum sit nisi ita loquaris, *Excellentia vestra, Celsitudo, Eminentia, Reverentia vestra*; & ne quid ineptiarum absit, *Dominatio vestra*, quo nihil apud finitimos nostros frequentius, si vel agasonem aliquem aut sulfuratorum propolam alloquantur; & tamen *ô seclum insipiens!* Nino, Cyro, Alexandro & Karolo Magno hujus nominis ferculum satis esset. *Pater meus.*

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER PRIMUS.

ROMANUM imperium, quo neque ab exordio [1] ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a ROMULO exordium habet, qui [2] Vestalis virginis, & [3] (quantum putatus est) Martis, cum Remo fratre, [4] uno partu editus est. Is cum inter pastores [5] latrocinaretur, [6] octodecim annos natus, [7] urbem exiguam in Palatino monte constituit, XI. Kal. I.

NOTÆ.

1. *Vllum fere minus.*] Ideo addit *fere* quia noverat alia fuisse imperia, ab exordio, Romano etiam imperio minora.

2. *Vestalis virginis filius.*] Rheæ Sylviæ, quam alii Iliam dicunt.

3. *Quantum putatus est.*] Innuit creditum illud tantum fuisse, & nullis argumentis confirmatum. Hoc de se mater tantum confessa erat. Vide Florum cap. 1. lib. 1.

4. *Vno partu.*] *Vno partu cum Remo fratre*, ita enim verba ordinanda sunt.

5. *Latrocinaretur.*] Latrocinari non est quod vulgo dicimus *voler, brigander*: si ita esset, contrarium plane scriberet Plutarchus qui ait Romulum & Remum in raptores & viarum obsessores impetum fecisse, & eorum injuriam finitimis arcuisse. Nimirum *latrocinari* nihil aliud est quam militare, vitam in armis degere. Plaut. in Mil. Glor. act. II. sce. ult.

An quia latrocinamini, arbitramini,
Quid vis licere facere vobis, verbero?

& Gracchus in Nonium: *qui apud regem in latrocinio fuisti.*

6. *Octodecim annos natus.*] Idem Solinus *Qui (Romulus) auspicato fundamenta murorum jecit duodeviginti natus annos.*

7. *Vrbem exiguam.*] Romam quadratam intelligit, quæ tamen proprie urbs non erat, sed arx.

Maii [1] Olympiadis sextæ anno tertio, [2] post Trojæ excidium, [3] ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto.

II. Condita civitate, [4] quam ex nomine suo Romam vocavit, hæc fere egit. [5] Multitudinem finitimorum in civitatem recepit: centum ex senioribus elegit; quorum consilio omnia ageret: [6] quos Senatores nominavit propter senectutem. Tunc, cum uxores ipse & populus non haberent, invitavit ad spectaculum [7] ludorum vicinas Urbis nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum injuriam, [8] Cæninenses vicit, [9] Antemnates, [10] Crustuminos, Sabinos, [11] Fidenates, [12] Vejentes [13] (hæc omnia oppida Urbem cingunt:) [14] Et cum orta subito tempestate non comparuisset, [15] anno

NOTÆ.

1. *Olympiadis sextæ anno tertio.*] Id est paulo plusve minus ante Christum natum DCCLII. alii hoc referunt ad annum 1. olympiadis VII. alii etiam aliter: audi Solinum: *Cincio Romam duodecima Olympiade placet conditam: Pictori octava: Nepoti & Lutatio opinionem Eratosthenis & Apollodori comprobantibus, olympiadis septima secundo anno: Pomponio Attico & M. Tullio, olympiadis sexta anno tertio. Collatis igitur nostris & Græcorum temporibus, invenimus incipiente olympiade septima Romam conditam, &c.*

2. *Post Troiæ excidium, &c. trecentesimo nonagesimo quarto.*] Error est, nam numerus aliquot decadibus amplior esse debet. Sed prisca illa tempora subtiliter & exacte constitui non semper possunt, quod & Eutropius olfecisse videtur, qui dicat (*ut qui plurimum minimumque tradunt*) sunt enim qui plures, sunt etiam qui pauciores, vere tamen Solinus Romam conditam dicit anno post Ilium captum quadringentesimo trigesimo tertio. Quod solidis argumentis comprobavit.

3. *Ut qui plurimum minimumque tradunt.*] Scio hæc verba multis negotium facessere. Subintelligendum est *ut eos prætercam qui, &c.* mediam viam ingreditur Eutrop. inter eos qui plurimum, & eos qui minimum tradunt.

4. *Quam ex nomine suo Romam.*] De Romæ appellatione, vide Festum in *Roma*, & Plutarchum in vita Romuli.

5. *Multitudinem finitimorum.*] Lucum enim inter arcem & Capitolium Asylum fecit, *& statim mira vis hominum, Latini Tuscique pastores, quidam etiam transmarini, Phryges, qui sub Ænea: Arcades, qui sub Evandro duce influxerant. Ita ex variis quasi elementis congregavit corpus unum.* Florus cap. 1.

6. *Quos Senatores nominavit propter senectutem.*] *Consilium Reipublicæ penes senes esset, qui ex auctoritate patres, ob ætatem Senatus vocabantur.* Idem Flori ibidem.

7. *Ludorum.*] Equestre Neptuni certamen fuit. *Consualia* vocant. eaque ætate sua celebrata dicit Strabo.

8. *Caninenses.*] Qui Cæninam urbem incolunt in Latio.

9. *Antemnates.*] In Sabinis 40. stad. ab urbe Roma.

10. *Crustuminos.*] In Latio.

11. *Fidenates.*] In Latio VI. ab urbe milliario,

12. *Vejentes.*] Item in Latio XIX. mill. ab urbe.

13. *Hæc omnia oppida urbem cingunt.*] Tunc oppida, nunc pagi XXX. aut XL. à Roma stadiis. Et hunc tradunt eo tempore finem agri Romani fuisse, & hodieque ibi aliisque in locis qui limites sint Sacerdotes sacrificium peragunt, quod Ambarualia dicitur. Strabo lib. v.

14. *Et cum orta subito tempestas.*] *Quum ad exercitum recensendum concionem in campo ad capræ paludem haberet, subito coorta tempestas cum magno fragore tonitribusque, tam denso regem operuit nimbo, ut conspectum ejus concioni abstulerit, nec deinde in terris Romulus fuit.* Liv. lib. 1. cap. 16.

15. *Anno regni trigesimo septimo.*] Solin. idem. *Romulus regnavit annos se-*

regni trigesimo-septimo, ad deos transisse creditus, [1] consecratus est. Deinde [2] Romæ per quinos dies Senatores imperaverunt; & his regnantibus annus unus completus est.

Postea [3] Numa Pompilius rex creatus est: qui bellum nullum quidem gessit, sed non minus civitati quam Romulus profuit. [4] Nam & leges Romanis, moresque constituit, qui consuetudine præliorum jam latrones ac semibarbari putabantur. [5] Annum descripsit in x. menses, prius sine aliqua computatione confusum: & [6] infinita Romæ sacra ac templa constituit. Morbo decessit quadragesimo-tertio imperii anno. III.

Huic successit [7] Tullus Hostilius. Hic [8] bella reparavit, Albanos vicit, qui ab urbe Roma XII. milliario sunt: [9] Vejentes & Fidenates, [10] quorum alii sexto milliario absunt ab urbe Romana, [11] alii octavo-decimo, bello superavit. Urbem ampliavit, [12] adjecto Cœlio monte. Cum triginta duobus annis regnasset, [13] fulmine ictus, cum domo sua arsit. IV.

NOTÆ.

ptem & triginta.

1. *Consecratus est.*] Id est, inter Deos relatus, eique templa constructa.

2. *Romæ per quinos dies Senatores.*] Patres decem decurias fecere singulosque in singulas decurias creavere, qui summæ rei præessent. Decem simul imperitabant. Unus cum insignibus imperii & lictoribus erat. Quinque dierum spatio finiebatur imperium ac per omnes in urbem ibat, annuumque intervallum regni fuit. Liv. lib. 1. c. 17.

3. *Numa Pompilius.*] E Curibus Sabinis oriundus imperium suscepit anno V. C. 38. Ante C. N. 712.

4. *Nam & leges Romanis.*] Romulus tamen civibus suis leges posuerat; sed illæ fere omnes eo tantum spectabant, ut Romani pleno sinu manubias domum reportarent; modo bellatores præmiatoresque strenui forent, bene erat: Sed si verum agnoscere volumus, proprium id unius Numæ decus est; Virgil. de illo.

——— *Primus qui legibus urbem*
Fundabit, Curibus parvis, & paupere terra
Missus in Imperium magnum. Pater meus.

5. *Annum descripsit in x. menses.*] Florus ait annum in XII. menses descriptum. Idem & Livius lib. 1. cap. XIX. *Atque omnium primum ad cursum Lunæ in duodecim menses describit annum, quem (quia tricenos dies singulis mensibus Luna non explet, desuntque dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe) intercalaribus mensibus interponendis ita dispensavit, ut quarto & vigesimo anno ad metam eandem Solis, unde orsi essent, plenis annorum omnium spatiis, dies congruerent.*

6. *Infinita Romæ sacra.*] *Ille sacra & cerimonias omnemque cultum Deorum immortalium docuit.* Flor. lib. 1. cap. 11.

7. *Tullus Hostilius.*] Anno V. C. 81.

8. *Bella reparavit.*] A Romulo incoepta, & à Numa intermissa.

9. *Vejentes & Fidenates.*] Illi jam antea à Romulo victi, ut supra vidimus, sed postea à Romanis desciverant. Vide Liv. lib. 1. cap. XXVII.

10. *Quorum alii.*] Fidenates.

11. *Alii.*] Vejentes.

12. *Adjecto Cœlio monte.*] Liv. lib. 1. cap. XXX. *Cœlius additur urbi mons, & quo frequentius habitaretur, eam sedem Tullius regia capit, ibique deinde habitavit.*

13. *Fulmine ictus.*] Aurelius Victor: *Et dum Numam Pompilium Sacrificiis imitatur, Jovi Elicio litare non potuit, fulmine ictus cum regia conflagravit.* Ubi vide à me annotata editionis meæ pag. 32.

V. Post hunc Ancus Marcius, [1] Numæ ex filia nepos, [2] suscepit imperium. [3] Contra Latinos dimicavit: [4] Aventinum montem civitati adjecit, & Janiculum: [5] Ostiam civitatem supra mare sextodecimo milliario ab urbe Roma condidit, vigesimo-quarto anno imperii morbo periit.

VI. Deinde regnum [6] Priscus Tarquinius accepit. Hic [7] numerum Senatorum duplicavit; [8] Circum Romæ ædificavit; [9] ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam permanent. [10] Vicit idem etiam Sabinos; [11] & non parum agrorum, sublatum iisdem, urbis Romæ territorio adjunxit; [12] primusque triumphans Urbem intravit: [13] muros fecit, & [14] cloacas: Capitolium inchoavit. Trigesimo-octavo imperii anno [15] per Anci filios occisus est, regis ejus cui ipse successerat.

VII. Post hunc Servius Tullius [16] suscepit imperium, genitus [17] ex nobili fœmina, captiva tamen, & ancilla. Hic quoque [18] Sabinos subegit: montes tres, [19] Quirinalem, Viminalem, Esquilinum Urbi adjunxit.

NOTÆ.

1. *Numæ ex filia nepos.*] Ita Livius, Florus, & alii. Plutarch. ex sorore Numæ natum Marcium dicit.

2. *Suscepit imperium.*] An. mundi 3311. ante Ch. nat. 637. ab U. C. 113.

3. *Contra Latinos dimicavit.*] Politorium urbem cœpit, eamque postea diruit. eos acie vicit & ingenti præda potitus Romam rediit. Liv. 1. c. 33.

4. *Aventinum montem, &c. & Janiculum.*] *Aventinum & Janiculum montes urbi addidit.* Victor. Aventinum, propter novam civium multitudinem. Janiculum, non inopia loci, sed nequando ea arx hostium esset. Id non muro solum, sed etiam ob commoditatem itineris, ponte sublicio tum primum in Tiberi facto conjungi urbi placuit. Liv.

5. *Ostiam civitatem.*] *Ostiam coloniam, maritimis commeatibus opportunam in ostia Tiberis deduxit.* Victor.

6. *Priscus Tarquinius accepit.*] An. mundi 3335. ante Ch. n. 613. ab U. C. 138.

7. *Numerum Senatorum duplicavit.*] Centum iii patres legit, qui deinde minorum gentium sunt appellati. Livius.

8. *Circum Romæ ædificavit.*] Circum maximum.

9. *Ludos Romanos.*] Ludi Romani *magni* dicti quod magnis Diis Jovi, Junoni & Minervæ fierent.

10. *Vicit idem Sabinos.*] Tribus præliis cum illis pugnavit. Vide Liv. 1. 36. & 37.

11. ***Et non parum agrorum.***] Collatia & quidquid circa Collatiam agri erat, Sabinis ademptum. Liv.

12. ***Primusque triumphans urbem intravit.***] Atqui jam tertio Romulus triumphaverat. Non potuit igitur primus triumphare Tarquinius, sed hoc ita intelligendum est, nempe Romulum ovantem urbem ingressum. Et Tarquinium vere triumphantem, & quadrigis invectum, quare optime Florus: ***Inde***, inquit, ***quod aureo curru quatuor equis triumphatur.***

13. ***Muros fecit.***] Muro lapideo, cujus exordium bello Sabino turbatum fuerat, post devictos Sabinos urbem cinxit.

14. ***Cloacas.***] Opus vere regium, in quo naves grandiores ultro citroque libero cursu commeare poterant. Bene illas descripsit Viginereus ad Livium.

15. ***Per Anci filios occisus est.***] Ejus sceleris ministri duo pastores. Vid. Liv. 1. 40.

16. ***Suscepit imperium.***] An. mundi 3373. ante Ch. nat. 575. ab U. C. 176.

17. ***Ex nobili fœmina captiva.***] Ex Ocrisia, quæ in hostium potestatem devenerat capto Corniculo. Vide quæ apud Florum olim dicta sunt pag. 13.

18. ***Sabinos subegit.***] Cum Vejentibus tamen & Etruscis pugnasse Ser. Tullium tradit Livius.

19. ***Quirinalem, Viminalem & Esqui-***

[1] fossas circum murum duxit. [2] Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, [3] habuit capitum LXXXIV. millia civium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV. imperii anno, scelere generi sui Tarquinij Superbi, filii ejus regis cui ipse successerat; [4] & filiæ suæ, quam Tarquinius habebat uxorem.

[5] Lucius Tarquinius Superbus, septimus atque ultimus regum, VIII.
Volscos, (quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab Urbe est) vicit; [6] Gabios, civitatem, & [7] Suessam Pometiam subegit; cum Thuscis pacem fecit; & [8] templum Jovi in Capitolio ædificavit. Postea [9] Ardeam oppugnans, in octavo-decimo milliario ab Urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cùm filius ejus, [10] & ipse Tarquinius Junior, nobilissimi Collatini uxorem stuprasset, eaque de injuria marito & patri & [11] amicis questa fuisset, in omnium conspectu se occidit: propter quam caussam [12] Brutus parens & ipse Collatinus populum concitavit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit, veniensque ad urbem rex portis clausis exclusus est.

NOTÆ.

linum.] Victor; *collem Quirinalem & Viminalem & Esquilias urbi addidit.* Vide ibi notata pag. 37

1. *Fossas circum murum duxit.*] *Aggere & fossis & muro circumdat urbem.* Liv.

2. *Primus omnium censum ordinavit.*] Census dicebatur æstimatio bonorum secundum quam tributa solvebantur. Quare Liv. *Censum*, inquit, *instituit, rem saluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli pacisque munia, non viritim, ut ante, sed pro habitu pecuniarum fierent.*

3. *Habuit capitum* LXXXIV.] Livius LXXX. civium millia censa dicit.

4. *Et filiæ suæ*] Tulliæ quæ supra cruentum patrem currum egit, cum in regiæ domus possessionem acceleraret. Postquam virum suum regem salutaverat. Vide Victorem pag. 38. & Florum pag. 14. ubi vere me legisse arbitror *salutarat* pro *salutaret*; quod à Victore ita plane explicatur & à Festo comprobatur duobus locis in voce *orbius clivus* & in *sceleratus vicus*.

5. *Lucius Tarquinius superbus.*] Imperium suscepit anno mundi 3417. ante Ch. nat. 531.

6. *Gabios civitatem.*] Inter Latinam viam & Valeriam in via Prænestina ad XX. ab urbe milliarium.

7. *Suessam Pometiam.*] Volscorum caput..

8. *Templum Jovi in Capitolio ædificavit.*] supra cap. VI. ait Priscum Tarquinium Capitolium inchoasse. Hic igitur legendum est *exædificavit*. Ut optime pater meus, nisi hæc *ædificavit* interpreteris, absoluit, perfecit. De eodem Livius. 1. 55. *Tarquinios reges ambos, patrem vovisse, filium perfecisse.* Nam & idem Livius cap. 53. *ædificationem*, pro *exædificatione*, posuit de eodem loquens; *captivam pecuniam in ædificationem ejus templi seposuit.*

9. *Ardeam.*] Rutulorum urbem CLX. stad. ab urbe.

10. *Et ipse Tarquinius Junior.*] Nempe *dictus*. Nam cum filius ejus, qui & ipse Tarquinius dicebatur, &c. Sextum Tarquinium vocat Livius.

11. *Amicis.*] Pub. Valerio Volesi filio & L. Junio Bruto. Vide Liv. 1. 58.

12. *Brutus parens & ipse Collatinus.*] Sic scribe, addita virgula, *Brutus, parens, & ipse Collatinus*; atque ita tres erunt. qui autem *parens* dicitur, ille est *Spurius Lucretius Tricipitinus*.

Cumque imperasset annos viginti quinque, cum uxore & liberis suis fugit. Ita Romæ regnatum est per septem reges [1] annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma, ubi plurimum, [2] vix usque ad quintum decimum milliarium possideret.

IX. Hinc [3] Consules cœpere pro uno rege duo hac caussa creari: ut si unus malus esse voluisset, alter eum, habens potestatem similem, coërceret. Et placuit, ne imperium longius, quam annuum haberent, [4] ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur, [5] sed civiles semper essent, qui se post annum scirent futuros esse privatos: fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, Consules Lucius Julius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinius pelleretur, & Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ. Sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas est: [6] Placuerat enim, ne quisquam in urbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Qui, accepto omni patrimonio suo, [7] ex urbe migravit, & loco ipsius factus est Valerius Publicola Consul. Commovit tamen bellum urbi Romæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus, [8] & collectis multis gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicavit.

X. In prima pugna Brutus & Aruns Tarquinii filius [9] invicem se occiderunt. [10] Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ, [11] quasi communem

NOTÆ.

1. *Annis ducentis quadraginta tribus.*] Ita Solinus. Unum tantum annum addit Livius.

2. *Vix usque ad quintum decimum.*] Vejentes tamen subegerant qui decimo octavo ab urbe milliario positi, sed ij tunc Tarquinorum partes sequebantur.

3. *Consules cœpere.*] Anno mundi 3442. ante Ch. nat. 506. ab V. C. 245.

4. *Ne per diuturnitatem.*] *Quippe ex perpetuo annuum placuit, ne potestas solitudine vel mora corrumperetur.* Flor.

5. *Sed civiles semper essent.*] Civilis, & civilitas, non est id quod Gallice sonat. Princeps *civilis* est, qui non tyrannus, non ferox, non impotens est. Contra *incivilis*, ille dicitur qui cives & populos suos pro belluis habet, &c. quales olim Caligula, Nero, Domitianus, & alia id genus seculi sui dehonestamenta, pestes, Alastores. *Civilis* autem princeps, est in quo Vespasianum, Titum, & M. Aurelium Antoninum agnoscas. *Pater meus.*

6. *Placuerat enim ne quisquam.*] *Consulis enim alterius quum nihil aliud offenderit, nomen invisum civitati fuit.* Liv. alii non propter nomen tantum civitati invisum, sed quod pro filiis sororis Tarquinios in urbem reducere tentantibus deprecatus esset. Plutarch. in Poplicola.

7. *Ex urbe migravit.*] Seque Lavinium transtulit. Liv.

8. *Collectis multis gentibus.*] Vejentibus & Tarquiniensibus.

9. *Invicem se occiderunt.*] Eorum pugnam lege apud Livium 2. 6.

10. *Romani tamen ex ea pugna.*] Narrat Livius æquo Marte pugnatum esse, & dextra utrinque cornua vicisse, sed silentio proximæ noctis ex Sylva Arsia ingentem editam vocem Sylvani eam vocem creditam, hæc dicta *uno plus Etruscorum cecidisse in acie, vincere bello Romanum.* Ita inde abiisse Romanos ut victores, Etruscos vero pro victis. Idem Plutarch. in *Poplicola*.

11. *Quasi communem parentem per annum.*] Livius: *sed multo majus morti decus publica fuit mæstitia, eo ante omnia insignis, quia matronæ annum ut paren-*

patrem,

patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium Tricipitinum collegam ſibi fecit, Lucretiæ patrem : quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam ſibi ſumpſit. [1] Ita primus annus quinque Conſules habuit : cum Tarquinius Collatinus Urbe ceſſiſſet propter nomen, Brutus prælio periiſſet, Spurius Lucretius morbo mortuus eſſet.

Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porſena Thuſciæ Rege, [2] & Romam pene cepit. Verum tum quoque victus eſt. Tertio anno poſt reges exactos, Tarquinius cum ſuſcipi non poſſet in regnum, neque ei Porſena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium præſtaret, Tuſculum ſe contulit, quæ civitas non longe ab Urbe eſt : [3] atque ibi per quatuordecim annos privatus cum uxore perſenuit. [4] Quarto anno poſt reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intuliſſent, victi ſunt ; & de his eſt triumphatum. [5] Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti collega, & quartum Conſul, [6] fataliter mortuus eſt, adeo pauper ut, collatis à populo nummis, ſumptum habuerit ſepulturæ, [7] quem matronæ, ſicut Brutum, annum luxerunt. XI.

Nono anno poſt reges exactos, cum gener Tarquinij, ad injuriam ſoceri vindicandam, ingentem collegiſſet exercitum, [8] nova Romæ dignitas eſt creata, quæ [9] Dictatura appellatur, major quam Conſu- XII.

NOTÆ.

tem eum luxerunt.

1. *Ita primus annus quinque Conſules.*] Alii tamen Conſulatum Pulvilli in ſequentem annum deducunt.

2. *Et Romam pene cœpit.*] Quippe Janiculum primo impetu ceperat, & Romam quoque cepiſſet niſi eum Horatius pro ponte ſublicio moratus eſſet.

3. *Atque ibi per quatuordecim annos.*] Livium potius ſequor, qui ſcribit Tarquinium anno exilii decimo quarto Cumis mortuum, quo ſe ad Ariſtodemum Tyrannum contulerat.

4. *Quarto anno.*] *Conſules deinde Marc. Valerius Voluſus & P. Poſtumius Tubertus, eo anno bene pugnatum cum Sabinis, Conſules triumpharunt.* Liv. 2. 16.

5. *Quinto anno Lucius Valerius.*] Lucium vocat quem alii Publium. Neque verum eſt eum in Conſulatu deceſſiſſe, ſed anno ſequenti, nempe ſexto a pulſis regibus: Liv. 2. 16. *Publius Valerius omnium conſenſu princeps belli paciſque artibus anno poſt, Agrippa Menenio, P. Poſtumio Conſulibus, moritur gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeris ſumptus deeſſet. De publico eſt elatus.*

6. *Fataliter.*] Id eſt fato ſuo, non properata morte.

7. *Quem matronæ ſicut Brutum.*] Luxere matronæ ut Brutum. Liv. Vide apud Victorem pag. 44.

8. *Nova dignitas eſt creata.*] Liv. an. octavo a pulſis regibus Dictatoris creandi mentionem factam dicit, ſed nec quo anno, nec quibus Conſulibus, nec quis primus creatus ſit ſatis conſtare, ſe tamen apud veterrimos Auctores T. Lartium Dictatorem primum, Spurium Caſſium Magiſtrum equitum creatos inveniſſe. Eoſdem nominat Dionyſius, ſed eos anno undecimo creatos ſignificat Coſſ. T. Lartio Flavo II. & Q. Cloelio.

9. *Dictatura appellatur, major quam Conſulatus.*] Dictator enim omnia ſuo arbitrio gerebat, nullaque ab ipſo provocatio. *Dictum* enim apud veteres illos Latinos ſummum imperium ſignificabat. Virgil. VI. Æneid.

Hic ego, namque tuas ſortes arcanaque fata
Dicta mea genti ponam.

latus. Eodem anno etiam Magister Equitum factus est, qui Dictatori obsequeretur, neque quidquam similius potest dici, quam Dictatura antiqua, huic imperij potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet, maxime cum Augustus quoque Octavianus, de quo postea dicemus, &, ante eum, Caius Cæsar, sub Dictaturæ nomine atque honore regnaverint. Dictator autem Romæ primus fuit Lartius: Magister Equitum primus, Spurius Cassius.

XIII. [1] Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romæ fecit, [2] tanquam à Senatu atque Consulibus premeretur. Tum & ipse sibi [3] Tribunos plebis, quasi proprios judices & defensores creavit, per quos contra Senatum & Consules tutus esse posset.

XIV. [4] Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum reparaverunt: & victi acie, etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdiderunt.

XV. [5] Octavo-decimo anno postquam Reges ejecti erant, [6] expulsus ex Urbe Quintius Marcius dux Romanorum, qui Coriolos ceperat Volscorum civitatem, [7] ad ipsos Volscos contendit iratus, & auxilia contra Romanos accepit. Romanos sæpe vicit: [8] usque ad quintum milliarium Urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam suam, [9] legatis, qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia, [10] & uxor Volumnia ex Urbe venissent: quarum fletu & deprecatione superatus [11] removit exercitum: Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

NOTÆ.

1. *Sexto decimo anno.*] Idem Livius qui scribit per secessionem plebis Spurium Cassium & Postumium Cominium Consulatum iniisse.

2. *Tanquam a Senatu atque Consulibus.*] Querebatur Plebes se tributis & militia premi.

3. *Tribunos Plebis.*] C. Licinium & L. Albinum, quibus auxilii latio adversus consules erat.

4. *Sequenti anno.*] Alii tamen Coriolos captos scribunt anno superiori. Et ita Livius 2. 33.

5. *Octavo decimo anno.*] M. Minucio & A. Sempronio Coss. Livius. II. 34.

6. *Expulsus ex urbe.*] Quod Plebem colere agros juberet, eique post gravissimam annonam frumentum magno pretio curaret, & ut eo malo domita patribus restitueret, quod vi & seditione extorserat, nempe Tribunos suos. Vide Liv. 2. 34. & notata ad Florum pag. 42.

7. *Ad ipsos Volscos contendit.*] *Damnatus absens in Volscos exulatum abiit, minitans patriæ, hostisque jam tum spiritus gerens.* Liv. 2. 35.

8. *Usque ad quintum milliarium Urbis accessit.*] Multis oppidis captis postremum a Pedo ad Urbem ducit, & ad fossas Cluilias quinque ab Urbe millia passuum castris positis, populatur inde agrum Romanum. Liv. II. 39.

9. *Legatis qui pacem petebant repudiatis.*] Legati primo atrox responsum retulere. Iterum iidem missi non recipiuntur in castra, missi deinde Sacerdotes cum infulis & aliis insignibus, sed nihilo magis quam Legati animum flexere. Livius ibid.

10. *Et uxor Volumnia.*] Duos parvos ex Marcio ferens filios secum, & matronarum numero comitata. Vide apud Victorem p. 46.

11. *Removit exercitum.*] Annuis tantum induciis factis.

XVI. [1] Cæsone Fabio & Tito Virginio Consulibus [2] trecenti nobiles homines, qui [3] ex Fabia familia erant, contra Vejentes bellum soli susceperunt, promittentes Senatui & populo per se omne certamen implendum. Itaque profecti [4] omnes nobiles, & qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in prælio conciderunt. [5] Unus omnino superfuit ex tanta familia, [6] qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Post hæc census in Urbe habitus est, & inventa sunt civium capitum CXIX. millia.

XVII. [7] Sequenti anno, cum [8] in Algido monte, ab Urbe duodecimo ferme miliario, Romanus obsideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus Dictator est factus: [9] qui agrum quatuor jugerum possidens, manibus suis colebat. Is, cum in opere & arans esset inventus, [10] sudore deterso, [11] togam prætextam accepit: &, [12] cæsis hostibus, liberavit exercitum.

XVIII. [13] Anno CCC. & altero ab Urbe condita, imperium Consulare cessavit, & pro duobus Consulibus decem facti sunt, [14] qui sum-

NOTÆ.

1. *Cæsone Fabio.*] Cæso Fabius tunc tertio Consul fuit, anno mundi 3472. ant. Ch. Nat. 476. ab U. C. 275. Vide Florum. pag. 24.

2. *Trecenti nobiles.*] Sex & trecentos ponit Livius.

3. *Ex Fabia familia erant.*] *Ibant unius familiæ viribus Vejenti populo pestem minitantes.* Sed hic Liv. ut Eutrop. *familiam* dicit pro *gente.*

4. *Omnes nobiles & qui singuli.*] E Livio: *Omnes Patricij, omnes unius gentis, quorum neminem ducem sperneret egregius quibuslibet temporibus Senatus.*

5. *Unus omnino.*] Hoc, etiamsi ab aliis omnibus sæpius positum fuerit, falsum est tamen.

6. *Qui propter ætatem puerilem duci non potuerat.*] *Fabij cæsi ad unum omnes, præsidiumque expugnatum.* CCCVI. *periisse satis convenit, unum prope puberem ætate relictum stirpem genti Fabiæ, dubiisque rebus Populi Romani sæpe domi bellique vel maximum futurum auxilium.* Liv. II. 50. Is erat Fabius Quintus. Liv. 3. 1.

7. *Sequenti anno.*] Certe hic gravissime in tempore peccat Eutrop. Falsum est enim Quintium Cincinnatum Dictatorem creatum sequenti anno post interfectos Fabios: quippe Romanis ea clades accepta anno mundi 3474. Cincinnatus vero cum Volscis & Sabinis pugnavit anno mundi 3493. ante Ch. Nat. 455. ab U. C. 296. Coss. L. Minucio & C. Nautio. Vide Liv. III. 25.

8. *In Algido.*] Algidum Æquorum oppidum & mons.

9. *Qui agrum quatuor jugerum.*] *L. Quintius trans Tiberim, contra eum ipsum locum, ubi nunc Navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ prata Quintia vocantur.* Liv. III. 26.

10. *Sudore deterso.*] Absterso pulvere & sudore, toga velatus processit. Liv. ibid.

11. *Togam prætextam.*] Cui prætexta erat purpura.

12. *Cæsis hostibus.*] Intra decimumsextum diem. Vide apud Victorem pag. 45.

13. *Anno CCC. & altero ab Urbe condita.*] Liv. 3. 33. *Anno trecentesimo, altero quam condita Roma erat, iterum mutatur forma Civitatis, ab Consulibus ad Decemviros, quemadmodum ab Regibus ad Consules venerat, translato imperio.* Romæ regnatum a Regibus annis 243. a Consulibus annis 58. qui anni superiorem summam efficiunt. Tunc Consules fuere C. Menenius & P. Sestius. Vide Liv. III. 33. & 34.

14. *Qui summam potestatem*] Decimo quoque die jus populo singuli red-

mam potestatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno bene egissent, [1] secundo unus ex iis Appius Claudius, Virginij cujusdam, [2] qui honestis jam stipendiis contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: [3] quam pater occîdit, ne stuprum a Decemviro sustineret: & regressus ad milites, movit tumultum. Sublata est Decemviris potestas, [4] ipsique damnati sunt.

XIX. [5] Anno trecentesimo decimo-quinto ab Urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. Auxilium præstabant his Vejentes, & rex Vejentium Tolumnius: quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbi sunt, [6] ut Fidenæ VII; Vejentes XVIII milliario absint. Conjunxerunt se his & Volsci; [7] Sed M. Æmilio Dictatore, Lucio Quintio Cincinnato [8] Magistro equitum victi, etiam regem perdiderunt: [9] Fidenæ captæ & excisæ. [10] Post xx. inde annos, Vejentani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie; mox etiam [11] civitatem diu obsidens cepit, an-

NOTÆ.

debant. Eo die penes Præfectum juris fasces duodecim erant, Collegis novem singuli accensi apparebant. Liv. ibid.

1. *Secundo unus ex iis.*] Vide Liv. III. 35. & 36. Vide & apud Victorem pag. 48.

2. *Qui honestis jam stipendiis.*] Certe legendum *tum* pro *jam*. Tunc enim in Algido militabat Virginius, & honestum ordinem ducebat. Liv. 3. 44.

3. *Quam pater occidit.*] Quum Virginius nihil usquam auxilij videret, desertaque præda injuriæ puella staret, secretum & ultimum alloquium ab Appio petivit, tanquam coram ea nutricem percontari vellet quid hoc rei esset, eaque impetrata venia seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad Tabernas, quibus nunc Novis est nomen, atque ibi ab lanio cultro arrepto: *Hoc te uno, quo possum*, ait, *modo, filia, in libertatem vindico.* Pectus deinde puellæ transfigit. Liv. 3. 48.

4. *Ipsique damnati sunt.*] Eos aut morte aut exilio punierunt, Appius Claudius in carcere necatus. Victor.

5. *Anno trecentesimo decimo-quinto.*] A Livio diversus abit. Livius enim Fidenas contra Romanos rebellasse dicit Coss. Mamerco Æmilio, L. Quintio, & L. Julio Julo. anno ab Urbe condita 317.

6. *Ut Fidenæ vii.*] Error numeri. Lege vi. *ut supra cap.* IV.

7. *Sed M. Æmilio Dictatore, &c.*] Senatus Dictatorem dici Mamercum Æmilium jussit. Is Magistrum equitum ex collegio prioris anni, qui simul Tribuni militum Consulari potestate fuerant, L. Quintium Cincinnatum dignum parente juvenem dixit. Liv. 4. 17.

8. *Magistro equitum.*] Maistre de la Cavalerie.

9. *Fidenæ captæ & excisæ.*] Cave credas Fidenas excisas fuisse eodem anno quo Tolumnius victus. Verum est quidem eas excisas Mamerco Æmilio Dictatore, & Lu. Quintio Cincinnato Magistro equitum. Sed illud utique factum est XI. annis post primam ejus Dictaturam, & tunc tertio Dictator creatus Æmilius an. mundi 3526. ante Ch. Nat. 422. ab Urbe condita 329. Vide Livium 4. 32.

10. *Post xx. inde annos.*] Verum est post vigesimum annum a Fidenis captis Vejentes rebellasse. Sed falsum est post vigesimum annum Camillum Dictatorem creatum, qui creatus fuit annis XXX. post Fidenas captas, & cum jam Romani Vejos per decennium obsedissent.

11. *Civitatem diu obsidens.*] Falsum est Camillum diu Vejos obsedisse. Sed post Vejos diu obsessos accessit Camillus Dictator, & civitatem cepit, &c. Vide Livium V. XIX. XX. & XXI.

tiquissimam, [1] Italiæque ditissimam. [2] Post eam cepit & [3] Faliscos, non minus nobilem civitatem. Sed commota est ei [4] invidia, [5] quasi prædam male divisisset, damnatusque ob eam causam, & [6] expulsus Civitate est.

[7] Statim Galli Senones ad Urbem venerunt; & victos Romanos XX.
XI. milliario ab urbe Roma, [8] apud flumen Alliam sequuti, etiam Urbem occupaverunt; [9] neque defendi quidquam nisi Capitolium potuit: quod cum diu obsedissent, & jam Romani fame laborarent, a Camillo, qui [10] in vicina civitate exsulabat, Gallis superventum est, gravissimeque victi sunt; postea tamen, [11] accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt: sed sequutus eos Camillus, ita cecidit, ut & aurum, quod his datum fuerat, & omnia quæ ceperant militaria signa, revocaret. Ita tertium triumphans Urbem ingressus est, [12] & appellatus Secundus Romulus, quasi & ipse patriæ conditor.

NOTÆ.

1. *Italiaque ditissimam.*] *Vejentium quanta res fuerit, indicat decemnis obsidio.* Florus. Livius etiam urbem opulentissimam vocat.

2. *Post eam cepit.*] Biennio post.

3. *Faliscos.*] Quidquid dicant quidam e Veteribus, *Falisci* non urbem significat, sed populum. Urbs dicebatur *Faleij* seu *Falerij*, unde *Falisci*.

4. *Invidia.*] Id est odium.

5. *Quasi prædam male divisisset.*] *Postmodum est crimini datum, quod albis equis triumphasset, & prædam inique divisisset.* Victor. pag. 50. Illud accidit XVI. an. post captos Vejos.

6. *Expulsus Civitate est.*] Ardeam exulatum abiit.

7. *Statim Galli Senones ad Urbem venerunt.*] Anno post expulsum Camillum.

Galli Senones.] Ab Utente flumine usque ad Æsim fines habuere. Supra Umbros.

8. *Apud flumen Alliam.*] Ad undecimum ab Urbe milliarium Crustuminis e montibus ad Tiberim defluit. Livius v. XXXVII.

9. *Neque defendi quidquam.*] Vide Liv. v. XXXIX & XL. & Victorem pag. 50.

10. *In vicina civitate.*] Ardea.

11. *Accepto etiam auro.*] Mille pondo auri. Liv. v. 48.

12. *Et appellatus Secundus Romulus.*] *Dictator, recuperata ex hostibus patria, triumphans in Urbem redit: interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus ac parens patriæ, conditorque alter Urbis, haud vanis laudibus appellatur.* Liv. v. 49.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER SECUNDUS.

ANNO CCCLXV. ab Urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatæ sunt: [1] & pro duobus Consulibus facti Tribuni Militares consulari potestate. Hinc jam cœpit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, [2] quæ per LXX. annos bellum gesserat, vicit, & [3] Æquorum urbem, [4] & Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupavit; [5] Et tres simul triumphos egit. I.

Titus etiam Quintius Cincinnatus [6] Prænestinos, qui [7] usque ad II.

NOTÆ.

1. *Et pro duobus Consulibus facti.*] Certe hic errat Eutropius, Tribuni enim Militares consulari potestate creati multo ante, ut patet ex Livio & Fastis. Neque etiam annus Urbis 365. post captam Urbem a Gallis primus fuit, Galli enim eam ceperunt anno 366.

2. *Qua per LXX. annos bellum gesserat.*] Liv. VI. 2. *Quum omnem Volscorum agrum depopulatus esset, ad deditionem Volscos LXX. demum anno subegit.* Sed ut ibi optime notavit eruditissimus Sigonius, cum Volsci bellum renovarint anno Urbis 259. Consulibus Claudio & Servilio, & hoc anno qui est 367. a Camillo devicti sint, inde sequitur eos per annos centum & septem bellum gessisse, ita ut pro LXX. scribendum videatur CVII.

3. *Æquorum urbem.*] *Victor ex Volscis in Æquos transiit, & ipsos bellum molientes: exercitum eorum ad Bolas oppressit.* Liv. VI. 2. Æqui supra Volscos & Hernicos.

4. *Et Sutrinorum.*] Cave credas Camillum adversus Sutrinos bellasse. Nam contra, Sutrinis opem ferebat, eorumque urbem Sutrium ab Etruscis captam recepit, eisque restituit. Vide Livium VI. 3.

5. *Tres simul triumphos egit.*] Trium bellorum victor triumphavit.

6. *Prænestinos.*] *Præneste* urbs Latii XVIII. mil. ab Urbe.

7. *Usque ad urbis portas.*] Ad por-

urbis Romæ portas bello venerant, persequutus, [1] ad flumen Alliam vicit: [2] & civitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit; ipsum Præneste aggressus, in deditionem accepit: quæ omnia ab eo gesta sunt [3] viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

III. Verum dignitas Tribunorum Militarium [4] non diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: [5] & quadriennium ita in Urbe fluxit, ut potestates ibi majores non essent. Resumpserunt tamen Tribuni Militares consulari-potestate iterum dignitatem, & [6] triennio perseveraverunt. Rursus Consules facti.

IV. [7] Lucio Genucio, & Quinto Servilio Consulibus mortuus est Camillus: [8] honor ei secundus post Romulum delatus est.

V. [9] Titus Quintius Dictator adversus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. [10] Hi ab Urbe quarto milliario trans Anienem fluvium consederant. Nobilissimus de Senatoribus Titus Manlius provocantem Gallum ad singulare certamen, congressus occidit: & sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: [11] mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. [12] Non multo post;

NOTÆ.

tam Collinam signa intulere. Livius VI. 28.

1. *Ad flumen Alliam.*] *Castra hostium haud procul Allia flumine posita. Inde agrum late populantes fatalem se urbi Romanæ locum cepisse inter se jactabant.* Idem ibid.

2. *Et civitates quæ sub ipsis agebant.*] T. Quintius semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis vi captis, Præneste in ditionem accepto, Romam revertit. Idem. Id accidit an. mundi 3573. ante Ch. Nat. 365. ab U. C. 376.

3. *Viginti diebus.*] Liv. *Die vigesima quam creatus erat, Dictatura se abdicavit.* Alij *duo de vigesimo.* Alij *duo & vicesimo.* Quod mihi sane non placet.

4. *Non diu perseveravit.*] Nam tertio anno post captum Præneste, creati Tribuni Plebis.

5. *Et quadriennium ita in Vrbe fluxit ut.*] Ista multam lucem capere arbitror ex verbis Livij VI. 35. *Comitia, præter Ædilium, Tribunorumque Plebis, nulla sunt habita. Licinius Sextiusque Tribuni Plebis refecti, nullos Curules Magistratus creari passi sunt, eaque solitudo Magistratuum, & Plebe reficiente duos Tribunos, & his Comitia Tribunorum militum tollentibus, per quinquennium Vrbem tenuit.* Ubi Livius *quinquennium* vere ponit, male Noster *quadriennium*.

6. *Triennio perseveraverunt.*] Verum est. Neque tamen statim Consules creati, ad Tribunos Plebis res rediit, anno post creati iterum Tribuni Militares. Anno sequenti Consules facti.

7. *Lucio Genucio.*] Anno mundi 3588. ante Ch. Nat. 360.

8. *Honor ei secundus.*] *Dignusque habitus quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanæ ferrent.* Livius VII. 1.

9. *T. Quintius.*] Hic est T. Quintius Pennus Dictator creatus anno mundi 3593. ante Ch. Nat. 355.

10. *Hi ab Vrbe quarto milliario.*] *Eo certe anno Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere.* Liv. VII. X.

11. *Mox per C. Sulpitium.*] Anno mundi 3596. ante Ch. Nat. 352. Vide Livium. VII. XII.

12. *Non multo post a C. Marcio.*] Biennio post C. Marcius Rutilus adversus Etruscos Dictator creatus.

a

a Caio Marcio Thusci victi sunt; [1] VII. millia captivorum ex his in triumphum ducti.

Census iterum habitus est; [2] Et cum Latini, qui a Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, [3] factæque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat, [4] parvis adhuc Romanis rebus tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent adversus Gallos duce Lucio Furio Camillo, quidam ex Gallis unum e Romanis, qui esset optimus, provocavit. [5] Tum se Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit: & cum processisset armatus, [6] corvus ei supra dextrum brachium sedit; mox commissa adversus Gallum pugna, idem corvus [7] alis & unguibus Galli oculos verberavit, ne rectum posset aspicere: ita ut a Tribuno Valerio interfectus, non solum victoriam ei, sed etiam nomen dederit. [8] Nam postea idem, Corvinus est dictus, ac propter hoc meritum, VI.

NOTÆ.

1. VII. *Millia.*] Octo millia ponit Livius VII. XVII. *Castra quoque nec opinato aggressus (Marcius) cepit, & octo millibus hostium captis, ceteris aut cæsis, aut ex agro Romano fugatis, sine auctoritate Patrum, populi jussu triumphavit.*

2. *Et cum Latini præstare nollent.*] Livius VII. XXV. *Concilia Latinorum ad lucum Ferentinæ habita, responsumque haud ambiguum imperantibus milites Romanis datum, absisterent imperare iis quorum auxilio egerent. Latinos pro sua libertate potius quam pro alieno imperio laturos arma.*

3. *Factæque legiones decem.*] Fallitur, nondum enim ea tempestate legio Romana sex millibus hominum constabat; sed miror ita errasse Eutropium, cum expresse Livius ita de eadem re. VII. XXV. *Ubique non urbana tantum, sed etiam agresti juventute decem legiones scriptæ dicuntur, quaternum millium & quadringenorum peditum, equitumque trecenorum.*

4. *Parvis adhuc Romanis rebus.*] Miratur tam parvis rebus Romanis tam magnum tamen exercitum colligi potuisse. Ita etiam Livius qui superioribus verbis a me allatis subjungit, *quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat, hæ vires populi Romani, quas vix terrarum capit orbis, contracta in unum haud facile efficiant, adeo in quæ laboramus sola crevimus, divitias, luxuriamque.*

5. *Tum se Marcus Valerius.*] Marcum vocant Livius & Victor. Lucium Florus.

6. *Corvus ei supra dextrum brachium sedit.*] Atqui ei in pugna dextro brachio maxime opus erat. Verisimilius Livius & Victor qui corvum illum in Valerij galea consedisse dicunt. Liv. VII. XXVI. Victor pag. 55.

7. *Alis & unguibus Galli oculos.*] Sic Noctua Turni cum Ænea dimicantis & ora & clypeum verberavit. Virgil. XII. Æneid.

——— Turni se pestis ad ora
Fertque refertque sonans clypeumque everberat.

8. *Nam postea idem Corvinus.*] *Dictator (Manlius Torquatus) Consularia Comitia habuit, æmulumque decoris sui absentem Marcum Valerium Corvum, (id enim illi deinde cognominis fuit) summo favore populi, tres & viginti natum annos Consulem renuntiavit.* Livius VII. XXVI. Ubi, ut vides, ipse Valerius non *Corvinus*, sed *Corvus* dictus recte, & ita in tabulis Capitolinis. Ut enim *Albus, Rufus, Crassus, Luscus, Longus*, cognomina primum inventa sunt, postea autem *Albini, Rufini, Crassini, Luscini, Longini* subsecuta. Sic qui primus cogno-

annorum trium & viginti, Consul est factus.

VII. Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque a Romanis exigere cœperunt, [1] ut unus Consul, ex eorum; alter, ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, & [2] ingenti pugna superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. [3] Statuæ Consulibus ob meritum victoriæ in Rostris positæ sunt.

VIII. Jam Romani potentes esse cœperant; bellum enim in centesimo & tricesimo fere milliario ab Urbe [4] apud Samnites gerebatur, [5] qui medij sunt inter Picenum, Campaniam & Apuliam, [6] Lucius Papirius Cursor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus est, qui, [7] cum Romam rediisset, Q. Fabio Maximo Magistro Equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit, ne se absente pugnaret. Ille, occasione reperta, felicissime dimicavit, & [8] Samnites delevit, ob quam rem à Dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, [9] ingenti favore militum & populi liberatus est: tanta Papirio seditione commota, ut pene ipse interficeretur.

IX. [10] Postea Samnites, Romanos, Tito Veturio & Spurio Posthumio Consulibus, [11] ingenti dedecore vicerunt, & [12] sub jugum miserunt. [13] Pax tamen a Senatu & populo soluta est, quæ cum ipsis propter

NOTÆ.

men hoc tulit *Corvus*, posteri *Corvini* appellati.

1. *Ut unus Consul.*] Hoc petierunt Latini an. mundi 3614. ante Ch. Nat. 334. ab U. C. 417. Coss. T. Manlio Torquato III. & P. Decio Mure. Vide Liv. VIII. 4. 5. & Florum lib. 1. cap. 14.

2. *Ingenti pugna superati sunt.*] Ad radices Vesuvij montis.

3. *Statuæ Consulibus.*] Hic mihi Eutropij fides suspecta.

4. *Apud Samnites gerebatur.*] Cum Samnitibus enim bellum geri cœptum est an. mundi 3611. ante Ch. Nat. 337. ab U. C. 414. Vide Florum lib. 1. cap. 16.

5. *Qui medij inter Picenum, Campaniam.*] Nota situm, in hodiernis enim nostris tabulis aliter paulo res est, quippe Samnium inter Apuliam & Campaniam interjacet, sed Picenum longe dissitum. Videlicet tunc temporis alij fines regionibus illis constituti, ut ex Strabone notum est; & ipsum etiam Samnium latius. Samnites a Sabinis orti.

6. *L. Papirius Cursor.*] Anno mundi 3628. ante Ch. Nat. 320. ab U. C. 431. Coss. L. Furio Camillo III. & D. Junio Bruto. Longe clarissimus bello ea tempestate Dictator creatus. L. Papirius Cursor, a quo Q. Fabius Maximus Rullianus Magister equitum est dictus. Livius VIII. XXIX.

7. *Cum Romam rediisset.*] Ad auspicia repetenda.

8. *Samnites delevit.*] Viginti millia hostium cæsa ea die traduntur. Livius.

9. *Ingenti favore militum & populi.*] Bene, res enim a militibus ad populum delata, & quod Dictator militum precibus negaverat, Fabij veniam populo Romano concessit.

10. *Postea.*] Triennio post. Livius IX. 1.

11. *Ingenti dedecore vicerunt.*] Ad furcas Caudinas juxta Aufidum fluvium, in Apulia.

12. *Sub jugum miserunt.*] Jugum fiebat hastis duabus humi defixis, & super eas una deligata, sub quam transibant victi. Primi itaque Consules prope Seminudi sub jugum missi, tum deinceps singulæ legiones. Livius.

13. *Pax tamen a Senatu.*] Deditione Consulum, qui injussu populi pacem fe-

necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt [1] a L. Papirio Consule: [2] septem millia eorum sub jugum missa. Papirius de Samnitibus triumphavit. [3] Eo tempore Appius Claudius Censor [4] aquam Claudiam induxit, & viam Appiam stravit. Samnites, reparato bello, [5] Quintum Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus occisis: postea cum pater ejus Fabius Maximus legatus datus fuisset, & Samnites vicit, & plurima eorum oppida cepit. [6] Deinde Publius Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo Consules contra Samnites missi, ingentibus præliis eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus [7] per annos novem & quadraginta actum sustulerunt, neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

[8] Interjectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiæ contra Romanos Thuscis Samnitibusque junxerunt: sed cum Romam tenderent, [9] a Cn. Cornelio Dolabella Consule deletæ sunt. X.

NOTÆ.

cerant. Adi Liv. IX. 7. & 8.

1. *A L. Papirio Consule.*] Scribit Livius obscurum esse Papirius ne Cursor eo anno Consul fuerit, an Magister equitum, Lucio Cornelio Dictatore. Adi illum IX. XV.

2. *Septem millia sub jugum.*] Septem millia militum sub jugum missi, prædaque ingens Luceriæ capta, receptis omnibus signis armisque, quæ ad Caudium amiserant, &, quod omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant. Ipse Pontius Herennij filius Samnitium imperator, ut expiaret Consulum ignominiam, sub jugum cum cæteris est missus. Livius. Ibidem.

3. Eo tempore.] VIII. annis post Papirij de Samnitibus triumphum. Coss. M. Valerio Maximo & Decio Mure.

4. *Aquam Claudiam induxit.*] *Censura clara eo anno Appij Claudij & C. Plautij fuit. Memoriæ tamen felicioris ad posteros nomen Appij, quod viam munivit & aquam in Urbem induxit eaque unus perfecit.* Liv. IX. XXIX. Via à porta Capena usque ad Capuam munita. Aqua ab Aniene in Urbem deducta.

5. *Quintum Fabium Maximum vicerunt.*] Hoc fortasse referendum ad annum mundi 3637. ante Ch. Nat. 311. Coss. L. Papirio Cursore IV. & Q. Publio Philone IV. Tunc enim ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum scribit Livius. Non cædem, non fugam alterius partis, sed noctem incertos victi victoresne essent, diremisse, additque idem Livius se invenisse apud quosdam adversam eam pugnam Romanis fuisse, atque in ea cecidisse Q. Aulium Magistrum equitum, & eos Auctores hic sequutus Eutropius. Verum ex Livij Epitome, & ex tabulis Capitolinis invenio Quintum Fabium Maximum Gurgitem male cum Samnitibus pugnasse 21. anno post, nempe anno mundi 3618. & cum Senatus de removendo eo ab exercitu cogitaret, Fabius Maximus pater hanc ignominiam sibi & filio deprecatur, seque filio legatum iterum pollicitus est, & postea ejus Consulis opera filius adjutus, cæsis Samnitibus triumphavit.

6. *Deinde P. Cornelius Rufinus, &c.*] Anno mundi 3660. ante Ch. Nat. 288. ab U. C. 463.

7. *Per annos novem & quadraginta.*] Bellum enim Samniticum exarsit anno mundi 3611. Coss. M. Valerio Corvo III. & A. Cornelio Cosso. Liv. X. 31. Vide Florum lib. I. cap. 16.

8. *Interjectis aliquot annis.*] VII. anno post confectum Samniticum bellum.

9. *A Cn. Cornelio Dolabella.*] Flor. lib. I. cap. 13. *Omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella delevit, ne quis extaret in ea gente qui incensam a se Romanam urbem gloriaretur.*

XI. [1] Eodem tempore Tarentinis, qui jam in ultima Italia sunt, bellum indictum est; [2] quia legatis Romanorum injuriam fecissent. Hi Pyrrum Epiri regem contra Romanos in auxilium poposcerunt, [3] qui ex genere Achillis originem trahebat; is mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. Missus est contra eum Consul [4] P. Valerius Lævinus: qui cum exploratores Pyrrhi cepisset, [5] jussit eos per castra duci, ostendique omnem exercitum, tunque dimitti, ut renuntiarent Pyrrho, quæcumque a Romanis agerentur. [6] Commissa mox pugna, cum jam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit: [7] quos incognitos Romani expaverunt, sed nox prælio finem dedit. Lævinus tamen per noctem fugit, Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque summo honore tractavit; occisos sepelivit. Quos cum adverso vulnere & truci vultu, etiam mortuos jacere vidisset, tulisse ad cœlum manus dicitur, cum hac voce: [8] Se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent.

XII. Postea Pyrrhus, junctis sibi Samnitibus, [9] Lucanis, Brutiisque Romam perrexit; omnia ferro igneque vastavit, Campaniam depopulatus est, atque ad Præneste venit, milliario ab Urbe octavodecimo. Mox terrore exercitus, qui eum [10] cum Consule sequebatur, in Campaniam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captivis missi, ab eo honorifice suscepti sunt, captivos sine pretio Romam misit. Unum ex legatis Romanorum [11] Fabricium sic admiratus est, ut cum eum pauperem esse cognovisset, [12] quarta parte regni promissa sollicitare voluerit, ut ad se transiret: con-

NOTÆ.

1. *Eodem tempore.*] Secundo anno post deletos Gallos. Coss. L. Æmilio Barbula & Q. Martio Philippo.

2. *Quia legatis Romanorum.*] L. Valerius cum classe applicabat Tarentum tanquam ad sociam urbem & amicam. Tarentini hostem rati emicant, Valerium occidunt. Romani Posthumium legatum mittunt, ut injuriam Valerio factam expostularet, Tarentini legatum irrident, lotio aspergunt. Vide Florum lib. 1. cap. XVIII.

3. *Qui ex genere Achillis.*] Paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus. Victor. p. 60. Pyrrhus Æacidæ & Phthiæ filius. Phthia ejus mater e Menone Thessalo nata. Vide Plutarch. in Pyrrho.

4. *P. Valerius Lævinus.* Anno mundi 3670. ante Ch. nat. 278.

5. *Jussit per castra duci.* Plutarchus & alij narrant Pyrrhum non per exploratores suos quæ in castris Romanorum agerentur cognovisse, sed illum ipsum e ripa fluminis Siris omnia oculis suis hausisse.

6. *Commissa mox pugna.*] Apud Heracleam & Campaniæ fluvium Sirim. Vide Florum p. 37. & Victorem p. 61.

7. *Quos incognitos.*] Elephantorum novitate turbati Romani. Victor.

8. *Se totius orbis.*] *Ego*, inquit, *talibus viris brevi orbem terrarum subigere potuissem.* Victor.

9. *Lucanis, Brutiisque.*] Lucani & Brutij a Samnitibus orti a Silari fluvio usque ad fretum Siculum siti.

10. *Cum Consule.*] Consulem hic Lævinum intelligendum puto.

11. *Fabricium.*] Qui sequenti anno Consul fuit.

12. *Quarta parte regni promissa.*] Quarta regni parte promissa sollicitari non poterat. Victor.

temptusque a Fabricio est. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præcipuum virum [1] Cineam nomine; ita ut Pyrrus [2] partem Italiæ, quam jam armis occupaverat, obtineret.

[3] Pax displicuit; remandatumque Pyrrho a Senatu est, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. [4] Tum Romani jusserunt captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, qui se armis defendere potuissent; nec ante eos [5] ad veterem statum reverti, quam sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est: a quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset, Cineas dixit, [6] regum se patriam vidisse: scilicet tales illic esse omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces [7] P. Sulpicius & Decius Mus Consules. Certamine commisso, [8] Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, xx. millia cæsa hostium; & ex Romanis tantum quinque millia. [9] Pyrrhus Tarentum fugatus. XIII.

Interjecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus; qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, quarta parte regni promissa. Tum, cum vicina castra ipse & rex haberent, [10] medicus Pyrrhi XIV.

NOTÆ.

1. *Cineam.*] Thessalum hominem in aula Pyrrhi præcipuum eloquentia præcipue valebat, ita ut sæpe diceret Pyrrhus Cineam plures eloquentia sua urbes cepisse, quam ipse armis ceperat. Plutarchus hanc Cineæ legationem recte ante Fabricij legationem ponit. Sed monendum est hoc nomen per *y* scribi debere, ita enim Pausanias: & origo vocis notissima a galea scilicet, quam Græci *cyneen* dicunt.

2. *Partem Italiæ*] Nescio unde istæc Eutropius. Reliqui enim Scriptores tradunt Cyneam a Romanis tantum petiisse, ut captivos absque pretio reciperent, Pyrrhi opera ad subigendam totam Italiam uterentur, & Tarentinis ignoscerent.

3. *Pax displicuit.*] In eam inclinabant multi Senatores, sed dissuasit Appius Claudius.

4. *Tum Romani jusserunt captivos.*] Hujus Edicti nullum alibi vestigium video. Narrat enim Plutarchus Pyrrhum ea conditione captivos Romam misisse, ut, si pax non conveniret, ad se peractis Saturnalibus redirent. Et statim omnes rediisse cum Senatus mortem indixisset si quis aliter faceret. Sed fortasse hic loquitur Eutropius de captivis quos Pyrrhus reddidit postquam ei insidias a medico structas Fabricius patefecit.

5. *Ad veterem statum.*] Civium Romanorum scilicet.

6. *Regum se patriam vidisse.*] Aliter Florus p. 39. *Vrbem templum sibi visam, Senatum regum consessum.*

7. *P. Sulpitius, &c.*] Secundam cum Pyrrho pugnam his Consulibus tribuunt Cicero, Zonaras, Epitome Livij: ex Plutarcho, Floro & aliis certum est, his Consulibus tantum legationes ultro citroque missas, & secundam pugnam anno sequenti ad Asculum commissam. Coss. C. Fabricio II. & Quinto Æmilio Papo II. anno mundi 3673. ante Ch. Nat. 276.

8. *Pyrrhus vulneratus.*] *Humero sancius.* Florus, Plutarch. brachio vulneratum dicit, qui hanc pugnam aliter narrat.

9. *Pyrrhus Tarentum fugatus.*] Hæc & sequentia ad verbum Victor. p. 61. & 62.

10. *Medicus Pyrrhi ad eum nocte venit.*] Ita Florus & Victor. Plutarchus vero narrat medicum cum Fabricio per epistolam egisse.

ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci jussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus spopondisset. Tum rex admirans eum, dixisse fertur: Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate quam sol a cursu suo averti potest. [1] Tum rex in Siciliam profectus est. Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphavit. Consules deinde Manius Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus adversum Pyrrhum missi sunt, & [3] Curius contra eum pugnavit: exercitum ejus cecidit; ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. Ea die cæsa sunt hostium XXIII. millia. Curius Dentatus in Consulatu triumphavit. [4] Primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam a Tarento mox recessit, [5] & apud Argos Græciæ civitatem occisus est.

XV. [6] Caio Fabricio Luscino, C. Claudio Cinna Consulibus, anno Urbis conditæ CCCCLXI. Legati Alexandrini a Ptolemæo missi Romam venere, & a Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

XVI. [7] Quintio Gulone, C. Fabio Pictore Consulibus, [8] Picentes bellum commovere; & ab insequentibus Consulibus Publ. Sempronio, Appio Claudio victi sunt: & de his triumphatum est. Conditæ a Romanis civitates, [9] Ariminum in Gallia, & [10] Beneventum in Samnio.

XVII. [11] Marco Attilio Regulo, [12] Lucio Junio Libone Consulibus,

NOTÆ.

1. *Tum rex in Siciliam profectus est.*] Ut Syracusanis opem ferret.

2. *Consules deinde.*] Tertio anno post pugnam ad Asculum.

3. *Curius contra eum pugnavit.*] In Lucania.

4. *Primus Romam elephantos.*] Florus de triumpho Curij: *Sed nihil libentius Populus Romanus aspexit quam illas quas timuerat cum turribus suis belluas, quæ non sine sensu captivitatis summissis cervicibus victores equos sequebantur.*

5. *Et apud Argos.*] Saxo de muris a femina, cujus filium occisurus erat, jactato occisus est. Vide apud Plutarch. Argos in Peloponeso.

6. *C. Fabricio Luscino, C. Claudio Cinna.*] Falsum est annum ab Urbe condita CCCCLXI. hos Consules habuisse. Hic gravissimum errorem esse existimo qui sic corrigendus. *Caio Fabio Luscino, C. Claudio Canina Consulibus anno Urbis condita* CCCCLXXX. Ita enim ex Fastis verum est. Et circa illa tempora cum Ptolemæo Ægypti rege societatem junctam scribit Epitome Livij.

7. *Quintio Gulone.*] Hunc Q. Ogulnium vocant Fasti, ejusque Consulatum notant an. mundi 3681. ante Ch. Nat. 267 ab U. C. 484.

8. *Picentes.*] Eorum regio *Picenum* intra Umbriam & littus Adriaticum, hodie *la Marche d'Ancone* est, & alterum Picenum post Campanos ad mare Tyrrhenum, avulsa particula quædam eorum qui ad mare Adriaticum incolunt a Romanis illuc traducta ad Pæstanum sinum. De prioribus hic loquitur Eutropius. Vide Flor. pag. 40.

9. *Ariminum.*] Supra Umbriam ad littus Adriaticum.

10. *Beneventum.*] Prius dictum *Maleventum*, sed ob obscœnitatem nomen immutatum.

11. *Marco Attilio Regulo.*] Anno sequenti post devictos Picentes. Vide Florum pag. 41.

12. *L. Junio Libone.*] Julium vocant Fasti.

[1] Salentinis in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum civitate [2] simul Brundusini, & de his triumphatum est.

[3] Anno CCCCLXXVII. cum jam clarum urbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quæ copiæ Romanorum essent, census est habitus; tum [4] inventa sunt civium capita CCXCII. millia CCCXXXIII. quanquam a condita Urbe nunquam bella cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio & Quinto Fulvio Consulibus. In Sicilia contra eos pugnatum est, & Appius Claudius de Afris [5] & rege Siciliæ Hierone triumphavit. XVIII.

Insequenti anno, Valerio Marco & Octacilio Consulibus in Sicilia a Romanis res magnæ gestæ sunt. [6] Taurominitani, Catanenses, & præterea [7] quinquaginta civitates in fidem acceptæ sunt. [8] Tertio anno in Sicilia contra Hieronem bellum paratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetravit, [9] deditque argenti talenta ducenta, Afri in Sicilia victi sunt, & de his secundo Romæ triumphatum est. XIX.

[10] Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primum Romani, [11] C. Duilio & Cn. Cornelio Asino Consulibus, in mari dimicaverunt, paratis navibus rostratis, [12] quas Liburnas vocant. Consul Cornelius [13] fraude deceptus est. Duilius, commisso prælio, [14] Carthaginensium ducem vicit, [15] XXXI. naves cepit, XIIII. mersit, VIII. millia hostium cepit, III. millia occidit: neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra, jam etiam mari XX.

NOTÆ.

1. *Salentinis.*] Ad Japigium promontorium. Salentini Cretensium coloni.

2. *Simul Brundusini.*] Brundusinos a Salentinis diversos facit, quippe eos Calabriæ tribuit. Brundusium tamen Salentinorum caput vocat Florus.

3. *Anno* CCCCLXXVII.] In numero erratum esse oportet. Primus annus belli Punici fuit CCCCLXXXIX. Coss. Appio Claudio & Q. Fulvio.

4. *Inventa sunt civium capita.*] Desunt CX. Ex tabulis Capitolinis quæ 292224. ponunt. Tunc conditum lustrum 35.

5. *Et rege Siciliæ Hierone.*] Syracusis regnabat. Primo anno belli victus. Vide Florum 48.

6. *Taurominitani, Catanenses.*] Taurominium & Catana Siciliæ urbes in littore Eoo.

7. *Quinquaginta civitates.*] Civitates plusquam sexaginta, alij.

8. *Tertio anno.*] Imo hoc superioribus Consulibus factum Scriptores consentiunt.

9. *Deditque argenti talenta ducenta.*] Mira locutio, subintelligendum *pondo.* Ita enim loquebantur. Ducenta talenta efficiunt 120000. aureos.

10. *Quinto anno belli Punici.*] Hunc ab incepto bello quartum potius dicas.

11. *C. Duilio.*] *Duilio, Cornelioque Consulibus, etiam mari congredi ausus est.* Florus.

12. *Quas Liburnas vocant.*] A Liburnis populis in Illyrico.

13. *Fraude deceptus.*] Ab Annibale seniore evocatus tanquam in colloquium per fraudem capitur.

14. *Carthaginensium ducem.*] Annibalem.

15. XXXI. *naves cepit.*] Victor. XXX. *naves cepit*, XIII. *mersit.* Colomna rostrata a Ciaconio suppleta. TRIGINTAQUE NAVES CEPIT CUM SOCIIS SEPTEM,

plurimum possent. [1] C. Aquilio Floro, L. Scipione Consulibus; Scipio Corsicam & Sardiniam vastavit, multa millia inde captivorum abduxit, triumphum egit.

XXI. [2] Lucio Manlio Volsone, M. Attilio Consulibus, bellum in Africam translatum est contra Hamilcarem Carthaginensium ducem, in mari pugnatum, victusque est. Nam perditis [3] LXIV. navibus, retro se recepit: Romani [4] XXII. amiserunt; sed cum in Africam transissent, [5] primam Clypeam Africæ civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt, multisque vastatis oppidis, Manlius victor Romam rediit, & XXVII. millia captivorum reduxit. Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit, contra [6] tres Carthaginensium duces dimicans, victor fuit, XVIII. millia hostium cecidit, quinque millia [7] cum VIII. elephantis cepit, LXXIV. civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenses, [8] pacem a Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium a Lacedæmoniis petierunt: & duce Xantippo, qui a Lacedæmoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est ultima pernicie: nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt, quindecim millia cum imperatore Regulo capta sunt, XXX. millia occisa, Regulus ipse in catenas conjectus.

XXII. [9] M. Æmilio Paulo, Serv. Fulvio Nobiliore Consulibus, ambo Consules Romani Africam profecti sunt, cum trecentorum navium classe Clypeam petunt, & contra Carthaginenses venerunt, primum Afros navali certamine superant, Æmilius Consul [10] centum & quatuor naves hostium demersit, triginta cum pugnatoribus cepit, quindecim millia hostium aut occidit, aut cepit, militem suum ingenti præda ditavit; Et subacta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuis-

NOTÆ.

REMOSQUE DUCIS QUINREMOSQUE TRIREMOSQUE, NAVES XX. DEPRESSIT. Ita edidit Ciaconius Polybium secutus qui omnes naves quas hoc prælio Carthaginenses amiserunt quinquaginta fuisse, atque ex ipsis XXX. captas tradit: unde suspicatur etiam vir doctissimus, & hic & apud Victorem pro XIII. sive XIV. scriptum fuisse XIX.

1. *Caio Aquilio Floro.*] Anno mundi 3691. ante Ch. Nat. 257. ab U. C. 493.

2. *L. Manlio Volsone & M. Attilio Regulo.*] *Marco Attilio Regulo jam in Africam navigabat bellum.* Flor. an. ab U. C. 496.

3. LXIV. *navibus.*] Sexaginta tres ponit tantum Polyb.

4. XXII.] Polyb. XXIV.

5. *Primam Clypeam.*] *Prima belli præmium fuit civitas Clypea.* Flor. Clypea hodie Zafaran.

6. *Tres Carthaginensium duces*] Hannibalem, Hannonem & Amilcarem vel Asdrubalem.

7. *Cum* VIII. *elephantis.*] Alij XVIII.

8. *Pacem a Romanis petierunt.*] Quidam aiunt ab ipso Regulo pacem eis oblatam, ne alius in ejus belli gloriam veniret, sed ob duriores conditiones repudiatam.

9. *Marco Æmilio Paulo.*] Anno mundi 3696. ante Ch. Nat. 252. ab U. C. 498.

10. *Centum & quatuor naves hostium demersit.*] Quidam tradunt eum centum quatuordecim naves cepisse. Vide infra.

set

ſet, ut diutius expectare exercitus non poſſet. Conſules cum victrici claſſe redeuntes, circa Siciliam naufragium paſſi ſunt: & tanta tempeſtas fuit, [1] ut ex quadringentis ſexaginta quatuor navibus, octoginta ſervari vix potuerint: neque ullo tempore tanta maritima tempeſtas audita eſt. [2] Romani tamen ſtatim ducentas naves reparaverunt, neque in aliquo animus [3] his infractus fuit.

[4] Cnæus Servilius Cæpio & C. Sempronius Blæſus Conſules cum XXIII. ducentis ſexaginta navibus ad Africam profecti ſunt, aliquot civitates ceperunt: prædam ingentem reducentes, naufragium paſſi ſunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis diſplicerent, decrevit Senatus ut a maritimis præliis diſcederetur, & tantum ſexaginta naves ad præſidium Italiæ ſalvæ eſſent.

[5] Lucio Cæcilio Metello, C. Furio Pacillo Conſulibus, Metellus XXIV. in Sicilia Afrorum ducem cum cxxx. elephantis, & magnis copiis venientem ſuperavit, xx. millia hoſtium cecidit, ſex & viginti elephantos cepit, reliquos errantes [6] per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, & Romam deduxit ingenti pompa, cum cxxx. elephantorum numero omnia itinera compleret. Poſt hæc mala Carthaginenſes Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficiſceretur, & pacem a Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret.

Ille Romam cum veniſſet, inductus in Senatum, [7] nihil quaſi XXV. Romanus egit; dixitque ſe ex illa die, qua in poteſtatem Afrorum veniſſet, [8] Romanum eſſe deſiiſſe. Itaque & uxorem [9] a complexu removit, & Romanis ſuaſit, ne pax cum Pœnis fieret: Illos enim [10] fractos tot caſibus, ſpem nullam habere; ſe tanti non eſſe, ut

NOTÆ.

1 *Vt ex quadringentis ſexaginta.*] Supra dicit Conſules cum trecentarum navium claſſe in Africam navigaſſe, & in pugna 30. tantum cepiſſe: unde igitur hic in reditu quadringentæ illæ ſexaginta quatuor?

2. *Romani tamen ſtatim.*] Eodem anno, etſi aliis Conſulibus.

3 *Infractus fuit.*] Hic *infractus* nil aliud ſignificat quam *fractus*, ut apud Virgilium.

Torpent infracta ad prælia vires.

Et alibi, quod notandum.

4. *Cnæus Servilius Cæpio.*] Anno ab U. C. 499.

5. *Lucio Cæcilio Metello.*] Hi Conſules in Siciliam proficiſcuntur anno U. C. 502. verum nihil eo anno auſi ſunt, ſed anno ſequenti Metellus Proconſul Aſdrubalem ſuperavit.

6. *Per Numidas.*] Per Numidarum ordines, quos in caſtris ſuis habebat Metellus.

7. *Nihil quaſi Romanus egit.*] Quaſi Carthaginis potius quam Romæ civis fuiſſet.

8. *Romanum eſſe deſiiſſe.*] Capitis certe deminutionem paſſus erat, de qua & ejus ſpeciebus vide præter cæteros Sigonium.

9. *Vxorem a complexu removit.*] Hoc graphice depingit Horatius Od. v lib. III.

Fertur pudicæ conjugis oſculum,
Parvoſque natos, ut capitis minor,
A ſe removiſſe, &c.

10. *Fractos tot caſibus.*] Hic *fractos* eſt idem quod ſupra *infractus*, & ſic Virgilius.

——— *Fracti bello, &c.*

D

tot millia captivorum propter unum se & senem & paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur: itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admisit, ipse Carthaginem rediit; offerentibusque Romanis, ut eum Romæ tenerent, negavit se in ea Urbe mansurum, in qua, postquam Afris servierat, dignitatem honesti civis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, [1] omnibus suppliciis extinctus est.

XXVI. [2] P. Claudio Pulchro, C. Junio Consulibus, Claudius [3] contra auspicia pugnavit, & a Carthaginensibus victus est. Nam ex ducentis & viginti navibus, cum triginta fugit: xc. cum pugnatoribus captæ sunt, demersæ cæteræ, viginti millia capta. Alius quoque Consul classem naufragio amisit, exercitum tamen salvum habuit; quia vicina littora erant.

XXVII. [4] Caio Luctatio Catulo, Aulo Posthumio Albino Consulibus, anno belli Punici XXIII. Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est [5] cum ccc. navibus in Siciliam. Afri [6] contra ipsum cccc. paraverunt. Luctatius Catulus navem æger ascendit: [7] vulneratus enim in pugna superiore fuerat. [8] Contra Lilibæum civitatem Siciliæ pugnatum est ingenti virtute Romanorum; nam LXXIII. Carthaginensium naves captæ sunt, CXXV. demersæ; XXXII. millia hostium capta, XIII. occisa: infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romana duodecim naves demersæ; pugnatum est [9] VI. Idus Martias. Statim Carthaginenses pa-

NOTÆ.

1. *Omnibus suppliciis extinctus est.*] Resectis palpebris soli expositus, & deinde angusta arca inclusus, clavis acutissimis undique introrsum actis, ut se in nullam ejus partem sine pœnis atrocissimis inclinaret, vigiliis & dolore perimitur.

2. *Pub. Claudio Pulchro.*] Anno ab U. C. 504.

3. *Contra auspicia.*] Non solum contra auspicia, sed contemptis & irrisis auspiciis. Cicero 2. de nat. Deorum. *Nihil nos P. Claudii bello Punico primo temeritas movebit, qui etiam per jocum Deos irridens, cum cavea liberati pulli non pascerentur, mergi eos in aquam jussit, ut biberent, quoniam esse nollent: qui risus, classe devicta, multas illi lacrymas, magnam Populo Romano cladem attulit.*

4. *Caio Luctatio.*] Anno mundi 3707. ante Ch. nat. 241. ab U. C. 510. Sed quinque annorum res gestas præterit Eutropius.

5. *Cum ccc. navibus.*] Ita etiam Victor.

6. *Contra ipsum cccc. paraverunt.*] Victor tamen scribit sexcentas a Romanis Carthaginensium naves vel captas, vel depressas: sed ibi monui pro DC. legi debere CD. Adi locum pag. 65.

7. *Vulneratus enim in superiori pugna.*] Errat Eutropius si de pugna ab Appio commissa intelligit de qua superiori capite.

8. *Contra Lilybæum.*] *Contra* apud bonos Latinitatis autores est *exadverso*, *vis-a-vis*. Pugnatum est enim ad Ægates insulas, quæ Virgilio Aræ dictæ, quod ibi Carthaginensium fœdus ictum. Lilybæum urbs & promontorium Siciliæ in littore occiduo.

9. VII. *Idus Martias.*] Id est die 10. Martis. Romani, ut hoc obiter in tyronum gratiam dicatur, dies mensium numerabant per Calendas, Nonas & Idus. Calendæ dicebantur primi dies mensium, Nonæ erant vel quintanæ vel septimanæ, hoc est, vel quinti vel septimi dies mensium; Idus, nonus dies a Nonis. Ita cum Nonæ erant quinto die, Idus erant decimo-

cem petierunt, [1] tributaque iis pax: captivi Romanorum, qui tenebantur a Carthaginensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginenses petierunt, ut redimi eos captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus jussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent: qui autem a privatis tenerentur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium [2] ex fisco magis quam a Carthaginensibus solveretur.

[3] Quintus Luctatius, Aulus Manlius Consules creati bellum Faliscis intulerunt: quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit: quod ambo Consules [4] intra sex dies quam venerant, [5] transegerunt, xv. millibus hostium cæsis, cæteris pace concessa, [6] agro tamen ex medietate sublato. XXVIII.

NOTÆ.

tertio: cum septimo die, Idus erant decimo-quinto die. Sed retrogrado ordine numerabant, nempe ante Nonas, Idus, Calendas, ita ut numerus mensium notarent, non prout in mense sequebantur, sed prout Nonas vel Idus antecedebant, vel Calendas mensis sequentis, exempl. gratia: mense Martio Nonæ sunt septimo die: Idus decimo-quinto. Igitur secundus dies Martis erit vi. Nonas Mart. Octavus dies Martis erit viii. Idus: dies qui proxime Idus sequitur, nempe xvi. erit 17. Calendas, hoc est dies decimus-septimus ante Calendas mensis sequentis, nempe Aprilis. Dies ante Nonas, Idus & Calendas, dicebant pridie Idus, Nonas & Calendas.

1. *Tributaque eis pax.*] Hac conditione Sicilia, Sardinia & cæteris insulis intra Italiam Africamque, Hispania citra Iberum fluvium ut abstinerent, & pro impensis bellicis argenti puri tria millia talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos xx. penderent. Vide notata apud Victorem. pag. 65.

2. *Ex fisco.*] Debuit dicere ex ærario. Aliud enim *fiscus*, aliud *ærarium*. *Fiscus* est Principis, *ærarium* populi. Sed ita illis temporibus vulgo loquebantur.

3. *Quintus Luctatius.*] Anno U. C. 512. eodem anno quo Caius Luctatius, de quo capite superiori. Nimirum hi Consules Magistratum inierunt circa finem Maij.

4. *Intra sex dies.*] Epitome Livij: *Falisci cum rebellassent sexto die perdomiti in deditionem venerunt.*

5. *Transegerunt.*] Id est finierunt. Sic cap. 1. lib. sequentis: *Iam enim fuerat pugna transacta.*

6. *Agro tamen ex medietate sublato.*] Innuit Romanos Faliscis ademisse agrum qui medius erat inter Falerios & Romam, vel etiam innuit Faliscos municipes factos, ita ut non sui, ut antea, sed Romani juris essent.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER TERTIUS.

FINITO igitur Punico bello, [1] quod per XXII. annos contractum est, Romani jam clarissima gloria noti, legatos ad [2] Ptolemæum Ægypti regem miserunt, auxilia promittentes: quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit: jam enim fuerat pugna transacta. [3] Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos spectandos, & ducenta millia [4] modiorum tritici populo dono dedit. I.

Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco Consulibus, quibus Hiero Romam venerat, etiam [5] contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, & de his triumphatum. Carthaginenses tum bella reparare tentabant, [6] Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, & pacem impetravit. II.

NOTÆ.

1. *Quod per* XXII. *annos.*] Supra jam annos XXX. notavit, ergo hic error est, lege *quod per* XXIV. *annos*, & verum est. *Pater meus*.

2. *Ptolemæum.*] Ptolemæum Evergetem.

3. *Eodem tempore.*] Anno mundi 3713. ante Ch. nat. 235. ab U. C. 516.

4. *Modiorum.*] Modius continebat libras viginti sex cum besse, id est cum octo unciis.

5. *Contra Ligures intra Italiam.*] Liguria Italiæ portio in ipsis Appenninis montibus inter Alpes & Etruriam. De hoc bello Ligustico vide Flor. p. 52.

6. *Sardinienses qui ex conditione*] Ex fœdere enim Pœni Sardinia, Sicilia cæterisque insulis abstinere debebant.

III. [1] Tito Manlio Torquato, Caio Attilio Balbo Consulibus, de Sardis triumphatum est: & pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt, [2] quod his post Romam conditam semel tantum Numa Pompilio regnante contigerat.

IV. [3] Lucius Posthumius Albinus, Cnæus Fulvius Centumalus Consules bellum contra [4] Illyrios gesserunt: & multis civitatibus captis, etiam [5] reges in deditionem acceperunt; tum primum de Illyriis triumphatum est.

V. [6] Lucio Æmilio Consule [7] ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt: sed pro Romanis tota Italia consensit; traditumque est [8] Fabio Historico, qui ei bello interfuit, [9] DCCC. millia hominum parata ad id bellum fuisse: sed res per Consules tantum prospere gesta est: [10] XL. millia hostium interfecta sunt, & triumphus Æmilio decretus.

VI. [11] Aliquot deinde annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est: finitumque est bellum Marco Claudio Marcello, Cnæo Cornelio Scipione Consulibus. [12] Tunc Marcellus cum parva manu equitum dimicavit, & regem Gallorum, [13] Viridomarum nomine, manu sua occîdit. Postea cum collega suo ingentes copias Gallorum peremit; [14] Mediolanum expugnavit; grandem prædam Romam pertulit: ac triumphans Marcellus spolia Galli [15] stipiti imposita humeris suis vexit.

NOTÆ.

1. *Tito Manlio.*] Anno Urbis conditæ 518.

2. *Quod his post Romam conditam.*] Florus de ea re loquens pag. 52. *Argumentumque pacis & bona fide cessantium armorum tunc primum post Numam, clausa porta Jani fuit, sed statim ac sine mora patuit.* Sed hoc ille ante bellum Liguflicum factum dicit.

3. *L. Posthumius Albinus.*] Anno Urbis conditæ 524. De hoc bello vide Florum cap. V. lib. II. pag. 54. Tunc Posthumius Albinus secundo Consul fuit.

4. *Illyrios.*] Illyrij sub extremis Alpium radicibus inter Arsiam Titiumque flumen, per totum Adriani maris littus effusi.

5. *Reges in deditionem.*] Atqui Illyricis mulierem tantum imperasse dicit Florus, nempe Teutam.

6. *L. Æmilio Consule.*] Quatuor annis post bellum Illyricum, de quo supra De hoc bello vide Florum cap. IV. lib. II. pag. 53.

7. *Ingentes Gallorum copiæ.*] Eorum exercitus fuit ducentorum millium.

8. *Fabio Historico.*] Dicebatur Fabius Pictor, quem veteres minus diligentem fuisse testantur.

9. DCCC. *millia hominum.*] *Eo bello Populus Romanus sui Latinique nominis trecenta millia armatorum habuisse dicitur.* Epit. Livij, Polyb. ad Eutropij numerum propius accedit.

10. XL. *millia hostium.*] Trucidata Gallorum 40. millia, capta X. millia. Polyb.

11. *Aliquot deinde.*] Quatuor annis. Tot enim duravit bellum Gallicum.

12. *Tunc Marcellus parva manu.*] Pugnata est ea pugna ad Clastidium ad Padum.

13. *Viridomarum manu sua.*] Quo occiso Marcellus tertia post Romulum Feretrio Jovi, sive potius Jano Quirino, opima spolia suspendit.

14. *Mediolanum.*] Trans Padum Gallorum Insubrium metropolis.

15. *Stipiti imposita.*] Ita enim tropæa fiebant.

[1] M. Minucio, P. Cornelio Consulibus, [2] Istris bellum illatum est, [3] quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant: perdomitique sunt omnes. [4] Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Annibalem Carthaginensium ducem, qui [5] Saguntum Hispaniæ civitatem, Romanis amicam, [6] oppugnare aggressus est, [7] agens vicesimum ætatis annum; copiis congregatis [8] CL. millibus peditum, & XX. millibus equitum. Huic Romani [9] per legatos denuntiaverunt, ut bello abstineret. [10] Is legatos admittere noluit. [11] Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Annibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret: [12] sed dura responsa a Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi; [13] captique ab Annibale, ultimis pœnis afficiuntur. VII.

[14] Tum Publius Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam: [15] bellum Carthaginensibus indictum est. Annibal [16] relicto in Hispania fratre Asdrubale, VIII.

NOTÆ.

1. *M. Minucio.*] Anno sequenti post triumphum Marcelli. an. ab U. C. 532.

2. *Istris.*] Primi in Illyrici ora maritima, contermini Italiæ & Caunis. Tota ora Istriæ stadiorum MCCC. *Strab.*

3. *Quia latrocinati.*] Romanorum naves frumento onustas interceperant.

4. *Eodem anno.*] Imo potius anno post Istricum secundo. Bellum enim Punicum secundum incepit an. mundi 3731. ante Ch. nat. 217. ab Urbe condita 534. Vide Flor. lib. II. cap. VI. pag. 55.

5. *Saguntum.*] Hispaniæ Tarraconensis civitas ultra Iberum sita, passus mille ferme a mari, hodie *Morvedre.*

6. *Oppugnare aggressus est.*] Contra fœdus, quo cautum erat Carthaginenses Hispania abstinerent.

7. *Agens vicesimum ætatis annum.*] Certe tunc natus erat annis XXVII. Natus enim an. mundi 3704.

8. CL. *millibus.*] *Ad centum quadraginta millia habuisse creditur.* Livius.

9. *Per legatos.*] Legati missi P. Valerius Flaccus & Q. Bæbius Tamphilus. Hanc legationem Livius missam anno serius, Coss. P. Cornelio Scipione & T. Sempronio Longo. Vide tamen lib. XXI. cap. XV.

10. *Is legatos admittere noluit.*] Iis obviam ad mare missi ab Annibale, qui dicerent nec tuto eos aditur os inter tot effrænatarum gentium arma: nec Annibali tanto discrimine rerum operæ esse legationes audire. Livius lib. XXI. cap. IX.

11. *Romani etiam.*] Legati qui Saguntum missi, iidem Carthaginem inde petierunt.

12. *Sed dura responsa.*] Responsum legatis: *Bellum ortum a Saguntinis, non ab Annibale esse, Populum Romanum injuste facere, si Saguntinos vetustissimæ Carthaginensium societati præponat.*

13. *Captique ab Annibale ultimis pœnis.*] Saguntinorum primores se se suaque omnia igni suo concremarunt, puberes omnes interfecti, reliqui militum præda fuere.

14. *Tum Publius Cornelius Scipio.*] Liv. XXI. XVII. *Nominatæ jam antea Consulibus Provinciæ erant, tum sortiri jussi, Cornelio Hispania, Sempronio Africa cum Sicilia evenit.* Neque tamen in Hispaniam ivit Pub. Scipio, sed eo misit Cn. Scipionem fratrem.

15. *Bellum Carthaginensibus indictum.*] Per legatos Q. Fabium, M. Livium, L. Æmilium, C. Licinium, Q. Bæbium. Livius XXI XVIII.

16. *Relicto in Hispania fratre Asdrubale.*] *Neque Hispaniam negligendam ratus, & Asdrubali fratri viro impigro eam Provinciam destinat.* Liv. XXI. XVIII.

[1] Pyrenæum transiit: [2] Alpes, adhuc in ea parte invias, sibi patefecit. [3] Traditur ad Italiam LXXX. millia peditum, & XX. millia equitum, septem & triginta elephantes adduxisse. Interea multi Ligures & Galli Annibali se junxerunt. [4] Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis adventu, e Sicilia exercitum [5] Ariminum trajecit.

IX. Publius Cornelius Scipio Annibali primus occurrit: [6] commisso prælio, fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. [7] Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud [8] Trebiam amnem: is quoque vincitur. Annibali multi se in Italia dediderunt. Inde ad Tusciam veniens Annibal, [9] Flaminio Consuli occurrit: [10] ipsum Flaminium interemit: [11] Romanorum viginti quinque millia cæsa sunt: cæteri diffugerunt. Missus adversus Annibalem postea a Romanis [12] Quintus Fabius Maximus: is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit: [13] mox inventa occasione vicit.

X. [14] Quingentesimo & quadragesimo anno a condita Urbe, Lucius Æmilius, P. Terentius Varro contra Annibalem mittuntur, Fabioque succedunt: [15] qui Fabius ambos Consules monuit, ut Annibalem

NOTÆ.

1. *Pyrenæum transiit.*] Pyrenæum transgreditur, & ad oppidum Ilybirim castra locat.

2. *Alpes adhuc in ea parte invias.*] Quinto-decimo die Alpes superavit: sed qua parte ambigitur. Livius nullum dubitandi locum dicit cum ex descensu statim in Taurinos incurrerit. Illum vide XXI. 38.

3. *Traditur ad Italiam.*] *Quanta copia transgresso in Italiam Annibali fuerint, nequaquam inter auctores constat: qui plurimum, centum millia peditum, viginti equitum fuisse scribunt: qui minimum, viginti millia peditum, sex equitum. L. Cincius Alimentus, qui captum se ab Annibale scribit, maxime auctor moveret me, nisi confunderet numerum, Gallis Liguribusque additis: cum his scribit octoginta millia peditum, decem equitum adducta in Italiam.* Idem.

4. *Sempronius Gracchus.*] Imo Tib. Sempronius Longus Consul: & hic etiam in eo peccat Eutrop. quod Sempronius post priorem Scipionis cum Annibale pugnam, exercitum Ariminum trajecit. Vide Liv. XX. LI.

5. *Ariminum,*] Supra Umbriam, ad littus maris superi.

6. *Commisso prælio.*] Inter Padum & Ticinum.

7. *Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud.*] Ticino Trebia successit, hic secunda belli Punici procella desævit, Sempronio Consule. Flor. pag. 57. Adi Liv. XXI. 55. & 56.

8. *Trebiam.*] Galliæ Cisalpinæ fluvius Trebia ad Placentiam.

9. *Flaminio Consuli.*] Ad Trasimenum lacum.

10. *Ipsum Flaminium interemit.*] Interemptus Flaminius ab equite Insubri, cui Ducario nomen erat. Liv.

11. *Romanorum viginti quinque millia.*] Quindecim millia ponit Liv. XXII. VII. *Quindecim millia Romanorum in acie cæsa sunt, decem millia sparsa fuga per omnem Etruriam, diversis itineribus Urbem petiere.*

12. *Quintus Fabius Maximus.*] Dictator anno U. C. 536. Secundi belli Punici 2.

13. *Mox inventa occasione vicit.*] Cum Minucio Magistro equitum suppetias tulit. Vide Liv. XXII. XXIX. & Plut. in Fab.

14. *Quingentesimo & quadragesimo anno.*] Falsum est. Hic annus tantum fuit ab U. C. 537.

15. *Qui Fabius ambos Consules monuit.*]

callidum

callidum & impatientem ducem non aliter vincerent, [1] quam prælium differendo. [2] Verum cum impatientia Varronis Consulis contradicente Consule altero, apud vicum, qui [3] Cannæ appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo Consules ab Annibale vincuntur. In ea pugna [4] tria millia Afrorum pereunt; magna pars de exercitu Annibalis sauciatur: nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt: periit enim in eo Æmilius Paulus Consul: [5] Consulares & Prætorij xx. [6] Senatores capti aut occisi xxx. [7] nobiliores viri ccc. [8] militum xl. millia; Equitum tria millia & quingenti; in quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. [9] Servi, quod nunquam ante, manumissi, & milites facti sunt.

Post eam pugnam [10] multæ Italiæ civitates, quæ Romanis paruerant, XI. se ad Annibalem transtulerunt. Annibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: [11] responsumque est a Senatu, eos cives non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, & [12] tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit; quos e manibus Equitum Romanorum, Senatorum, & militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater

NOTÆ.

Non ambos, sed Æmilium Paulum; Varro enim ita jam furebat & plenus minarum erat, ut Fabij consilia admittere non posset. Æmilium igitur allocutus est Fabius, præclaram ejus orationem lege apud Livium xxii. xxxix.

1. *Quam prælium differendo.*] *Una*, inquit, *ratio belli gerendi adversus Annibalem, qua ego gessi.* nempe *cunctatio*, unde & *Cunctator* dictus est.

2. *Verum cum impatientia.*] Varro postero die, cui sors ejus diei imperij erat, nihil consulto collega signum pugnæ proposuit, instructasque copias flumen traduxit, sequente Paulo, quia magis non probare, quam non adjuvare consilium poterat. Liv. xxii. xlv.

3. *Qui Cannæ.*] Ad Aufidum fluvium.

4. *Tria millia.*] Livius scribit octo millia fortissimorum virorum trucidata.

5. *Consulares & Prætorij viginti.*] *Unus & viginti Tribuni militum, Consulares quidam, Prætoriciique & Ædilicij.* Livius.

6. *Senatores capti aut occisi* xxx.] Octoginta præterea aut Senatores, aut qui eos Magistratus gessissent, unde in Senatum legi deberent. Liv.

7. *Nobiliores viri* ccc.] Nobiliores Equites, opinor, intelligit, vel ex eorum numero, qui nullos Magistratus gessissent, sed ex antiqua prosapia.

8. *Militum* xl. *millia.*] *Quadraginta millia peditum, duo millia septingenti Equites.* Livius.

9. *Servi.*] *In sacramentum militiæ liberata servitia.* Flor. Liv. xxii. 57. *Aliam formam novi delectus inopia liberorum capitum, ac necessitas dedit. Octo millia juvenum validorum ex servitiis, prius sciscitantes singulos vellent ne militare, empta publice armaverunt.*

10. *Multæ Italiæ civitates.*] *Defecere autem ad Pœnos hi populi Atellani, Calatini, Hirpini, Appulorum pars, Samnites præter Pentros, Brutij omnes, Lucani, præter hos Surrentini, & Græcorum omnis fere ora, Tarentini, Metapontini, Crotonienses, Locrique, & Cisalpini omnes Galli.* Liv. xxii. xvi.

11. *Responsum est a Senatu.*] Vide Liv. xxii. lx. & lxi.

12. *Tres modios.*] Plin. lib. 33. cap. 50. *Annulorum aureorum promiscuus usus fuit secundo bello Punico: neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Annibale mitti.* Livius tres modios & dimidium ponit lib. xxvi. cap. xii. Florus duos. Quidam unum tantum.

Annibalis Asdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, [1] a duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur; perditque in pugna xxxv. millia hominum, ex his capiuntur x. millia, occiduntur xxv. [2] Mittuntur ei a Carthaginensibus ad reparandas vires xii. millia peditum, iv. millia equitum, xx. elephanti.

XII. [3] Anno quarto postquam in Italiam Annibal venit, Marcus Claudius Marcellus Consul apud Nolam, civitatem Campaniæ, contra Annibalem bene pugnavit. Annibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam & Brutios occupavit: quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit, [4] promittens auxilia contra Romanos, sub hac conditione, ut deletis Romanis, ipse quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. [5] Captis igitur legatis Philippi, & re cognita, Romani in Macedoniam Marcum Valerium Lævinum ire jusserunt; [6] in Sardiniam Titum Manlium Proconsulem: nam etiam ea sollicitata ab Annibale Romanos deseruerat.

XIII. [7] Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur; in Italia, contra Annibalem; in Hispania, contra fratrem ejus Asdrubalem; in Macedonia, contra Philippum; in Sardinia, contra Sardos, & [8] alterum Asdrubalem Carthaginensem. [9] Is a Tito Manlio Proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus; [10] occisa cum eo xii. millia, capti mille quingenti; & a Romanis Sardinia subacta. Man-

NOTÆ.

1 *A duobus Scipionibus.*] Cnæo & Publio.

2. *Mittuntur ei a Carthaginensibus.*] Mago frater Annibalis xii. millia peditum, mille quingentos equites, xx. elephantos, mille argenti talenta in Italiam transmissurus erat cum præsidio sexaginta navium longarum: sed ubi rem in Hispania male gestam audiunt Pœni, eum in Hispaniam mittunt. Liv. xxiii. 32.

3. *Anno quarto postquam.*] Tunc Marcellus secundo Consul fuit: sed cito se abdicavit, quia vitio creatus videbatur; contra Annibalem tamen pugnavit.

4. *Promittens auxilia.*] Fœderis leges: *Ut Philippus rex quam maxima classe (ducentas autem naves videbatur effecturus) in Italiam trajiceret, & vastaret maritimam oram: bellum pro parte sua terra marique gereret. Ubi debellata esset, Italia omnis cum ipsa urbe Roma Carthaginensium atque Annibalis esset, prædaque omnis Annibali cederet: perdomita Italia navigarent in Græciam, bellumque, cum quibus regibus placeret, gererent: quæ civitates continentis, quæ insulæ ad Macedoniam vergunt, eæ Philippi regnique ejus essent.* Livius xxiii. xxxiii.

5 *Captis.*] Vide Livium ibidem.

6. *In Sardiniam T. Manlium Torquatum.*] *Ad eam rem missus T. Manlius Torquatus, qui bis Consul Censorque fuerat, subegerat atque in Consulatu Sardos.* Livius.

7. *Ita uno tempore.*] Hæc eo anno in Italia, in Africa, in Sicilia, in Hispania vario eventu acta.

8. *Alterum Asdrubalem.*] Cui Calvo cognomen erat.

9. *Is a Tito Manlio Proconsule.*] *Ante omnia claram & memorabilem pugnam fecit Asdrubal imperator captus, & Hanno & Mago nobiles Carthaginenses.* Livius.

10. *Occisa cum eo.*] *Duodecim millia hostium cæsa, Sardorum simul Pœnorumque ferme tria millia & sexcenti capti, & signa militaria septem & viginti.* Livius.

lius victor captivos & Asdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus a Lævino in Macedonia vincitur, & in Hispania a Scipionibus Asdrubal, [1] & Mago tertius frater Annibalis.

[2] Decimo anno postquam Annibal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cnæo Fulvio Consulibus, [3] Annibal usque ad quartum milliarium Urbis accessit, [4] equites ejus usque ad portas, [5] mox Consulum metu, cum exercitu venientium, Annibal ad Campaniam se recepit. [6] In Hispania a fratre Asdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer remansit; [7] casu enim magis quam virtute erant decepti, quo tempore etiam a Consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri ceperant: &, ex nobilissima urbe Syracusana [8] præda ingens prælata est. [9] Lævinus in Macedonia cum Philippo [10] & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo, amicitiam fecit: & ad Siciliam profectus, [11] Annonem quemdam Afrorum ducem apud [12] Agrigentum civitatem cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captivis nobilibus misit; [13] XL. civitates in dedi- XIV.

NOTÆ.

1. *Et Mago tertius.*] Primo a Cnæo Scipione victus, & castris exutus & iterum victus postquam Publius Scipio Cnæo fratri se se conjunxit. Liv.

2. *Decimo anno.*] P. Sulpitius Galba & Cnæus Fulvius Centumalus Consules fuerunt anno mundi 3739. ante Ch. nat. 209. ab U. C. 542. Et si bene rationem ineas, sic octavus annus est postquam Annibal in Italiam venit.

3. *Annibal usque ad quartum milliarium.*] Ad tertium Florus, cui consentit Livius XXVI. X. *Inter hæc Annibal ad Anienem fluvium tria millia passuum ab Vrbe castra admovit.*

4. *Equites ejus.*] Imo ipse. Liv. ibid. *Ibi (ad Anienem) stativis positis ipse cum duobus millibus equitum ad portam Collinam usque ad Herculis templum est progressus, atque unde proxime poterat, mœnia situmque Vrbis obequitans, contemplabatur.*

5. *Mox Consulum metu cum exercitu venientium.*] Imo uno & altero die eductæ acies, & prælium commissum, sed tempestate dirempti. Vide Liv. XXVI. II.

6. *In Hispania a fratre Asdrubale ambo Scipiones.*] Scipiones trucidati anno fere antequam Annibal Urbem accederet. Vide Liv. XXV. 36.

7. *Casu enim magis quam virtute erant decepti.*] Asdrubal enim pecuniæ vi Celtiberorum principes, qui in auxiliis Romanorum, corrupit, qui signo dato Romanos deseruere. Vide Liv. ibid. 33.

8. *Præda ingens.*] *Ornamenta urbis, signa tabulasque quibus abundabant Syracusæ, Romam devexit.* Liv.

9. *Lævinus in Macedonia cum Philippo.*] Hic certe errare Eutropium puto, neque enim in Historia me legisse memini cum Philippo amicitiam fecisse Lævinum: a Livio certe diversus abit, cujus alioqui vestigia legere amat. Tunc Lævinus Consul fuit anno Urbis conditæ 543.

10. *Et multis Græciæ populis & rege Asiæ Attalo.*] Verum est Lævinum societatem & amicitiam iniisse cum Attalo rege, cum Eleis, Lacedæmoniis, Thracum & Illyriorum regibus, & adi Liv. XXVI. 24.

11. *Annonem quemdam.*] Hanno erat Imperator Carthaginensium. Liv.

12. *Agrigentum.*] Siciliæ urbs in medio littore, ad meridiem, hodie *Grigente.*

13. XL. *civitates.*] Hæc fere ex Livio XXVI. XL. *Prodita brevi sunt viginti oppida: sex vi capta: voluntaria deditione in fidem venerunt ad quadraginta.*

tionem accepit, XXVI. expugnavit. Ita omni Sicilia recepta, Macedonia fracta, cum ingenti gloria Romam regressus est. Annibal in Italia [1] Cnæum Fulvium Consulem subito aggressus, [2] cum octo millibus hominum interfecit.

XV. Interea ad Hispanias, ubi occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat, [3] Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publij Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor & viginti, vir Romanorum omnium & sua ætate, & posteriori tempore fere primus. [4] Is Carthaginem Hispaniæ capit; in qua omne aurum & argentum, & belli apparatum Afri habebant: nobilissimos quoque obsides, quos ab Hispanis acceperat: [5] Magonem etiam fratrem Annibalis ibidem capit; quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio [6] Hispanorum obsides parentibus reddidit. Qua re omnes fere Hispani ad eum uno animo transierunt. Postque [7] Asdrubalem Annibalis fratrem victum fugat, & [8] prædam maximam capit.

XVI. Interea in Italia [9] Consul Q. Fabius Maximus Tarentum recepit; in qua ingentes copiæ Annibalis erant: & ibi etiam ducem Annibalis [10] Carthalonem occidit, [11] XXV. millia captivorum vendidit: prædam

NOTÆ.

1. *Cnæum Fulvium Consulem.*] Falsum est tunc Consulem fuisse Fulvium. Proconsul erat. Livius XXVII. 1.

2. *Cum octo millibus.*] *Ibi Cn. Fulvius cum undecim Tribunis militum cecidit. Romanorum sociorumque quot cæsa in eo prælio millia sint, quis pro certo affirmet? quum tredecim millia alibi, alibi haud plusquam septem inveniam.* Liv. ibid. Pugnatum est ad Herdoneam urbem Apuliæ.

3. *Pub. Cornelius Scipio mittitur.*] Cum nemo auderet in Hispaniam imperium accipere, subito Pub. Cornelius, Publij, qui in Hispania ceciderat, filius, quatuor & viginti ferme annos natus, professus se petere, in superiore, unde conspici posset, loco constitit. Liv.

4. *Is Carthaginem.*] *Carthaginem novam interim oppugnare statuit, urbem cum ipsam opulentam suis opibus, tum hostium omni bellico apparatu plenam: ibi arma, ibi pecunia, ibi totius Hispaniæ obsides erant.* Liv. XXVI. 42. capta est eodem die quo obsessa.

5. *Magonem etiam fratrem Annibalis.*] Liv. XXV. 21. *Data quinqueremi, captisque Magone & quindecim fere Senatoribus, qui simul cum eo capti erant, in navem impositis, nuncium victoriæ Romam mittit.* Sed hunc Magonem Annibalis fratrem tunc captum fuisse apud omnes non constat, & ex historica serie plane contrarium apparet.

6. *Hispanorum obsides parentibus.*] Livius tantum, eorum, perinde ac si sociorum liberi fuissent, curam habitam. Quosdam restitutos, reliquos C. Flaminio Quæstori traditos, ut benigne haberentur

7. *Asdrubalem victum fugat.*] Octo millia hominum cæcidit. Pugnatum est ad Bæcylam circa Castalonem. Livius XXVII. XVIII.

8. *Prædam maximam.*] Scipio castris hostium potitus, quum præter libera capita omnem prædam militibus concessisset in recensendis captivis, decem millia peditum, duo millia equitum invenit. Liv. ib.

9. *Consul Q. Fabius Maximus.*] Tunc quinto Consul fuit Fabius. Collega Q. Fulvio Flacco, anno Urbis conditæ 544. Vide Livium XXVII. 15. & 16.

10. *Carthalonem occidit.*] Carthalonem Præfectum Punici præsidij cum commemoratione paterni hospitij positis armis venientem ad Consulem miles invius obtruncat. Liv.

11. XXV. *millia captivorum.*] Millia

militibus dispertivit, pecuniam hominum venditorum [1] ad fiscum retulit. Tum multæ civitates Romanorum, quæ ad Annibalem transierant prius, rursus se Fabio Maximo reddiderunt. [2] Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, & per se, & per fratrem suum Lucium Scipionem: LXX. civitates recepit. In Italia tamen male pugnatum est. [3] Nam Claudius Marcellus Consul ab Annibale occisus est.

[4] Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inclytas gerit: [5] regem Hispaniarum magno prælio victum in amicitiam accepit, & primus omnium a victo obsides non poposcit. XVII.

Desperans Annibal Hispanias contra Scipionem diutius posse retineri, fratrem suum Asdrubalem ad Italiam cum omnibus copiis [6] evocavit. Is veniens eodem itinere quo etiam Annibal venerat, [7] a Consulibus Appio Claudio Nerone, & Marco Livio Salinatore, [8] apud Senam Piceni civitatem, [9] in insidias compositas incidit: [10] strenue tamen pugnans occisus est: [11] ingentes ejus copiæ captæ aut interfectæ sunt, magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. [12] Post hæc Annibal diffidere jam de belli cœpit eventu, & Romanis ingens animus accessit. [13] Itaque & ipsi evocaverunt XVIII.

NOTÆ.

triginta servilium capitum dicuntur capti, ingens argenti vis facti signatique, auri octogenta septem millia pondo, signa tabulæque, prope ut Syracusonorum ornamenta æquaverint.

1. *Ad fiscum.*] pro *ad ærarium.* jam supra.

2. *Insequenti anno.*] An. ab U. C. 545. Belli Punici secundi XI.

3. *Nam Claudius Marcellus Consul ab Annibale.*] Marcellus Consul speculandi causa castris egressus cum collega Quintio Crispino, insidiis circumventus, lancea transfixus, vulneratus Quintius, &c. Vide Liv. XXVII. 27.

4. *Anno tertio.*] Eodem quo superiori.

5. *Regem Hispaniarum.*] Vereor ne hic Eutropius tempora confuderit, neque enim invenio Scipionem regem Hispaniarum vicisse anno III. postquam ad Hispaniam profectus fuit: neque etiam, quis iste rex Hispaniarum fuerit, forte vel Indibilem vel Mandonium intelligit, quos omnis Hispaniæ Principes vocat Livius.

6. *Evocavit.*] Liv. narrat Asdrubalem a Scipione victum & fugatum ad Pyrenæos ivisse, ubi cum Asdrubale Gisgonis filio & Magone inito consilio ita statutum est, ut ipse Asdrubal Gisgonis cum exercitu in Lusitaniam abiret, & Mago ad conducenda mercede auxilia cum grandi pecunia in Baleares trajiceret. Illum vide XXVII. 20.

7. *A Consulibus Appio Claudio.*] Anno Urbis conditæ 546. Belli Punici secundi XII.

8. *Apud Senam Piceni civitatem.*] Piceno Senam tribuit, Strabo tamen eam in Umbria ponit. Est in Piceni & Umbriæ fere confinibus ad littus Adriaticum. In Umbria tamen.

9. *In insidias compositas.* Adi Livium XXVII. 47. & 48.

10. *Strenue tamen pugnans.*] *Ibi ut patre Amilcare & Annibale fratre dignum erat, pugnans cecidit.* Livius.

11. *Ingentes ejus copiæ captæ, &c.*] Quinquagenta sex millia hostium occisa, capta quinque millia & quadringenti: præda alia magna tum omnis generis, tum auri argentique. Idem.

12. *Post hæc Annibal.*] Viso enim capite Asdrubalis, quod C. Claudius ante ejus castra projici jusserat: *Agnosco*, inquit, *infœlicitatem Carthaginis.*

13. *Itaque & ipsi.*] Anno post devictum Asdrubalem.

ex Hispania Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

XIX. [1] Quinto Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus, omnes civitates, [2] quæ in Brutiis ab Annibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

XX. Anno XIV. postquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hispania egerat, [3] Consul est factus, & in Africam missus: cui viro divinum quiddam inesse existimabatur: [4] adeo ut putaretur cum Numinibus habere sermonem. [5] Is in Africa contra Annonem ducem Afrorum pugnat, exercitum ejus interficit. Secundo prælio castra cepit, cum quatuor millibus & quingentis militibus: [6] XI. millibus occisis. [7] Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris conjunxerat, [8] capit, & [9] castra ejus invadit. [10] Syphax cum nobilissimis Numidis, & infinitis spoliis, a Scipione Romam mittitur; qua re audita, omnis fere Italia Annibalem deserit; ipse a Carthaginensibus in Africam [11] redire jubetur, quam Scipio vastabat.

NOTÆ.

1. *Q. Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus*] Nescio certe quos Annales hic sequitur Eutropius: falsum est enim Lucium Valerium cum Q. Cæcilio eo anno Consulem fuisse. Fortasse corrigendum *Q. Cæcilio*, *Lucio Veturio*. Nam verum est an. ab U. C. 547. belli Punici secundi XIII. Consules fuisse Q. Cæcilium Metellum & L. Veturium Philonem. Vide Liv. XXVIII. X.

2. *Quæ in Brutiis.*] Ex Historia falsum est tunc omnes civitates Brutiorum se Romanis tradidisse, sed de Lucanis verum est totam gentem in deditionem populi Romani rediisse. Livius.

3. *Consul est factus.*] Cum P. Licinio Crasso. Vide Liv. 28. 38.

4. *Adeo ut putaretur etiam cum Numinibus.*] Quam de se famam de industria auxit, quum nihil quidquam prius inciperet, quam in cella Jovis diutissime sedisset, quasi mentem divinam acciperet. Adi Victorem pag. 72.

5. *Is in Africa contra Annonem.*] *Præfectum quoque Hannonem nobilem juvenem occiderunt.* Liv. 29. 29. Sed de Hannone illo non videtur accipiendus iste locus Eutropii: De Hannone Amilcaris filio intelligendus, quem Carthaginenses altero Hannone cum ala equitum amisso, novo equitatu comparato præfecerant, eum Scipio idem interfecit prope Saleram urbem. Livius 29. 34. Tamen hic de duobus præliis loqui videtur Eutropius, cum dicat secundo castra capta. Scipio enim secundo prælio Saleram cepit, eique firmum præsidium imposuit. Eutropius duos illos Hannones confundit tanquam unus tantum Hanno fuerit. Idem & alii Scriptores fecerunt, ut patet ex Livio, qui postquam duo illa prælia exsecutus est, subjungit. *Duos eodem nomine Carthaginensium duces duobus equestribus præliis interfectos, non omnes Auctores sunt: veriti, credo, ne falleret bis relata eadem res.* Plutarch. unius tantum Hannonis meminit, & unius tantum prælii.

6. XI. *millibus occisis.*] Livius duo millia equitum capta aut occisa dicit.

7. *Syphacem.*] Qui Sophonisba Asdrubalis filia ducta uxore Romanorum partes deseruerat.

8. *Capit.*] Per C. Lælium & Massinissam. Sed post eos devictos & capta castra. & vide Liv. 6. 7.

9. *Castra ejus invadit.*] Certissima conjectura patris mei, *castra ejus incendit.* Id vetus Historia testatur.

10. *Syphax cum nobilissimis Numidis.*] Scipio C. Lælium cum Syphace aliisque captivis Romam misit. Liv.

11 *Redire jubetur.*] Ad eum legati ab Carthagine vocantes in Africam iisdem fere diebus venerunt.

XXI. [1] Ita anno XVII. ab Annibale Italia liberata est, [2] quam flens dicitur reliquisse. Legati Carthaginensium [3] pacem a Scipione petierunt: ab eo ad Senatum Romam missi sunt: XLV. dies his induciæ datæ sunt, quousque Romam ire & regredi possent: XXX. millia pondo argenti ab his accepta sunt. [4] Senatus ex arbitrio Scipionis pacem jussit cum Carthaginensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, [5] ne amplius quam XXX. naves haberent, [6] quingenta millia pondo argenti darent, captivos & perfugas redderent.

XXII. Interim Annibale veniente ad Africam, pax turbata est; multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex Urbe venientes, a Romanis capti sunt, & jubente Scipione dimissi. Annibal quoque, frequentibus prœliis victus a Scipione, petiit etiam ipse pacem. [7] Cum ventum esset ad colloquium, [8] iisdem conditionibus data est, quibus prius: [9] addita quingentis millibus pondo argenti, C. millia librarum propter novam perfidiam. Carthaginensibus conditiones displicuerunt, jusseruntque Annibalem pugnare. Infertur a Scipione, & Massinissa alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. [10] Annibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra jussit, ostendique eis totum exercitum; mox etiam prandium dari, dimittique, ut renuntiarent Annibali quæ apud Romanos vidissent.

XXIII. Interea [11] prælium ab utroque duce instructum est, quale vix ulla

NOTÆ.

1. *Ita anno.* XVII.] Coss. Tib. Claudio Nerone & M. Servilio Gemino. an. mundi 3748. ante Ch. nat. 200. ab U. C. 551.

2. *Quam flens dicitur reliquisse.*] *Frendens gemensque ac vix lachrymis temperans dicitur legatorum verba audiisse.* Livius.

3. *Pacem a Scipione petierunt.*] Hæc facta sunt antequam Annibal Italia decederet, nempe anno belli XVI.

4. *Senatus ex arbitrio Scipionis.*] Carthaginenses bis Romam miserunt ad pacem petendam. Semel ante discessum Annibalis, & iterum post eumdem in Africa victum. Primi legati pace infecta, ac prope sine responso dimissi: secundi ex arbitrio Scipionis pacem faciendam. Eutropius aliam viam insistit: nam per primos legatos pacem factam dicit, neque de ea re amplius Romam missos, sed post devictum Annibalem legibus pacis caput aliquod additum. Quare hic caute legendus Eutropius.

5. *Ne amplius quam triginta naves.*] Leges pacis has dixisse Scipionem refert Livius: captivos & perfugas & fugitivos restituerent: exercitus ex Italia & Gallia deducerent: Hispania abstinerent: insulis omnibus, quæ inter Italiam & Africam sunt, discederent: naves longas præter viginti, omnes traderent: tritici quingenta, hordei trecenta millia modium.

6. *Quingenta millia pondo argenti.*] Pecuniæ summam quantam imperaverunt parum convenit, inquit Livius: alij quinque millia pondo argenti, alij duplex stipendium imperatum militibus tradunt.

7. *Cum ventum esset ad colloquium.*] Vide Liv. 30. 30.

8. *Iisdem conditionibus data pax.*] Falsum est in colloquio datam pacem. Nam infecta pace ex colloquio discessere, & falsum est etiam eam iisdem conditionibus postea datam.

9. *Addita quingentis millibus.*] Nescio unde ista Eutropius, vide notata capite sequenti.

10. *Annibal tres exploratores.*] Nescio unde hæc Eutropius.

11. *Prælium ab utroque duce instructum*

memoria fuit: [1] quum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pene ipso Annibale capto: qui primum cum multis equitibus, [2] deinde cum xx. postremo cum quatuor evasit. Inventa in castris Annibalis argenti pondo xx. millia,
5. auri octingenta, cætera supellectili copiosa. Post id certamen [3] pax cum Carthaginensibus facta est. Scipio Romam rediit, & [4] ingenti gloria triumphavit, atque [5] Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum, [6] post annum nonum decimum quam cœperat.

NOTÆ.

est.] Prope Zamam, vide Livium 30. 33. & 34.

1. *Quum peritissimi duces.*] *Ad hoc discrimen procedunt postero die duorum opulentissimorum fortissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parta decora aut cumulaturi eo die, aut eversuri.* Livius.

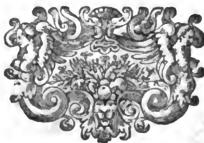
2. *Deinde cum* xx. *&c.*] *Annibal cum paucis equitibus inter tumultum elapsus, Adrumetum perfugit.* Livius.

3. *Pax cum Carthaginensibus facta.*] Conditiones pacis aliquantum a superioribus diversæ: *Perfugas fugitivosque & captivos omnes redderent Romanis, & naves rostratas, præter decem triremes traderent, elephantosque quos haberent domitos, neque domarent alios: bellum neve in Africa, neve extra Africam, injussu populi Romani gererent: Massinissæ res redderent, fœdusque cum eo facerent: decem millia talentum argenti descripta pensionibus æquis in annos quinquaginta solverent: obsides centum arbitratu Scipionis darent, ne minores* xiv. *annis, neve* xxx. *majores, &c.* Livius 30. 37.

4. *Ingenti gloria triumphavit.*] *Triumpho omnium clarissimo Urbem est invectus.* Livius.

5 *Africanus ex eo appellari cœptus est.*] *Africanum cognomen militaris prius favor, an popularis aura celebraverit, an sicuti Felicis Sullæ, Magnique Pompeij patrum memoria, cœptum ab assentatione familiari sit, parum compertum habeo. Primus certe hic Imperator, victæ ab se gentis est nobilitatus.* Livius.

6. *Post annum nonum decimum.*] Imo decimo-octavo, Coss. Cn. Cornelio Lentulo, & P. Ælio Pæto, anno ab U. C. 552.

EUTROPII

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER QUARTUS.

RANSACTO Punico bello, [1] sequutum est Macedonicum contra Philippum regem. I.

[2] Quingentesimo & quinquagesimo-primo anno ab Urbe condita, [3] T. Quintius Flamininus adversus Philippum regem mittitur: res prospere gessit: pax ei data est his legibus, II.
3. [4] ne Græciæ civitatibus, quas Romani contra eum defenderent, bellum inferret, ut captivos & transfugas redderet: quinquaginta solum naves haberet, reliquas Romanis redderet: [5] per annos de-

NOTÆ.

1. *Sequutum est Macedonicum contra Philippum.*] Cœptum quidem est tredecim ante annis, Coss. Quinto Fabio Maximo IV. & M. Claudio Marcello, quinto anno post inceptum secundum bellum Punicum. Vide Flor. lib. II. cap. VII. p. 65

2. *Quingentesimo & quinquagesimo primo.*] *Anno quingentesimo & quinquagesimo ab Vrbe condita, P. Sulpitio Galba, C. Aurelio Consulibus bellum cum rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Carthaginensibus datam.* Livius 31. 5.

3. *T. Quintius Flamininus.*] Falsum est tunc missum Flaminirum: priori anno, missus Sulpitius Galba Consul: secundo, P. Vellius Tappulus: tertio, nempe 555. ab U. C. Q. Flamininus.

4. *Ne Gracia.*] Pacis leges sic Liv. 33. 30. *Omnes Gracorum civitates qua in Europa, quaque in Asia essent libertatem ac suas leges haberent: qua earum sub ditione Philippi fuissent, prasidia ex his Philippus deduceret; qua in Asia essent, & eas quoque enim placere liberas esse, & captivos transfugasque reddere Philippum Romanis, & naves omnes tectas tradere: ne plus quingentis armatorum haberet, neve elephantum unum. Bellum extra Macedonia fines ne injussu Senatus gereret: mille talentum daret Populo Romano, dimidium prasens, dimidium pensionibus decem annorum.*

5. *Per annos decem quaterna.*] Aliter

cem quaterna millia pondo argenti præstaret, & [1] obsidem daret filium suum Demetrium. Titus Quintius etiam [2] Lacedæmoniis intulit bellum; [3] ducem eorum Nabidem vicit; &, [4] quibus voluit conditionibus, in fidem accepit: [5] ingenti gloria duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis.

III. Transacto bello Macedonico, sequutum est [6] Syriacum contra [7] Antiochum regem, [8] P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Consulibus. [9] Huic Antiocho Annibal se junxerat, Carthaginem patriam suam, [10] ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio [11] in Achaia pugnavit bene. Castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt: ipse fugatur. [12] Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

IV. [13] L. Cornelio Scipione, C. Lælio Consulibus, [14] Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni Consuli legatus contra Antio-

NOTÆ.

Livius supra, qui tamen addit ex Valerio Antiate quaternum millium pondo argenti vectigal in decem annos imperatum.

1. *Obsidem daret filium Demetrium.*] *In hac obsides accepti, inter quos Demetrius Philippi filius*. Liv.

2. *Lacedamoniis intulit bellum.*] *Grassantem sub Nabide suo Lacedamona compescuit.* Florus. Lacedæmonij in Peloponeso. Eorum urbs *Sparta*, *Lacedamon*. hodie *Misithra*.

3. *Ducem eorum Nabidem vicit.*] Nabis tertius sive quartus Lacedæmoniorum tyrannus.

Vicit. [Anno mundi 3755. ante Ch. nat. 193. ab U. C. 558.

4. *Quibus voluit conditionibus.*] Quas lege apud Livium 34. 35.

5. *Ingenti gloria duxit ante currum.*] *Ante currum multi nobiles captivi obsidesque, inter quos Demetrius regis Philippi filius fuit, & Armenes Nabidis tyranni filius.* Liv. 34. 52. Tertio die, nam triduum triumphavit, transvecti captivi & obsides, coronæ aureæ, dona civitatum, &c Locum adi.

6. *Syriacum.*] Syria ad littus Eoum maris Mediterranei, e regione Cypri. hodie *Soria*.

7. *Antiochum regem.*] Is est Antiochus III. cognomento Magnus.

8 *P. Cornelio Scipione.*] Anno mundi 3758. ante Ch. nat. 190. ab U. C. 561. Vide Flor. II. VIII. p. 67.

9. *Huic Antiocho Annibal.*] Annibal se se fuga ad Antiochum regem subripuit. Liv. 30. 37. & 34. 60.

10. *Ne Romanis traderetur.*] Postulabat enim Scipio ut Annibal sibi traderetur, sed responsum est Annibalem in Africa non esse.

11. *In Achaia.*] Ad Thermopylas pugnavit, quæ Achaiæ potius vicinæ dici possunt, quam in ipsa Achaia esse. Sed hic Achaiam Eutrop. pro tota Græcia ponit, quam Thermopylis Mediam dividi sicut Apennino Italiam tradit Livius lib. 36. 15.

12. *Philippo.*] *Philippi quoque filius Demetrius, qui obses Roma erat ad patrem reducendus legatis datus erat.* Liv. 36. 35.

13 *L. Cornelio Scipione.*] Anno ab U. C. 563.

14. *Scipio Africanus.*] *Tum Consule Scipione, cui frater, ille modo victor Carthaginis Africanus, voluntaria legatione aderat, debellari regem placet.* Flor. p. 69. Cum in Senatu ageretur utri Consuli Græcia mandaretur, & in Lælium Senatus inclinare videretur, P. Africanus dixit: *Si L. Scipioni fratri suo provinciam Graciam decrevissent, se legatum iturum.*

chum profectus est. Annibal, qui cum Antiocho erat, [1] navali prælio victus est. Ipse postea Antiochus [2] circa Sipylum & Magnesiam Asiæ civitatem, a Consule Cornelio Scipione ingenti prælio fusus est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna [3] Eumenes, Attali regis frater, [4] qui Eumeniam in Phrygia condidit. [5] Quinquaginta millia peditum, IV. millia equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petit, [6] quæ iisdem conditionibus datur a Senatu, quamquam victo, quibus ante offerebatur, [7] ut ex Europa & Asia recederet, atque intra Taurum se contineret; [8] x. millia talentorum, & [9] xx. obsides præberet; [10] Annibalem concitatorem belli dederet. [11] Eumeni regi donatæ sunt omnes Asiæ civitates, quas Antiochus bello perdiderat: & [12] Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria [13] triumphavit; nomen & ipse, [14] ad imitationem fratris, Asiatici

NOTÆ.

1. *Navali prælio victus est.*] Ad Myonnesum a L. Æmilio Regillo, cui navalis provincia demandata. Vide Liv. 37. 28. 29.

2. *Circa Sipylum & Magnesiam.*] Circa Magnesiam, quæ ad Sipylum est, posuit castra. Magnesia autem ad Sipylum, ut distinguatur ab altera Magnesia, quæ ad Mæandrum amnem. Utramque recte distinguit Livius 37. 32. & 44. Utraque in Caria.

3. *Eumenes Attali regis frater.*] Attali Philadelphi frater fuit, filius vero Attali I. qui adversus Philippum cum Romanis belli societatem inivit.

4. *Qui Eumeniam in Phrygia condidit.*] In Phrygia majore.

5. *Quinquaginta millia peditum.*] *Ad quinquaginta millia peditum, equitum quatuor millia, mille & quadringenti capti, & quindecim cum rectoribus elephanti.* Liv. 37. 44.

6. *Quæ iisdem conditionibus.*] Legatis ita respondisse fertur Scipio: *Priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus, &c.* Liv. ibid.

7. *Ut ex Europa & Asia.*] Europa abstinerent: Asiaque omni, quæ cis Taurum, decederent.

8. xx. *millia talentorum.*] Pro impensis in bellum factis xv. millia talentorum Euboicorum darent. Quingenta præsentia, duo millia & quingenta cum Senatus Populusque Romanus pacem comprobasset, millia deinde talentum per duodecim annos. Liv.

9. xx. *obsides.*] Viginti obsides Scipionis arbitratu darent. Liv.

10. *Annibalem concitatorem belli.*] Annibalem ante omnia darent, quia nunquam satis liqueret, ibi pacem esse Populo Romano ubi esset Annibal.

11. *Eumeni regi, &c.*] Cis Taurum quæ intra regni Antiochi fines fuissent, Eumeni attributa, præter Lyciam Cariamque usque ad Mæandrum amnem. Cæteræ civitates Asiæ quæ Attali stipendiariæ fuissent, eædem Eumeni vectigal pendere jussæ.

12. *Rhodiis, &c.*] *Rhodiis Lycia data, Telmissum & castra Telmissium, & agrum qui Ptolemæi Telmissi fuisset, hæc ab Eumene & ab Rhodiis excepta: ea quoque his pars data Cariæ, quæ propior Rhodum insulam trans Mæandrum amnem est, oppida, vici, castella, agri, qui ad Pisidiam vergunt, nisi quæ eorum oppida in libertate fuissent pridie quam cum Antiocho rege pugnatum est.* Liv. XXXVII. 56.

13. *Triumphavit.*] Pridie Calendas Martias anno postquam Consul fuit.

14. *Ad imitationem fratris.*] Ne cognomine fratri cederet, Asiaticum se appellari voluit.

accepit, quia Asiam vicerat: sicuti frater ipsius, propter Africam domitam, Africanus appellabatur.

V. [1] Spurio Posthumo Albino, Q. Marcio Philippo Consulibus, M. Fulvius de [2] Ætolis triumphavit. Annibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad [3] Prusiam [4] Bithyniæ regem fugerat, [5] repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flamininum: &, cum tradendus esset Romanis, [6] venenum bibit, & [7] apud Libyssam in finibus Nicomediensium sepultus est.

VI. [8] Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui & adversum Romanos bellum gesserat, [9] & postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus [10] Perseus [11] in Macedonia rebellavit, ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adjutores habebat [12] Cotyn Thraciæ regem, & [13] Illyrici regem, Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant [14] Eumenes Asiæ rex, [15] Ariarathes

NOTÆ.

1. *Spurio Posthumo Albino, &c.*] Bellum Ætolicum Fulvio demandatum est anno U. C. 564. sed Fulvius de iis triumphavit tertio anno ante diem decimum Calendas Januarias, quibus Consulatum inituri erant Spurius Posthumus Albinus, & Q. Martius Philippus. Adi Livium 39. 15.

2. *Ætolis.*] Ætolia Achaiæ regio intra Acheloum fluvium & Corinthiacum sinum.

3. *Prusiam.* Nicomedis Magni filium.

4. *Bithynia.*] Bithynia Asiæ regio ad Sangarium fluvium e regione Propontidis.

5. *Repetitus per T. Quintium.*] Ad Prusiam regem legatus T. Quintius Flamininus ad repetendum Annibalem an. U. C. 570. Coss. Q. Fabio Labeone, & M. Claudio Marcello.

6. *Venenum bibit.*] Prius elabi & fugere tentavit, sed postquam omnes domus suæ aditus militibus obseptos sensit, & omnia circa clausa dispositis custodiis, venenum, quod multo ante præparatum ad tales habebat casus, poposcit, & execratus in caput regnumque Prusiæ, & hospitales deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum exhausit. Livius 39. 51.

7. *Apud Libyssam.*] *Positus apud Libyssam in arca lapidea, in qua hodieque scriptum est:* HANNIBAL. HIC. SITUS. EST. Aurel. Victor. pag. 66. Libyssa Bithyniæ vicus.

8. *Philippo rege Macedonia mortuo.*] Anno ab U. C. 574.

9. *Et postea Romanis.*] Verum est Philippum Romanis affuisse contra Antiochum. Sed Athamanum regno a Romanis exutus, iterum implacabile contra eos odium concepit, & eos bello petiisset nisi morte præventus per mœrorem, quod Demetrium filium falso accusatum Persei scelere necari jussisset.

10. *Perseus.*] *Persen* vocat Florus.

11. *In Macedonia rebellavit.*] Hoc est secundum bellum Macedonicum an. mundi 3779. ante Ch. nat. 169. ab U. C. 582. Coss. P. Licinio Crasso, & C. Cassio Longone. Vide Flor. II. 12. pag. 72. ubi duobus annis serius illud incœptum dicit.

12. *Cotyn Thracia regem.*] *Cotys Thrax, Odrysarum rex evidenter Macedonum partis erat.* Liv. 42. 29.

13. *Illyrici regem Gentium*] Patre Pleurato rege Illyriorum & matre Euridica genitum. Vide Liv. 44. 30.

14. *Eumenes Asia rex.*] Idem qui adversus Antiochum Romanos adjuvit: & tunc cum quum vetus odium simulabat, tum recens ira quod scelere Persei prope ut victima mactatus Delphis esset.

15. *Ariarathes.*] Ariarathes Cappadocum rex præter quam quod Romanis suo nomine auxilia pollicitus erat, ex quo est junctus Eumeni affinitate, in omnia belli pacisque se consociaverat consilia. Liv. 2.

[1] Cappadociæ, [2] Antiochus Syriæ, [3] Ptolemæus Ægypti, [4] Massinissa Numidiæ. [5] Prusias autem rex Bithyniæ, quanquam sororem Persei uxorem haberet, utrisque se æquum præbuit. Dux Romanorum [6] P. Licinius Consul est a rege gravi prælio victus: neque tamen Romani, quamquam superati, regi petenti pacem præstare voluerunt, nisi his conditionibus, [7] ut se & suos Senatui & Populo Romano dederet. [8] Mox missus contra eum Lucius Æmilius Paulus Consul, [9] & in Illyricum C. Ancius Prætor, contra Gentium. Sed Gentius facile uno prælio victus, mox se dedidit. [10] Mater ejus & uxor, & duo filij, frater quoque ejus, simul in potestatem Romanorum venerunt. [11] Ita bello intra dies xxx. perfecto, [12] ante cognitum est Gentium victum, quam cœptum bellum nunciaretur.

Cum Perseo autem Æmilius Paulus Consul tertio Nonas Sep- VII.
tembris [13] dimicavit, vicitque eum, [14] xx. millibus peditum ejus occisis: equitatus cum rege fugit integer, Romanorum c. milites amissi sunt: urbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderunt: ipse rex, cum desereretur ab amicis, [15] venit

NOTÆ.

1. *Cappadocia.*] Cappadocia Asiæ regio mediterranea inter Armeniam & Phrygiam.

2. *Antiochus Syria.*] Qui omnia & per suos legatos Senatui, & ipse legatis eorum eximie pollicitus erat.

3. *Ptolemaus Ægypti.*] Ptolemæus Philometor propter ætatem alieni etiam tum arbitrij erat: sed tutores & bellum adversus Antiochum parabant, quo vindicarent Cœlesyriam, & Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. Liv.

4. *Massinissa.*] Massinissa & frumento juvabat Romanos, & auxilia cum elephantis, Misaginemque filium mittere ad bellum parabat. Idem.

5. *Prusias autem rex Bithynia.*] Prusias Bithyniæ rex statuit abstinere armis, eventumque expectare: nam neque pro Romanis se æquum censere adversus fratrem uxoris arma ferre, & apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore. Idem.

6. *P. Licinius Consul est a rege.*] In Thessalia cecidere eo die ab Romanis ducenti equites, duo millia haud minus peditum, capti ferme ducenti equites. Liv. 42. 58. 59. 60.

7. *Ut se.*] Responsum est: *Ita pacem dari, si de summa rerum liberum Senatui permittat rex, de se, deque universa Macedonia statuendi jus.*

8. *Mox missus.*] Tertio anno post victum P. Licinium.

9. *Et in Illyricum C. Ancius Prator.*] Eum omnes uno consensu C. *Anicium* vocant, & ita legendum.

10. *Mater ejus.*] Eheva uxor cum filiis duobus Scerdileto Pleuratoque, & Caravantius frater in castra Scodram per Perpennam adducta. Liv. 44. 32.

11. *Ita bello.*] Anicius bello Illyrio intra triginta dies perfecto nuncium victoriæ Perpennam Romam misit. Liv.

12. *Ante cognitum est.*] Ex Livio: *Hoc unum bellum prius perpetratum, quam cœptum, Roma auditum est.*

13. *Dimicavit.*] Ad Enipeum Thessaliæ fluvium.

14. *xx. millibus.*] Cæsa ad viginti millia hominum sunt: ad sex millia, qui Pydnam ex acie profugerant, vivi in potestatem pervenerunt; & vagi e fuga quinque millia hominum capta, ex victoribus cecidrunt non plus centum. Liv.

15. *Venit in Pauli potestatem.*] Samothracem fugit, eo Paulus classem misit cum Cn. Octavio, cui se tandem Perseus tradit cum Philippo, qui major natu erat e filiis.

in Pauli potestatem, sed honorem ei Æmilius non quasi victo habuit: [1] nam & volentem sibi ad pedes cadere non permisit; sed juxta se in sella collocavit. [2] Macedonibus & Illyriis hæ leges datæ sunt: ut liberi essent, [3] & dimidium eorum tributorum præstarent, quæ regibus præstitissent, ut appareret Populum Romanum pro æquitate magis quam pro avaritia dimicare, atque in conventu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiavit, [4] & legationes multarum gentium, quæ ad eum venerant, magnificentissimo pavit convivio, dicens: [5] Ejusdem hominis esse debere & bello vincere, & convivij apparatu elegantem esse.

III. [6] Mox septuaginta civitates Epiri, quæ rebellarant, cepit: prædam militibus distribuit: Romam cum ingenti pompa rediit [7] in nave Persei, quæ inusitatæ magnitudinis fuisse traditur, adeo ut XVI. ordines habuisse dicatur remorum. Triumphavit autem magnificentissime in curru aureo, [8] cum duobus filiis utroque latere astantibus. Ducti sunt ante currum [9] duo regis filij, & ipse Perseus, XLV. annos natus. [10] Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphavit: Gentius cum fratre & filiis ante currum ductus est. Ad hoc specta-

NOTÆ.

1. *Nam & volentem.*] *Consurrexit Consul, & jussis sedere aliis, progressusque Paulum, introeunti regi dextram porrexit, summittentemque ad pedes sustulit, nec attingere genua passus introductum in tabernaculum, adversus advocatos in consilium considere jussit.* Liv. 45. 7. Adi Florum pag. 74.

2. *Macedonibus & Illyriis.*] Liv. 45. 18. Omnium primum, liberos esse placebat Macedonas atque Illyrios, ut omnibus gentibus appareret arma Populi Romani, non liberis servitutem, sed contra servientibus libertatem afferre.

3. *Et dimidium.*] Placuit *& dimidium tributi, quam quod regibus ferre soliti erant, Populo Romano pendere.* Idem ibid. 18. & 29.

4. *Et legationes multarum gentium.*] Omi[illegible] ludicrum quod magno apparatu Amphipoli fecit. De quo Livius 45. 32. qui subjungit: *Epula quoque legationibus parata & opulentia & cura eadem.*

5. *Ejusdem hominis.*] Ex Liv. hoc quoque: *Vulgo dictum ipsius ferebant, & convivium instruere, & ludos parare ejusdem esse qui vincere bello sciret.*

6. *Mox septuaginta.*] Civitates omnes quæ ad Persea defecerant diripiendas militibus dedit, earum muros diruit, ea fuere oppida circa septuaginta. Liv. 45. 34

7. *In nave Persei.*] Paulus ipse post dies paucos regia nave ingentis magnitudinis quam sexdecim versus remorum agebant, ornata Macedonicis spoliis non insignium tantum armorum, sed etiam regiorum textilium, adverso Tiberi ad Urbem est subvectus. Liv.

8. *Cum duobus filiis.*] Quatuor filios habebat Paulus, duos in adoptionem in Corneliam & Fabiam gentem dederat. Duorum quos domi hæredes alebat, minor ferme duodecim annos natus quinque diebus ante triumphum decessit, major XIV. annorum triduo post triumphum. Quare de filiis in adoptionem datis hic locus intelligendus est, & ita Liv. *post Pauli currum*, inquit, *inter alios illustres viros filij duo Q. Maximus & P. Scipio.* Plutarch. nullos Pauli filios ejus triumphi comites refert.

9. *Duo regis filij.*] Filiam iis addit Plutarchus, & verum est.

10. *Post eum etiam.*] Cnei. Octavij triumphum præterit, quia de Octavio nihil. Post Paulum Cn. Octavius Calendis Decembribus de rege Perseo navalem triumphum egit, sine captivis, sine spoliis. Post Octavium triumphavit Anicius.

culum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit [1] Attalus atque Eumenes Asiæ reges, atque Prusias Bithyniæ, magno honore accepti sunt, & permittente Senatu, [2] dona quæ attulerant, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam [3] filium suum Nicomedem Senatui commendavit.

[4] Insequenti anno [5] Lucius Memmius in Hispania bene pugna- IX.
vit. Marcellus postea Consul res ibidem prospere gessit.

Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, [6] DC. & X.
altero anno ab Urbe condita, [7] L. Manlio Censorino, & [8] Marco Manilio Consulibus, anno LI. postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti, Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Asdrubal dux Carthaginensium dimicabat; [9] Famea dux alius equitatui præerat Carthaginensium. [10] Scipio tunc, [11] Scipionis Africani nepos, [12] Tribunus ibi militabat, cujus apud omnes ingens metus & reverentia erat. Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere gesta sunt: neque quidquam magis vel Asdrubal vel Famea vitabant,

NOTÆ.

1. *Attalus atque Eumenes atque Prusias.*] Prusias & Eumenes non ad spectandum spectaculum Romam venerunt, sed peracto spectaculo Prusias quidem amice receptus: sed propter Eumenem, quem in Urbem nolebant admittere, quia bello Macedonico se medium egerat, in commune lex lata, *ne cui regi Romam venire liceret.* De Attalo nil memini.

2. *Dona quæ attulerant.*] Solus Prusias votum in Capitolio solvit decem majores hostias.

3. *Filium suum Nicomedem.*] *Filium postremo Nicomedem Senatui commendavit.* Livius.

4. *Insequenti anno.*] Certe hic tempora conturbat Eutropius. Anno enim postquam Prusias Romam petivit, Marcellus Consul fuit cum C. Sulpitio Gallo. an. ab U. C. 587.

5. *Lucius Memmius.*] Nullum Memmium eo tempore in Hispania rem gessisse invenio.

6. DC. *& altero anno ab Urbe condita.*] Certe hic annus fuit ab U. C. 604. & ita scripsisse debuit Eutrop. ut LI. illi anni, quos a finito secundo bello Punico prætenitos dicit, inveniantur.

7. *Lucio Manlio Censorino.*] Hunc *Martium*, non *Manlium* vocatum invenio.

8. *Marco Manilio.*] Hunc non *Marcum*, sed *Manium* dictum indicat Capitolinus ejus Consulatus. Marcus tamen vocatus a Cicerone, Valerio & aliis. Dicebatur igitur *Marcus Manius Manilius.* Sæpe tamen in prænominibus illis peccatum: nam cum Manius scriberetur per M'. Marcus vero per M. utrumque pro *Marco* sæpius acceptum.

9. *Famea.*] Scribendum *Phamæa.* Φαμαίας vocat Appianus, at Φαμέας Suidas. Himilconis filius fuit, Præfectus equitum Carthaginensium, vir fortis, & cujus præcipua opera Pœni utebantur. Epitom. Liv.

10. *Scipio.*] Pauli Æmilij Macedonici filius.

11. *Scipionis Africani nepos.*] Per adoptionem. Adoptatus enim fuerat a filio Scipionis Africani. Fl. lib. II. cap. 15. Hunc [Scipionem] Paulo Macedonico procreatum Africani illius Magni filius in decus gentis assumpserat. Adi Victorem pag. 79.

12. *Tribunus ibi militabat.*] *Tribunus in Africa sub M. Manlio imperatore cohortes octo obsidione vallatas consilio & virtute servavit.* Victor. p. 80. Tribunus militum dicebatur qui mille peditibus præerat.

quam contra eam Romanorum partem pugnam committere, ubi Scipio dimicabat.

XI. Per idem tempus Massinissa rex Numidarum, per annos sexaginta fere amicus Populi Romani, [1] anno vitæ suæ XCVII. mortuus est, [2] XLIV. filiis relictis, [3] Scipionem divisorem regni inter filios esse jussit.

XII. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, [4] juvenis adhuc Consul est factus, & contra Carthaginem missus. [5] Is eam cepit, ac diruit, spolia ibi inventa, quæ de variarum civitatum excidiis Carthago collegerat, & ornamenta urbium [6] civitatibus Siciliæ, Italiæ & Africæ reddidit, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago, [7] septingentesimo anno postquam condita erat, deleta est. Scipio nomen quod avus ejus acceperat, meruit: scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus Junior vocaretur.

XIII. [8] Interim in Macedonia quidam [9] Pseudo-philippus arma movit, & Romanum Prætorem Publium Juvencium contra se missum [10] ad internecionem vicit. Post eum [11] Q. Cæcilius Metellus dux a Romanis contra Pseudo-philippum missus est, & viginti-quinque millibus ex militibus ejus occisis, Macedoniam recepit. Ipsum etiam Pseudo-philippum in potestatem suam redegit.

XIV. [12] Corinthiis quoque bellum indictum est, [13] nobilissimæ Græciæ

N O T Æ.

1. *Anno vitæ suæ* XCVII.] Alij majorem 90. annis denatum dicunt, alij cum annum centesimum attigisset, in tabulis invenio eum decessisse anno ætatis 94. Mortuus enim anno ab Urbe condita 605.

2. XLIV. *filiis relictis.*] Valerius ei 54. filios dat, ex eis tantum tres legitimi, Micipsa, Gulussa, Manastabales: inter quos Scipionem divisorem regni esse jussit.

3. *Scipionem divisorem regni.*] *Scipio Æmilianus (cum commune eis pater regnum reliquisset, & dividere eos arbitro Scipione jussisset) partes administrandi regni suscepit.* Liv. Appianus narrat eum ita divisisse, ut Micipsæ primo Cirtham & Regiam daret; Gulussæ viro strenuo, belli pacisque munia; Manastabali natu minimo, justitiæque studioso, ut jura subditis daret.

4. *Iuvenis adhuc Consul est factus.*] Anno U. C. 606. ætatis suæ XXXVIII. & sic ante annos Consul factus est: nam lege Villia cavebatur, ne quis ante annum ætatis XLIII. Consulatum capere posset.

5. *Is eam cepit ac diruit.*] Intra sex menses. Adi Florum II. 15. pag. 76. & Victorem pag. 80.

6. *Civitatibus Siciliæ.*] Inter cætera Taurum Phalaridis Agrigentinis reddidit.

7. *Septingintesimo anno.*] Ita Epitom. Livij. Sed invenio eam dirutam septingentesimo trigesimo octavo: condita enim an. mundi 3066. ante Ch. nat. 882. diruta an. mundi 3804. ante Ch. 144. ab U. C. 607.

8. *Interim in Macedonia, &c.*] Hoc est tertium bellum Macedonicum quod motum est an. ab U. C. 601. & confectum an. ab U. C. 605. anno antequam Scipio in Africam Consul mitteretur. Vide notata ad Florum II. 15. pag. 75.

9. *Pseudo-philippus.*] Id est *falsus Philippus*. Ejus nomen Andriscus, ultimæ sortis hominem vocant Epitom. Livij & Florus.

10. *Ad internecionem vicit.*] Et ipsum Prætorem occidit.

11. *Q. Cæcilius Metellus.*] Qui inde *Macedonicus* dictus.

12. *Corinthiis.*] Hoc est bellum Achaicum, de quo Florus II. 16. pag. 79. Eodem anno quo Carthago diruta.

13. *Nobilissimæ Græciæ civitati.*] Corintho Achaiæ in Peloponeso, Corinthiacum inter & Saronicum sinum.

civitati,

civitati, [1] propter injuriam legatorum Romanorum. Hanc [2] Mummius Consul cepit ac diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani, ex Africa, ante cujus currum ductus est Asdrubal: Metelli, ex Macedonia, cujus currum præcessit Andriscus, qui & Pseudo-philippus dicitur: Mummij, ex Corintho, ante quem [3] signa ænea & pictæ tabulæ, & alia urbis clarissimæ ornamenta prælata sunt.

Iterum in Macedonia [4] Pseudo-perseus, qui se Persei filium esse XV.
dicebat, collectis servis, rebellavit; & cum septemdecim armatorum millia haberet, a Tremellio Quæstore superatus est. [5] His diebus Androgynus Romæ visus, jussu aruspicum in mare mersus est.

[6] Eodem tempore [7] Metellus in Celtiberia apud Hispanos [8] egre- XVI.
gias res gessit. Successit ei [9] Quintus Pompeius. Nec multo post [10] Quintus quoque Cæpio ad idem bellum missus, quod [11] quidam Viriatus contra Romanos in [12] Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus a suis interfectus est; [13] cum quatuordecim annos Hispanias adversum Romanos movisset. [14] Pastor primo fuit; mox latronum dux: postremo tantos ad bellum populos concitavit, [15] ut assertor

NOTÆ.

1. *Propter injuriam legatorum.*] Qui primo ludibrio habiti, deinde iterum missi, pulsati fuerant.

2. *Mummius Consul.*] Qui inde Achaicus dictus est.

3. *Signa ænea.*] Quibus abundabat Corinthus: adi Florum.

4. *Pseudo-perseus.*] Hunc alterum Pseudo-philippum vocat Epitom. Livij, eumque cum exercitu a L. Tremellio Quæstore cæsum dicit, Consulibus Appio Claudio, Q. Cæcilio Metello. an. U. C. 610.

5. *His diebus Androgynus.*] Infandum & horrendum prodigium vulgo Romæ putabatur, quare in mare deportabatur quod natum erat. Livius XXXI. 12. *Iam animalium obscœni fœtus pluribus locis nuntiabantur, in Sabinis incertus infans natus, masculus an fœmina esset. Alter sexdecim jam annorum item ambiguo sexu inventus. Frusinone agnus cum suillo capite, Sinuessæ porcus cum capite humano natus: Lucanis in agro publico equuleus cum quinque pedibus. Fœda omina & deformia, errantisque in alienos fœtus natura visa. Ante omnia abominati Semimares, jussique in mare extemplo deportari, sicut proxime C. Claudio, M. Livio Consulibus deportatus similis prodigij fœtus erat.* Hunc Androgynum alij sequente anno natum dicunt, gravemque pestilentiam insecutam.

6. *Eodem tempore.*] An. U. C. 610.

7. *Metellus.*] Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.

8. *Egregias res gessit.*] Arbachos domuit, & apud Contrebiam Celtiberorum urbem cohortes loco pulsas redire, locum recipere, & vincere coegit. Victor. 83.

9. *Quintus Pompeius.*] Q. Pompeius Rufus. an. ab U. C. 612.

10. *Quintus quoque Cæpio.*] Q. Servilius Cæpio Consul. an. U. C. 613.

11. *Quidam Viriatus.*] Adi Florum pag. 83. & Victorem pag. 90.

12. *Lusitania.*] Ad Durium fluvium. hodie *Portugal.*

13. *Cum quatuordecim annos.*] *Per quatuordecim annos omnia citra ultraque Iberum & Tagum igni ferroque populatus.* Flor.

14. *Pastor primo fuit.*] *Primum ex pastore venator, e venatore latro, mox justi quoque exercitus dux factus,* Epit. Livij.

15. *Assertor.*] Verbum juris, & ita dicitur qui in libertatem vindicat.

contra Romanos Hiſpaniæ putaretur ; & cum interfectores ejus præmium a Cæpione Conſule peterent, reſponſum eſt: Nunquam Romanis placuiſſe, imperatorem a ſuis militibus interfici.

XVII. [1] Quintus Pompeius deinde Conſul a [2] Numantinis, quæ Hiſpaniæ civitas fuit opulentiſſima, ſuperatus, [3] pacem ignobilem fecit. [4] Poſt eum Caius Hoſtilius Mancinus Conſul [5] iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, [6] quam Populus & Senatus juſſit infringi, [7] atque ipſum Mancinum hoſtibus tradi : ut in illo, quem auctorem fœderis habebant, injuriam ſoluti fœderis vindicarent. Poſt tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerant ſubjugati, Publius Scipio Africanus [8] ſecundum Conſul factus, & ad Numantiam miſſus eſt. [9] Is primum militem vitioſum & ignavum exercendo magis quam puniendo, ſine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hiſpaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Poſtremo ipſam Numantiam diu obſeſſam, fame confecit, & a ſolo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit.

XVIII. Eo tempore [10] Attalus rex Aſiæ, frater Eumenis, mortuus eſt; hæredemque Populum Romanum reliquit. Ita Imperio Romano per teſtamentum Aſia acceſſit.

XIX. Mox etiam Decimus Junius Brutus de [11] Gallæcis & Luſitanis [12] triumphavit magna gloria: & Publius Scipio Africanus [13] de Numantinis ſecundum triumphum egit, [14] XIV. anno poſtquam priorem de Africa egerat.

NOTÆ.

1. *Q. Pompeius deinde Conſul.*] Q. Pompeius Rufus, de quo cap. XVI. Conſul an. ab U. C. 612.

2. *Numantinis.*] Numantia in Hiſpania Tarraconenſi ad flumen Durium ſita.

3. *Pacem ignobilem fecit.*] *Pacem ab infirmitate fecit.* Epitom. Liv. id eſt *ob infirmitatem*, quia ſcilicet fere deletus ejus exercitus.

4. *Poſt eum C. Hoſtilius Mancinus Conſul.*] Cum M. Æmilio Lepido an. U. C. 616.

5. *Iterum cum Numantinis.*] *Victus a Numantinis & caſtris exutus cum ſpes nulla ſervandi exercitus eſſet, pacem cum eis fecit ignominioſam, quam ratam eſſe Senatus vetuit. Triginta millia Romanorum a Numantinorum millibus quatuor victa erant.* Epitome Liv.

6. *Quam Populus.*] Ut & priorem cum Pompeio factam juſſerat infringi.

7. *Atque ipſum Mancinum hoſtibus tradi.*] Ut religione liberaretur Populus. Vide quæ notata ſunt lib. II. cap. VIII. & apud Florum pag. 85.

8. *Secundum Conſul.*] Collega C. Fulvio Flacco, an. ab U. C. 619.

9. *Is primum militem.*] *Numantiam in Hiſpania, correcta prius militum diſciplina, fame vicit.* Victor. Vide Flor 85. & Epitom. Liv. LVII.

10. *Attalus rex Aſiæ frater Eumenis.*] Hic eſt Attalus III. cognomento *Philometor*, quare errat Eutropius, cum eum Eumenis fratrem dicit, qui revera ejus filius, & ita optime Epitom. Liv. *Hæredem Populum Romanum reliquerat Attalus rex Pergami, Eumenis filius.* Sed hic Attalum II. poſuit Eutropius pro Attalo III. Attalus enim II. cognomento Philadelphus, frater fuit Eumenis II. qui ex Stratonice Attalum III. ſuſcepit.

11. *Gallæcis.*] Gallæcia ſupra flumen Durium ſita. Hodie etiam Galliciæ nomen retinet.

12. *Triumphavit.*] An. U. C. 617.

13. *De Numantinis ſecundum triumphum egit.*] An. ab U. C. 621.

14. XIV. *anno poſtquam.*] Primum

Motum interim in Asia bellum est ab [1] Aristonico Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. [2] Is Eumenes frater Attali fuerat. Adversus eum missus est [3] P. Licinius Crassus: habuit infinita regum auxilia: nam & Bithyniæ rex [4] Nicomedes Romanos juvit, & Mithridates Ponticus, [5] cum quo postea bellum gravissimum fuit: & [6] Ariarathes Cappadox, & [7] Pylæmenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus, [8] & in prælio interfectus, caput ejus Aristonico oblatum est; corpus [9] Smyrnæ sepultum. Postea [10] Perpenna Consul Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celeravit: & acie victum Aristonicum, apud [11] Stratonicen civitatem, quo fugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus jussu Senatus Romæ in carcere strangulatus: triumphari enim de eo non poterat, [12] quia Perpenna apud Pergamum, rediens, diem obierat. XX.

[13] Lucio Cæcilio Metello, & Tito Quintio Flaminino Consulibus, Carthago in Africa [14] jussu Senatus reparata est, quæ nunc manet; [15] annis duobus & viginti postquam a Scipione fuerat eversa. Deducti eo sunt cives Romani. XXI.

NOTÆ.

enim de Carthagine triumphum egit an. ab U. C. 607.

1. *Aristonico Eumenis filio.*] Eumenes II. frater Attali II. ex Stratonice legitima uxore Attalum III. genuit: ex concubina Ephesia anonyma Aristonicum.

2. *Is Eumenes frater Attali.*] Attali II. scilicet, non vero III. cujus frater Nothus Aristonicus.

3. *P. Licinius Crassus.*] Consul cum L. Valerio Flacco an. ab U. C. 622. Erat & Pontifex maximus.

4. *Nicomedes.*] Prusiæ filius.

5. *Cum quo postea.*] Errare hic Eutropium puto, Mithridates enim qui Romanis adversus Aristonicum auxilia præbuit, diversus est a Mithridate, cum quo postea bellum gravissimum fuit, quique a Pompejo Magno devictus. Prior Mithridates VI. cognomento *Evergetes*, posterior prioris filius Mithridates VII. cognomento *Eupator* & *Dionysius*. Et ita optime Justinus XXXVII. 1.

6. *Ariarathes.*] Eo nomine dicebantur reges Cappadocum. Hic Ariarathes eo bello occidit, ejus filiis in præmium Lycaonia & Cilicia datæ.

7. *Pylæmenes Paphlagon.*] Hunc Pylæmenem ex antiqua Paphlagonum stirpe genitum puto. Paphlagonia Asiæ regio sub Ponto Euxino ad fluvium Halym.

8. *Et in prælio interfectus.*] Imo captus. Sed cum barbarum custodem virgula excæcasset, ita in exitium sui, quod volebat, excitavit, a barbaro enim interemptus. Adi Flor. 89.

9. *Smyrnæ.*] In Ionia. Hodie nomen retinet.

10. *Perpenna Consul.*] An. U. C. 623. Adi Florum.

11. *Stratonicen.*] In Caria.

12. *Quia Perpenna.*] Mortuo Perpenna, Manius Aquilius Consul belli reliquias confecit, & Aristonicum Romam deduxit, de quo non triumphatum est, quia triumphus ad ducem qui eum ceperat, pertinebat.

13. *Lucio Cæcilio Metello.*] An. ab U. C. 630.

14. *Jussu Senatus.*] Imo invito Senatu: nam tum C. Gracchus Tribunus Plebis inter alias leges hanc tulerat, ut coloniæ Carthaginem deducerentur. Et cum has leges perferre non posset repugnante Senatu, in annum sequentem Tribunus creatus, leges perduxit, & ipse coloniam Carthaginem duxit an. ab U. C. 631. Carthaginemque restituit.

15. *Annis duobus & viginti.*] Si primũ & ultimum numeres erunt anni 24.

XXII. [1] Anno DCXXVII. ab Urbe condita, Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Calvinus Consules, Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & [2] Arvernorum nobilissimæ tum civitati, atque eorum regi Bituito: infinitamque multitudinem juxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata est. [3] Bituitus se Domitio dedidit, atque ab eo Romam ductus est, [4] magnaque gloria Consules ambo triumpharunt.

XXIII. Marco Porcio Catone, & Quinto Marcio Rege Consulibus, [5] DCXXX. anno & tertio ab Urbe condita, [6] Narbona in Gallia colonia deducta est. [7] Post a L. Metello & Quinto Mucio Scævola Consulibus, [8] de Dalmatia triumphatum est.

XXIV. [9] Ab Urbe condita anno DCXXXV. C. Cato Consul [10] Scordiscis intulit bellum, ignominioseque pugnavit.

XXV. [11] C. Cæcilio Metello & Cnæo Carbone Consulibus, [12] duo Metelli fratres eodem die alterum ex Thracia, ex Sardinia alterum triumphum egerunt. Nuntiatumque Romæ est, [13] Cimbros e Gallia in Italiam transisse.

XXVI. [14] P. Scipione Nasica, & L. Calpurnio Bestia Consulibus, Jugurthæ Numidarum regi bellum illatum est, quod Adherbalem & Hiempsalem, [15] Micipsæ filios, fratres suos, reges & Populi Romani amicos interemisset. Missus adversus eum Consul Calpurnius

NOTÆ.

1. DCXXVII. *ab Urbe condita.*] Consulatus C. Cassij Longini & Domitij Calvini incidit in annum ab U. C. 629.

2. *Arvernorum nobilissima civitati.*] Arverni, hodie *Auvergne.*

3. *Bituitus se Domitio dedidit.*] Domitius Ænobarbus Proconsul Gallos ad oppidum Vindalium vicit anno ab U. C. 632. Sed falsum est ei Bituitum se dedisse, qui anno sequenti a Q. Fabio Æmilio victus, cum ad satisfaciendum Senatui Romam profectus esset, in custodia detentus est, decretumque ut Congentiatus filius ejus comprehensus, Romam mitteretur. Vide Epitom. Liv. & Flor. III. 2. pag. 93.

4. *Magnaque gloria Consules ambo.*] Hoc certe ex Historia falsum videtur.

DCXXX. *anno & tertio.*] Duo addendi. Sunt enim DCXXXII.

6. *Narbona in Gallia.*] *Narbona* recentioribus, *Narbo* veteribus, hodie *Narbone.* Quod autem his Coss. deducta sit nummi testantur, ubi semper *Narbo Mart.* legitur, ob Q. Martium.

7. *A L. Metello.*] An. ab U. C. 636. Hic est Lucius Cæcilius Metellus, qui inde *Dalmaticus* dictus.

8. *Dalmatia.*] In Illyrico prope Savum fluvium.

9. *Ab Urbe condita* DCXXXV.] Imo DCXXXIX.

10. *Scordiscis.*] *Cato Consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit.* Epitom. Liv. Hos Scordiscos Strabo trans Istrum ponit.

11. *Caio Cæcilio Metello.*] An. ab U. C. 640.

12. *Duo Metelli fratres.*] Marcus Metellus ex Sardinia, ubi toto biennio Proconsul bellum gesserat. C. Cæcilius Metellus Consul de Thracia.

13. *Cimbros.*] Cimbri ad mare Germanicum. Epitom. Liv. LXIII. *Cimbri gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt, ab iis Papirius Carbo Consul cum exercitu fusus est.* Hujus stragis meminit Strabo lib. v. aitque Carbonem cum Cimbris ad Noreiam urbem confixisse.

14. *P. Scipione Nasica.*] An. mundi 3839. ante Ch. nat. 109. ab U. C. 642. Vide Florum III. 1. pag. 90.

15. *Micipsæ filios, fratres suos.*] Massinissa moriens tres liberos reliquit, Micipsam, Gulussam, Manastabalem. Micipsa

Bestia, [1] corruptus regis pecunia pacem cum eo flagitiosissimam fecit, [2] quæ a Senatu reprobata est. Postea contra eundem insequenti anno [3] Spurius Albinus Posthumius profectus est. [4] Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnavit.

Tertio missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti severitate & moderatione correctum, [5] cum nihil in quemquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis præliis vicit, elephantos ejus occidit, vel cepit. Et cum jam bello finem impositurus esset, [6] successum est ei a C. Mario. Is Jugurtham & [7] Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter superavit. [8] Aliquanta [9] & ipse oppida Numidiæ cepit: belloque terminum posuit, capto Jugurtha per Quæstorem suum [10] Cornelium Syllam, ingentem virum, tradente Boccho Jugurtham, qui pro eo ante pugnaverat. XXVII.

[11] A Marco Junio Silano collega Quinti Metelli Cimbri in Gallia, & [12] a Minutio Rufo [13] in Macedonia Scordisci & Triballi; & [14] a Servilio Cæpione in Hispania Lusitani victi sunt: & duo triumphi de Jugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt; ante currum tamen Marij Jugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, & mox jussu Consulis in carcere strangulatus. XXVIII.

NOTÆ.

post mortem fratrum solus regnum obtinuit. Is Adherbalem & Hiempsalem ex se genuit, Jugurthamque filium Manastabalis fratris ex concubina adoptavit, eodemque cultu quo liberos suos domi habuit. Sed mortuo Micipsa, Jugurtha fratrem alterum nempe Hiempsalem interemit, alterum Adherbalem fugavit, regno exuit, & postea etiam interfecit.

1. *Corruptus regis pecunia.*] Flor. *Primus in Numidiam Calpurnius Bestia Consul immittitur, sed rex peritus fortius adversus Romanos aurum esse, quam ferrum, pacem emit.*

2. *Quæ a Senatu reprobata.*] Et ipse Jugurtha Romam jussus venire ut factum purgaret. Salust. Flor.

3. *Spurius Albinus.*] *Igitur sequens ultio mandatur Albino.* Florus.

4. *Is quoque per fratrem ignominiose.*] Nam relicto in castris fratre suo Aulo Posthumio Albino, qui eum legatus secutus erat, ipse Romam discessit. Aulus igitur pro Prætore relictus, a Jugurtha in insidias deductus, victus est, & exercitus sub jugum missus. Salust. Flor.

5. *Cum nihil in quemquam cruentum.*] *Prohibendo a delictis magis quam vindicando exercitum brevi confirmavit.* Salust.

6. *Successum est ei a C. Mario.*] Qui ejus legatus erat, quique Consul creatus, ita ei in ea provincia successit. an. ab U. C. 645.

7. *Bocchum.*] Socerum Jugurthæ.

8. *Aliquanta.*] Capsam, Mulucham, &c.

9. *Et ipse.*] Ut Metellus ceperat.

10. *Cornelium Syllam.*] Bocchus enim Jugurtham Cornelio Syllæ tradidit.

11. *A Marco Iulio Silano.*] An. U. C. 644.

12. *A Minucio Rufo.*] Qui eo anno Proconsul fuit.

13. *In Macedonia Scordisci.*] Hic Scordiscos in Macedonia ponit, Strabo in Thracia, & supra eos juxta Istrum Triballos.

14. *A Servilio Cæpione.*] In tabulis invenio Q. Servilium Proprætorem de Hispania triumphasse. an. ab U. C. 645.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER QUINTUS.

DUM bellum in Numidia contra Jugurtham geritur, [1] Romani Consules Marcus Manilius & Quintus Cæpio a Cimbris & [2] Teutonibus & [3] Tigurinis & [4] Ambronibus, quæ erant Germanorum & [5] Gallorum gentes, victi sunt juxta flumen Rhodanum; & [6] ingenti internecione attriti, etiam castra sua, & magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix Annibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Jugurthinam [7] secundum Consul est factus, bellumque ei contra Cimbros & Teutones I.

NOTÆ.

1. ***Romani Consules M. Manilius & Q. Cæpio.***] Numquam legas hos Consules eodem anno. Sed hic de duobus annis loquitur Eutropius. Quintus enim Servilius Cæpio Consul fuit an. Urbis conditæ 647. anno sequenti M. Manilius, sive ut alij legunt Cn. Mallius, quare cum Manilius, sive Mallius Consul fuit, tunc Cæpio Proconsul: & hoc ita optime distinxit Epit Liv. LXVII. *Ab iisdem hostibus Cn. Mallius Consul & Q. Servilius Cæpio Proconsul victi prælio castrisque binis exuti sunt.* Salustius non satis hoc extricavit, cum dixit: *per idem tempus adversum Gallos ab ducibus nostris Q. Cæpione & M. Mallio male pugnatum.* Adi Flor. III. 3. pag. 94.

2. ***Teutonibus.***] Teutones Cimbris ad mare Germanicum contermini.

3. ***Tigurinis.***] Helvetiorum populis a Tigurino pago sic dictis, hodie *Zurich.*

4. ***Ambronibus.***] Galliæ populis, ubi nunc *Ambrun.*

5. ***Gallorum.***] Sic eos *Gallos* dixit Salust. supra, & Flor. *ab extremis Galliæ profugos.*

6. ***Ingenti internecione attriti.***] Cæsa sunt militum millia octingenta, calonum ac lixarum quadraginta.

7. ***Secundum Consul est factus.***] An. ab U. C. 649.

decretum est. [1] Tertio quoque ei & quarto delatus est Consulatus: quia bellum cum Cimbris protrahebatur; sed in quarto Consulatu collegam habuit Quintum Luctatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, & [2] duobus præliis cc. millia cepit, [3] & ducem eorum Teutobodum; propter quod meritum absens quintum Consul est factus.

II. Interea Cimbri & Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. [4] Iterum a Caio Mario & Quinto Catulo contra eos dimicatum est: [5] sed a Catuli parte felicius. Nam eo prælio, quod simul ambo gesserunt, cxl millia aut in pugna aut in fuga cæsa sunt; & lx. millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. Tria & triginta signa Cimbris sublata sunt; ex his exercitus Marij duo reportavit, Catuli exercitus xxx. & unum. Is belli finis fuit: [6] triumphus utrique decretus est.

III. [7] Sexto Julio Cæsare, & L. Marcio Philippo Consulibus, sexcentesimo quinquagesimo-nono anno ab Urbe condita, cum prope alia omnia bella cessassent, in Italia [8] gravissimum bellum Picentes, [9] Marsi, [10] Pelignique moverunt: qui, cum annis numerosis jam Populo Romano obedirent, [11] tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. [12] Perniciosum admodum hoc bellum fuit. [13] P. Rutilius

NOTÆ.

1. *Tertio quoque, &c.*] *Eique propter Cimbrici belli metum, continuatus per complures annos Magistratus est.* Epit. Liv.

2. *Duobus præliis.*] Duobus deinde præliis circa Aquas-Sextias eos hostes delevit, in quibus cæsa *traduntur hostium ducenta millia, capta nonaginta.* Epitom. Liv.

3. *Et ducem eorum Teutobodum.*] Teutobochum vocat Florus. *Certe rex ipse Teutobochus quaternos senosque equos transilire solitus, vix unum quum fugeret ascendit, proximoque in saltu comprehensus, insigne spectaculum triumphi fuit, quippe vir proceritatis eximiæ super tropæa ipsa eminebat.*

4. *Iterum a C. Mario.*] C. Marius tunc Consul, quinto fuit Catulus Proconsul.

5. *Sed a Catuli parte felicius.*] Solus enim fere exercitus hostes fudit, cujus rei argumentum infra ponit, quod ex triginta-tribus signis quæ Cimbris sublata fuerant, Catuli exercitus triginta & unum, exercitus Marij duo tantum reportavit. Vide locum insignem Plutarchi, qui ad hunc locum unice facit in Mario. Pugnatum est autem ad Vercellas apud Insubres, hodie *Vercelli.*

6. *Triumphus utrique decretus est.*] Triumphum tantum Mario decernebant; sed eum cum Catulo conjungere voluit Marius.

7. *Sexto Iulio Cæsare.*] Hic est an. ab U. C. 662. Primum fuit belli in Albano monte consilium, ut festo die Latinarum Julius Cæsar & Martius Philippus Consules inter sacra & aras immolarentur. Florus

8. *Gravissimum bellum.*] Quod *Sociale* dictum est, de quo vide Flor. 3. 18. 127.

9. *Marsi.*] In Latio ad lacum Fucinum, inter Vestinos & Hernicos.

10. *Pelıgni.*] Juxta Marsos.

11. *Tum libertatem sibi æquam.*] Jus civitatis quam viribus suis auxerant, postulabant.

12. *Perniciosum admodum.*] Quippe Marsis & Pelignis se Vestini, Marrucini, Lucani, Samnites conjunxerant.

13. *P. Rutilius Consul in eo occisus est.*] *Quum P. Rutilius Consul parum*

Consul

Consul in eo occisus est: [1] Cæpio nobilis juvenis, [2] & Porcius Cato alius Consul. Duces autem adversus Romanos Picentibus & Marsis fuerunt, [3] Titus Vietius, [4] Hierus Asinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est [5] a Caio Mario, qui sexies Consul fuerat; & [6] a Cnæo Pompeio, maxime tamen [7] a Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia facta egregia, ita Cluentium hostium ducem cum magnis copiis fudit, ut ex suis nec unum amitteret. Quadriennio, cum gravi tamen calamitate, hoc bellum tractum est. [8] Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Consulem, cum antea in eodem bello ipse multa strenue Prætor gessisset.

[9] Anno Urbis conditæ DCLXII. primum Romæ [10] bellum Civile IV. [11] C. Marius sexies Consul dedit. Nam cum Sylla Consul contra [12] Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupaverat, mitteretur: isque exercitum in Campania paulisper teneret, ut belli Socialis, de quo diximus quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur, [13] Marius affectavit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, [14] cum exercitu ad

NOTÆ.

prospere contra Marsos pugnasset, & in eo prælio cecidisset. Epitom. Liv.

1. *Cæpio nobilis juvenis.*] Q. Cæpio legatus Rutilij quum obsessus prospere in hostes erupisset, & ob eum successum æquatum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus, & circumventus insidiis, fuso exercitu cecidit. Epitom.

2. *Et Porcius Cato alius Consul.*] Qui scilicet post Consulatum P. Rutilij Consul fuit, nempe an. ab Urbe condita 664.

3. *Titus Vietius.*] Florus alios duces ponit. *Popedius Marsos & Latinos, Afranius Umbros, Vellius Cato Samnium, Lucaniam Telesinus.* Ubi nullum ducem nominat eorum, quos hic Eutropius, & Eutrop. etiam Marium Egnatium præterit, quem Samnitibus præfuisse narrat Epitom. Liv. LXXV. Victor cum Floro Marsorum ducem Q. Popedium Silonem vocat pag. 101.

4. *Hierus Asinius.*] Scribendum *Herius Asinius.* Ex Epitom. Liv. *Herio Asinio Prætore Marrucinorum occiso, &c.*

5. *A C. Mario.*] Qui Marsos fudit.

6. *A Cn. Pompeio.*] Cn Pompeii Magni patre, qui Consul an. ab Urbe condita 664. Picentes & Marsos vicit. Sequenti anno Proconsul Vestinos & Pelignos in deditionem accepit, Asculum evertit. Adi Flor. 129.

7. *A L. Cornelio Sylla.*] Legatus Samnites prælio vicit, bina castra eorum expugnavit, Hirpinos domuit, Samnites multis præliis fudit. Telesinum Lucanorum Principem apud portam Collinam vicit.

8. *Quinto demum anno.*] An. ab Urbe condita 665.

9. *Anno Urbis conditæ* DCLXII.] Imo ab Urbe condita 665. Tunc enim Consul Sylla.

10. *Bellum Civile.*] De quo Flor. III. 21. 136.

11. *C. Marius sexies Consul.*] Id est qui sexies Consul fuerat. Et ita eum designat, quia nemini ante contigerat, Consulem designari per sex annos continuos.

12. *Mithridatem.*] Hic est Mithridates VII. cognomento *Eupator*, filius illius Mithridatis qui Romanos adversus Aristonicum adjuvit.

13. *Marius affectavit.*] *Decretam Syllæ provinciam Sulpitia lege sollicitat.* Florus.

14. *Cum exercitu ad Urbem venit.*] *Impatiens injuriæ statim Sylla legiones circumegit, dilatoque Mithridate, Esquilina Collinaque porta geminum agmen Urbi infudit.* Idem.

Urbem venit. Illic contra Marium & [1] Sulpicium dimicavit, [2] primus urbem Romam ingressus est, [3] Sulpicium interfecit, Marium fugavit: atque ita Consulibus ordinatis in futurum annum, Cnæo Octavio & L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est.

V. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque [4] Armeniam Minorem, & totum Ponticum mare in circuitu [5] cum Bosporo tenebat, primo [6] Nicomedem amicum Populi Romani Bithynia voluit expellere; Senatuique mandavit, bellum se ei [7] propter injurias quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, [8] quod & ipse bellum a Romanis pateretur. Qua re iratus, [9] Cappadociam statim occupavit, & ex ea Ariobarzanem regem & amicum Populi Romani fugavit. Mox etiam Bithyniam invasit, & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus; amicis Populi Romani, Pylæmene & Nicomede. Inde ad [10] Ephesum contendit: & [11] per omnem Asiam litteras misit, ut ubicumque inventi essent cives Romani, uno die occiderentur.

NOTÆ.

1. *Sulpicium.*] Tribunum Plebis, flagitiosissimum hominem, qui in Marij gratiam perniciosas leges tulerat, ut exules revocarentur, & novi cives libertinique distribuerentur in Tribus, & Marius adversus Mithridatem Ponti regem dux crearetur.

2. *Primus urbem Romam ingressus est.*] Hæc mihi inconcinna videntur: neque satis conjicere possum quid Eutropius velit, si enim ante Urbem cum Mario Sylla dimicasset, & post pugnam ante Marium primus Sylla ingredi tentasset, res utique ferri posset, sed in urbe media, in foro pugnatum est. Quid igitur? Existimo ab Eutropio scriptum fuisse: *Primus civis urbem Romam armatus ingressus est.* Ante eum Tarquinius, Coriolanus, &c. contra patriam arma sumpserunt, sed Tarquinius Janiculum tantum occupavit, Coriolanus ad IV. tantum milliarium accessit, &c. Primus Marius Urbem ingressus est. Possint etiam & illa ipsa e glossemate in textum irrepsisse. Nam fortasse ad oram codicis ab studioso aliquo adnotata fuerant.

3. *Sulpicium interfecit.*] Hic Sulpicius cum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus & occisus est.

4. *Armeniam Minorem.*] Armenia in Majorem & Minorem distinguebatur. Major trans Euphratem, Minor Euxino propior.

5. *Cum Bosporo.*] Bosporo Thracio e Propontide in pontum Euxinum. Sic dictus, quod Io in vaccam conversa per eum in mare Ionium permeavit. *Boosporos*, vaccæ transitus.

6. *Nicomedem.*] Hic est Nicomedes III. cognomento *Philopator*, Nicomedis II. filius, Prusiæ nepos.

7. *Propter injurias quas passus fuerat.*] *Caussam quidem illius belli prætenderat apud Cassium legatum attrectari terminos suos a Nicomede Bithynico.* Florus 100.

8. *Quod & ipse bellum.*] Nota loquendi modum: *responsum est quod ipse bellum pateretur*, pro: *responsum est illum passurum.* Sic aliquoties locuti Auctores, Florus, Phædrus, Cicero, Plautus. Est autem imitatio Græca. Vide apud Florum lib. I. cap. XXIII.

9. *Cappadociam statim.*] *Nicomedem Bithynia, Ariobarsanem Cappadocia expulit.* Victor.

10. *Ephesum.*] Ioniæ urbem, hodie *Epheso.*

11. *Et per omnem Asiam.*] *Litteras per totam Asiam mittit, ut quicumque Romanus esset, certa die interficeretur, & factum est.* Victor.

Interea etiam [1] Athenæ civitas Achaiæ [2] ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim jam ad Achaiam Mithridates [3] Archelaum ducem suum, cum cxx. millibus equitum ac peditum: per quem etiam [4] reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud [5] Piræum non longe ab Athenis obsedit, ipsamque urbem cepit; [6] postea commisso prælio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex cxx. millibus vix decem superessent Archelao, & ex Syllæ exercitu xiv. tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, lxx. millia lectissima ex Asia Archelao misit, [7] contra quem Sylla iterum commisit. Primo prælio viginti millia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai Diogenes: secundo omnes Mithridatis copiæ extinctæ sunt: [8] Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re cognita Mithridates cum Sylla de pace agere cœpit. VI.

Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Mœsos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati a rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex, relictis his quæ occupaverat, ad regnum suum rediisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt, [9] pax inter eos ordinata est; ut Sylla ad bellum Civile festinans, a tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vicit, Marius qui fugatus erat, & [10] Cornelius Cinna unus ex Consulibus, bellum in Italia repararunt: & ingressi urbem Romam, [11] nobilissimos ex Senatu & Consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt: ipsius Syllæ domo eversa, filios & uxorem ad fugam compulerunt: universus reliquus Senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Græciam venit, orans ut patriæ subveniret. Ille in Italiam trajecit, bellum Civile gesturus ad- VII.

NOTÆ.

1. *Athenæ civitas Achaiæ.*] Achaiæ civitatem dicit, quia tunc *Achaia* dicebatur, quæ veteribus erat *Hellas*, Græcia, ut jam supra dictum est. *Athenæ* hodie *Satine*.

2. *Ab Aristone Atheniensi.*] Hunc Athenarum Tyrannum vocat Plutarch. in Sylla.

3. *Archelaum ducem suum.*] Archelaum Præfectum regis vocant Liv. Epit. & Florus.

4. *Reliqua Græcia.*] Et insulæ Ciclades, Delos, Eubœa, excepta Rhodo.

5. *Piræum.*] Athenarum portum.

6. *Postea commisso prælio.*] Apud Chæroneam Bœotiæ urbem.

7. *Contra quem Sylla iterum.*] Apud Orchomenon.

8. *Archelaus ipse triduo nudus.*] Epitom. Liv. & Victor narrant Archelaum cum classe regia Syllæ se tradidisse.

9. *Pax inter eos ordinata.*] Iis conditionibus ut Mithridates Asia, Bithynia, Cappadocia cederet.

10. *Cornelius Cinna unus ex Consulibus.*] Anno ab U. C. 666. Sed Roma pulsus per collegam Octavium, ei substitutus Cn. Cornelius Merula.

11. *Nobilissimos ex Senatu.*] Ipsum Octavium Cinnæ collegam, Antonium Consularem, Merulam, &c. Adi Flor. III. 21. pag. 138. inde Victor de Mario. *Mox Cinnana dominatione revocatus, ruptis ergastulis exercitum fecit, cæsisque inimicis injuriam ultus, &c.*

versus [1] Norbanum & Scipionem Consules, & [2] primo prælio contra Norbanum dimicavit, non longe a Capua; tum VII. millia ejus cecîdit, VI. millia cepit: CXXIV. suorum amisit. Inde etiam se ad Scipionem convertit, [3] & ante prælium totum ejus exercitum sine sanguine in deditionem accepit.

VIII. Sed cum Romæ mutati Consules essent, & [4] Marius Marij filius, ac Papirius Carbo Consulatum accepissent, [5] Sylla tamen contra Marium Juniorem [6] dimicavit: & XV. millibus ejus occisis, CCCC. de suis perdidit. Mox etiam & Urbem ingressus est. Marium Marij filium, [7] Præneste persequutus, obsedit, & ad mortem compulit. Rursus pugnam gravissimam habuit [8] contra Lamponium & Carinatem duces partis Marianæ ad portam Collinam. LXXIX. millia hostium in eo prælio contra Syllam fuisse dicuntur. [9] XII. millia se Syllæ dediderunt: cæteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victorum consumpti sunt. Cnæus quoque Carbo Consul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit; [10] & ibi per Cnæum Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla annos unum & XX. natum, cognita ejus [11] industria, traditis ejus exercitibus præfecerat, ut secundus a Sylla haberetur.

IX. Occiso ergo Carbone, Pompeius Siciliam recepit. Transgressus inde ad Africam, [12] Domitium Marianæ partis ducem, & [13] Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occîdit.

NOTÆ.

1. *Norbanum & Scipionem Consules.*] C. Norbanum Flaccum & L. Cornelium Scipionem Asiaticum: an ab U. C. 670.

2. *Primo prælio contra Norbanum.*] Flor. pag. 139. *Primum apud Capuam sub amne Vulturno signa concurrunt, & statim Norbani fusus exercitus.*

3. *Et ante prælium.*] Et quum L. Scipionis alterius Consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset universus exercitus Consulis, sollicitatus per emissos ab Sylla milites, signa ad Syllam transtulit, Scipio cum interimi posset dimissus est. Epitom. Liv.

4. *Marius Marij filius.*] Qui viginti sex annis natus per vim Consul creatus est cum Cn. Papirio Carbone.

5. *Sylla tamen.*] Quasi dicat: sed mutatis Consulibus, non animi tamen commutati, eadem odia eos in arma præcipitant. Sed illud *tamen* mihi frigidum videtur.

6. *Dimicavit.*] Ad Sacriportum.

7. *Præneste persecutus.*] *Præneste enim refugerat, ubi per Lucretium Offellam obsessus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia septa intelligeret, jugulandum se Pontio Telesino præbuit,* Victor. Vide ibi notata pag. 89. Vide & Liv. Epitom. LXXXVIII.

8. *Contra Lamponium & Carinatem.*] Hunc Carinatem Florus & Victor *Telesinum* vocant. Et ita Plutarch.

9. XII. *millia.*] Plutarch. VI. millia. Flor. IV. Victor IX.

10. *Et ibi per Cn. Pompeium.*] *Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio a Senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit.* Epitom. LXXXIX.

11. *Industria.*] Id est, virtute.

12. *Domitium Marianæ partis ducem.*] Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium, & Hiarbam regem Numidiæ, bellum molientes, victos interemit. Epitom. ibidem.

13. *Hiarbam.*] Gaudæ filium. Alij *Hiertam* vocant. Vide quæ notavi ad Victorem pag. 97.

Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphavit. Cnæus etiam Pompeius, [1] quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & xx. annum agens, de Africa triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod & Sociale dictum, [2] &
5. Civile: quæ ambo tractata sunt per annos decem, consumpserunt ultra CL. millia hominum, viros Consulares XXIV. Prætorios VII. Ædilitios LX. Senatores fere CCC.

NOTÆ.

1. *Quod nulli Romanorum.*] Quatuor & viginti annos natus adhuc Eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. Epitom. Nimirum nemo triumphi honore decorabatur, qui nullo Magistratu functus esset.

2. *Et Civile.*] Quod & Civile Marianum dictum.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER SEXTUS.

[1] MARCO Æmilio Lepido, Quinto Catulo Consulibus, cum
Sylla Rempublicam composuisset, bella nova exarserunt : 1,
unum, in Hispania ; aliud, in [2] Pamphilia & [3] Cilicia ;
tertium, in Macedonia ; quartum, in Dalmatia. [4] Nam
5. Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam cæterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces [5] Quintus Cæcilius Metellus, filius ejus qui Jugurtham regem vicit, & [6] Lucius Domitius Prætor. [7] A Sertorij duce Hirtuleio Domitius occisus est : Metellus vario successu con-

NOTÆ.

1. *M. Æmilio Lepido.*] An. mundi 3872. ante Ch. nat. 76. ab U. C. 675.

2. *Pamphilia.*] Asiæ Minoris regio ad mare Mediterraneum, hodie *Sebilia*

3. *Cilicia.*] Vicina Pamphiliæ ad Orientem. In Tracheam dividitur & Campestem. Trachea, id est aspera, alteri nomen dedit. Trachea enim proprie *Cilicia*, dicta est ab asperitate, hodie *Turcomania.*

4. *Nam Sertorius.*] Quintus Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. Epitom. xc.

5. *Q. Cæcilius Metellus.*] Cognomento *Pius*, tunc Proconsul.

6. *Lucius Domitius.*] Hunc Marcum vocat Epitom. Lucium Plutarch. qui & eum Proconsulem dicit, ut & Salustius in fragmentis historiarum lib. 1. *Domitium Proconsulem ex citeriore Hispania cum omnibus copiis quas paraverat, a Metello arcessitum.*

7. *A Sertorij duce Hirtuleio.*] Hunc *Herculeium* vocant alij *Et M. Domitius legatus ab Herculeio Quæstore prælio victi sunt.* Epitom. ibid. Et Salustius histor. lib. 11. *Occurrere duci, & prælium accendere, adeo uti Metello in sagum, Herculeio in brachium tela venirent.* Hunc Herculeium postea Q. Metellus cecidit cum omni exercitu.

tra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugnæ solus Metellus putaretur, Cnæus Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis, Sertorius [1] fortuna varia sæpe pugnavit. [2] Octavo demum anno a suis occisus est, & finis ei bello datus per Cn. Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium; atque omnes prope Hispaniæ in ditionem Populi Romani redactæ sunt.

II. [3] Ad Macedoniam missus est [4] Appius Claudius post Consulatum. Levia prælia habuit contra varias gentes, quæ [5] Rhodopam provinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor [6] Cnæus Scribonius Curio [7] post Consulatum: is [8] Dardanos vicit, & usque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

III. Ad Ciliciam & Pamphiliam missus est [9] P. Servilius ex Consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciæ urbes clarissimas oppugnavit, & cepit, in his [10] Phaselidem, [11] Olympum, [12] Coricum Ciliciæ. [13] Isauros quoque aggressus, in deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum [14] in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit.

NOTÆ.

1. *Fortuna varia.*] *Adversus duos Imperatores sæpe par, vel frequentius victor.* Epitom. xcvi.

2. *Octavo demum anno a suis occisus est.*] Sertorius a Mario, Antonio & M. Perpenna, & aliis Conjuratis in convivio interfectus est. Adi Plutarch. in fine Sertorij.

3. *Ad Macedoniam.*] Nota: Macedoniam pro Thracia dicit, Thraces enim in Macedonia, quod ex Strabone cognoscere est.

4. *Appius Claudius post Consulatum.*] *Appius Claudius Proconsul Thracas pluribus præliis vicit.* Epitom. Liv.

5. *Rhodopam provinciam.*] Ad Melam fluvium supra Hellespontum juxta Propontidem.

6. *Cnæus Scribonius Curio.*] Præterea ab Curione Proconsule in Thracia res gestas adversus Dardanos, &c. Epitom.

7. *Post Consulatum.*] Anno post Consul fuit, an. ab U. C. 677.

8. *Dardanos.*] Illyricis eos accensit Strabo, & in mediterraneis ponit. Sunt juxta Daciam.

9. *P. Servilius ex Consule.*] P. Servilius Proconsul in Cilicia Isauros domuit, & aliquot urbes Piratarum expugnavit. Epitom. xciii. Hoc bellum dictum *Piraticum*. De quo vide Florum 3. 6. 103.

10. *Phaselidem.*] Phaselis urbs memorabilis tres habens portus. Lyciæ est in confinio Pamphiliæ sita & per se constat, neque communitatis Lyciorum est. Strabo.

11. *Olympum.*] Olympus urbs magna cum monte ejusdem nominis, Zeniceti prædonis arx, qui se ne caperetur cum tota domo cremavit. Strab.

12. *Corycum Ciliciæ.*] Corycum oppidulum vocat Strabo, sed illud Pamphiliæ, non Ciliciæ vindicat. In Cilicia tantum promontorium quoddam *Corycum* & antrum Corycium. Phaselis autem Olympus & Corycus Zeniceti prædonis fuere, ut & alia multa Pamphiliæ loca, quæ omnia cepit Isauricus. Strabo.

13. *Isauros.*] Isauria inter Pamphyliam & Ciliciam, duos habebat pagos cognomines, quibus suberant alij complures pagi, prædonum omnium domicilia. Exhibuerunt hi Romanis negotium & Isaurico Publio Servilio, quem nos vidimus. Is & Isauriam Romanis subegit, & plerasque Piratarum munitiones excidit quæ ad mare erant. Strabo.

14. *In Tauro iter fecit.*] Id est, cum copiis militaribus penetravit Taurum: id enim significat *iter facere*.

Ad

Ad Illyricum missus est [1] Cnæus Cosconius pro Consule: multam partem Dalmatiæ subegit, [2] Salonas cepit: & , composito bello, Romam post biennium rediit.

Iisdem temporibus, Consul Marcus Æmilius Lepidus, Catuli collega, [3] bellum Civile voluit commovere: [4] intra tamen unam æstatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli, ex Hispania: Pompeij, secundus ex Hispania: Curionis, ex Macedonia: Servilij, ex Isauria. V.

[5] Anno Urbis conditæ DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, & Marco Aurelio Cotta Consulibus, mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ, [6] & per testamentum Populum Romanum fecit hæredem. Mithridates, pace rupta, Bithyniam & Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo Consules missi variam habuere fortunam. [7] Cotta apud [8] Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cum se inde Mithridates [9] Cyzicum transtulisset, ut, Cyzico capto, totam Asiam invaderet, Lucullus ei alter Consul occurrit: ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoraretur, ipse a tergo obsedit, [10] fameque consumpsit, & multis VI.

NOTÆ.

1. *Cn. Cosconius pro Consule.*] Proconsules proprie dicti qui ex Consulatu in provincias cum imperio mittebantur. At hic Cn. Cosconius nondum opinor Consul fuerat, sed tamen in Illyricum pro Consule missus, quia nonnumquam extra ordinem tum Proprætores, tum Proconsules in provincias mitti solebant, eorumque imperium extraordinarium appellabatur.

2. *Salonas cepit.*] Salona Dalmatarum navale.

3. *Bellum civile voluit commovere.*] Acta Syllæ rescindere nitebatur, & qui proscriptionibus supererant revocare: qui si revocati fuissent, gravissimum bellum incendebatur: quum enim eorum bona, addicente Sylla, quamvis male capta, jure tamen retinerentur, repetitio eorum proculdubio labefactasset compositam civitatem. Vide elegantissimum Caput Flori III. 23. pag. 144.

4. *Intra tamen unam.*] Cum ab Etruria Lepidus arma & exercitum Urbi admoveret, jam Mulvium pontem, collemque Janiculum Lutatius Catulus ejus collega, Cnæusque Pompeius alio exercitu insederant, a quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisque a Senatu judicatus incruenta fuga Etruriam, inde Sardiniam recessit, ibique morbo & penitentia interiit. Flor.

5. *Anno Urbis conditæ* DCLXXVI.] Hic vere fuit annus U. C. 679.

6. *Et per testamentum.*] Nicomedes Bithyniæ rex moriens Populum Romanum fecit hæredem, regnumque ejus in provinciæ formam redactum. Epitom. Livij XCIII.

7. *Cotta apud Chalcedonem victus.*] Ipse Mithridates in epistola ad regem Arsacem, ita scribit: *Rursus tamen bellum cœpi, Marcumque Cottam Romanum ducem apud Chalcedona terra fudi, mari exui classe pulcherrima.*

8. *Chalcedonem.*] Chalcedon, sive ut alij Calchedon, Bithyniæ urbs ad Bosporum Thracium.

9. *Cyzicum.*] *Cyzicum nobilis civitas arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis Asiaticæ plagæ littora illustrat.* Flor. III. 5. 1. *Cyzicum* sive *Cyzicus*, peninsula & urbs Asiæ ad Propontidem.

10. *Fameque consumpsit.*] Ipse Mithridates in eadem epistola ad Arsacem: *Apud Cyzicum magno cum exercitu in obsidione moranti frumentum defuit, nullo circumadnitente, simul hyems mari prohi-*

prælii vicit. Postremo [1] Byzantium (quæ nunc Constantinopolis est) fugavit, navali quoque prælio duces ejus Lucullus oppressit. Ita una hieme & æstate, a Lucullo ad centum fere millia hominum ex parte regis extincta sunt.

VII. [2] Anno urbis Romæ DCLXXVIII. Macedoniam provinciam [3] M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia novum bellum subito commotum est. [4] LXXX. enim & quatuor gladiatores ducibus Spartaco, Chryso & Oenomao, effracto Capuæ ludo, effugerunt: & per Italiam vagantes, pæne non levius bellum in ea, quam Annibal moverat, paraverunt: nam [5] multis ducibus, & [6] duobus simul Romanorum Consulibus victis, sexaginta fere millium armatorum exercitum congregaverunt: victique sunt [7] in Apulia a M. Licinio Crasso [8] Proconsule, & post multas calamitates Italiæ, tertio anno, bello huic finis imponitur.

VIII. [9] Sexcentesimo octogesimo-primo Urbis conditæ anno, P. Cornelio Lentulo & Cnæo Aufidio Oreste Consulibus, duo tantum gravia bella in Imperio Romano erant, Mithridaticum & Macedonicum; hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus, & M. Lucullus. L. ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithryda-

NOTÆ.

bebat. Ita sine vi hostium regredi coactus in patrium regnum, naufragiis apud Param & Heracleam militum optimos cum classibus amisit.

1. *Bysantium.*] Ad Bosporum Thracium e regione Chalcedonis.

2. *Anno urbis Roma* DCLXXVIII.] Vere est DCLXXX.

3. *Marcus Licinius Lucullus.*] Marcus Terentius Varro Lucullus tunc Consul cum Caio Cassio Varo.

4. LXXX. *enim & quatuor gladiatores.*] Quatuor & septuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerant. Epitom. Liv. Florus XXX. ponit. *Spartacus*, inquit, *Chrysus, Oenomaus, effracto Lentuli ludo cum triginta haud amplius ejusdem fortunæ viris eruperunt Capua*, &c. Adi illum III. XX. pag. 133.

5. *Multis ducibus.*] Claudio Pulchro Legato, & P. Vareno, & Cassio Prætoribus.

6. *Duobus simul Romanorum Consulibus.*] L. Gellio Poplicola & Cn. Cornelio Lentulo Clodiano an. U. C. 681. Flor. *Inde jam Consulares quoque aggressus, in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam Caij Cassij castra delevit.*

7. *In Apulia.*] *Marcus Crassus primum cum parte fugitivorum quæ ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, cæsis hostium triginta quinque millibus, & duce eorum Granico* (Canicium vocat Plutarch.) *Cum Spartaco deinde pugnavit, cæsis cum ipso millibus quadraginta.* Epitom. XCVII. quæ omnia lucem capiunt ex Plutarch. qui in Crasso scribit, Crassum primo cum Gallis & Germanis, qui Spartacum deseruerant, pugnasse in Lucania: deinde cum ipso Spartaco totis viribus manum conseruisse, in Brutiis non longe a Petilia. Idem fere Florus pag. 135. Sed nullibi legas, Crassum cum Spartaco in Apulia pugnasse.

8. *Proconsule.*] Revera tunc Proconsul erat qui superiori anno Consul fuerat. Prætorem tamen vocat Epitom. quia scilicet Prætorem vocabant eum, qui exercitui præerat.

9. *Sexcentesimo octogesimo-primo.*] Potius octogesimo-secundo.

tem; & navalem, qua duces ejus opresserat, persecutus est eum: & recepta Paphlagonia atque Bythynia, etiam regnum ejus invasit. [1] Sinopen & Amisum civitates Ponti nobilissimas cepit: secundo prælio apud [2] Cabira civitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, [3] cum triginta millia lectissima regis a quinque Romanorum millibus vastata essent, Mithridates fugatus, & castra ejus direpta. [4] Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam a [5] Tigrane Armeniæ rege; qui tum ingenti gloria imperabat, [6] Persas sæpe vicerat, [7] Mesopotamiam occupaverat, & Syriam, & Phænices partem. IX.

Ergo Lucullus [8] repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est. [9] Tigranocerta civitatem Armeniæ nobilissimam cepit; ipsum regem, cum sexcentis millibus clibanariorum & centum millibus sagittariorum & armatorum venientem, octodecim millia militum habens, ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde [11] Nisibin profectus, eam quoque civitatem [12] cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat

NOTÆ,

1. *Sinopen & Amisum.*] Sinope & Amisus in Paphlagonia, non in Ponto. Sed quia regnum Mithridatis Paphlagoniæ partes comprehendebat, ideo eas Ponto vindicat Eutrop. De regno autem Mithridatis Strabonem legere operæ-pretium est. *Ponti rex fuit*, inquit, *Mithridates cognomento Eupator: possedit autem regionem quæ Haly fluvio determinatur usque ad Tibarenos & Armenios, atque inter Halin usque ad Amastrin ac Paphlagoniæ quasdam partes: adjecit autem ditioni suæ etiam oram maritimam versus Occasum usque ad Heracleam, &c.*

2. *Cabira.*] Cabira civitas Ponti: ibi Mithridatis regia.

3. *Cum triginta millia lectissima.*] Plutarch. quadraginta millia peditum, quatuor equitum eum tunc habuisse dicit.

4. *Armenia quoque Minor quam tenuerat.*] Ponto enim adjecerat usque ad Colchidem & Armeniam Minorem. Strabo.

5. *Tigrane.*] Hic est Tigranes I. cognomento Magnus.

6. *Persas vicerat.*] Persas dicit quos Parthos Strab. Ab Artaxio, inquit, prognatus Tigranes, possedditque eam quæ proprie dicitur Armeniam contiguam Mediæ, Albaniæ, Iberiæ, & pertinentem usque ad Colchidem & Cappadociam ad Euxinum mare sitam, &c. Igitur obses apud Parthos fuit, deinde ab iis in patriam restitutus, cum mercedis loco septuaginta convalles Armeniæ accepissent, viribus auctus, cum istas recuperavit, tum Parthorum ditionem populatus est, quæ circa Ninum est & Arbela.

7. *Mesopotamiam occupaverat.*] Subditos etiam sibi habuit Atropatænos & Gordiæos, cum quibus & Mesopotamiam & Syriam etiam transmisso Euphrate ac Phœnicen vi occupavit. Idem Strabo.

8. *Repetens hostem.*] Ad Tigranem enim Appium misit, qui Mithridatem repeteret. Plutarch.

9. *Tigranocerta.*] Inter Iberiam & Zeugma, quod est ad Euphratem. Hanc urbem condiderat ipse Tigranes, qui in eam conduxerat homines e XII. urbibus Græcanicis a se populatis: sed supervenit Lucullus, qui opus semiperfectum subvertit, exiguumque pagum reliquit. Strabo.

10. *Clibanariorum*] Clibanarii sunt quos vulgo vocamus *Cuirassiers*. Res est Persica, non vox quæ mere Græca. Vid. Salm. in Alexand. Lamprid.

11. *Nisibin.*] Græci Antiochiam Mygdoniæ vocant, quia in Mygdonibus sita est prope montem Niphatem.

12. *Cum regis fratre.*] Qui *Guras* vocabatur.

cum exercitus parte, ut regiones victas, etiam Romanos, tuerentur, [1] negligenter se & avare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renovatum est. Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas expeditionem, [2] successor est missus.

X. Alter Lucullus, qui Macedoniam administrabat, [3] Bessis Romanorum primus intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Æmo monte superavit: oppidum [4] Uscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die quo aggressus est, vicit: [5] Cabylen cepit; usque ad Danubium penetravit. Inde multas super Pontum positas civitates aggressus est. Illic [6] Apolloniam evertit, [7] Calatin, [8] Parthenopolin, [9] Tomos, [10] Istrum, [11] Byziam omnem cepit: belloque confecto, Romam rediit: [12] ambo tamen triumphaverunt; Lucullus qui contra Mithridatem pugnaverat, majori gloria, cum tantorum regnorum victor rediisset.

XI. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparaverat, [13] bellum Creticum ortum est; ad id missus [14] Cæcilius Metellus, ingentibus præliis in-

NOTÆ.

1. *Negligenter & avare agentes, &c.*] Clodius Luculli uxoris frater, ut milites a Lucullo seduceret, seditiosa verba per exercitum ferebat, eis promittens si se sequi vellent, omnes divites continuo factum iri, &c. Adi Plutarch. in fine Luculli, inde enim hæc multam lucem capient.

2. *Successor est missus.*] Cn. Pompeius.

3. *Bessis.*] Bessi majorem Æmi montis partem tenent, iidem *Lestæ* vocantur ob latrocinia; tuguria incolunt, vitamque duram degunt, ad Rhodopen pertingunt & Pannones, & Illyriorum Autoriatas & Dardanos. Strab.

4. *Uscudamam.*] Quæ Hadrianopolis & Ælia, & Oresta. ad Hebrum & Taxum fluvios.

5. *Cabylen.*] Bessorum urbem ad Taxum fluvium, ut volunt: sed ego nullam hoc nomine in eo tractu possum invenire. Fortasse hic Eutrop. Calyben dixit urbem Astorum supra Byzantium, in qua Philippus Amyntæ filius pessimos homines collocavit, ut refert Strab. Cabylen sive Calyben habent tabulæ supra Rhodopen.

6. *Apolloniam.*] Apollonia Milesiorum colonia, urbs majore sui parte condita in parva quadam insula in Ponti Euxin littore, ubi fanum est Apollinis, unde M. Lucullus Colossum Apollinis, opus Calamidis, sublatum in Capitolio dedicavit. Strab.

7. *Calatin.*] Quæ Callantia & Acervelis, Heracleotarum colonia in littore Euxini, distans ab Apollonia MCCC. stadiis ad Septentrionem.

8 *Parthenopolin.*] Hujus situs vix certo notari posse arbitror, in Mœsia inferiori fortasse.

9. *Tomos.*] Tomi oppidum in littore Euxini CCLXXX. stadiis distans a Calati, ad Septentrionem. Ovidij exilio famosum

10. *Istrum.*] Ister oppidum a Milesiis conditum, a Tomis distans stadiis CCL. dicitur & *Istria* & *Istropolis*.

11. *Byziam.*] Bizye, sive Bizua Regia Nerei Thraciæ regis in Astica regione contra Halmydessum.

12. *Ambo tamen:*] Malim: *ambo tandem*: nisi malis *tamen* hic interpretari *tandem*.

13 *Bellum Creticum*] Romani Cretam, quod Mithridati favisse videbatur, aggressi sunt an ab. U. C. 630. Primo missus Marcus Antonius Triumviri pater, sexennio post Q. Cæcilius Metellus, qui intra triennium bellum confecit. Vide Flor. III. 7. pag. 108.

14. *Cæcilius Metellus.*] Post Consulatum.

tra triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est Creticus; atque ex insula triumphavit. [1] Quo tempore [2] Libya quoque Romano imperio per testamentum [3] Apionis, qui rex ejus fuerat, accessit, in qua inclytæ civitates erant, [4] Berenice, Ptolemaïs & Cyrene.

Dum hæc geruntur, [5] Piratæ omnia maria infestabant; ita ut navigatio Romanis, toto orbe victoribus, sola tuta non esset. Quare id bellum Cnæo Pompeio decretum est: quod [6] intra paucos menses ingenti felicitate & celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem & Tigranem: quo suscepto, Mithridatem in Armenia Minore, [7] nocturno prælio vicit, castra diripuit: quadraginta millibus ejus occisis, viginti tantum de exercitu suo perdidit, & duos Centuriones. Mithridates [8] cum uxore fugit, duobus comitibus; neque multo post, cum in suos sæviret, [9] Pharnacis filij sui seditione apud milites, ad mortem coactus, venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates: periit autem apud Bosporum, vir ingentis industriæ consiliique. Regnavit annos sexaginta: vixit septuaginta duos: contra Romanos bellum habuit [10] annos quadraginta. XLI.

Tigrani deinde Pompeius bellum intulit; [11] ille se ei dedidit, in XIII.

NOTÆ.

1. *Quo tempore.*] Hic errare Eutropium puto, quippe Apion mortuus est, & ex testamento Populum Romanum hæredem reliquit an. ab U. C. 657. viginti octo annis antequam Cæcilius Metellus in Cretam mitteretur.

2. *Libya.*] Libyam Cyrenaicam intelligit, prope Syrtim Majorem.

3. *Apionis.*]. Ptolemæi cognomento Apionis, Cyrenarum regis. Filius erat Ptolemæi Phisconis e concubina Irene.

4. *Berenice, Ptolemais & Cyrene.*] Cyrenaica oppida in ipso littore maris.

5. *Piratæ maria infestabant.*] Supra vidimus contra Piratas bellasse Servilium Isauricum an. U. C. 674. Nunc eorum reliquias confecit Cn. Pompeius an. U C 687. Utrumque bellum Piraticum dictum uno capite amplexus est Florus III. 6.

6. *Intra paucos menses.*] Intra quadragesimum diem Flor. *Quid prius in hac mirere victoria*, inquit, *velocitatem, quod quadragesimo die parta est? An felicitatem, quod ne una quidem navis amissa sit? An vero perpetuitatem, quod amplius Piratæ non fuerunt?*

7. *Nocturno prælio.*] *Regem fugientem media nactus Armenia (quanta felicitas viri!) uno prælio confecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus.* Flor. Prælium factum est an. ab U. C. 687.

8. *Cum uxore.*] Uxorem dicit quam Plutarch. ejus concubinam vocat, nempe *Hypsicratiam*, quæ Mithridatem in prælia sequebatur, quare eam Mithridates *Hypsicratem* vocabat.

9. *Pharnacis filij sui seditione.*] Per seditionem popularium a Pharnace filio in turre obsessus venenum sumpsit, quod cum tardius subiret, quia multis antea medicaminibus corpus firmarat, immissum percussorem Gallum Sithocum auctoritate vultus territum revocavit, & in cædem suam manuum trepidantis adjuvit. *Victor.*

10. *Annos quadraginta.*] Alij annos 30. alij 42. alij 46. Moritur an. ab U. C. 690.

11. *Ille se ei dedidit.*] Sed hoc ante mortem Mithridatis factum est, eodem anno quo Pompeius in Asiam contra Mithridatem profectus.

castra Pompeij sexto decimo milliario ab [1] Artaxata venit: ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeij, in manibus ejus collocavit: quod ei Pompeius reposuit, honorificeque eum habitum, regni tamen parte mulctavit, [2] & grandi pecunia; [3] adempta est ei Syria, Phœnice, [4] Sophene: [5] sex millia præterea talentorum argenti, [6] quæ Populo Romano daret, quia bellum sine causa Romanis commovisset.

XIV. Pompeius [7] mox etiam [8] Albanis bellum intulit, & eorum regem [9] Orodem ter vicit: postremo per epistolas & munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. [10] Iberiæ quoque regem [11] Arthacem vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam Minorem [12] Dejotaro [13] Galatiæ regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. [14] Attalo & Pilæmeni Paphlagoniam reddidit, Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox [15] Ituræos & Arabes vicit: & cum venisset

NOTÆ.

1. *Artaxata.*] Armeniæ urbe ad Araxem fluvium, juxta mare Hircanum sive Caspium.

2. *Et grandi pecunia.*] Nusquam invenio Pompeium Tigrani grandem pecuniam imperasse præter eam quam infra exponit.

3. *Adempta est ei Syria.*] *Eique ademptis Syria, Phœnice, Cilicia regnum Armenia restituit.* Epitom. Aliter tamen Plutarch. & verius, quippe Tigrani Syriam, Phænicen, Ciliciam, Galatiam, Sophenam ademerat Lucullus. Pompeius igitur quod poterat ei Armeniam reliquit. Sophenam præterea ejus filio Tigrani dono dedit.

4. *Sophene.*] Armeniæ Majoris regio, inter Masium & Aulitaunum montes. Ejus regia *Carcathiocerta*, eam Tigranis filio dedit Pompeius. Plutarch.

5. *Sex millia præterea talentorum.*] Id est 3600000. aurei. *trois millions six cens mille écus.*

6. *Quæ populo Romano daret.*] Ut ita damnum sarciret. Plutarch.

7. *Mox.*] Eodem anno quo contra Mithridatem missus.

8. *Albanis.*] Inter Iberos, mare Caspium, Caucasum montem & Armeniam.

9. *Orodem.*] *Colchos cecidit, ignovit Iberia, pepercit Albanis. Regem Colchorum Orodem, positis sub ipso Caucaso castris, jussit in plana descendere.* Flor. III. v. Ubi cur Orodem Colchorum regem vocet, qui fuit Albaniæ, non video. Fortasse scripserat Florus *regem eorum Orodem*, nempe *Albanorum*: nam de rege Iberorum mox pergit, imo & continuo eumdem Orodem Albaniæ regem dicit: *Orodem etiam remuneratus est, ultro ab Albania sua, lectulum aureum, & alia dona mittentem.* Hunc Orodem quidam *Oræsem* vocant. Superiorem meam conjecturam de Floro nunc video etiam in mentem venisse eruditissimo & politissimo Georgio Grævio, qui legendum dicit *regem horum.*

10. *Iberia.*] Inter Pontum Euxinum & Albaniam.

11. *Arthacem.*] Varie hujus regis nomen scribitur: sed vere Florus *Arthocem, qui Iberis imperabat, & obsides liberos dare (coëgit.)*

12. *Dejotaro.*] Hic est Dejotarus I. quem defendit Cicero.

13. *Galatia.*] Galatæ Paphlagonibus versus meridiem sunt. Dicta autem Galatia, quod eam regionem Galli, qui Galatæ dicuntur, occupaverunt. Vide Strab. lib. 12.

14. *Attalo & Pilæmeni*] Quis iste fuerit Attalus ignorare me fateor. Attalus enim ultimus rex Pergami multo ante mortuus. Igitur quidam e Paphlagonum regum familia; ut & Pilæmenes, qui Nicomedis III. filius fuit.

15. *Ituræos.*] Ituræi & Arabes ad Libanium montanam regionem incolunt. Strab.

in Syriam, [1] Seleuciam, vicinam Antiochiæ civitatem, libertate donavit; eo quod regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit, aliquantum agrorum [2] Daphnensibus dedit, [3] quo lucus ibi spatiosior fieret; delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Judæam transgressus, [4] Hierosolymam caput gentis tertio mense cepit; duodecim millibus Judæorum occisis, cæteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, & finem antiquissimo bello dedit.

Marco Tullio Cicerone, Caio Antonio Consulibus, [5] anno ab XV. Urbe condita DCLXXXIX. [6] Lucius Sergius Catilina, nobilissimi generis vir, sed ingenij pravissimi, ad delendam patriam conjuravit, cum quibusdam [7] claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone Urbe expulsus est: socij ejus deprehensi, in carcere strangulati sunt. [8] Ab Antonio altero Consule Catilina ipse in prælio victus est, & interfectus.

[9] Sexcentesimo nonagesimo anno ab Urbe condita, D. Junio XVI. Silano, & L. Muræna Consulibus, Metellus de Creta triumphavit: [10] Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nulla unquam triumphi pompa similis fuit; ducti sunt ante ejus currum [11] filius

NOTÆ.

1. *Seleuciam.*] In Syria ad littus e regione Cypri.

2. *Daphnensibus.*] Qui Daphnem incolunt vicum Syriæ, nobilissimum Antiochiæ suburbium, Apollinis & Dianæ cultu longe celeberrimum.

3. *Quo lucus.*] Hunc locum describit Strab. lib. XVI. *Vlterius est Daphne mediocris vicus, & lucus ingens & opacus fontanis aquis irriguus, in cujus medio est fanum Apollinis ac Dianæ & asylum. Eo Antiochenses aliique finitimi ad festa celebranda de more conveniunt. Luci ambitus est stadiorum LXXX.*

4. *Hierosolymam.*] Eam cepit Pompeius jejunij die, quo ab omni opere Judæi abstinent, impleta fossa qua vallabatur sexaginta pedum profunditate, latitudine CCL. jussitque mœnia dirui, eodem anno quo mortuus Mithridates. ab U. C. 690.

5. *Anno ab Vrbe condita* DCLXXXIX.] DCLXXXX. Est enim annus quo capta Hierosolyma.

6. *Lucius Sergius Catilina nobilissimi generis vir.*] *L. Catilina nobili genere natus, fuit magna vi animi & corporis, sed ingenio malo pravoque.* Salust. Patricium fuisse constat ex Cicerone & Asconio, ex Sergia familia oriundus, cujus antiquitatem ostendit Virgilius, cum ait:

Sergestusque domus tenet a quo Sergia nomen.

Hujus familiæ ultimus fuit Catilina.

7. *Claris quidem.*] Inter eos quidam Senatorij ordinis, quidam Equestris, multi ex coloniis & municipiis domi nobiles. Adi Salust. 17. vide & Florum IV. 1.

8. *Ab Antonio altero Consule.*] Sed tunc Proconsul erat, cum Catilinam vicit.

9. *Sexcentesimo nonagesimo anno.*] Sexcentesimo nonagesimo-primo.

10. *Pompeius.*] Pompeius triumphavit anno post Metellum, nempe an. U. C. 691.

11. *Filius Mithridatis.*] *Pompeius de liberis Mithridatis, & Tigrane Tigranis filio triumphavit.* Epitom. Plutarch. ante currum ductos fuisse dicit Piratarum duces, filium Tigranis cum uxore & nata, item uxorem Tigranis regis Zozymen. Aristobulum Judæorum ducem, Mithridatis sororem cum ejus liberis, quinque nobiles quasdam fœminas Scythicas, & obsides Iberorum, Albanorum & Comagenæ.

Mithridatis, filius Tigranis, Aristobulus rex Judæorum: [1] prælata ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

XVII. [2] Anno Urbis conditæ DCXCIII. Caius Julius Cæsar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo Consul est factus; [3] decreta ei Gallia, & Illyrium cum legionibus decem. Is primo vicit [4] Helvetios, qui nunc Sequani appellantur; deinde vincendo per bella gravissima, usque ad Oceanum Britannicum processit, [5] Domuit autem [6] annis fere IX. omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum & Oceanum est, & circuitu patet ad bis & tricies centena millia passuum. [7] Britannis mox bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat; & eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annuum imperavit [8] sestertiûm quadringenties: [9] Germanosque trans Rhenum aggressus, immanissimis præliis vicit. Inter tot

NOTÆ.

1. *Prælata ingens pecunia.*] Ad decem milliones auri.

2. *Anno Urbis conditæ.*] Sexcentesimo nonagesimo-quarto ante Ch. nat. 57.

3. *Decreta est ei Gallia & Illyricum.*] *Initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adjecto lege Vatinia accepit, mox per Senatum Comatam quoque, veritis Patribus ne si ipsi negassent, Populus & hanc daret.* Sueton. in Cæsare 22. Hic Vatinius Tribunus Plebis legem tulerat, ut Cæsari Gallia Cisalpina cum Illyrico in quinquennium sine Senatus decreto, & extra sortem mandaretur: ut ij, quos in lege nominabat, legati sine Senatus decreto cum Cæsare proficiscerentur, & ut eidem pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur.

4. *Helvetios.*] Hi olim Galliæ populi, nunc inter Germanos: inter Juram montem, Rhenum & Rhodanum flumina; vulgo *Suisses*, divisi in Transjuranos & Cisjuranos. Posteriores hic intelligi putat Ortelius, circa Basileam. De hoc bello Gallico vide Florum III. 10.

5. *Domuit autem annis fere novem.*] Hæc omnia ex Suetonio ad verbum: sic enim ille in Cæsare cap. 25. *Gessit autem novem annis quibus in imperio fuit hæc fere: omnem Galliam quæ a saltu Pireneo Alpibusque & monte Gebenna, fluminibusque Rheno & Rhodano continetur, patetque circumitu ad bis & tricies centum millia passuum, præter socias ac bene meritas civitates in provinciæ formam redegit.*

6. *Annis fere novem.*] Sueton. *annis novem*, Appianus *decem*, quod verum est, si sex menses demas. Cæsar enim Gallis præfuit geminato quinquennio, sex mensibus minus qui ei adempti sunt vitio belli civilis.

7. *Britannis mox bellum intulit,*] *Aggressus est & Britannos ignotos antea, superatisque pecunias & obsides imperavit.* Sueton. an. ab U. C. 698.

8. *Sestertiûm quadringenties.*] *Eique quadringenties in singulos annos stipendij nomine imposuit.* Sueton. Ubi *quadringenties* absolute dicit quod Noster *sestertiûm quadringenties*, quod idem est, & ita Veteres loquebantur: nota illa *HS.* id est *sestertium*, vel suppressa, vel expressa; cum dicebant autem decies, vicies, tricies, &c. subintelligebant *centena millia, decies centena millia, vicies centena millia, &c.* Hic igitur *quadringenties* est *quadringenties centena millia sestertiûm:* quæ summa efficit unum milliônem nummûm. Lipsius hanc summam minorem putavit, quam par erat Gallias in tributum dare, quare affirmat Suetonium scripsisse ∞ ∞ ∞ ∞, id est, quater millies, nempe decem milliones nummûm. Quod si in Suetonio verum est, in Eutropio etiam verum erit.

9. *Germanosque trans Rhenum.*] *Germanos qui trans Rhenum incolunt, pri-*

successus

successus [1] ter male pugnavit: [2] apud Arvenos semel præsens, & absens in Germania [3] bis: nam legati ejus duo, Titurius & Aurunculeius, per insidias cæsi sunt.

Circa eadem tempora, [4] anno Urbis conditæ DCXCVII. Marcus Licinius Crassus, collega Cnæi Pompeij Magni in Consulatu secundo, contra Parthos missus est: & cum circa [5] Carras [6] contra omina & auspicia dimicasset, a [7] Surena [8] Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est, cum filio clarissimo & præstantissimo juvene. Reliquiæ exercitus [9] per C. Cassium Quæstorem servatæ sunt, qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas, rediens, trans Euphratem crebris præliis vinceret. XVIII.

Hinc jam [10] bellum Civile successit, exsecrandum & lacrymabile; quo, præter calamitates quæ præliis acciderunt, [11] etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim, rediens e Gallia victor, [12] cœpit deposcere alterum Consulatum; atque, cum sine dubietate aliqua [13] deferretur, contradictum est a Marcello Consule, a Bibu- XIX.

NOTÆ.

mus Romanorum, ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Sueton.

1. *Ter male pugnavit.*] In Sueton. Sed tres illas vices aliter disponit. *Per tot successus ter, nec amplius adversum casum expertus: in Britannia classe vi tempestatis prope absumpta, & in Gallia ad Gergoniam legione fusa, & in Germanorum finibus Tiberio & Aurunculeio legatis per insidias cæsis.* Et optime Suetonius.

2. *Apud Arvernos.*] Circa Gergoviam Hodie *Clermont en Auvergne.*

3. *Bis.*] Imo semel, & supra ex Suetonio. Eutropium fortasse in errorem induxit, quod alicubi legisset Cottam & Titurium legatos Cæsaris insidiis circumventos cum exercitu cæsos. Item alibi Aurunculeium legatum Cæsaris insidiis circumventum periisse, & ita duobus præliis tres legatos Cæsaris trucidatos putavit, Cottam, Titurium & Aurunculeium. Verum Aurunculeius & Cotta unus homo est, dicebatur enim *Cotta*, *L. Cotta Aurunculeius.* Cotta vero & Titurius simul insidiis Eburonum circumventi sunt an ab U. C. *699.*

4. *Anno Urbis condita* DCXCVII.] Imo an. U. C. DCXCIX. Superiori anno Consul fuerat Crassus cum Cn. Pompeio ambo II.

5. *Carras*] Mesopotamiæ oppidum.

6. *Contra omina & auspicia.*] Omina sunt quæ ex ore veniunt. *Auspicia* quæ ex avibus. Utraque hic conjungit Eutrop. quia aquila cum a signifero evelleretur ut iter facerent, retro cessit. Et ipse vocem emisit: pontem, quem supra Euphratem construxerat ad exercitum trajiciendum, disjiciendum esse ut nullus militum effugium haberet, & ita nemo rediret. Adi Plutarch. in Crasso.

7. *Surena.*] A Sillace & Surena. Florus. Surena, nomen dignitatis.

8. *Orodis.*] Olim putaveram hunc Orodem Artabani filium fuisse, sed nunc sententiam demuto, invenio enim eum a Phraate II. genitum. Corrige igitur apud Florum meum pag. 117.

9. *Per [illegible] Cassium Quæstorem.*] Epitom. Liv. CVIII. C. Cassius Quæstor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcenderant, cecidit.

10. *Bellum Civile.*] Bellum Cæsaris & Pompeij De quo vide Flor. IV. 2.

11. *Etiam Romani nominis fortuna.*] Roma uni parere rursus cœpit.

12. *Cœpit deposcere alterum Consulatum.*] Cum Senatus de imperio Cæsari abrogando, & successore in ejus locum mittendo decrevisset, Cæsar poposcit ut sibi Consulatum proximis Comitiis darent, &c. Vide Flor. pag. 151. & Sueton. c. 28.

13. *Deferretur.*] Faventibus decem Tribunis Plebis.

lo, [1] a Pompeio, a Catone; jussusque dimissis exercitibus [2] ad Urbem redire: propter quam injuriam [3] ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam cum exercitu venit. [4] Consules cum Pompeio, [5] Senatusque omnis, atque universa nobilitas ex Urbe fugit, & in Græciam transivit: apud [6] Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Cæsarem bellum paravit.

XX. Cæsar, vacuam Urbem ingressus, [7] Dictatorem se fecit, inde Hispanias petiit. [8] Ibi Pompeij exercitus validissimos & fortissimos, cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone [9] superavit. Inde reversus, in Græciam transivit; adversum Pompeium dimicavit, [10] primo prælio victus est, & fugatus: evasit tamen, quia nocte interveniente Pompeius sequi noluit; dixitque Cæsar, [11] nec Pompeium scire vincere, & illo tantum die se potuisse superari. Deinde [12] in Thessalia apud Palæopharsalum productis utrinque ingentibus copiis dimicaverunt. Pompeij acies habuit [13] XL.

NOTÆ.

1. *A Pompeio.*] Pompeius quidem legem tulerat, ne quis absens Magistratum petere posset, lege jam in æs incisa recordatus soceri sui C. Cæsaris, eum legi exemit, & errorem suum correxit; sed Marcellus id nullo modo locum habere posse contendit, cum Pompeius per se errorem suum correxisset sine populi auctoritate, qua tamen æque opus erat, veluti si lex nova de integro rogata fuisset. Primum igitur Cæsari favebat Pompeius: sed postea obnitente Marcello, & Consulatum negante, dissimulavit Pompeius.

2. *Ad Urbem redire.*] Ut Consulatum more Majorum peteret.

3. *Ab Arimino.*] *Prima Arimino signa cecinerunt.* Florus.

4. *Consules cum Pompeio.*] Eleganter pro *Consules & Pompeius.* Sic apud Virgil. I. Æneid.

——— *Remo cum fratre Quirinus*
Jura dabunt.

Hoc est, *Remus & Quirinus jura dabunt,* ut apud Florum notavit eruditissimus Grævius lib. III. cap. 10. De fuga Consulum & Pompeij Sueton. 34. *Brundusium tetendit quo Consules Pompeiusque confugerant, quamprimum transfretaturi.*

5. *Senatusque omnis.*] Contra Historiæ fidem hoc dicit Eutropius; neque enim Senatus omnis, sed ejus magna pars. Plutarch.

6. *Epirum.*] Littoralis Græciæ regio est Epirus ad mare Ionium e regione Tarenti.

7. *Dictatorem se fecit.*] Hic etiam errat Eutrop. Senatus enim Cæsarem Dictatorem fecit, & non antequam Hispanias peteret, sed postquam ex iis rediisset. Tunc Cæsar per XI. tantum dies Dictatura usus se ipsum Consulem creavit, collegamque Servilium Isauricum. Plutarch.

8. *Ibi Pompeij exercitus validissimos.*] *Validissimas Pompeij copias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, invasit.* Sueton.

9. *Superavit.*] Sine sanguine & sudore, ut aiunt, eos enim in deditionem apud Ilerdam accepit.

10. *Primo prælio victus est, & fugatus.*] Dum Pompeium apud Dyrrachium obsidet, eruptione ab hostibus facta, fugatus Cæsaris exercitus, triginta duo signa amissa. Plutarch.

11. *Nec Pompeium scire vincere.*] *Semel ad Dyrrachium, ubi pulsus, non instante Pompeio, negavit eum vincere scire.* Sueton. Idem Plutarch. & alij.

12. *In Thessalia apud Palæopharsalum.*] Palæopharsalus, id est *antiqua Pharsalus* in Phthiotide, intra Peneum & Enipeum fluvios., ubi Philippici campi.

13. XL. *millia peditum.*] Plut. 45. millia.

millia peditum, equitum in sinistro cornu [1] VII. millia, in dextro D. [2] præterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros Senatores, Prætorios, Consulares, & qui magnorum jam populorum victores fuissent. Cæsar in acie sua habuit peditum [3] non integra XXX. millia, equites mille.

[4] Nunquam adhuc Romanæ copiæ in unum neque majores, neque melioribus ducibus convenerant, totum terrarum orbem facile subacturæ, si contra Barbaros [5] ducerentur: Pugnatum tamen est ingenti contentione, victusque ad postremum Pompeius, & castra ejus direpta sunt: ipse fugatus, Alexandriam petiit, ut [6] a rege Ægypti, cui tutor a Senatu datus fuerat propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis quam amicitiam sequutus, [7] occidit Pompeium, caput ejus & annulum Cæsari misit: quo conspecto, Cæsar etiam lacrymas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput, & [8] generi quondam sui. XXI.

Mox Cæsar Alexandriam venit, [9] ipsi quoque Ptolemæus parare voluit insidias; qua causa regi bellum illatum est: victus [10] in Nilo periit, inventumque est corpus ejus cum lorica aurea. Cæsar Alexandria potitus, [11] regnum Cleopatræ dedit, Ptolemæi sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Cæsar, [12] Pharnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud XXII.

NOTÆ.

1. VII. *millia.*] Omnes equites erant nobiles adolescentes ex equestri genere.

2. *Præterea totius Orientis auxilia.*] Nam inter eas copias regum auxilia recenset Florus. Sed vereor ne illud contra Historiam sit.

3. *Non integra* XXX. *millia.*] XXII. millia tantum ponit Plutarch.

4. *Nunquam adhuc Romanæ copiæ.*] Imitatio Flori: *Nunquam uno loco tantum virium Populi Romani, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc vel illinc, præter auxilia regum & sociorum.* Sed hoc utique in Floro ferendum est, qui cum trecenta millia Romanorum posuerit, jure potuit dicere nunquam tantum virium populi Romani fortunam vidisse. Eutropius vero qui hinc & illinc vix LXXX. Romanorum millia numerat, ridicule facit cum subjunxit, nunquam majores Romanorum copias in unum convenisse. Illud enim vel ex iis quæ in superioribus libris scripta sunt, facile refelli potest. Porro, ut hoc obiter addam, hic Eutropii locus unice probat superiorem Flori locum ita legi debere, ut eum ex fide codicis Rychiani refinxit eruditissimus Grævius, quod ego hic dico, quia olim putaveram illa verba *Populi Romani* esse delenda.

5. *Ducerentur.*] Pro *ducta fuissent.*

6. *A rege Ægypti.*] Ptolemæo Dionyso.

7. *Occidit Pompeium.*] Per Achillam & Pothinum satellites suos.

8. *Generi quondam sui.*] Juliam enim Cæsaris filiam duxerat.

9. *Ipsi quoque Ptolemæus.*] *Cum Ptolemæo rege, a quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit.* Sueton.

10. *In Nilo periit.*] Nave a fugientium multitudine submersa.

11. *Regnum Cleopatræ dedit.*] Fratrique ejus minori. Sueton.

12. *Pharnacem.*] *Ab Alexandria in Syriam & inde Pontum transiit, urgentibus de Pharnace nuntiis, quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, jamque multiplici successu praeferocem, intra quintum quam adfuerat diem, quatuor quibus in*

Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, & multas Populi Romani provincias occupantem, vicit acie: [1] postea ad mortem coëgit.

XXIII. Inde Romam regressus, [2] tertio se Consulem fecit cum M. Æmilio Lepido, [3] qui ei Magister equitum Dictatori ante annum fuerat. [4] Inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas cum Juba Mauritaniæ rege bellum reparaverat. Duces autem Romani erant, [5] P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani: ([6] hic etiam socer Magni Pompeij fuerat,) M. Petreius, Q. Varus, M. Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllæ Dictatoris filius. Contra hos [7] commisso prælio, post multas dimicationes victor fuit. Cato, Scipio, Petreius, Juba, ipsi se occiderunt: [8] Faustus Pompeij gener a Cæsare interfectus est.

XXIV. Post annum Cæsar Romam regressus, [9] quartum se Consulem fecit; & statim ad Hispanias est profectus, ubi Pompeij filij, Cnæus & Sextus, ingens bellum reparaverant. Multa prælia fuerunt; [10] ultimum prælium apud Mundam civitatem, in quo adeo Cæsar pæne victus est, [11] ut fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, [12] natus annos sex & quinquaginta, veniret. Denique reparatis suis, vicit, & Pompeij filius [13] major occisus est, minor fugit.

NOTÆ.

conspectum venit, horis, una profligavit acie. Sueton. Ubi ex hoc Eutropij loco patet legendum esse *rebellantem.* Hoc factum an. ab U. C. 706.

1. *Postea ad mortem coëgit.*] Nescio unde hoc Eutrop. invenio enim Phraatem cum a Zela, ubi victus fuerat, Bosporum iret, ab Alexandro quodam interfectum.

2. *Tertio se Consulem fecit.*] An. U. C. 707.

3. *Qui ei Magister equitum ante annum fuerat.*] Id est, qui ei Magister equitum superiori anno fuerat, nempe anno ab U. C. 706. Eo enim anno Cæsar Dictator secundo creatus fuerat.

4. *Inde in Africam profectus.*] *Dehinc Scipionem ac Jubam reliquias partium in Africa refoventes, devicit.* Sueton. Eodem anno.

5. *Pub. Cornelius Scipio.*] Pub. Cornelius Scipio Metellus.

6. *Hic etiam Socer.*] Filiam enim Corneliam Pompeio in matrimonium dedit. Hæc Cornelia ante Publio Crasso filio a Parthis cum patre occiso, nupta fuerat.

7. *Commisso prælio.*] Ad Thapsum.

8. *Faustus Pompeij gener.*] Syllæ filius. Flor. pag. 164. *Nemo casus imperio præter Afranium, fatis ignoverat semel, & Faustum Syllam, didicerat generos timere, filiamque Pompeij cum Patruelibus ex Sylla.* Sed ne hos quidem voluntate ipsius interfectos tradit Sueton.

9. *Quartum se Consulem fecit.*] An. U. C. 708.

10. *Ultimum prælium apud Mundam.*] Flor. *Omnium postrema certaminum Munda.* Et Lucanus:

Ultima funesta concurrunt prælia Munda.

Munda Bæticæ urbs in inferiori Hispania, non longe a freto Gaditano.

11. *Ut fugientibus suis se voluerit occidere.*] Florus: *Dicitur in illa perturbatione, & de extremis agitasse secum, & ita manifesto vultu fuisse, quasi occupare manu mortem vellet.* Et Sueton. *In Hispania ultimo prælio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitavit.*

12. *Natus annos sex & quinquaginta.*] Cum ad Mundam pugnatum est, tunc Cæsar natus annos LV.

13. *Major.*] Cnæus Pompeius.

Inde Cæſar, bellis Civilibus toto orbe compoſitis, Romam rediit; agere inſolentius cœpit, & contra conſuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo & honores ex ſua voluntate præſtaret, qui a Populo antea deferebantur, [1] nec Senatui ad ſe venienti aſſurgeret, aliaque regia ac pæne tyrannica faceret, conjuratum eſt in eum a LX. vel amplius Senatoribus Equitibuſque Romanis. Præcipui fuerunt inter conjuratos duo [2] Bruti, ex eo genere Bruti qui primus Romæ Conſul eſt factus, & reges expulerat: C. Caſſius, & Servilius Caſca. Ergo Cæſar, cum Senatus [3] die quadam inter cæteros veniſſet ad curiam, tribus & viginti vulneribus confoſſus eſt. XXV.

NOTÆ.

1. *Nec Senatui ad ſe venienti aſſurgeret.*] *Verum præcipuam & expiabilem ſibi invidiam hinc maxime movit: adeuntes ſe cum plurimis honorificentiſſimiſque decretis univerſos Patres Conſcriptos ſedens pro æde Veneris Genitricis excepit.* Sueton. 78.

2. *Duo Bruti.*] Marcus Brutus, & Decimus Brutus Albinus.

3. *Die quadam.*] Idibus Martiis, id eſt die XV. menſis Martis an. ab U. C. 709.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER SEPTIMUS.

NNO Urbis DCC. fere ac nono, interfecto Cæsare, bella Civilia reparata sunt, [1] percussoribus enim Cæsaris Senatus favebat: Antonius Consul, partium Cæsaris, Civili bello opprimere eos conabatur. Ergo turbata Republica, multa Antonius scelera committens, a Senatu hostis judicatus est; missi ad eum persequendum [2] duo Consules Pansa & Hirtius, [3] & Octavianus, adolescens [4] annos XVIII. natus, [5] Cæsaris nepos, quem ille testamento hæredem reliquerat, [6] & nomen suum ferre jusserat: hic est qui postea [7] Augustus est dictus, & rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, [8] vicerunt eum. Evenit ta- I.

NOTÆ.

1. *Percussoribus enim Cæsaris Senatus favebat.*] Senatus-consultum factum est de abolitione sancienda, & provinciæ percussoribus decretæ.

2. *Duo Consules.*] An. ab U. C. 610.

3. *Et Octavianus.*] Cujus opes a Cæsare relictas dilacerabat Antonius, dolens eum sibi a Cæsare fuisse prælatum. Vide Flor. IV. 4.

4. *Annos* XVIII. *natus.*] Tunc jam fere annum XIX. impleverat.

5. *Cæsaris nepos.*] Ex sorore. Attia enim mater Octavij, filia fuit Juliæ, quæ Cæsaris soror. Sic Cæsar Octavij magnus avunculus.

6. *Et nomen suum ferre jusserat.*] Jubebat enim testator adoptatos nomen suum ferre. Sueton. in Cæsare 83. *C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit.*

7. *Augustus est dictus.*] Ut eo nomine significaretur eum super humanam conditionem evectum esse: nam *augere* est vox sacrorum, unde *Augustus*.

8. *Vicerunt eum.*] Ad Mutinam intra Padum, hodie *Modene*.

men ut victores Consules ambo morerentur: quare tres exercitus uni Cæsari paruerunt.

II. Fugatus Antonius, amisso exercitu, [1] confugit ad Lepidum, qui Cæsari Magister equitum fuerat, & tum copias militum grandes habebat, [2] a quo susceptus est. [3] Mox Lepido operam dante, Cæsar cum Antonio pacem fecit: & quasi vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus est; extorsitque [4] ut sibi XX. anno Consulatus daretur. [5] Senatum proscripsit cum Antonio & Lepido, & Rempublicam armis tenere cœpit; per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alij nobiles.

III. Interea Brutus & Cassius, interfectores Cæsaris, ingens bellum moverunt; [6] erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus, quos occupaverunt. Profecti igitur contra eos Cæsar Octavianus Augustus, & M. Antonius, ([7] remanserat enim ad defendendam Italiam Lepidus) [8] apud Philippos Macedoniæ urbem, contra eos pugnaverunt. [9] Primo prælio victi sunt Antonius & Cæsar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo, Brutus & infinita nobilitas, quæ cum illis bellum gesserat: ac sic inter eos divisa est Respublica, ut Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret; Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed intra Italiam [10] L. Antonius

NOTÆ.

1. *Confugit ad Lepidum.*] Qui trans Alpes legionibus quibusdam præerat.

2. *A quo susceptus est.*] Potius ab ejus militibus receptus est, eo nolente. Vide Plutarch.

3. *Mox Lepido operam dante.*] Postquam Antonius se Lepido conjunxit, ambo cum XVII. legionibus Alpes regressi Bononiam perrexere, ubi eos Cæsar convenit, ibique in insula quadam, quam facit Lavinus Bononiensis fluvius, inita nefanda illa Triumviratus societas.

4. *Ut sibi XX. anno.*] Optime Velleius: *Consulatum iniit Cæsar pridie quam XX. annos impleret. X. Calendas Octobris collega Q. Pedio.*

5. *Senatum proscripsit.*] Facta a Triumviris proscriptionis tabula, ubi plurimi Equites Romani, CXXX. Senatorum nomina fuerunt, & inter eos L. Pauli fratris M. Lepidi, & Lucij Cæsaris Antonij avunculi, & M. Ciceronis. Epitom. CXX. Proscribere autem, est publice posita tabula aliquem interficiendum proponere. Vide Florum IV. 6.

6. *Erant enim per Macedoniam & Orientem.*] Omnibus transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem Bruti & Caij Cassij redactis, coïerunt Smyrnæ, uterque ad ordinanda belli futuri consilia. Epitom. In Syria tres exercitus tunc erant. Ibid.

7. *Remanserat enim.*] *Relicto ad Urbis præsidium Lepido.* Florus.

8. *Apud Philippos.*] Prope Pharsalum urbem in Phthiotide.

9. *Primo prælio.*] C. Cæsar & Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum & Cassium pugnaverunt, ita ut dextra utriusque cornua vincerent, & castra quoque utrinque ab iis qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium mors Cassij fecit, qui cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus, & ipse vitam finivit, exorato Strathone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret. Epitom.

10. *Lucius Antonius Consul.*] L. Antonius Consul, Marci Antonij frater, Fulvia fratris uxore consiliante, bellum Cæsari

Consul

Consul bellum Civile commovit, frater ejus qui cum Cæsare contra Brutum & Cassium dimicaverat, [1] is apud Perusiam Tusciæ civitatem victus & captus est, neque occisus.

[2] Interim a Sexto Pompeio, Cnæi Pompeij Magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, his qui superfuerant ex partibus Bruti Cassiique ad eum confluentibus. [3] Bellatum per Cæsarem Augustum Octavianum, & M. Antonium, adversus Sextum Pompeium: pax postremo convenit. IV.

Eo tempore M. Agrippa in [4] Aquitania rem prospere gessit, & L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus præliis vicit. Pacorum [5] regis Orodis filium [6] interfecit, eo ipso die quo olim Orodes Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romæ egit. V.

Interim Pompeius pacem rupit: [7] & navali prælio victus, fugiens ad Asiam, interfectus est. Antonius, qui Asiam & Orientem tenebat, repudiata [8] sorore Cæsaris Augusti Octaviani, Cleopatram reginam Ægypti duxit uxorem. [9] Contra Persas ipse etiam pugnavit: primis eos præliis vicit; regrediens tamen, fame & pestilentia laboravit: & cum instarent Parthi fugienti, [10] ipse pro victo recessit. VI.

Hic quoque ingens bellum Civile commovit, cogente uxore Cleo- VII.

NOTÆ.

intulit, receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant, & M. Lepido, qui custodiæ Urbis cum exercitu præerat, fuso hostiliter in Urbem irrupit. An. U. C. 712.

1. *Is apud Perusiam.*] An. U. C. 713. Epitom. Cæsar cum esset annorum XXIII. obsessum in oppido Perusiæ L. Antonium, conatumque aliquoties erumpere & repulsum, fame coëgit in deditionem venire: ipsique & omnibus militibus ejus ignovit. Perusiam diruit. Perusia intra Trasymenum lacum & Tiberim, hodie nomen retinet. Inde autem hoc bellum dictum Perusinum, de quo Florus IV. 5.

2. *Interim.*] Eodem anno quo Perusia capta.

3. *Bellatum per Cæsarem Augustum.*] Sed pax constituta antequam pugnaretur.

4. *Aquitania.*] Nomen retinet, *Guyene.*

5. *Regis Orodis.*] Orodis I. de quo supra. De bello hoc Parthico vide Flor. IV. IX.

6. *Interfecit.*] Inter Orontem & Euphratem.

7. *Et navali prælio victus.*] Quum Sextus Pompeius rursus mare latrociniis infestum redderet, nec pacem, quam acceperat præstare, Cæsar necessario adversus eum bello suscepto, duobus navalibus præliis, dubio eventu pugnavit an. U. C. 715. Deinde an. 717. inter Mylas & Naulachum pugna commissa, eundem superavit, fugavit. Vide Sueton. 16. Pompeius dum in Asiam fugit deprehensus occiditur.

8. *Sorore Cæsaris.*] Octavia.

9. *Contra Persas.*] Sic semper Parthos vocat. De hoc bello Parthico cum Antonio vide Flor. IV. X.

10. *Ipse pro victo recessit.*] In aliis editionibus scriptum fuit: *Ipse pro victoria cessit.* Ego hunc locum in mendo cubare arbitror, neque enim mirum est eum pro victo recedere, qui vix tertia parte de sexdecim legionibus reliqua evasit. Existimo Eutropium scripsisse, *ipse pro victore recessit.* Nimirum hic Florum imitatur Eutropius: Florus enim de hac fuga Antonij IV. 10. *Tandem perfugit in Syriam, ibi incredibili quadam mentis vecordia,*

patra regina Ægypti; [1] dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe regnare. [2] Victus est ab Augusto, navali pugna clara & illustri, apud [3] Actium, qui locus in Epiro est: ex qua fugit in Ægyptum, & desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, [4] ipse se interemit. Cleopatra sibi [5] aspidem admisit, & veneno ejus extincta est. Ægyptus per Octavianum Augustum Imperio Romano adjecta est: præpositusque ejus factus est Cnæus Cornelius Gallus: [6] hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.

VIII. Ita bellis toto orbe confectis, Octavianus Augustus Romam rediit XII. anno postquam Consul fuerat. [7] Ex eo Rempublicam per XLIV. annos solus obtinuit, ante enim XII. annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus ejus usque ad finem LVI. anni fuerunt. [8] Obiit autem LXXXVI. anno, morte communi [9] in oppido Campaniæ Atella. Romæ in Campo Martio sepelitur; vir qui non immerito ex maxima parte Deo similis est putatus; neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIV. annis, quibus solus gessit imperium, [10] civilissime vixit:

NOTÆ.

ferocior aliquanto factus est: quasi vicisset qui evaserat. Eodem modo Eutrop. ait, Antonium fugientem tamen se pro victore gessisse, & ita recessisse quasi vicisset. De hoc elegantiores homines judicabunt.

1. *Dum cupiditate muliebri.*] *Hæc mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum imperium petit.* Flor. IV. II.

2. *Victusque est ab Augusto.*] An. U. C. 722.

3. *Actium.*] In inferiori parte Epiri ad Ambracium sinum.

4. *Ipse se interemit.*] *Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum.* Sueton.

5. *Aspidem*] Aspidem somniculosam, quæ somnum infundit, & ita necat. Quare Florus de morte Cleopatræ: *Admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est.*

6. *Hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.*] De Ægypto postquam provincia facta est sic optime Strab. lib. ult. Ægyptus nunc provincia est, & tributa maxima pendit, atque ab hominibus modestis administratur, qui in eam mittuntur, qui mittitur regis loco est, ei subest δικαιοδότης, id est *judex*, qui judicia exercendi pleraque potestatem habet. Tum alius ἴδιος λόγος, id est, *rationalis*, qui peculiares rationes curat. Is in ea inquirit quæ seorsim ad Cæsarem recidunt: hos comitantur Cæsaris liberti & administratores. Ita Strab. Præfectus, erat fere ut apud nos ille quem vulgo dicimus *Gouverneur*. Judex pro eo quem dicimus *Intendant*: judices enim pro Præsidibus provinciarum sæpe occurrit.

7. *Ex eo Rempublicam.*] Primum cum M. Antonio, Marcoque Lepido, dein tantum cum Antonio per XII. fere annos, novissime per quatuor & quadraginta solus Rempublicam tenuit. Sueton.

8. *Obiit autem* LXXXVI. *anno.*] Scribe LXXVI. Sueton. *Obiit in cubiculo quo pater Octavius, duobus Sextis Pompeio & Apuleio Coss.* XIII. *Kal. Septembris, hora diei nona, septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus.*

9. *In oppido Campania Atella.*] In Campania mortuum omnes consentiunt, sed Nolæ Sueton. & Victor. Nola vicina Neapoli, Atella vicina Capuæ, utraque in Campania.

10. *Civilissime vixit.*] Vide quæ notata sunt lib. I. cap. 10. *Ut civiles semper,*

[1] in cunctos liberalissimus, [2] in amicos fidissimus: quos tantis evexit honoribus, ut pæne æquaret fastigio suo.

Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit; nam exce- I X.
ptis Civilibus bellis, in quibus invictus fuit, Romano adjecit imperio Ægyptum, [3] Cantabriam, Dalmatiam sæpe ante victam, sed penitus tunc subiectam: [4] Pannoniam, Aquitaniam, [5] Illyricum, [6] Rhætiam, [7] Vindelicos, & [8] Salassos in Alpibus, omnes Ponti maritimas civitates: in his nobilissimas, [9] Bosporum & Panticapæon. Vicit autem præliis [10] Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit: [11] ipsos quoque trans [12] Albim fluvium submovit, qui [13] in Barbarico longe ultra Rhenum est; hoc tamen bellum [14] per Drusum privignum suum administravit; sicut per privignum Tiberium alterum, [15] Pannonicum, quo bello cccc millia captivorum ex Germania transtulit, & super ripam Rheni in Gallia collocavit. [16] Armeniam a Parthis recepit, [17] obsides, quod nulli antea, Persæ ei de-

NOTÆ.

essent. Vide & Sueton. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa & magna documenta sunt.*

1. *In cunctos liberalissimus.*] *Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit.* Sueton. 41.

2. *In amicos fidissimus.*] *Amicitias neque facile admisit, & constantissime retinuit.* Idem

3. *Cantabriam.*] Ex Suetonio hoc quoque 61. Cantabria proprie est *Biscaye.*

4. *Pannoniam.*] Supra Illyricum.

5. *Illyricum.*] Cujus pars Dalmatia, quam supra posuit. Illyricum est Sclavonia.

6. *Rhætiam.*] Supra Tridentinos. Rhæti hodie, ut volunt, *les Grisons.*

7. *Vindelicos.*] Supra Rhætos, quorum & ipsi pars sunt. Vindelicum enim dicitur *Rhætia secunda.*

8. *Salassos.*] Supra Segusinos. Ibi Terentius Varro urbem tunc condidit, quam Augustam Prætoriam vocavit.

9. *Bosporum & Panticapæon.*] In Taurica Chersoneso ad Bosporum Cimmerium.

10. *Dacos.*] Ad Istrum & Tyrum fluvios, *Trasilvaniæ, Valachiæ & Moldaviæ.*

11. *Ipsos quoque trans Albim.*] Sueton. 21. *Germanosque ultra Albim fluvium summovit.*

12. *Albim.*] Hodie *Elbe*, supra Rhenum, ad quadringentesimum milliarium.

13. *In Barbarico.*] Sic vocat interiorem Germaniam.

14. *Per Drusum privignum suum.*] Drusus & Tiberius Nerones Augusti privigni ex Livia, quam Augustus & ante enixam & gravidam duxit.

15. *Pannonicum, quo bello.*] Sueton. de Germanico bello hoc narrat. Dissentit etiam ab Eutropio, quippe sic scribit: *Germanico, quadraginta millia deditiorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocavit.* Tiber. IX. & in Augusto XXI. *Ex quibus Germanus Vbios & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam.* Igitur in Eutrop. pro cccc. rescribendum XXXX.

16. *Armenia.*] De Armenia, de signis & obsidibus sic Sueton. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile cesserunt, & signa militaria quæ M. Crasso & Marco Antonio ademerant reposcenti tradiderunt, obsidesque insuper intulerunt.*

17. *Obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt.*] Persæ hic iidem sunt quos superiori versu Parthos dicit. De Parthis enim verum est, ut supra Sueton. & expressius Strabo oculatus testis: *Parthi autem*, inquit, *tametsi & ditionem Romanæ habent conterminam, & maxima pollent potentia, tamen Romanorum, nostraque ætatis principum majestati ita concesserunt, ut non spolia modo quæ de*

derunt: reddiderunt etiam signa Romana, quæ Crasso victo ademerant.

X. [1] Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miserunt. [2] Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset; primusque eam M. Lollius [3] pro Prætore administravit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros fuit, ut reges Populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent: sicut [4] in Mauritatia a rege Juba, [5] & in Palæstina, quæ nunc est urbs clarissima. [6] Multi autem reges ex regnis suis venerunt, & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rempublicam beatissimam Tiberio successori reliquit; [7] qui privignus ejus, mox gener, [8] postremo adoptione filius fuerat.

XI. Tiberius ingenti socordia imperium gessit, gravi crudelitate, scelesta avaritia, turpi libidine: nam [9] nusquam ipse pugnavit; [10] bella per legatos suos gessit; [11] quosdam reges ad se per blanditias evoca-

NOTÆ.

Romanis aliquando retulerant Romam miserint: sed & filios Phraates Augusto Cæsari nepotesque crediderit, amicitiamque datis obsidibus emereri officiose voluerit.

1. *Scythæ & Indi.*] Scythæ omnes Septentrionales populi. Hic Sarmatas præcipue & Seras intelligit. Indi ad Gangem, sub rege Poro.

2. *Galatiam.*] De qua sic Ssrabo: *Nunc Romani & hanc quæ Amyntæ fuit tenent provinciam.* Facta est provincia an U. C. 728.

3. *Pro Prætore.*] In provincias quotannis missi Prætores, qui provinciales Prætores dicti sunt. Cum post Praturam eo missi, eas pro Prætore administrabant, quamvis eo nomine aliquando abutuntur veteres, & pro Prætore aliquem in provinciam mitti dicunt, qui nec Prætor est, nec Prætor fuit. Provinciæ autem devidebantur in Consulares & Prætorias; in illas Consules, in has Prætores mittebantur.

4. *In Mauritania a rege Juba.*] Strab. *In hac ora fuit urbs quædam, nomine Jol, quam Juba Ptolemæi pater a se instauratam mutato nomine Cæsaream vocavit.* Est in littore maris Mediterranei, & utroque nomine dicitur *Iulia Cæsarea*, quasi *Iol Cæsarea*.

5. *Et in Palæstina.*] In littore maris Mediterranei: sed mirum est duas tantum urbes Cæsareas commemorari, cum dicat reges populi Romani amicos singulos ædificasse, &c. ut & Sueton. 60. *Reges amici atque socij, & singuli in suo quisque regno Cæsareas urbes condiderunt.*

6. *Multi autem reges.*] Ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed provincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

7. *Qui privignus ejus, mox gener.*] Privignus propter Juliam matrem: gener, quia Juliam Augusti filiam duxit.

8. *Postremo adoptione.*] *In Augusti liberos e privigno redactus arrogatione.* Victor. Ubi optime Suetonium interpretatur: *Simulque privignum Tiberium adoptavit in foro, lege Curiata.*

9. *Nusquam ipse pugnavit.*] Postquam imperium adeptus est scilicet: nam antea multa & industriæ & virtutis documenta ediderat.

10. *Bella per legatos suos gessit.*] *Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit; nec per eos quidem, nisi cunctanter & necessario.* Sueton. 37.

11. *Quosdam reges.*] Ex Sueton. ibid,

tos nunquam remisit, in queis Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit, [1] & maximam civitatem appellari suo nomine jussit; quæ nunc Cæsarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. [2] Hic tertio & vigesimo imperij anno, ætatis LXXXIII. ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

XII.

[3] Successit ei Caius Cæsar, cognomento [4] Caligula, [5] Drusi privigni Augusti, & ipsius Tiberij nepos: sceleratissimus, ac funestissimus, [6] & qui etiam Tiberij dedecora purgaverit. [7] Bellum contra Germanos suscepit: & ingressus Sueviam, nihil strenue fecit. Stupra [8] sororibus intulit, ex una etiam natam filiam cognovit. Cum adversum cunctos ingenti avaritia, libidine, crudelitate sæviret, interfectus in Palatio est, [9] anno ætatis suæ XXXIX. imperij III. mense X. dieque VIII.

XIII.

[10] Post hunc Claudius fuit [11] patruus Caligulæ, Drusi, [12] qui apud Moguntiacum monumentum habet, filius: [13] cujus & Caligula nepos erat. [14] Hic medie imperavit, multa gerens tranquille atque moderate, quædam crudeliter atque insulse. [15] Britanniæ intu-

NOTÆ.

Quosdam (reges) *per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit, ut Marabauduum Germanum, Thrascypolin Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in formam provinciæ redegit.*

1. *Et maximam civitatem.*] Mazaca sive Cæsarea Cappadociæ Metropolis, in medio regionis. Strab.

2. *Hic tertio & vigesimo Imperij, anno ætatis* 83.] Scribendum ætatis 78. Sueton. *Obiit in villa Luculliana octavo & septuagesimo ætatis anno tertio, & vigesimo Imperij, decimo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigro Coss.* Vide notata in Epitom. Victoris in Tiberio.

3. *Successit ei.*] Anno mundi 3986. post Ch. nat. 37. ab U. C. 789.

4. *Caligula.*] Cognomento e calciamento militari tracto, quod caliga dicitur, quod eo calciamento ad demerendos milites uteretur.

5. *Drusi privigni Augusti, &c.*] Hic aliquid deesse videtur: vel τὸ *nepos* duas habet significationes, significabit enim quod nos dicimus *petit-fils*, & *petit-neveu.* Nam Tiberius & Drusus fratres ambo privigni Augusti, ex Druso & Antonia minore Octaviæ sororis Augusti filia, Germanicus: ex Germanico & Agrippina C. Cæsar Caligula. Vide apud Victorem in Cæsaribus.

6. *Et qui etiam Tiberij dedecora purgaverit.*] Ita flagitiose vixit ut dedecora Tiberij ludus jocusque videantur præ dedecoribus Caligulæ. Hoc enim est quod vocat *purgare dedecora*, nempe ea majoribus dedecoribus delere, inducere.

7. *Bellum contra Germanos suscepit.*] De ridicula illa expeditione vide Sueton. 43.

8. *Sororibus.*] Agrippinæ, Drusillæ, Livillæ.

9. *Anno ætatis* XXXIX.] Scribe XXIX. Sueton. *Vixit annis* XXIX. *imperavit trienn̄o & decem mensibus, diebus* VIII.

10. *Post hunc Claudius.*] An. mundi 3990. post Ch. nat. 41. ab U. C. 793.

11. *Patruus Caligulæ.*] Quippe Germanici frater, qui Germanicus pater Caligulæ fuit.

12. *Moguntiacum.*] In Gallia Transpadana supra Mediolanum.

13. *Cujus & Caligula nepos fuit.*] Drusus enim avus Caligulæ.

14. *Hic medie imperavit.*] Nove dictum *medie imperare* pro imperare æqua moderatione & crudelitate, tranquillitate & stultitia.

15. *Britanniæ intulit bellum.*] *Britanniam potissimum elegit, neque tentatam ulli post Divum Iulium, & tunc tumul-*

lit bellum, quam nullus Romanorum post Julium Cæsarem attigerat: [1] eaque devicta per Cnæum Sentium & Aulum Plautium, illustres & nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insulas etiam ultra Britanniam in Oceano positas, Romano imperio addidit; quæ appellantur [2] Orcades: [3] filioque suo Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa ac egregia fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium [4] lævus incederet. [5] Is vixit annos LXIV. imperavit XIV. [6] post mortem consecratus est, Divusque appellatus.

XIV. [7] Successit huic Nero, [8] Caligulæ avunculo suo simillimus: qui imperium Romanum & deformavit & diminuit: insitatæ luxuriæ sumptuumque, ut qui exemplo Caij Caligulæ, calidis & frigidis se lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, [9] quæ blatteis funibus extrahebat. [10] Infinitam partem Senatus interfecit, bonis omnibus hostis fuit; ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut saltaret & cantaret in scena [11] citharædico habitu & tragico: parricidia multa commisit, [12] fratre, [13] uxore, matre interfectis, urbem Romam incendit, [14] ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quasi olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus,

NOTÆ.

tuantem ob non redditos transfugas. Suetonius.

1. *Eaque devicta per Cnæum Sentium.*] Imo ipse Britanniam devicit, insulas Orcades per duces suos. Vide Victorem in Cæsaribus 115.

2. *Orcades.*] Supra Scotiam. De earum numero non convenit, alij tres tantum esse dicunt, alij XXIII. alij XXX. alij XL.

3. *Filioque suo.*] Germanico quem ex Messalina susceperat.

4. *Lævus incederet.*] Ut Plautius ei ad dextram esset, qui locus dignior, ut hodie apud nos.

5. *Is vixit annos.*] *Excessit tertio Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss.* LXIV. *ætatis, imperij* XIV. *anno.* Sed revera vixit an. 63. mens. 3. regnavit an 13. mens. 8. dies 20. veneno per Agrippinam uxorem interemptus.

6. *Post mortem consecratus.*] Id est, in Deorum numerum relatus.

7. *Successit huic Nero.*] Anno ab U C. 806.

8. *Caligulæ avunculo suo.*] Avunculus est matris frater. Nero natus ex Agrippina Germanici filia, & Caligula frater fuit Germanici, non igitur fuit avunculus Neronis, sed magnus avunculus.

9. *Quæ blatteis funibus extrahebat.*] *Blatteus* est *purpureus*, non autem *coccineus*. Erravit itaque Xiphilinus & Joannes Antiochenus. Sæpe apud Anastasium, qui vitas Pontificum Maximorum scripsit, legere est *de blattim*, quod nihil aliud est quam de purpura. *Pater meus.* Hic optime Suetonium interpretatur Eutrop. Scripsit enim Sueton. *Piscatus est reti aurato, purpura, coccoque funibus nexis.*

10. *Infinitam partem.*] Vix quemquam ita locutum arbitror. *Infinita pars* pro *major pars.*

11. *Citharædico habitu & tragico*] Citharædico, cum ad cantum citharam pulsabat: Tragico, cum Tragœdias canebat. Vide Sueton. in Nerone 21.

12. *Fratre.*] Germanico.

13. *Uxore.*] Imo *uxoribus*. Vide Sueton. 35.

14. *Ut spectaculi ejus imaginem.*] *Et hoc incendium e turri Mæcenatiana prospectans, lætusque flammæ, ut aiebat, pulchritudine, Halosin Ilij in illo suo scenico habitu decantavit.* Vide Sueton. 38.

[1] Britanniam pæne amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, [2] legionesque Romanas sub jugum miserunt. Duæ tamen provinciæ sub eo factæ sunt; [3] Pontus Polemoniacus, concedente rege [4] Polemone; & [5] Alpes Cottiæ Cottio rege defuncto.

Propter hoc Romanæ urbi exsecrabilis, ab omnibus simul destitutus, [6] & a Senatu hostis judicatus, quum quæreretur ad pœnam ([7] quæ pœna erat talis, ut nudus per publicum ductus, furca capiti ejus inserta, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita præcipitaretur [8] de saxo) e palatio fugit, & [9] in suburbano se liberti sui, quod est inter [10] Salariam & [11] Numentanam viam, ad quartum Urbis milliarium, interfecit. Is ædificavit Romæ thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, [12] nunc Alexandrinæ appellantur. [13] Obiit trigesimo & altero ætatis anno, imperij XIV. [14] atque in eo omnis familia Augusti consumpta est. XV.

[15] Huic Servius Galba successit, [16] antiquissimæ nobilitatis Se- XVI.

NOTÆ.

1. *Britanniam pæne amisit.*] Camalodunum colonia excisa, & ad septuaginta millia civium ac sociorum occisa. Vide Tacit. lib. 14. annal. cap. 29.

2. *Legionesque Romanas sub jugum miserunt.*] Tunc legionibus præerat Cesennius Pætus, cui Nero tamen ignovit. Tacit. 15. 25.

3. *Pontus Polemoniacus.*] Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium defuncto Cottio, in provinciarum formam redegit. Sueton.

4. *Polemone.*] Hic est Polemon II. filius illius Polemonis, qui ex Zenone Oratore Laodicensi natus erat.

5. *Alpes Cottiæ.*] Supra Alpes maritimas, in Pedemontana regione: ab iis rex dictus *Cottius.*

6. *Et a Senatu hostis judicatus.*] Legit in codicillis a Phaonte perlatis se hostem a Senatu judicatum, & quæri ut puniatur more majorum. Sueton. 49.

7. *Quæ pœna erat talis.*] Interrogavit Nero quale id genus esset pœnæ, & cum comperisset nudi hominis cervicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conterritus duos pugiones arripuit.

8. *De saxo.*] De saxo Tarpeio.

9. *In suburbano liberti sui.*] Phaontis. Sueton. *Offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Nomentanam viam, circa quartum milliarium.*

10. *Salariam.*] A sale dictam, quia per eam sal in Sabinos vehebatur.

11. *Nomentanam.*] Qua a Viminali porta itur. Nomentum Sabinorum oppidum, in Salariam viam incidebat supra Heretum.

12. *Nunc Alexandrinæ.*] De nomine Alexandri Imperatoris, cujus vitam inferius habebis. P. Victor regione Urbis nona: *Thermæ Neronianæ, quæ postea Alexandrinæ.*

13. *Obiit trigesimo & altero ætatis anno.*] *Obiit secundo & trigesimo ætatis anno.* Sueton. Regnavit an. 13. mens. VIII. demptis duobus diebus.

14. *Atque in eo.*] *Progenies Cæsarum in Nerone defecit.* Sueton.

15. *Huic Servius Galba successit.*] An. U. C. 820.

Galba.] Hoc illi nomen datum, quod in modum Galbei vel armillæ remedia lana involuta gestaret.. Nam Galbeum sive Galbum a Græco κάρπιον detortum, armillam significat.

16. *Antiquissima nobilitatis Senator.*] *Haud dubie nobilissimus magnaque & vetere prosapia.* Sueton. Erat ex gente Sulpiciorum.

nator, cum LXXIII. annum ageret ætatis, [1] ab Hispanis & Gallis Imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus est. Nam privata ejus vita insignis fuerat [2] militaribus & civilibus rebus: [3] Sæpe Consul, sæpe Proconsul, frequenter dux in gravissimis bellis. Hujus breve imperium fuit, & quod bona haberet exordia, [4] nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis tamen Othonis occisus est, imperij mense septimo, jugulatus [5] in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt [6] Aurelia via, non longe ab urbe Roma.

XVII. [7] Otho, occiso Galba, invasit imperium: [8] materno genere nobilior quam paterno, [9] neutro tamen obscuro: in privata vita mollis, in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset [10] a Germanicianis exercitibus Imperator, bello contra eum suscepto, cum [11] apud Bebriacum in Italia levi prælio victus esset, ingentes tamen copias haberet, sponte [12] semetipsum occidit, petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret eventu, cum tanti non esse dixisset, ut propter eum Civile bellum commoveretur, voluntaria morte obiit, [13] trigesimo & octavo ætatis anno, nonagesimo & quinto imperij die.

XVIII. Dein Vitellius imperio potitus est, [14] familia honorata magis quam

NOTÆ.

1. *Ab Hispanis & Gallis.*] Tunc Hispaniam regebat Galba, & aderat legatus Aquitaniæ. Adi Sueton. 9.

2. *Militaribus.*] Ob res & in Africa & in Germania gestas triumphalia ornamenta acceperat.

3. *Sæpe Consul.*] Bis tantum Consul fuit.

4. *Nisi ad severitatem propensior.*] *Præcesserat de eo fama sævitiæ & avaritiæ.* Sueton.

5. *In foro Romæ.*] Ad lacum Curtium.

6. *Aurelia via.*] Itinerarium: via Aurelia a Roma per Tusciam & Alpes maritimas Arelatum usque sic:

Loria M. P. XII.
Ad turres M. P. X.

7. *Otho.*] M. Salvius Otho. Imperium invasit an. U. C. 821.

8. *Materno genere nobilior quam paterno.*] Filius enim Albæ Terentiæ splendidæ fœminæ.

9. *Neutro tamen obscuro.*] Nam paterni Majores Othonis orti Forentino familia vetere & honorata, atque ex principalibus Etruriæ. Proavus ejus Eques fuit, avus M. Salvius Senator, pater L. Otho urbanos honores, Proconsulatum Africæ & extraordinaria imperia administravit.

10. *A Germanicianis exercitibus.*] Vitellius enim in inferiorem Germaniam a Galba missus fuerat.

11. *Apud Bebriacum.*] Seu *Bebriacum*, seu *Bedriacum*, seu denique *Betriacum* scribas perinde est: situs autem loci Cremonam inter & Veronam fuit. Tacit.

12. *Semetipsum occidit.*] Uno se trajecit ictu infra lævam papillam. Sueton.

13. *Trigesimo & octavo ætatis anno.*] *XXXVIII. ætatis anno & XCV. imperij die.* Sueton. Sed valde confusa sunt initia horum trium Imperatorum Galbæ, Othonis, & Vitellij, quia alius alij statim non successit. Certum est tamen illis tribus unum annum assignandum esse cum diebus XXII.

14. *Familia magis honorata quam nobili*] Ex familia nobili ortum dicit Victoris Epitom. sed de Vitellij Majoribus multa fuit controversia, aliis aliunde natum tradentibus Certum est ejus avum P. Vitellium Equitem Romanum fuisse, &

nobili:

nobili: nam pater ejus non admodum clare natus, [1] tres tamen ordinarios gesserat Consulatus. Hic cum multo dedecore imperavit, & [2] gravi sævitia notabilis, præcipue ingluvie & voracitate: [3] quippe cum de die sæpe quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe cœna memoriæ mandata est, [4] quam ei Vitellius frater exhibuit: [5] in qua super cæteros sumptus, duo millia piscium, septem avium millia apposita traduntur. [6] Hic cum Neroni similis esse vellet, atque id adeo præ se ferret, ut etiam [7] exequias Neronis, quæ humiliter sepultæ fuerant, honoraret, a Vespasiani ducibus occisus est, [8] interfecto prius Sabino Vespasiani Imperatoris fratre, [9] quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, [10] & cum magno dedecore tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma & capite, subjecto ad mentum gladio, stercore in vultum & pectus ab omnibus obviis appetitus: postremo jugulatus, [11] & in Tiberim de-

NOTÆ.

rerum Augusti procuratorem: patrem Lucium Vitellium ex Consulatu Syriæ præpositum fuisse.

1. *Tres tamen ordinarios gesserat Consulatus.*] Lucium Vitellium A. Vitellij Imperatoris patrem primo Consulem fuisse invenio cum Paulo Fabio Persico an. U. C. 786. Ex eo Consulatu in Syriam missus. II. cum Imperatore Claudio an. U. C. 795. III. cum eodem Imperatore Claudio an. U. C. 799.

Ordinarios.] Cum quis in locum alterius non sufficiebatur in reliquam anni partem, sed Kalendis Januariis honorem inibat, & anno nomen dabat, is ordinarius Consulatus dicebatur.

2. *Gravi sævitia notabilis.*] Mente crudelem vocat Epitom. Victor. Pronum ad cujusque & quacumque de causa necem atque supplicium. Sueton.

3. *Quippe cum de die.*] *Sed vel præcipue luxuriæ sævitiaque deditus, epulas trifariam, interdum quadrifariam dispertiebat, in jentacula & prandia & cœnas comessationesque facile omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine.*

4. *Quam ei Vitellius frater exhibuit.*] Cœna adventitia hæc fuit. Imperatore aliunde Romam redeunte: quippe veteres solebant amicos peregre advenientes convivio excipere.

5. *In qua super cæteros sumptus.*] Famosissima super cæteras fuit cœna ei data adventitia a fratre, in qua duo millia lectissimorum piscium, septem avium apposita traduntur.

6. *Hic cum Neroni similis esse vellet.*] Ex Sueton. XI. *Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reipub. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum Sacerdotum frequentia inferias Neroni dedit.*

7. *Exequias Neronis.*] Infra etiam sic locutus est Eutrop. *Exequias revexit*, sed utrobique errorem esse arbitror scribendumque *reliquias*. Sunt autem *reliquiæ* ossa seu cineres; & *exequiæ* longe aliud. Neque ita loqui mos est. *Pater meus.*

8. *Interfecto prius Sabino.*] Id est, cum prius Sabinum interfecisset Vitellius. *Sabinumque & reliquos Flavianos, nihil jam metuentes, vi subita in Capitolium compulit, succensoque Templo Jovis Opt. Max. oppressit.* Sueton.

9. *Quem cum Capitolio.*] Ita Sueton. supra Victor. In Gemoniis trucidatum dicit Epitom. Tacit. pro gradibus Palatij confossum.

10. *Et cum magno dedecore.*] Vinctis a tergo manibus productus circumducitur ad spectaculum vulgi: ac ne homo impudens in extremis saltem, malorum quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subjecto in mentum gladio, seminudus multis cœno, fimo & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum ejus incessentibus per scalas Gemonias trahitur. Epitom. Victor.

11. *Et in Tiberim dejectus.*] Et inde unco tractus in Tiberim. Sueton.

M

jectus, etiam communi caruit sepultura. Periit autem [1] ætatis anno septimo & quinquagesimo, imperij mense VIII. & die uno.

XIX. Vespasianus huic successit, [2] factus apud Palæstinam Imperator: princeps [3] obscure quidem natus, sed optimis comparandus, privata vita illustris; ut qui [4] a Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, tricies & bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes, xx. oppida, insulam [5] Vectam Britanniæ proximam Imperio Romano adjecerit. Romæ se in imperio moderatissime gessit: [6] pecuniæ tamen avidior fuit, ita ut eam nulli injuste auferret: quam cum omni diligentiæ provisione colligeret, tamen [7] studiosissime largiebatur, præcipue indigentibus; nec facile ante eum cujusquam principis vel major est liberalitas comperta, vel justior: placidissimæ bonitatis, [8] ut qui majestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exilij pœnam. Sub hoc [9] Judæa Romano accessit imperio: & [10] Hierosolyma, quæ fuit urbs clarissima Palæstinæ: [11] Achaiam, [12] Lyciam, Rhodum, Byzantium, [13] Samum,

NOTÆ.

1. *Ætatis anno septimo & quinquagesimo.*] Idem Sueton. Tacit. Dio, & Zonaras tres fere annos detrahunt, & vixisse aiunt annos quatuor & quinquaginta, dies LXXXIX. imperium autem tenuisse per annum, demptis decem diebus. At Clemens *menses* VII. *& diem unum.* Sed apud Clementem legendum est ex Eutropio μῆνας ὀκτὼ, ἡμέραν α΄. Menses VIII. diem unum. Casaub.

2. *Factus apud Palæstinam.*] Tunc bello Judaico præerat Vespasianus. Ad Sueton. 4.

3. *Obscure quidem natus.*] *Gens Flavia obscura illa quidem, ac sine ullis Majorum imaginibus.* Sueton. Avus Vespasiani vocabatur T. Flavius Petro, coactiones argentarias factitavit. Hujus filius Vespasiani pater cognomento Sabinus publicum quadragesimæ in Asia egit. Vespasianus primus vocatus Imperator de nomine familiæ maternæ: mater enim ejus erat Vespasia Polla, filia Vespasij Pollionis, qui ter Tribunus militum fuerat, Præfectusque castrorum.

4. *Claudio in Germaniam, deinde.*] Ex Suetonio ad verbum: Claudio Principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes superque xx. oppida & insulam Vectam Britanniæ proximam in ditionem redegit, partim Auli Plautij Consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Sed cum hic Eutropius tricies & bis cum hoste Vespasianum conflixisse dicat, Sueton. vero tricies, nescio an Suetonio addendum sit illud *bis*, an Eutropio detrahendum.

5. *Vectam.*] *Vectis*, vel *Vecta*, sive ut Diodorus *Icta*, maris Britannici insula.

6. *Pecuniæ tamen avidior.*] *Sola est in qua merito culpetur pecuniæ aviditas.* Sueton. 16. quem vide, ut & Victorem in Epitom. pag. 195.

7. *Studiosissime largiebatur.*] *In omne hominum genus liberalissimus.*] Sueton.

8. *Ut qui majestatis.*] Offensarum inimicitiarumque minime memor, &c. Sueton.

9. *Judæa.*] Judæi imperio additi. Victor.

10. *Hierosolyma.*] A Vespasiano capta die 8. Septemb. an. ab U. C. 822 anno primo ejus imperij.

11. *Achaiam, Lyciam, Rhodum.*] Ex Sueton. ad verbum, cap. VIII.

12. *Lyciam.*] In Asia supra Pamphiliam.

13. *Samum.*] Insulam in mari Icario e regione Ioniæ. hodie *Samo*.

quæ liberæ ante hoc tempus fuerant: [1] item Thraciam, [2] Ciliciam-Tracheam, Commagenem, quæ sub regibus amicis erant, in Provinciarum formam redegit.

Offensarum & inimicitiarum immemor fuit, [3] convicia a causidicis & philosophis in se dicta, leniter tulit, diligens tamen coërcitor disciplinæ militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphavit. Per hæc cum Senatui & Populo, postremo cunctis amabilis ac jucundus esset, profluvio ventris extinctus est [4] in villa propria, circa Sabinos, [5] annum ætatis agens LXIX. imperij nonum, & diem septimum: atque [6] inter Divos relatus est. [7] Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multæ contra eum conjurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in Senatu dixerit; Aut filios sibi successuros, aut neminem. XX.

Huic Titus filius successit, qui & ipse Vespasianus est dictus: vir omnium virtutum genere mirabilis; adeo ut amor & deliciæ humani generis diceretur: [8] facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus: causas Latine egit; poëmata & tragœdias Græce composuit. In oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans, [9] XII. propugnatores XII. sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret; [10] convictos adversum XXI.

NOTÆ.

1. *Item Thraciam.*] Ita Sueton. *Item Thraciam, Ciliciam & Comagenem.* Ubi viri doctissimi τὸ *Thraciam* in *Trachiam* commutant, ut *Trachiam Ciliciam* dixerit Sueton. omissa Thracia. Sed eos refellere videtur hic locus Eutropij, ex Sueton. manifeste depromptus. Thraciæ ante Vespasianum imperio adjectæ, sed tunc a Vespasiano dispositæ, quippe ex Thraciis sex provincias fecit, Thraciam, Æmimontem, Mœsiam inferiorem, Scythiam, Rhodopen, Europam, in qua secundæ arces orbis Romani sunt positæ. In notitia Imperij: *sub dispositione viri spectabilis Vicari Diœceseos Thraciarum.* EUROPA, THRACIA, ÆMIMONTUS, RHODOPA, MOESIA-SECUNDA, SCYTHIA.

2. *Ciliciam-Tracheam, Comagenem.*] *Cilicia-Trachea & Comagene, quam hodie Augustophratensem nominamus, provinciis accessere.* Victor Epitome p. 195. ubi vide notata.

3. *Convicia a causidicis.*] *Amicorum libertatem causidicorum figuras ac Philosophorum contumaciam lenissime tulit.* Sueton. *Convicia* vocat Eutrop. Sueton. *figuras.* Victor. *obliqua dicta.* Vbi vide notata. p. 194.

4. *In villa propria.*] In Rheatino rure. Sueton. *Cytilias ac Rheatina rura ubi æstivare quotannis solebat, petiit.*

5. *Annum ætatis agens* LXIX.] Vixit annos LXIX. menses VII. dies VII. Regnum obtinuit annos X. sex diebus exceptis.

6. *Inter Divos relatus.*] Quod etiam cum de se futurum sentiret, prima morbi accessione, *Vt*, inquit, *puto, Deus fio.*

7. *Genituram filiorum.*] *Convenit inter omnes tam certum eum de sua suorumque genitura semper fuisse, ut post assiduas in se conjurationes ausus sit affirmare Senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem.* Sueton.

8. *Facundissimus, bellicosissimus.*] *Armorum & equitandi peritissimus, Latina Græcaque lingua vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promptus & facilis ad extemporalitatem usque.* Sueton.

9. XII *propugnatores.*] Novissima Hierosolymorum oppugnatione XII. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus. Idem.

10. *Convictos adversum se conjurationis.*] Duos Patricij generis convictos in

versum sese conjurationis ita dimiserit, ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit & liberalitatis, [1] ut nulli quidquam negaret: & cum ab amicis reprehenderetur, respondit: [2] Nullum tristem debere ab Imperatore discedere. Propterea cum quadam die in cœna recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam præstitisse, dixit: [3] ô Amici, hodie diem perdidi. Hic [4] Romæ amphitheatrum ædificavit, & quinque millia ferarum in dedicatione ejus occidit.

XXII. Per hæc inusitato favore dilectus, morbo periit, in ea qua pater villa, [5] post biennium, menses octo, dies xx. quam Imperator erat factus, ætatis anno altero & xl. [6] Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa vesperam nuntiato, [7] nocte irrupit in Curiam: & tantas ei mortuo gratias laudesque congessit, quantas nec vivo unquam egerat, nec præsenti. Inter Divos relatus est.

XXIII. [8] Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius junior, Neroni aut Caligulæ, aut Tiberio similior, quam patri vel fratri suo, [9] primis tamen annis moderatus in imperio fuit: mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, avaritiæ, tantum in se odium concitavit, [10] ut merita patris & fratris aboleret.

NOTÆ.

affectatione imperij, nihil amplius quam ut desisterent, monuit, dicens: Principatum fato dari, si quid præterea desiderarent, promittens se tributurum: & confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium salvum nunciarent, &c. Sueton. Adi & Victoris Epitom.

1. *Vt nulli quidquam negaret.*] *Et etiā petere quæ vellent ultro adhortaretur.*

2. *Nullum tristem.*] *Non oportere quemquam a sermone Principis tristem decedere.*

3. *O amici.*] Sueton. *Amici, diem perdidi.*

4. *Romæ amphitheatrum ædificavit.*] Imo *dedicavit.* Illud Augustus destinavit, Vespasianus extruxit, Titus dedicavit. Magna ex parte adhuc extat in Palatium, Cœlium & Ædem Virginis.

5. *Post biennium menses octo.*] Menses duo: Sueton. *Excessit in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris post biennium, ac menses duos diesque xx. quam successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno.* Idem Victor.

6. *Tantus luctus eo mortuo.*] Ex Suetonio: *Quod ut palam factum est non secus atque in domestico luctu mœrentibus publice cunctis. Senatus priusquam edicto convocaretur ad Curiam cucurrit, obseratisque adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit, laudesque congessit, quantas ne vivo quidem umquam, atque præsenti.*

7. *Nocte irrupit in Curiam.*] De more quidem, ut justitiam scilicet indiceretur.

8. *Domitianus mox accepit imperium.*] An. ab U. C. 833. in fine.

9. *Primis tamen annis moderatus.*] Inter initia usque adeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre recordatus Virgilij versum

Impia quam cæsis gens est epulata juvencis.

Edicere destinavit, ne boves immolarentur. Sueton.

10. *Vt merita patris & fratris aboleret.*] Tantum fuit illud odium, ut ex eorum animis patris & fratris meritorum memoriam omnem exturparet.

[1] Interfecit nobilissimos ex Senatu. [2] Dominum se & Deum primus appellari jussit: nullam sibi nisi auream & argenteam statuam in Capitolio poni passus est; [3] consobrinos suos interfecit, superbia quoque in eo exsecrabilis fuit.

[4] Expeditiones quatuor habuit, unam adversus [5] Sarmatas, alteram adversus [6] Cattos, duas adversum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem quidem triumphum egit; [7] de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est; nam in Sarmatia legiones ejus cum duce interfectæ: & a Dacis [8] Appius Sabinus [9] Consularis, & Cornelius Fuscus [10] Præfectus Prætorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romæ quoque multa opera fecit, in his [11] Capitolium & [12] Forum Transitorium, [13] Odêum, Porticus, [14] Isîum ac Serapîum, & Stadium. Verum cum ob scelera universis exosus esse cœpisset, interfectus est [15] suorum conjuratione in Palatio, [16] anno ætatis XLV. imperij XV. Funus ejus cum ingenti dedecore per [17] vespillones exportatum, & ignobiliter est sepultum. XXIV.

NOTÆ.

1. *Interfecit nobilissimos ex Senatu.*] *Complures Senatores, in his aliquot Consulares interemit.* Sueton. 10.

2. *Dominum se & Deum.*] Cum Epistolam formalem dictaret, sulcripsit *Dominus ac Deus noster sic fieri jubet.*

3. *Consobrinos suos interfecit.*] Consobrinos dicit, opinor, cum Patrueles potius dicere debuisset. Domitianus enim interfecit Flavium Clementem Flavij Sabini filium, qui Sabinus Vespasiani frater fuit.

4. *Expeditiones quatuor habuit.*] Ex Suetonio sex.

5. *Sarmatas.*] Sarmatia dividitur in Europæam & Asiaticam. Illa Russia nunc, hæc Tartaria.

6. *Cattos.*] Germaniæ populos, hodie *Hessen.*

7. *De Sarmatis solam lauream usurpavit.*] De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit. Sueton. 6. quod miror ab Eutropio prætermissum: nam inde constat, lauream Jovi referre, minus esse quam triumphare.

8. *Appius Sabinus Consularis.*] *In Dacos* duas [expeditiones suscepit:] primam Appio Sabino oppresso: secundam Cornelio Fusco Præfecto cohortum Prætorianarum. Sueton.

9. *Consularis.*] Qui jam Consulatu functus fuerat, & revera Appius Sabinus Consul fuerat cum Domitiano. an. U. 836.

10. *Præfectus Prætorio.*] Veteres omnem Magistratum cui pareret exercitus, Prætorem vocabant, & Prætorium tabernaculum ejus. Inde Præfectus Prætorio dicebatur, qui iis militibus præerat, quos Imperator in sui custodiam habebat. *Capitaine des Gardes.*

11. *Capitolium.*] Quod rursus arserat, sed illud titulo tantum suo dedicavit, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Suet.

12. *Forum Transitorium.*] *Forum quod nunc Nerva vocatur.* Sueton. Forum transitorium in IV. regione ponit P. Victor. *Pervium* vocat Victor p. 126. ubi vide notas.

13. *Odêum.*] Sic dicebatur ædificium, in quo Cantores-Citharœdi, Tibicines exercebantur. *Odêum* ab *ᾠδὴ cantus.*

14. *Isium ac Serapium.*] Id est Templum Isidis & Templum Serapidis.

15. *Suorum conjuratione.*] oppressus est amicorum libertorumque intimorum conspiratione, simul & uxoris. Sueton.

16. *Anno ætatis.*] Occisus est XIII. Kal. Septemb. anno ætatis XLV. Imperij XV. Cadaver ejus Sandapila per vespillones exportatum. Sueton.

17. *Vespillones.*] Qui funerandis corporibus conducuntur, sic dicti quia vespertino tempore ea efferebant.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER OCTAVUS.

[1] ANNO octingentesimo & quinquagesimo ab Urbe condita, Vetere & Valente Consulibus, Respublica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerva successit, [2] vir in privata vita moderatus & strenuus; [3] nobilitatis mediæ, qui [4] senex admodum, operam dante Petronio Secundo, Præfecto Prætorio, item [5] Parthenio interfectore Domitiani, Imperator factus, æquissimum se & civilissimum præbuit. Reipublicæ divina provisione consuluit, [6] Trajanum adoptando. Mortuus est Romæ, [7] post annum & quatuor menses imperij sui ac dies octo: [8] ætatis I.

NOTÆ.

1. *Anno octingentesimo quinquagesimo.*] Tunc vere fuit quingentesimus quadragesimus-octavus.

2. *Vir in privata vita moderatus.*] *Quid enim Nerva Narniensi prudentius magisque moderatum?* Victor.

3. *Nobilitatis media.*] Id est *mediocris*. Sic Victor de Septimio Severo: *Ortus medie humilis.* Lactantius de vero cultu lib. VI. cap. XV. *Eo igitur imprudentes revolvuntur, quo Peripatetici ratione perveniunt, ut vitia quoniam tolli non possunt medie temperanda sint.* Senatorij ordinis fuisse Nervam docet Victor pag. 126.

4. *Senex admodum.*] Anno LXV.

5. *Parthenico.*] Præfecto cubiculi Domitiani.

6. *Trajanum adoptando.*] *Hic Trajanum in liberi locum, inque partem imperij adoptavit.* Victor. Epitom.

7. *Post annum & quatuor menses.*] Regnavit annum unum, menses quatuor, dies novem.

8. *Ætatis LXX. & altero anno.*] Imo sexagessimo-sexto.

LXX. & altero anno, atque inter Divos relatus est.

II. [1] Successit ei Ulpius Trajanus Crinitus, natus [2] Italicæ in Hispania, familia antiqua magis quam clara: nam pater ejus primum Consul fuit. Imperator autem [3] apud Agrippinam civitatem in Galliis factus est. Rempublicam ita administravit, ut omnibus principibus merito præferatur. Inusitatæ civilitatis & fortitudinis fuit. Romani imperij, quod post Augustum defensum magis fuerat quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germania reparavit: [4] Daciam Decibalo victo subegit, provincia trans Danubium facta in his agris, [5] quos nunc Taiphali habent, & Victophali & Thervingi. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenet.

III. [6] Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit, [7] Pharnace Syro occiso, qui eam tenebat. [8] Albanis regem dedit. Iberorum regem & Sauromatarum & Bosporanorum & Arabum, & [9] Osdroënorum, & Colchorum in fidem accepit, [10] Adiabenos, & [11] Marchomedos occupavit: & [12] Anthemisium magnam Persidis regionem,

NOTÆ.

1. *Successit ei.*] An. ab U. C. 850.

2. *Italica in Hispania.*] Italica urbs Bœticæ in inferiori Hispania supra Bœtim fluvium. Scipio rebus in Hispania compositis, reditum in Italiam parans, omnes Italos vel ægrotos, vel saucios in hac urbe collocavit, quam de ipsorum patria Italicam nominavit.

3. *Apud Agrippinam.*] Ad Rhenum, hodie *Cologne.*

4. *Daciam Decibalo victo.*] Primus aut solus etiam vires Romanis trans Istrum propagavit, domitis in provinciam Dacorum pileatis, sacisque nationibus, Decibalo rege. Victor p. 126.

5. *Quos nunc Taiphali habent, & Victophali Thervingi.*] Videtur innuere has gentes post Dacos Daciam occupasse, & loca finitima.

6. *Armeniam.*] *Simul ad ortum Solis cuncta gentes qua inter Indum & Euphratem amnes inclytos sunt, concussa bello.* Victor.

7. *Pharnace Syro.*] Optime monuerunt viri doctissimi hic legendum *Parthamosiri.* Scripserat Dion Παρθαμάσιρεν δὲ τῶν Ἀρμενίων (βασιλέα) ἐτιμωρήσατο, quod Eutropius ita interpretatus est *Parthamosiri Armeniorum rege occiso.* Sed verbum ἐτιμωρήσατο non citius *occidit* significat quam *punivit, pœnas sumpsit, ultus est,* &c. & falsum videtur illum regem fuisse occisum. Quare & Sextus Rufus illi tantum diadema sublatum scribit, *Armeniam recepit a Parthis, sublato diademate regi Armenia Majoris, regnum ademit,* Pœanius, qui Eutropium Græce vertit, hæc inscitissime, ut alia pleraque omnia, depravatissimis Eutropij codicibus usus pro bonis & emendatis.

8. *Albanis regem, &c.*] Hæc omnia Sextus Rufus: *Albanis regem dedit, Iberos, Bosporianos, Colchos in fidem Romana ditionis recepit. Osdroënorum loca & Arabum occupavit.*

9. *Osdroënorum.*] Osdroëni Parthi dicti a rege Osdroë sive Cosdroë Artabani filio. Victor. *Imperati obsides Persarum regi nomine Cosdroë.* Osrhoëna regio inter Euphratem & Tigrim.

10. *Adiabenos.*] In Assyria trans Tigrim.

11. *Marcomedos.*] Alij *Mardomedos,* in finibus Assyriæ.

12. *Anthemisium.*] *Antemusium optimam Persidis regionem.* Sextus Rufus. Strab. Ptolemæus & Ammianus Anthemusium collocare videntur circa Mesopotamiam.

[1] Seleuciam

[1] Seleuciam & [2] Ctesiphontem, Babylonem & [3] Edessios vicit, ac tenuit usque ad Indiæ fines, [4] & mare Rubrum accessit: atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus quæ [5] Macedenam attingunt. Arabiam postea in provinciæ formam redegit, in mari Rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines vastaret.

IV.

Gloriam tamen militarem civilitate & moderatione superavit, [6] Romæ & per provincias æqualem se omnibus exhibens; amicos [7] salutandi gratia frequentans, vel ægrotantes, vel cum festos dies habuissent, convivia cum iisdem indiscreta vicissim habens, sæpe in vehiculis eorum sedens, nullum Senatorum lædens, nihil injustum ad augendum fiscum agens. Liberalis in cunctos, publice privatimque ditans omnes & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognovisset: [8] orbem terrarum ædificans, multas immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum & placidum agens: adeo ut omni ejus ætate unus tantum Senator damnatus sit; at is tamen per Senatum ignorante Trajano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit & vivus & mortuus.

V.

[9] Inter alia dicta hoc illius fertur egregium, amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis esset, respondit: Talem se Imperatorem esse privatis, quales esse sibi Imperatores privatus optasset. Post ingentem igitur gloriam [10] belli domique quæsitam e Perside rediens, [11] apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extin-

NOTÆ.

1. *Seleuciam.*] Supra Tigrim, ubi se cum Euphrate conjungit, trecentis stad. supra Babylonem. Seleucia dicta ab Antiocho de nomine patris Seleuci, cum prius a Conditore *Alexandria* diceretur.

2. *Ctesiphontem.*] Ctesiphon Assyriæ urbs trans Tigrim e regione Babylonis.

3. *Edessos.*] Edessa urbs trans Euphratem e regione Comagenæ in Osrhoena.

4. *Et mare Rubrum.*] Nota hic mare Rubrum dici sinum Persicum, mare Persicum, in quod se Euphrates & Tigris exonerare dicuntur. Contra quod quibusdam vitium est, qui mare Rubrum tantum dici putant sinum Arabicum inter Ægyptum & Arabiam. Si ita esset, hic certe mirum in modum desultoriam fecisset Eutropius.

5. *Macedenam.*] Alicubi supra sinum Persicum, ut puto.

6. *Romæ & per provincias æqualem.*] Eadem aliis verbis Victor in Epitome. *Liberalis in amicos, & tanquam vitæ conditione par, societatibus perfrui.*

7. *Salutandi caussa.*] Id est *invisendi.*

8. *Orbem terrarum ædificans.*] Id est reficiens, restaurans. Sic Florus alicubi dixit Augustum imperium Romanum condidisse.

9. *Inter alia dicta.*] Aliud ejusdem dictum retulit Victor cum Præfecto Prætorii insigne potestatis pugionem daret: *Tibi istum*, inquit, *ad munimentum mei committo si recte agam, sin aliter, in me magis.*

10. *Belli domique quæsitam.*] Ista *domi bellique* per ellipsin dicta sunt, subintelligitur *tempore:* nam *domi* apud antiquos pro pace sua, cum dicitur *domi bellique clarus*, id est *pacis bellique tempore.*

11. *Apud Seleuciam.*] In Cilicia Trachea, e regione Cypri.

ctus est. Obiit autem [1] ætatis anno LXII. mense nono, & die quarto: imperij anno XIX. mense VI. die XV. Inter Divos relatus est, [2] solusque omnium intra Urbem sepultus. Ossa ejus collocata in urna aurea, [3] in foro quod ædificavit, [4] sub columna sita sunt, cujus altitudo CXLIV. pedes habet. Hujus tantum memoriæ delatum est, ut usque ad nostram ætatem non aliter in Senatu principibus acclametur, nisi, Felicior Augusto, melior Trajano; Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel assentantibus, vel vere laudantibus, occasionem magnificentissimi præstet exempli.

VI. Defuncto Trajano, [5] Ælius Adrianus creatus est princeps; sine aliqua quidem voluntate Trajani, [6] sed operam dante Plotina Trajani uxore; nam eum Trajanus, [7] quamquam consobrinæ filium, vivens noluerat adoptare. Natus [8] & ipse [9] Italicæ in Hispania, [10] qui Trajani gloriæ invidens, statim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat; & de Assyria, Mesopotamia, & Armenia re-

NOTÆ.

1. *Ætatis* LXII.] Scribe LXIII.

2. *Solusque omnium intra Urbem sepultus.*] Intra Urbem sepeliri mortuos leges vetabant. Lex duodecim tabularum: HOMINEM MORTUUM IN URBE NE SEPELITO, NEVE URITO. Magnum igitur & eximium quiddam fuit in Urbe sepeliri, sed nescio cur Eutropius illud soli omnium Trajano concessum: nam multi ante illum idem jus consecuti.

3. *In foro quod ædificavit.*] Forum Trajani & columnam, sic P. Victor in octava Urbis regione: *Forum Trajani cum templo & equo æneo & columna Cochlide, quæ est alta pedes centum viginti octo, habetque intus gradus centum octoginta quinque, fenestellas quadraginta quinque.*

4. *Sub columna.*] Antiqui enim moris fuit cippos sive columnas sepulchris imponere.

5. *Ælius Adrianus.*] An. ab U. C. 889. post Ch. 117.

6. *Sed operam dante Plotina.*] Aurel. Victor. Quamquam alij Plotinæ Trajani conjugis favore imperium assecutum putent, quæ viri testamento hæredem regni institutum simularat. Vide ibi notata pag. 128.

7. *Quanquam consobrinæ filium.*] Certe legendum est, *quanquam consobrini filium.* Hadrianus enim Imperator filius erat Adriani cognomento Afri, qui ex Ulpia natus est, & Ulpia soror erat Trajani, qui Imperatoris Trajani pater fuit. Et sic Trajanus Imperator & Adrianus Afer ex fratre & sorore nati, Amitini proprie fuerunt, quos etiam consobrinos nominare solent Latini. Vide in Epitome Victoris.

8. *Et ipse.*] Ut & Trajanus scilicet.

9. *Italicæ.*] Vide supra in Trajano.

10. *Qui Trajani gloriæ invidens.*] Hoc Adriani factum diverse ab hominibus acceptum est. Quidam enim invidia rerum gestarum gloriæque Trajani fecisse Adrianum interpretati sunt, inter eos Eutrop. & Dio qui inconsiderate & inconsulte Persis postulantibus Mesopotamiam a Trajano acquisitam concessisse, & Euphratem imperij terminum constituisse scribit. Alij vero hoc in laudis parte posuerunt, consulteque ab Adriano factum existimarunt. Inter eos Ælius Spartianus: *Tenendæ per orbem terrarum paci operam impendit. Nam deficientibus his nationibus quas Trajanus subegerat, Mauri lacessebant, Sarmatæ bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana ditione non poterant, Ægyptus seditionibus urgebatur, Lycia denique ac Palæstina rebelles animos efferebant; quare omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo, ut dicebat, Catonis, qui Macedonas liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant.*

vocavit exercitus; ac finem imperij esse voluit Euphratem. [1] Idem de Dacia facere conatum, amici deterruerunt; [2] ne multi cives Romani Barbaris traderentur: propterea quod Trajanus victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat, ad agros & urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.

[3] Pacem tamen omni tempore imperij sui habuit; semel tantum per præsidem dimicavit, [4] orbem Romanum circumivit, & [5] multa ædificavit. [6] Facundissimus Latino sermone, Græco eruditissimus fuit. [7] Non magnam clementiæ gloriam habuit: [8] diligentissimus tamen circa ærarium, & militum disciplinam. Obiit [9] in Campania, [10] major sexagenario, [11] imperij anno XXI. mense X. die XXIX. [12] Senatus ei tribuere noluit divinos honores; tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, & universi Senatores palam resisterent, tandem obtinuit. VII.

[13] Ergo Adriano successit T. Antoninus Fulvius Boionius, [14] idem VIII.

NOTÆ.

1. *Idem de Dacia facere conatum.*] Hoc postea fecit Aurelianus desperans eam posse retineri. Vide lib. IX. & ibi notata.

2. *Ne multi cives Romani.*] Sed eos abducere poterat, & in alio loco collocare, quod & fecit Aurelianus infra lib. IX. *Abductosque Romanos ex urbibus & agris Daciæ in media Mœsia collocavit.*

3. *Pacem tamen omni tempore.*] Spartian. *Expeditiones sub eo graves nullæ fuerunt. Bella etiam silentio pene transacta.* Sed Eutrop & Spartianus bellum Judaicum excipere debuissent. Grave enim illud bellum fuit, quo sexcenta prope hostium millia occisa, & Romanis non parva clades accepta.

4. *Orbem Romanum circumivit.*] *Nec quisquam fere principum tantum terrarum tam celeriter peragravit.* Spartian.

5. *Multa ædificavit.*] Quum opera ubique fecisset, nunquam ipse nisi Trajani patris templo nomen suum scripsit. Romæ instauravit Pantheum, septa, basilicam Neptuni, sacras ædes plurimas, forum Augusti, lavacrum Agrippæ, eaque omnia propriis & veteribus nominibus consecravit, fecit & sui nominis pontem, & sepulchrum juxta Tiberim, &c. Idem.

6. *Facundissimus Latino sermone, Græco.*] Poëmatum & litterarum omnium studiosissimum dicit Spartianus, ubi per *litteras omnes*, Græcas & Latinas litteras intelligit.

7. *Non magnam clementiæ gloriam habuit.*] Clementiam eum simulasse scribit Victor in Epitom. & tandem plures e Senatu extinxisse. Vide ibi notata.

8. *Diligentissimus tamen circa ærarium & militum discipl.*] *Officia sane publica & palatina, nec-non militiæ in eam formam statuit, quæ paucis per Constantinum immutatis hodie perseverat.* Victor. in Epitom. Et Spartianus: *Siquidem ipse post Cæsarem Octavianum labantem disciplinam incuria superiorum Principum retinuit, ordinatis & officiis & impendiis.*

9. *In Campania.*] Apud Bajas.

10. *Major sexagenario.*] Annos natus LXII. menses V. dies XIX.

11. *Imperij anno XXI.*] Eundem numerum Spartianus. Sed regnavit tantum an. XX. menses XI. uno die minus.

12. *Senatus ei tribuere noluit.*] *Acta ejus irrita fieri Senatus volebat, nec appellatus esset Divus nisi Antoninus rogasset.* Spartian.

13. *Ergo Adriano successit.*] An. ab U. C. 909. post Ch. nat. 137.

14. *Idem etiam Pius cognominatus.*] Propter ejus pietatem in Adrianum, cui contra omnium studia post mortem infinitos atque immensos honores decrevit. Vide Capitolin. 2.

etiam Pius nominatus; [1] genere claro, sed non admodum vetere: vir insignis, [2] & qui merito Numæ Pompilio conferatur; ita ut Romulo Trajanus æquetur. Vixit ingenti honore privatus; majori, in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderata gloria: defendere magis provincias quam amplificare studens; viros justissimos ad administrandam Rempublicam quærens; bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans, [3] regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis, adeo ut Barbarorum plurimæ nationes, depositis armis, ad eum controversias suas litesque deferrent, sententiæque ejus parerent. Hic ante imperium ditissimus, [4] opes quidem suas stipendiis militum, & circa amicos liberalitatibus minuit, verum [5] ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit [6] apud Lorium villam suam, milliario ab Urbe XII. [7] vitæ anno LXXIII. imperij XXIII. atque inter Divos relatus est, & merito consecratus.

IX [8] Post hunc imperavit M. Antoninus Verus; [9] haud dubie nobilissimus: [10] quippe cum ejus origo paterna a Numa Pompilio, materna a Salentino rege penderet: [11] & cum eo L. Annius Antoni-

NOTÆ.

1. *Genere claro, sed non admodum vetere.*] Hic Eutrop. pugnare videtur cum Victore, qui Antonium Pium *veterrima familia* virum dicit. Sed utrumque sic recte compones: si, quod ex Capitolino liquet, ejus familiam sero Romæ dicas innotuisse, ejus avus paternus Titus Aurelius Fulvius bis Consul fuit & Urbis Præfectus. Pater Aurelius etiam Consul, avus maternus Arrius Antoninus etiam bis Consul, &c.

2. *Et qui merito Numa Pompilio.*] Idem Capitolinus: *In cunctis postremo notabilis, & qui merito Numa Pompilio ex bonorum sententia comparatur.*

3. *Regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis.*] Victor. in Epitom. *Adeo trementibus eum atque amantibus cunctis regibus nationibusque & populis, ut parentem seu patronum magis quam Dominum Imperatoremne reputarent, omnesque uno ore in Cælestium morem propitium optantes, de controversiis inter se judicem poscerent.* Unde Capitolinus: *Causas regales terminavit.*

4. *Opes quidem suas.*] De ejus liberalitate multa Julius Capitolinus.

5. *Ærarium.*] Id est *fiscum:* nam apud mediæ ætatis Scriptores ærarium & fiscus synonyma sunt, ut jam supra dictum est.

6. *Apud Lorium.*] Lorium, & Laurium in via Aurelia, quæ per Tusciam Arelatum ducebat. Antonin.

7. *Vita anno.* LXXIII. *imperij* XXIII.] De ejus ætate & imperio discrepantes admodum sententiæ. Sed vere vixit an. LXXIV. menses VI. imperavit an. XXII. mens. VII. dies XXVI.

8. *Post hunc imperavit.*] An. U. C. 933. post Ch. nat 161.

9. *Haud dubie nobilissimus.*] Ejus avus Annius Verus, Consul & Præfectus Urbi. Pater Annius Verus qui in Prætura decessit. Vide apud Julium Capitolinum.

10. *Quippe cum ejus origo paterna.*] Capitolin. *Cujus familia in originem recurrens a Numa probatur sanguinem, ut Marius Maximus docet, item a rege Salentino Malennio Dasumni filio, qui Lupias condidit.*

11. *Et cum eo L. Annius Antoninus Verus.*] Victor pag. 132. *Is confestim fratrem Lucium Verum in societatem potentiæ accepit.* Ubi fratrem vocat, quem in Epitom. *propinquum.* Vide ibi notata. Et infra: Primo *Lucius Commodus dicebatur*, post adoptionem, dictus *L. Annius Antoninus Verus.* Vel potius: *L. Cejonius, Ælius Commodus An-*

nus Verus; [1] tumque primum Romana Respublica duobus æquo jure imperium administrantibus paruit; cum usque ad eum singulos semper habuisset Augustos.

[2] Hi & genere inter se conjuncti fuerunt, & affinitate, nam X.
Verus Annius Antoninus [3] Marci Antonini filiam in matrimonium habuit: M. Antoninus gener Antonini Pij fuit, [4] per uxorem Galeriam Faustinam juniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt, qui post victoriam Trajani tum primum rebellaverant. [5] Verus Antoninus ad id profectus est: [6] qui Antiochiæ & circa Armeniam agens, multa per duces & ingentia patravit: [7] Seleuciam Assyriæ urbem nobilissimam cum D. millibus hominum cepit: Parthicum triumphum revexit, [8] cum fratre eodemque socero triumphavit. [9] Obiit tamen in Venetia, [10] cum a Concordia civi-

NOTÆ.

toninus Verus.

1. *Tumque primum.*] *Tuncque primum Romanum imperium duos Augustos habere cœpit.* Capitolin. in Marco. Idem in Ælio Vero. *Verus certe cum Marco æquale gessit imperium: nam ipsi sunt qui primi duo Augusti appellati sunt, & quorum Fastis Consularibus sic nomina præscribuntur, ut dicantur non tantum duo Antonini, sed duo Augusti, tantumque hujus rei & novitas & dignitas valuit, ut Fasti Consulares nonnulli ab his sumerent ordinem Consulum.*

2. *Hi & genere inter se conjuncti fuerunt.*] Ambo Hadriani nepotes per adoptionem.

3. *Marci Antonini filiam.*] *Duxit uxorem Marci filiam Lucillam.* Capitolin. in Vero.

4. *Per uxorem Galeriam Faustinam.*] *Habuit uxorem Anniam Faustinam consobrinam suam.* Idem. In Antonino Philosopho & in Antonino Pio, *Cui uxor Annia Faustina, filij mares duo, duæ fœminæ, gener per majorem filiam Lamia Syllanus, per minorem Marcus Antoninus fuere.* Consobrina autem Marci fuit Galeria sive Annia Faustina, quippe ex Galeria Faustina amitima sua, quæ Pio nupserat, nata fuit.

5. *Verus Antoninus ad id profectus est*] Huc referenda verba Victoris. pag. 132. *Ejus ductu Persæ cum primum superavissent, ad extremum triumpho cessere.*

6. *Qui Antiochiæ & circa Armeniam.*] Capitolin. in Vero: *Antiochiam postquam venit, ipse quidem se luxuriæ dedit, duces autem confecerunt Parthicum bellum Statius Priscus & Avidius Cassius, & Martius Verus per quadriennium, &c.*

7. *Seleuciam Assyriæ urbem.*] *Seleucia, quæ ut milites nostros acceperat, expugnata est.* Capitolin. At Eusebius in tertio Marci anno. *Seleucia Syriæ.* (optime Casaub. *Assyriæ*) *urbs cum trecentis millibus hominum a Romanis capta.* Qui locus ex Eutropio descriptus, nisi quod *trecentos* habet ubi Eutropius quingentos, vel ut Pœanius *quadringentos.*

8. *Cum fratre eodemque socero.*] Marco Antonino. Fratres autem Antoninum & Verum vocat Eutropius, quia eorum adoptio varie tradita est. Quidam scripsere Marcum ab Antonino Pio adoptatum, & Verum a Marco, & ita Verus Marci filius, non frater fuit. Sed alij utrumque, & Verum & Marcum ab Antonino Pio adoptatos dicunt, & sic recte fratres dicuntur ab Eutropio, Victore, Capitolino, &c.

9. *Obiit tamen in Venetia.*] Venetiam hic regionem intellige, non urbem. In via enim mortuus Verus.

10. *Cum a Concordia Altinum proficisceretur.*] *Qui Verus inter Altinum atque Concordiam iter faciens, ictu sanguinis, quem morbum Græci ἀποπληξίαν vocant, undecimo imperij anno extinctus est.* Victor. in Epitom. *Concordia* Carnorum oppidum supra sinum Adriaticum. *Altinum* in Venetia.

tate Altinum proficisceretur, & cum fratre in vehiculo sederet, [1] subito sanguine ictus, casu morbi quem Græci ἀπόπληξιν vocant; [2] vir ingenij parum civilis, [3] reverentia tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cum obiisset [4] XI. imperij anno, inter Divos relatus est.

XI. Post eum Marcus Antoninus solus Rempublicam tenuit, vir quem mirari facilius quis quam laudare possit. [5] A principio vitæ tranquillissimus: adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret. Philosophiæ deditus Stoïcæ, ipse etiam non solum vitæ moribus, sed etiam eruditione philosophus; tantæ admirationis adhuc juvenis, [6] ut eum successorem paraverit Adrianus relinquere, adoptato tamen Antonino Pio generum esse ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret.

Institutus est ad Philosophiam [7] per Apollonium Chalcedonium;

NOTÆ.

1. *Subito sanguine ictus.*] Vocem *apoplexin* interpretatur, quæ ab ἀποπλήσσω, *scio, percutio*, quasi *apoplexis* sit subita sanguinis eruptio spiritum intercludens.

2. *Vir ingenij parum civilis.*] Hoc est quod Victor. dixit in Epitom. *Ingenij asperi atque lascivi.*

3. *Reverentia tamen fratris.*] Narrat Capitolinus, reversum e Parthico bello minore circa fratrem cultu fuisse Verum.

4. *XI. imperij anno.*] Hic est communis error Eutropij, Victoris, Cedreni & aliorum. Imperavit tantum an. IX. neque etiam integros.

5. *A principio vitæ tranquillissimus, adeo ut.*] Ex Capitolino hoc etiam accepit Eutrop. *Erat enim ipse tantæ tranquillitatis, ut vultum numquam mutaverit mœrore vel gaudio, Philosophiæ deditus Stoicæ.*

6. *Ut eum successorem paraverit Adrianus.*] Ait Adrianum sibi successorem Marcum destinasse, sed adoptato Pio, ne Marcus imperio privaretur, illum Pio generum esse voluisse: ut ita post mortem Pij ad imperium perveniret. Et hoc etiam pæne ad verbum ex Capitolino qui sic scribit: *Nam & Adrianus, ut dictum est, hunc eundem successorem paraverat, nisi ei ætas puerilis obstitisset, quod quidem apparet ex eo quod generum Pio hunc eumdem delegit, ut ad eum, dignum utpote virum, quandoque Romanum perveniret imperium.* Quem locum Capitolini eo miror magis, quod ex eodem constat Adrianum Pio generum, non Marcum, sed Verum delegisse, & post mortem Adriani ipsum Pium solutis sponsalibus filiæ suæ cum Vero, Marcum sibi generum optasse. Quare, si quidquam hic post viros doctissimos mihi tentare fas esset, crederem Capitolinum scripsisse, *quod generum Pius hunc eundem, &c.* Ita ut hæc ejus mens fuerit, Adrianus Marcum sibi successorem parare decreverat, nisi Marco puerilis ætas obstitisset, & illud quidem ex eo apparet magis, quod post mortem Adriani Pius Marcum sibi generum delegit, quasi illud sibi secreto mandasset Adrianus, qui publice ea diffingere nolebat quæ publice cum Vero pepigerat. Innuit igitur Capitolinus Adrianum, qui filiam Pij Vero dari mandarat, sententiam mutasse, & ab ipso Pio petiisse ut filiam suam non Vero, sed Marco traderet, ut ita Marcus ad imperium perveniret. Neque enim ita fecisset Pius, nisi illud Adriano ita placuisse intellexisset. Ego certe ita Capitolinum scripsisse existimo, Eutropium vero ejus verba vel jam corrupta exscripsisse, vel etiam ipsum cum non intelligeret, corrupisse.

7. *Per Apollonium Chalcedonium.*] *Usus est Apollonio Chalcedonico Stoico Philosopho.* Capitolin. Ubi Chalcedonium vocat cum Eutropio, Pœanio & aliis. Sed cum idem Capitolinus alibi dicat hunc Apollonium Chalcide accitum, vere conjecit doctissimus Casaubonus ubique legendum *Chalcideno.* Ita enim Chalcidis Syriacæ

ad scientiam Græcarum litterarum, [1] per Sextum Chæronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem litteras eum [2] Fronto orator nobilissimus docuit. [3] Hic cum omnibus Romæ æquo jure egit; ad nullam insolentiam elatus imperij fastu: liberalitatis promptissimæ, [4] provincias ingenti benignitate & moderatione tractavit. [5] Contra Germanos eo Principe res feliciter gestæ sunt. [6] Bellum ipse unum gessit Marcomannicum: [7] sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur; nam eo gravius est factum, quod universi exercitus perierant; [8] sub hoc enim tantus casus pestilentiæ fuit, ut post victoriam Persicam Romæ, ac per Italiam provinciasque maxima hominum pars, militum omnes fere copiæ languore defecerint.

Ingenti ergo labore & moderatione, cum [9] apud Carnuntum jugi XIII. triennio perseverasset, bellum Marcomannicum confecit, [10] quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatæ, Suevi, atque [11] omnis Barbaria commoverat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis servitio liberatis, Romæ rursus cum Commodo Antonino filio suo, [12] quem jam Cæsarem fecerat, triumphavit. Ad hujus belli sum-

NOTÆ.

gentile formarunt, ut observarunt veteres Magistri.

1. *Per Sextum Charonensem Plutarchi nepotem.*] *Audivit & Sextum Charonensem Plutarchi nepotem.* Capitolin. Hunc *Sextum* tantum vocat Marcus. Vide quæ a viris doctissimis apud Capitolinum, dicta sunt.

2. *Fronto Orator nobilissimus.*] *Oratoribus usus est Græcis, Annio Marco, Caninio Celere, & Herode Attico: Latino, Frontone, Cornelio. Sed multum ex his Frontoni detulit, cui & statuam in Senatu petiit.* Capitolin.

3. *Hic cum omnibus Romæ*] *Cum populo non aliter egit, quam cum civitate libera.* Idem.

4. *Provincias ingenti benignitate.*] *Ergo provincias post hæc ingenti moderatione ac benignitate tractavit.* Idem.

5. *Contra Germanos.*] Statim post mortem Veri, Marcus expeditionem adversus Germanos repetiit, quam cum fratre susceperat, hic quoque Capitolinum describit Eutrop. *Contra Germanos res feliciter gessit, speciale ipse bellum Marcomannicum, sed quantum nulla umquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam felicitate transegit.*

6. *Bellum ipse unum gessit.*] Bellum Marcomannicum superstite Vero motum fuit, sed dilatum propter bellum Parthicum, mortuo tandem Vero solus Marcus illud gessit & profligavit an. U. C. 926. quinto anno post mortem Veri.

7. *Sed quantum nulla memoria fuit.*] Innuit hic bellum antiquis, Gallorum, Cimbrorum, Pœnorum & Mithridatis majus fuisse: quam sententiam a Capitolino expressit, ut supra vidimus. Dio *magnum* illud bellum vocat, & non solum insperatam victoriam, sed quæ a Deo data esset.

8. *Sub hoc.*] *Et eo quidem tempore quo pestilentia gravis multa millia & popularium & militum interemerat.* Pestilentia hæc orta anno ante mortem Veri.

9. *Apud Carnuntum.*] In Pannonia superiori.

10. *Quod cum his Quadi, Vandali*] *Pannonias ergo Marcomannis, Sarmatis, Vandalis simul etiam Quadis extinctis servitio liberavit: & Romæ cum Commodo, quem jam Cæsarem fecerat, filio ut diximus suo, triumphavit.* Capitolin.

11. *Omnis Barbaria.*] Jam supra Germaniam Barbariam vocavit.

12. *Quem jam Cæsarem fecerat.*] *Ab*

ptum [1] ærario exhausto, [2] cum largitiones nullas haberet, [3] neque indicere Provincialibus aut Senatui aliquid vellet, [4] instrumentum regij cultus, facta in foro Divi Trajani sectione, [5] distraxit: vasa aurea, pocula crystallina & [6] murrhina, [7] uxoriam ac suam sericam ac auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. [8] Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere.

XIV. [9] Hic permisit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipse,

NOTÆ.

Adriano divisa nomina Cæsarum atque Augusti, inductumque in Rempublicam uti duo, seu plures summa potentia dissimiles, cognomento ac potestate dispari sint. Victor. Nam cum ante *Cæsaris* & *Augusti* nomina Imperatoribus tantum darentur, institutum ut ea dividerentur, & Augusti ipsi Imperatores, Cæsares vero qui ab Imperatoribus adoptati, imperiique hæredes designati fuerant, dicerentur. Sicut Ælias Verus candidatus imperij, primus Cæsar dictus est. Vide apud Victorem p. 128.

1. *Ærario exhausto.*] Tam fisco quam ærario. Idem Victor. in Epitom. & ambo Capitolinum describunt.

2. *Cum largitiones nullas haberet.*] Id est cum nihil haberet quod largiretur militibus. Victor Epitom. *Hic cum ærario exhausto, largitiones, quas militibus impenderet, non haberet.*

3. *Neque indicere Provincialibus.*] De Senatu nihil Capitolin. *Neque in animum induceret ut extra ordinem Provincialibus aliquid imperaret.*

4. *Instrumentum regij cultus.*] Id est, ornamenta Imperialia. Id alij Imperatores fecere, ut Nerva, qui, ut scribit Dio, cum argenti penuria laboraret, multas vestes, vasa aurea & argentea, & alia multa privatorum, regia prædia, domos & omnia, præter unice necessaria, vendidit.

5. *Distraxit.*] *Vendit en detail.*

6. *Murrhina.*] Id est porcellanea.

7. *Uxoriam ac suam sericam.*] De uxoria serica tantum Capitolin. *Et vestem uxoriam sericam & auratam.* Quia scilicet serica & aurata vestis propria fuit Augustæ, non Augusti. Eutrop. tamen & Victor *suam* interserunt, quia scilicet habuerunt rationem temporis sui, quo serica veste Augusti utebantur, ut optime Salmas.

8. *Post victoriam.*] Postquam illo auro redacto reliquias belli Marcomannici confecit. Capitolin. *Tantumque auri redactum ut reliquias belli Marcomannici ex sententia persequutus, postea dederit potestatem emptoribus, ut si quis vellet empta reddere atque aurum recipere, sciret licere: nec molestus ulli fuit, qui vel non reddidit empta, vel reddidit.* Joannes Antiochensis: τοῖς μὲν ἐθέλουσι ποιουμένοις τὴν τῶν βασιλικῶν σκευῶν ἀντίδοσιν, τὸ ἴσον μέτρον τῆς τιμῆς ἀπέδωκε, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας οὐκ ἠνάγκαζε, *Iis quidem qui ornamenta regia reddere volebant, emptionis pretium restituit, reliquos qui nolebant non coëgit.*

9. *Hic permisit viris clarioribus.*] Eadem Victor in Epitome: ex Capitolino uterque, ubi: *Tunc viris clarioribus permisit, ut eodem cultu quo & ipse, vel ministeriis similibus convivia exhiberent;* Erat autem hæc permissio necessaria, ut instituta sectio posset peragi: nam alioquin Imperatoriam supellectilem quis esset ausus emere? Plinius loquens de auctione Trajani: *Tanta benignitas Principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos; nos non timeamus quod digni esse videmur.* Lamprid. in Heliogabalo. *Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit, quia tunc ex Antonini Marci auctoritate id fieri licebat, qui omnem apparatum Imperatorium publice vendiderat.* Casaub.

&

[1] & ministris similibus exhiberent. [2] In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam Rempublicam & virtute & mansuetudine reddidisset, [3] obiit XVIII. imperij anno, vitæ LXI. & [4] omnibus certatim adnitentibus, inter Divos relatus est.

Hujus successor L. Antoninus Commodus, nihil paternum habuit, [5] nisi quod contra Germanos feliciter & ipse pugnavit. XV.
[6] Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur; [7] sed luxuria & obscœnitate depravatus, gladiatoriis armis sæpissime [8] in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum hujusmodi hominibus sæpe dimicavit. Obiit morte subita, [9] adeo ut strangulatus, vel veneno interfectus putaretur: [10] cum annis XII. post patrem, & VIII. mensibus imperasset, tanta ex-

NOTÆ.

1. *Et ministris similibus.*] Neminem enim licebat ministros habere eodem cultu quo essent Imperatorij. Sueton. de Domitiano: *Generum fratris indigne ferens & ipsum albatos ministros habere, proclamavit*

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη·

Capitolin. Supra pro *ministris* habet *ministeriis* quod de ministris intelligendum esse negat Salmasius: *Ministeria*, inquit, hic sunt vasa aurea & argentea, ministeria enim pro vasis & poculis, Paulus lib. 3. Sent. tit. de Usufructu: *Vasis argenteis legatis, ea omnia continentur quæ capacitati alicui parata sunt, & ideo tam potoria quam escaria, item ministeria omnia debebuntur, veluti urceoli, pateræ, lances, piperatoria, cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, scyphi & his similia.* Alias nemo nescit *ministerium* Latinis dictum pro argento mensali, vel delphica, in quo argentum illud exponebatur, Gloss. *Delphica* μονοπόδιον.

2. *In editione munerum.*] *In munere autem publico tam magnanimus fuit, ut centum leones una missione simul exhiberet sagittis interfectos.* Capitolin. In Eusebij Chronico ad annum ultimum hujus Imperatoris hæc scripta sunt, etiam in antiquissimis membranis, ut testatur Casaub. *Antoninus post victoriam adeo in editione munerum magnificus fuit, ut centum leones exhibuerit.*

3. *Obiit XVIII. imperij anno.*] Deest annus integer, & dies amplius decem sive undecim. Vide apud Victorem pag. 134.

4. *Omnibus certatim adnitentibus.*] *Denique priusquam funus conderetur, ut plerique dicunt, (quod numquam antea factum fuerat, nec postea) Senatus Populusque, non divisis locis, sed in una sede propitium Deum dixit.* Vide apud Victorem.

5. *Nisi quod contra Germanos.*] *Victi sunt sub eo tamen, quum ille sic viveret, per legatos Mauri, victi Daci, Pannonia quoque composita, in Britannia, in Germania & in Dacia imperium ejus recusantibus Provincialibus, quæ omnia ista per duces sedata sunt.* Lamprid.

6. *Septembrem mensem ad nomen suum.*] De nominibus mensium a Commodo mutatis non parum dissentiunt Auctores. Sed verum est mensem Augustum *Commodum* dictum, non vero Septembrem. Vide apud Victorem pag. 134.

7. *Sed luxuria & obscœnitate depravatus.*] Victor in Epitom. *In tantum depravatus ut gladiatoriis armis sæpissime in amphitheatro dimicaverit.*

8. *In ludo.*] In ludo gladiatorio. *dans la salle d'armes.*

9. *Adeo ut strangulatus, vel veneno.*] Primum ei venenum datum, sed multa vini potione virus expellente, immissus Narcissus validus Palæstrita, qui ei quasi arte exercitij brachiorum nodo fauces pressit, & spiritum interclusit. Adi Victorem pag. 136.

10. *Cum annis XII. &c.*] Imperavit

O

secratione omnium, [1] ut hostis humani generis etiam mortuus judicaretur.

XVI. Huic successit Pertinax grandævus jam; [2] ut qui septuagenariam attigisset ætatem, Præfecturam Urbi tum agens, ex Senatus-consulto imperare jussus. [3] Octogesimo imperij die Prætorianorum militum seditione, & Juliani scelere occisus est.

XVII. Post eum [4] Salvius Julianus Rempublicam invasit, [5] vir nobilis, & juris peritissimus; nepos Salvij Juliani, qui sub Divo Adriano [6] Perpetuum composuit Edictum. [7] Victus est a Severo apud Mulvium pontem, interfectus in palatio, [8] vixit mensibus septem, postquam cœperat imperare.

XVIII. Hinc Imperij Romani administrationem Septimius Severus accepit, oriundus ex Africa, [9] provincia Tripolitana, oppido Lepti, solus omni memoria & ante & postea ex Africa Imperator fuit. [10] Hic primum fisci advocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde & varia officia atque honores usque ad administrationem totius Reipublicæ pervenit, [11] Pertinacem se appellari voluit, in honorem ejus Pertinacis, qui a Juliano fuerat occisus. Parcus admodum fuit, natura sævus. Bella multa & feliciter gessit. Pescen-

NOTÆ.

an. XII. menses VIII. dies XV.

1. *Ut hostis humani generis.*] Hostis patriæ, hostis Deorum, hostis Senatus. Vide Lamprid. 18.

2. *Ut qui septuagenariam.*] Annos natus LXVI. & menses V. ad imperium provectus Pertinax.

3. *Octogesimo imperij die.*] Octogesimo septimo: imperavit enim mensibus II. diebus XXVII.

4. *Salvius Julianus.*] Didium vocant Spartianus & Victor in Epitom. Salvium alter Victor pag. 136. ubi vide notata.

5. *Vir nobilis.*] Ejus proavus paternus Salvius Julianus bis Consul, Præfectus Urbis & Jurisconsultus.

6. *Perpetuum composuit Edictum.*] Prætores olim edicta, hoc est leges annuas scribebant, & quo edicto superioris anni Prætor usus fuerat, eo insequens Prætor fere non utebatur; quare varie inconditeque jus a Prætoribus promebatur, postea vero constitutum est ut edictum unum componeretur, ex quo omnes in posterum Prætores perpetuo jus dicerent, quod idcirco *Perpetuum* fuit appellatum.

7. *Victus est a Severo apud Mulvium pontem.*] Eum Septimius Severus Imperator creatus, *pontem proxime Milvium acie devicit*, missique qui fugientem insequerentur, apud palatium Romæ obtruncavere. Victor. 137.

8. *Vixit mensibus septem.*] Sed imperavit tantum mensibus duobus, diebus quinque, posteaque Severo sponte imperio cessit.

9. *Provincia Tripolitana, oppido Lepti.*] Medio fere spatio inter Syrtim Majorem & Minorem, hodie *Tripoli de Barbaria.*

10. *Hic primum fisci advocatus.*] Sic *auspicia honorum cepisse patrocinio fisci* dicit Victor de Severo pag. 142. Advocatum fisci eligebant Imperatores ex corpore advocatorum, qui in diversis foris postulabant. Ejus munus præcipue in iis bonis quæ fisco commissa essent, exhibito delatore persequendis, versabatur, neque ille diu in officio durabat, sed cito mutabatur, quippe annum unum vel alterum compleret.

11. *Pertinacem se appellari voluit.*] Alij hoc cognomentum ei impositum tradunt ob ejus acerbitatem. Vide apud Vi-

nium Nigrum, qui in Ægypto & Syria rebellaverat, [1] apud Cyzicum interfecit. [2] Parthos vicit: [3] Arabas eo usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret; idcirco Parthicus & Arabicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano, [4] Cæsarem se in Gallia fecit: [5] victusque apud Lugdunum est & interfectus.

Severus autem præter bellicam gloriam, etiam civilibus studiis clarus fuit, [6] & litteris doctus, Philosophiæ scientiam ad plenum adeptus. Novissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas provincias omni securitate muniret, [7] vallum per XXXII. millia passuum a mari ad mare deduxit. [8] Decessit Eboraci [9] admodum senex, [10] imperij anno XVIII. mense IV. & Divus appellatus est: nam filios suos successores reliquit, Bassianum & Getam; [11] sed Bassiano Antonini nomen a Senatu voluit imponi; itaque dictus est XIX.

NOTÆ.

ctorem pag. 139.

1. *Apud Cyzicum interfecit.*] *Pescennium Nigrum apud Cyzicenos, Clodium Albinum Lugduni, victos coëgit mori.* Victor. Herodianus tamen Pescennium Nigrum a Severo apud Issicum victum narrat, & in quodam Antiochiæ suburbio interfectum.

Cyzicum.] In Asia, in ipso littore Propontidis.

2. *Parthos vicit.*] *Auxit imperium subacto Persarum rege nomine Abgaro.* Victor.

3. *Arabas eo usque superavit.*] *Neque minus in Arabas, simul adortus ut est in ditionem redegit provinciæ modo.* Idem.

4. *Cæsarem se in Gallia fecit.*] De Cæsaribus jam supra dictum est.

5. *Victusque apud Lugdunum.*] Apud Tiburtium, qui locus non procul Lugduno, victus est Albinus die 19. Februarij an. U. C. 950.

6. *Et litteris doctus.*] *Philosophiæ, declamandi, cunctis postremo liberalium deditus studiis.* Victor.

7. *Vallum per XXXII. millia.*] *His majora aggressus, Britanniam quod ea utilis erat, pulsis hostibus muro munivit, per transversam insulam ducto, utrinque ad finem Oceani.* Victor pag. 140. ubi murum vocat quem Eutrop. vallum. Sed si murum cespititium intelligas, utrumque verum erit; muri enim cespititij proprie valli dicuntur: & vallum Severi sic optime describit Beda historiæ lib. I. *Severus receptam partem insulæ, a cæteris indomitis gentibus, non muro, ut quidam existimant, sed vallo distinguendam putavit: murus enim de lapidibus, vallum vero, quo ad repellendum vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis e terra velut murus extruitur, altus super terram, ita ut in ante sit fossa, de qua levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Severus magnam fossam firmissimumque vallum, crebris insuper turribus communitum, a mari ad mare duxit.*

8. *Decessit Eboraci.*] *Neque multo post Britanniæ municipio, cui Eboraci nomen, annis regni duodeviginti, morbo extinctus est.* Victor.

9. *Admodum senex.*] Annos natus LXV. menses VIII.

10. *Imperij anno* XVIII.] Idem Victor Herodianus & Spartianus; sed imperavit tantum annos XVII. menses VII. dies III.

11. *Sed Bassiano Antonini nomen.*] Non solum Bassiano, sed Getæ etiam Antonini nomen voluit imponi: quare cum abesset ita scribebat: *Salutate Antoninos filios & successores meos.* Sed prius Bassiano impositum.

M. Aurelius Antoninus Bassianus, patrique successor. [1] Nam Geta hostis publicus judicatus, [2] confestim periit.

XX. Marcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, [3] idemque Caracalla, morum fere paternorum fuit, paulo asperior & minax. [4] Opus Romæ egregium fecit lavacri, quæ Antoninianæ appellantur, nihil præterea memorabile: impatiens libidinis, ut qui [5] novercam suam Juliam uxorem duxerit. [6] Defunctus in Osdroëne apud Edessam, moliens adversum Parthos expeditionem, [7] anno imperij VI. mense II. vix egressus ætatis XLIII. annum, funere publico elatus est.

XXI. [8] Opilius deinde Macrinus, qui Præfectus Prætorio erat, cum filio Diadumeno [9] facti Imperatores, nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt: nam imperium eorum duûm mensium & unius anni fuit: [10] seditione militari ambo pariter occisi sunt.

XXII. Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus: [11] Hic Antonini Caracallæ filius putabatur: [12] sacerdos autem [13] Heliogabali templi erat. Is, cum Romam ingenti & militum & Senatus expectatione venisset,

NOTÆ.

1. *Nam Geta hostis publicus judicatus.*] *Geta hostis est judicatus.* Spartian.

2. *Confestim periit.*] Postquam imperasset cum fratre annum unum, dies XXII. a fratre interfectus in ipso sinu matris Juliæ.

3. *Idemque Caracalla.*] Sic dictus quod indumenta in talos dimissa populo largiebatur. *Caracalla a Calaca*, unde nostrum *casaca*.

4. *Opus Romæ egregium fecit lavacri.*] Nota *opus lavacri* pro *lavacrum*. De Thermis Antonianis sic Spartian. *Opera Romæ reliquit Thermas nominis sui eximias, quarum cellam solearem Architecti negant posse ulla imitatione, qua facta est, fieri: nam ex ære vel cupro cancelli superpositi esse dicuntur, quibus cameratio tota concredita est: & tantum est spatium ut id-ipsum fieri negent potuisse docti Mechanici.*

5. *Novercam suam Juliam.*] Getæ fratris quem occiderat matrem. Spartian. *Ad parricidium junxit incestum, siquidem eam matrimonio copulavit cujus filium nuper occiderat.*

6. *Defunctus in Osdroëne apud Edessam.*] Inter Edessam & Carras a duobus Centurionibus occisus.

7. *Anno imperij sexto.*] Adde tantum IV. dies.

8. *Opilius deinde Macrinus.*] *Dehinc Opilius Macrinus, qui Præfecturam Prætorio gerebat, Imperator ejusque filius Diadumenus nomine, Cæsar a Legionibus appellatur.* Victor. Id factum an. U. C. 969. post Ch. 217.

9. *Facti Imperatores.*] Quidam Macrinum Imperatorem factum, at Diadumenum tantum Cæsarem. Capitolin. *Sciendum præterea quod Cæsar fuisse dicatur, non Augustus Diadumenus puer, quem plerique pari fuisse cum patre imperio tradiderunt.* Vide initium Ælij Lampridij in Diadumeno, & Victorem pag. 145.

10. *Seditione militari ambo pariter occisi sunt.*] *Fugiens sane Macrinus cum paucis & filio, in vico quodam Bithyniæ occisus est cum Diadumeno, ablatumque ejus caput est, & ad Antoninum perlatum.* Capitolin.

11. *Hic Antonini Caracallæ filius putabatur.*] Filius erat Semiamiræ sororis Juliæ novercæ Antonini Caracallæ, cum Eutychianus in castra adduxit, fingens eum Caracallæ spurium. Vide apud Victor.

12. *Sacerdos autem Heliogabali templi erat.*] *In solis sacerdotium quem Heliogabalum Syri vocant, tanquam asylum insidiarum metu perfugerat.* Victor. Inde ipse etiam Imperator dictus Heliogabalus.

13. *Heliogabali.*] Syris *Alahgabal*, id est, *Deus mons*, quod ille esset e saxo rudi, & imposito in modum plane montis;

probris se omnibus contaminavit. Impudicissime & obscœnissime vixit, [1] biennioque post & VIII. mensibus tumultu interfectus est militari, [2] & cum eo mater Semia Syra.

[3] Successit huic [4] Aurelius Alexander, [5] ab exercitu Cæsar, a Se- XXIII.
natu Augustus nominatus, [6] juvenis admodum : [7] susceptoque adversus Persas bello, [8] Xerxem eorum regem gloriosissime vicit; [9] militarem disciplinam severissime rexit, [10] quasdam tumultuantes legiones integras exauctoravit. [11] Assessorem habuit, vel [12] scrinij magistrum, Ulpianum juris conditorem. Romæ quoque [13] favorabilis fuit. [14] Periit in Gallia, militari tumultu, [15] XIII. imperij an-

NOTÆ.

Græci vero nomen hoc deflectentes ejus asperitatem proxime ad sonum linguæ suæ emollire conati sunt, pronuntiantes ΗΛΙΟΓΑΒΑΛΟC. Vide quæ viri doctiss. apud Lampridium notavere, & quæ ab illustrissimo Bocharto, & quæ a Seldeno scripta sunt.

1. *Biennio post & VIII. mensibus.*] Regnavit annos III. menses IX. dies IV.

2. *Et cum eo mater Semia Syra.*] Semiam Syram hic vocat Eutrop. quam alij *Semiamiram. Occisa est cum eo & mater Semiamira probrosissima muliere & digna filio.* Lamprid. de hoc nomine vide quæ disputavit summus Scaliger in animadversionibus Eusebianis.

3. *Successit huic.*] An. Urbis 974. post C. 222.

4. *Aurelius Alexander.*] Consobrinus Heliogabali, quippe filius Mammææ, quæ Semiamiræ soror erat.

5. *Ab exercitu Cæsar, a Senatu Augustus.*] Augustum a militibus appellatum scribit Herodianus. A Senatu Cæsarem Lamprid. quem vide.

6. *Juvenis admodum.*] Adolescens sexdecim annorum.

7. *Susceptoque, &c.*] *Confestim apparatu magno bellum adversum Xerxem Persarum regem movet.* Victor.

8. *Xerxem.*] Artaxerxem vocat Dio, Herodianus, Lamprid. Hic est Artaxerxes qui devicto & occiso Artabano rege Parthorum ultimo, primus antiquum Persarum in Oriente Imperium renovavit.

9. *Militarem disciplinam severissime rexit.*] Ita ut cum iter faceret non milites, sed Senatores transire dicerentur. Tribuni accincti, Centuriones verecundi, milites amabiles erant. Lamprid.

10. *Quasdam tumultuantes Legiones.*] Ibi (in Gallia) *tumultuantes Legionum plerasque constantissime abjecit.* Vict. p. 146

11. *Assessorem habuit vel scrinij Magistrum.*] *Vel* hic pro particula *&*, ut sæpe apud historiæ Augustæ Scriptores. Nam & Assessorem & scrinij magistrum fuisse Ulpianum docet Lamprid. *Nam & Consiliarius Alexandri & magister scrinij Ulpianus fuisse perhibetur.* Idem enim est *Consiliarius* & *Assessor.* Nempe Jurisperitus, qui tum in publicis, tum in privatis judiciis ab iis qui judicium exercebant, in consilium publico constituto Salario adhibebatur.

12. *Scrinij magistrum.*] Multa fuere scrinia, veluti scrinium epistolarum, scrinium memoriæ, scrinium libellorum, scrinium largitionum, scrinium dispositionum: neque unius tantum scrinij Magister Ulpianus, sed omnium. Festus Rufus: *Hic Alexander scriniorum magistrum habuit Ulpianum Jurisconsultorem.* Nempe Ulpianus super omnes scriniorum magistros, quos *proximos* sive *principes* vocabant, constitutus.

13. *Faverabilis.*] Cui omnes favent, qui omnium in se amorem colligit.

14. *Periit in Gallia militari tumultu.*] Lamprid. *Denique agentem eum cum paucis in Britannia, ut alij volunt, in Gallia, in vico cui Sicilia nomen est, non ex omnium sententia, sed latrocinantium modo quidam milites, & hi præcipue qui Heliogabali præmiis effloruerant, quum Severum principem pati non possent, occiderunt.* Adi Victorem pag. 146.

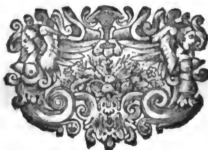
15. XIII. *imperij anno.*] *Imperavit ann.*

no, & die VIII. [1] in matrem suam Mammæam unice pius.

NOTÆ.

XIII. *diebus* IX. *vixit annis* XXIX. *mensibus* III. *diebus* VII. Lamprid.

1. *In matrem suam Mammæam unice pius.*] Lamprid. *In matrem Mammæam unice pius fuit, ita ut Romæ in palatio faceret diætas nominis Mammææ, quas imperitum vulgus hodie ad Mammam vocant.*

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER NONUS.

POST hunc [1] Maximinus [2] ex corpore militari primus ad imperium accessit, sola militum voluntate, [3] cum nulla Senatus intercessisset auctoritas, neque ipse Senator esset. [4] Is bello adversus Germanos feliciter gesto, cum a militibus esset Imperator appellatus, [5] a Pupieno Aquileiæ occisus est, deserentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero, cum quo imperaverat [6] triennio, & paucis diebus. I.

7 Postea tres simul Augusti fuerunt: Pupienus, Balbinus, & II.

NOTÆ.

1. *Maximinus.*] *De vico Thraciæ vicino Barbariæ, barbaro etiam patre & matre genitus: quorum alter e Gothis, alter ex Alanis genitus perhibetur.* Capitolin.

2. *Ex corpore militari primus.*] *Primus e militaribus.* Victor. pag. 148.

3. *Cum nulla Senatus intercessisset auctoritas.*] Verum ex Herodiano & Capitolino, qui sic scribit: *sed occiso Alexandro Maximinus primus e corpore militari, nondum Senator, sine decreto Senatus Augustus ab exercitu appellatus est, filio sibimet in participatu dato.* Victor tamen Legionum suffragia a patribus approbata dicit.

4. *Is bello adversus Germanos feliciter gesto.*] *Ingressus igitur Germaniam Transrhenanam per CCC. vel CCCC. millia barbarici soli vicos incendit, greges abegit, prædas sustulit, barbarorum plurimos interemit, militem divitem reduxit, & nisi Germani per amnes & paludes ad sylvas confugissent, omnem Germaniam in Romanam ditionem redegisset.* Capitol.

5. *A Pupieno Aquileiæ occisus est.*] *Eos Pupienus aquila obsidione confecit.* Victor. a militibus in castris obtruncati.

6. *Triennio & paucis diebus.*] *Horum imperio ad biennium per hujusmodi moras annus quæsitus.* Victor. Vide ibi notata pag. 150.

7. *Postea tres simul Augusti fuerunt.*] Gordianos patrem & filium præterit, qui

Gordianus, [1] duo superiores obscurissimo genere, Gordianus nobilis: [2] quippe cujus pater senior Gordianus, consensu militum, cum Proconsulatum Africæ gereret, Maximino imperante, princeps fuisset electus. [3] Itaque cum Romam venissent Balbinus & Pupienus, [4] in palatio interfecti sunt, soli Gordiano imperium reservatum. Gordianus, [5] admodum puer, [6] cum Tranquillinam Romæ duxisset uxorem, [7] Janum Geminum aperuit: & ad Orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere, quod quidem mox feliciter gessit, [8] præliisque ingentibus Persas afflixit. Rediens [9] haud longe a Romanis finibus interfectus est [10] fraude Philippi, qui post eum imperavit. [11] Miles ei tumulum xx. milliario [12] a Circessio, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens ædificavit, [13] exequias Romam revexit, ipsum Divum appellavit.

NOTÆ.

insignia potestatis in Africa sumpsere. Sed occiso Gordiani filio per Capellianum Mauritaniæ Præsidem, Gordianus pater laqueo vitam finivit, quæ ubi Romam nuntiata sunt, Senatus Pupienum & Albinum Imperatores creavit, Gordianumque nepotem Cæsarem fecit: & ita tribus Imperatoribus contra Maximinum fulta Respublica est.

1. *Duo superiores obscurissimo genere.*] Nempe Pupienus & Balbinus. Pupienum quidem obscuro genere natum dicit Capitolin. ejusque patrem unum e plebe, ut nonnulli dicunt, fabrum ferrarium; ut alij, rhediarium vecticularium fabricatorem. Sed idem Balbinum nobilissimum dicit, & familiæ vetustissimæ, quippe qui, ut ipse dicebat, a Balbo Cornelio Theophane historico originem duceret.

2. *Quippe cujus pater.*] Certe hic errat Eutrop. qui hujus Gordiani patrem dicat Gordianum seniorem qui in Africa Imperator factus est, quique laqueo vitam finivit, avum potius dicere debuerat: nam iste Gordianus, ut plures asserunt, natus est ex filia senioris Gordiani, ut unus aut duo, ex filio qui in Africa a Capelliano victus & occisus.

3. *Itaque cum Romam venissent, &c.*] At in Urbe remanserat Balbinus. Fortasse hinc aliquid excidit, nempe scriptum fuerat: *Itaque cum Romam venisset Pupienus, Balbinus & Pupienus, &c.*

4. *In palatio interfecti sunt.*] Ex Herodiano & Capitolino liquet eos non in palatio, sed e palatio per mediam civitatem productos in medio itinere interfectos.

5. *Admodum puer.*] Annos natus xvi.

6. *Cum Tranquillinam.*] Filiam Mysithei doctissimi viri. Capitolin.

7. *Janum Geminum aperuit.*] *In Persas profectus est cum prius Jani ædes, quas Marcus clauserat, patentes more veterum fecisset.* Victor.

8. *Præliisque ingentibus Persas afflixit.*] *Illic frequentibus præliis pugnavit & vicit. Sapore Persarum rege submoto, & post Artaxerxem Antiochiam recepit, Carras & Nisibin, quæ omnia sub Persarum imperio erant.* Capitolin.

9. *Haud longe a Romanis finibus.*] In Persidis finibus.

10. *Fraude Philippi.*] Adi Capitolinum in Gordiano III. cap. 29. & 30.

11. *Miles ei tumulum* xx. *milliario a Circessio.*] Festus Rufus: *milites ei tumulum vicesimo milliario a Circessio castro, quod & nunc extat, ædificarunt.* Hujus tumuli titulum Græcis, Latinis, Persicis, Judaicis & Ægypticis litteris scriptum sic refert Capitolin. DIVO GORDIANO VICTORI PERSARUM, VICTORI GOTHORUM, VICTORI SARMATARUM, DEPULSORI ROMANARUM SEDITIONUM, VICTORI GERMANORUM; SED NON VICTORI PHILIPPORUM.

12. *A Circessio.*] Κιρκήσιον vocant Græci Scriptores, *Circejum* corrupte Capitolin. Hujus castri situm Procopius & Zosimus ponunt in triangulo, quem Euphrates & Aborras confluentes faciunt.

13. *Exequias Romam revexit.*] Sic jam

Philippi

[1] Philippi duo, filius & pater, Gordiano occiso, [2] imperium invaserunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam e Syria profecti sunt. [3] His imperantibus, millesimus annus Romæ urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo inde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronæ, Romæ junior. [4] Annis v. imperaverunt, inter Divos tamen relati sunt. III.

[5] Post hos Decius [6] e Pannonia inferiore, Bubaliæ natus, imperium sumpsit. Bellum civile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit, [7] filium suum Cæsarem fecit. Romæ lavacrum ædificavit. [8] Cum biennio ipse & filius ejus imperassent, [9] uterque in Barbarico interfecti sunt, & inter Divos relati. IV.

[10] Mox Imperatores creati sunt, [11] Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. [12] Sub his Æmilianus in Mœsia res novas moli- V.

NOTÆ.

supra est, sic etiam Festus Rufus: *Atque exequias ejus Romam cum maxima reverentia deduxerunt*: sed malim *reliquias*.

1. *Philippi duo,*] *Marcus Julius Philippus Arabs Thraconites sumpto in consortium Philippo filio, &c. Romam venere.* Victor. pag. 151.

2. *Imperium invaserunt.*] Anno U. C. 996. post Christ. 244.

3. *His imperantibus.*] Cassiodorus, Æmilianus & Aquilinus. *His Coss. millesimus annus urbis Romæ expletus est: ob quam solemnitatem innumerabiles Philippus cum filio suo bestias in circo magno interfecit, ludosque in campo Martio Theatrales tribus diebus ac noctibus, populo pervigilante, celebravit. Quadraginta etiam missus natali Romæ urbis concurrerunt, & agon mille annorũ actus.*

4. *Annis v. imperaverunt.*] *Annos potentiæ quinque egere.* Victor. Alij imperasse aiunt an. VI. Alij VII.

5. *Post hos Decius.*] An. U. 1003. post Christ. 251.

6. *E Pannonia inferiore, Bubaliæ natus.*] Bubalia Pannonia inferior dicta ab oppido Bubali. Sirmientium vico ortum Decium scribit Victor.

7. *Filium suum.*] Q. Herennium Etruscum Messium Decium.

8. *Cum biennio ipse & filius.*] Idem Victor, sed falso: nam ad summum regnarunt annum unum menses IV. & sub eis imperium invasere C. VALENS HOSTILIANUS MESSIUS, LUCIUS PRISCUS; ET JULIUS VALENS LICINIANUS. Nisi hic *Julius Valens* idem sit qui *Caius Valens*, &c. Sane Julij Prisci & Julij Valentis tantum meminit Victor, quem vide pag. 153.

9. *Vterque in Barbarico.*] *Decij Barbaros trans Danubium persequentes in Abruto fraude cecidere.* Victor.

10. *Mox Imperatores creati.*] An. Urbis 1004. post Christ. 252.

11. *Gallus Hostilianus, & Galli filius.*] Legendum, ut optime monuit doctissimus Casaubonus, *Gallus Hostilianusque, &c.* Quomodo Aurelius Victor: *Patres Gallo, Hostilianoque augusta imperia decernunt.* Ut non aliter Eutropium scripsisse putem, addit vir summus, moveor hoc argumento quod Paulus Diaconus & alij e recentioribus Chronologis multi, qui fere Eutropium describere solent, errorem hunc non errarunt. Auctor quidem historiæ miscellæ hoc loco scribit: *Mox exercitus Imperatores creavit Vibium Gallum, & filium Galli Volusianum. Horum temporibus Hostilianus Perpenna a Senatu Imperator creatus, nec multum post pestilentia consumptus est.* Pœanium qui mendam agnoscit non moramur, vitiosissimis enim libris esse usum. Hujus sane mendæ vetustas, siquidem menda est, colligi potest ex Orosio quem corruptam lectionem secutum esse dubitari non potest.

12. *Sub his Æmilianus.*] C. JULIUS ÆMILIANUS.

P

tus est : ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, [1] Interamnæ interfecti sunt, [2] non completo biennio; nihil omnino clarum gesserunt. [3] Sola pestilentia & morbis atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

VI. Æmilianus obscurissime natus, obscurius imperavit; [4] ac tertio mense [5] extinctus est.

VII. [6] Hinc Licinius Valerianus in Rhætia & Norico agens, [7] ab exercitu Imperator, & mox Augustus est factus. [8] Gallienus quoque Romæ a Senatu Cæsar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, & pæne exitiabile fuit, vel infœlicitate principum, [9] vel ignavia. [10] Germani Ravennam usque venerunt. Valerianus in Mesopotamia bellum gerens, [11] a Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos [12] ignobili servitute consenuit.

VIII. Gallienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. Nam juvenis [13] in Gallia & Illyrico multa strenue fecit, [14] occiso apud

NOTÆ.

1. *Interamnæ interfecti sunt.*] *Ad quem expugnandum profecti Interamnæ ab suis cæduntur.* Victor. Interamna hæc in Umbria ad flumen Nar.

2. *Non completo biennio.*] *Hi sane omnibus biennium profecit.* Victor.

3. *Sola pestilentia.*] *Dein pestilentia oritur, qua atrocius sæviente Hostilianus interiit.* Idem. Tunc Romæ ad quinque millia in Libitinæ rationes quotidie veniebant.

4. *Ac tertio mense.*] Mense quarto. Victor in Epitome.

5. *Extinctus est.*] Morbo absumptum dicit Victor in Cæsaribus, a suis cæsum alter Victor in Epitome.

6. *Hinc Licinius Valerianus.*] *At milites qui contracti undique apud Rhætias ob instans bellum, morabantur, Licinio Valeriano imperium deferunt.* Victor. an. U. 1005. post Ch. 254.

7. *Ab exercitu Imperator & mox Augustus.*] Quippe Imperator dicebatur qui exercitui præerat, Augustus qui imperium regebat.

8. *Gallienus quoque.*] *Ejus filium Gallienum Senatus Cæsarem creat.* Victor.

9. *Vel ignavia.*] De Valeriano sic alter Victor in Epitome : *Stolidus tamen & multum iners, neque ad usum aliquem publici officij consilio seu gestis accommodatus.*

10. *Romani Ravennam usque venerunt.*] Contra eos missus Gallienus. Vide Zozim. *Ravenna* Senonum oppidum in littore Adriatico.

11. *A Sapore rege superatus est.*] *Persarum regis, cui nomen Sapor erat, dolo circumventus,* &c. Victor.

12. *Ignobili servitute consenuit.*] Alter Victor in Epitom. *Valerianus vero in Mesopotamia bellum gerens a Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. Nam quandiu vixit rex ejusdem provinciæ incurvato eo pedem cervicibus ejus imponens, equum conscendere solitus erat.* Alter Victor in Cæsaribus ait, Valerianum fœde laniatum interiisse.

13. *In Gallia & in Illyrico.*] Adversus Germanos.

14. *Occiso apud Mursiam Ingenuo.*] *Ingebum* vocat Victor: *Ibi*, inquit, *Ingebum, quem curantem Pannonios, comperta Valeriani clade, imperandi cupido incesserat, Mursiæ devicit.* Sed *Ingenuum* vocat Trebellius Pollio, & in nummis INGENUS. Vide notata apud Victorem pag. 155.

[1] Murſiam Ingenuo, qui purpuram ſumpſerat, [2] & Trebelliano. [3] Diu placidus & quietus: [4] mox in omnem laſciviam diſſolutus, tenendæ Reipublicæ habenas probroſa ignavia & deſperatione relaxavit. [5] Alamanni vaſtatis Galliis in Italiam irruperunt. [6] Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amiſſa eſt. [7] Græcia, Macedonia, Pontus, Aſia, vaſtatæ per Gothos. Pannonia a Sarmatis Quadiſque populata eſt: [8] Germani uſque ad Hiſpanias penetraverunt, & civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. [9] Parthi Meſopotamia occupata, Syriam ſibi cœperunt vindicare.

Tum jam deſperatis rebus, & deleto pæne Imperio Romano, IX.
[10] Poſthumus in Gallia, obſcuriſſime natus, purpuram ſumpſit: & [11] per annos decem ita imperavit, ut conſumptas pæne provincias ingenti virtute & moderatione reparaverit; [12] qui ſeditione militum interfectus eſt, quod Moguntiacum, quæ adverſum eum rebellaverat, [13] Lolliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluiſſet. [14] Poſt eum Marius viliſſimus opifex purpuram accepit, & [15] ſecundo die interfectus eſt. [16] Victorinus poſtea Galliarum accepit imperium, [17] vir ſtrenuiſſimus: ſed cum nimiæ libidinis

NOTÆ.

1. *Murſiam.*] In Pannonia inferiori.

2. *Et Trebelliano.*] Legendum *Regalliano:* Regallianus enim unus de xxx. Tyrannis qui ſub Gallieno rebellarunt. Adi Victorem p. 155. & Trebellium Pollionem.

3. *Diu placidus & quietus.*] Hæc pendent a ſuperioribus, *mox commode*, &c.

4. *Mox in omnem laſciviam diſſolutus.*] *Hu proſpere ac ſupra vota cedentibus, more hominum ſecundis ſolutior, rem Romanam quaſi naufragio dedit.*

5. *Alamanni vaſtatis Galliis.*] Victor p. 156. *Alemannorum vis tunc æque Italiam poſſideret.*

6. *Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium.*] Hinc intelligendus eſt Victor: *Et amiſſa trans Iſtrum quæ Trajanus quæſierat.*

7. *Græcia, Maced. Pont. Aſia vaſtatæ per Gothos.*] Idem Victor: *Adeo uti Thraciam Gothi liberi progreſſi Macedonas Achaoſque & Aſiæ finitima occuparent.*

8. *Germani uſque ad Hiſpanias.*] *Francorum gentes direpta Gallia Hiſpaniam poſſiderent, vaſtato ac pæne direpto Tarraconenſium oppido.*

9. *Parthi Meſopotamia occupata.*] *Meſopotamiam Parthi occuparunt.* Idem.

10. *Poſthumus.*] C. Caſſius Poſthumus Labienus, quem Tranſrhenani limitis ducem & Galliæ præſidem fecerat Valerianus.

11. *Per annos decem.*] Pollio, *Per annos ſeptem Poſthumus*, inquit, *gratanter acceptus talem ſe præbuit per annos ſeptem, ut Gallias inſtauraverit.*

12. *Qui ſeditione militum.*] Suorum tumultu periit, quod flagitantibus Moguntiacorum direptiones, quia Lollianum juverant, abnuiſſet. Victor.

13. *Lolliano res novas moliente.*] Huic inter xxx. Tyrannos quartum locum aſſignat Trebellius Pollio. Interemptus eſt a Victorino.

14. *Poſt eum Marius.*] Igitur, *eo*, Poſtumo, *occiſo, Marius ferri quondam opifex, neque etiam tum militiæ ſatis clarus, regnum capit.* Victor.

15. *Secundo die interfectus eſt.*] Ita Victor, ſed *tertio die* Pollio.

16. *Victorinus poſtea.*] Hunc tamen ante Marium collocat Trebellius Pollio. Victorem ſequitur Eutrop.

17. *Vir ſtrenuiſſimus.*] *Belli ſcientia Poſthumo par.* Victor. *Militaris induſtriæ virum* vocat Pollio.

esset, [1] & matrimonia aliena corrumperet, [2] Agrippinæ occisus est, [3] Actuario quodam machinante dolum, imperij sui anno secundo.

X. [4] Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore Præsidis administrans, absens a militibus Imperator electus est, & apud Burdegalam purpuram sumpsit, seditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia geruntur, in Oriente per [5] Odenatum Persæ victi sunt: [6] defensa Syria, recepta Mesopotamia, usque ad Ctesiphontem Odenatus penetravit.

XI. Ita Gallieno Rempublicam deserente, Romanum imperium in Occidente per Posthumum, per Odenatum in Oriente servatum est. Gallienus interea Mediolani [7] cum fratre Valeriano occisus est, [8] imperij anno nono: [9] Claudiusque ei successit, a militibus electus, a Senatu appellatus Augustus. [10] Hic Gothos, Illyricum

NOTÆ.

1. *Et matrimonia aliena corrumperet.*] *Qui & ipse quod matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret, a quodam Actuario, cujus uxorem stupraverat, composita factione Agrippinæ percussus.*

2. *Agrippina.*] Quæ urbs Ubiorum ad Rhenum, hodie *Cologne.*

3. *Actuario quodam machinante dolũ.*] Hunc locum pessime convertit Pæanius: δούλου τινὸς Ἀκτουαρίου τὴν τελευτὴν ἐπαγαγόντος. τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ φονεύσαντι. *Servo quodam Actuario ei mortem afferente: ita enim vocabatur qui eum occidit.* Inscitissime: nam primo, ut optime notavit doctiss. Casaub. falso *servum* vocat: militabat enim, quod non poterant servi. Deinde Actuarium viri proprium putavit, quod est nomen officij. Actuarius est ὑπομνηματογράφος, scriba. Scribæ enim in singulis Legionibus, hoc abunde probat Victor, qui *Attitianum* sive *Attilianum* virum vocat & e corpore Actuariorum fuisse dicit. Adi illum pag. 157.

4. *Huic successit Tetricus Senator.*] *Interfecto Victorino, & ejus filio, mater ejus Victoria, sive Victorina, Tetricum Senatorem Pop. Rom. præsidiatum in Gallia regentem, ad imperium hortata, quod ejus erat, ut plerique loquuntur, affinis, Augustum appellari fecit, filiumque ejus Cæsarem nuncupavit.* Pollio.

5. *Odenatum.*] Palmyrenorum principem.

6. *Defensa Syria, recepta Mesopotamia.*] *Nisibin primum & Orientis pleraque cum omni Mesopotamia in potestatem recepit, deinde ipsum regem victum fugere coëgit, postremo Ctesiphonta usque, Saporem & ejus liberos persecutus, captis concubinis, capta etiam magna præda ad Orientem vertit.* Pollio.

7. *Cum fratre Valeriano.*] Sed e diversa matre genito.

8. *Imperij anno nono.*] Ita Victor. Valerianus pater anno sexto imperij a Persis captus: post eum filius Gallienus solus regnavit annos IX. Quidam tamen scribunt Gallieni imperium decennium transisse, de quibus sic Pollio: *De annis autem Gallieni & Valeriani ad imperium pertinentibus, incerta traduntur, quum XV. annos eosdem imperasse constet, id est Gallienum usque ad quintum decimum pervenisse, Valerianus vero sexto sit captus, alij novem annis, alij decem etiam Gallienum imperasse in litteras mittant, cum constet & decennalia Romæ ab eodem celebrata, & post decennalia Gothos ab eo victos,* &c.

9. *Claudiusque ei successit.*] An. Urbis 1020. post Ch. 268. Origo hujus Imperatoris incerta. Quidam Gordiani nothum faciunt, alij ex Dalmatia oriundum, alij Dardanum, & ab Ilio Trojanorum, atque ab ipso Dardano sanguinem trahere.

10. *Hic Gothos.*] Vide Pollionem cap. VI. & XII.

Macedoniamque vastantes, ingenti prælio vicit, parcus vir, ac modestus, & justi tenax, atque Reipublicæ gerendæ idoneus: qui tamen [1] inter biennium imperij [2] morbo interiit, & Divus appellatus est. Senatus ingenti eum honore decoravit, scilicet ut in curia [3] clypeus ipsi aureus, [4] item in Capitolio statua aurea poneretur.

[5] Quintilius post eum, Claudij frater, consensu militum Imperator electus est, [6] vir unica moderationis & civilitatis laude æquandus fratri vel præponendus, consensu Senatus appellatus Augustus, [7] septimo-decimo die imperij [8] occisus est. XII.

Post eum [9] Aurelianus suscepit imperium, [10] Dacia Ripensi oriundus, vir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propensioris, quique Gothos strenuissime vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum fœlicitate revocavit: superavit in Gallia Tetricum [11] apud Catalaunos, [12] ipso Tetrico prodente exercitum suum; cujus assiduas seditiones ferre non poterat: quin etiam per litteras occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, [13] ut inter alia versu Virgiliano uteretur: *Eripe me his, invicte, ma-* XIII.

NOTÆ.

1. *Inter biennium imperij.*] Imperavit anno uno, mensibus decem, diebus quinque.

2. *Morbo interiit.*] *Finito sane bello Gotthico, gravissimus morbus increbuit, tunc quum etiam Claudius affectus morbo mortales reliquit, & familiare virtutibus suis petit cœlum.* Pollio. Falsum est igitur quod multi prodidere, Claudium vetus Deciorum exemplum renovasse, qui se pro salute Reipublicæ devoverunt: de quo ambo Victores, ubi vide quæ dicta sunt.

3. *Clypeus ipsi aureus.*] *Illi Clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius judicio in Romana Curia collocatum est.* Pollio. Imaginem auream vocat Victor. Nempe erat imago clypeata, ut Itali vocant *un busto*, quales hodie Pictores nostri faciunt.

4. *Item in Capitolio statua aurea.*] *Illi, quod nulli antea, Populus Rom. sumptu suo in Capitolio ante Jovis Opt. Max. templum statuam auream decempedum collocavit.* Pollio. Victor prope ipsum Jovis simulacrum positum dicit.

5. *Quintilius*] Quintilium vocant nummi veteres. Zozim. & alij.

6. *Vir unica moderationis & civilitatis laude.*] *Quintillius frater ejusdem vir sanctus, & sui fratris, ut vere dixerim, frater, delatum sibi omnium judicio suscepit imperium, non hæreditarium, sed merito virtutum.* Pollio.

7. *Septimo-decimo die.*] Ita Pollio. Vopiscus *vigesimo die.*

8. *Occisus est.*] Quidam cum à militibus interfectum tradunt. Zozim. scribit eum Aureliano sponte cessisse, quasi potiori, & sibi venas incidisse.

9. *Aurelianus suscepit imperium.*] Anno Urbis 1022. post Ch. 270.

10. *Dacia Ripensi.*] *Divus Aurelianus ortus, ut plures loquuntur, Sirmij, familia obscuriore, ut nonnulli Dacia Ripensi. Ego autem legisse me memini auctorem, qui eum Mœsi genitum prædicaret.* Vopiscus. Dacia Ripensis dicta ad differentiam Daciæ Mediterraneæ. Sed eam Daciarum divisionem Aureliani tempore fuisse non puto.

11. *Apud Catalaunos.*] Hodie *Chalons.*

12. *Ipso Tetrico prodente exercitum.*] *Ipso Tetrico exercitum suum prodente, quod ejus scelera ferre non posset.* Vopiscus. Adi Victorem pag. 160.

13. *Ut inter alia versu Virgiliano.*] Ex Pollione: *Versus denique illius fertur quem statim ad Aurelianum scripserat:*

lis.... Zenobiam quoque, [1] occiso marito Odenato, qui Orientem tenebat, [2] haud longe ab Antiochia non sine gravi prælio cepit: ingressusque Romam, nobilem triumphum quasi receptor Orientis Occidentisque egit; currum præcedentibus Tetrico & Zenobia: [3] qui quidem Tetricus etiam [4] Corrector Lucaniæ postea fuit, ac privatus diutissime vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent Romæ, reliquit.

XIV. [5] Hoc imperante etiam Monetarij in Urbe rebellaverunt, [6] vitiatis pecuniis, & [7] Felicissimo [8] Rationali interfecto: quos Aurelianus victos ultima crudelitate compescuit, plurimos nobiles capite damnavit: sævus & sanguinarius, [9] ac necessarius magis in quibus-

NOTÆ.

Eripe me his, invicte, malis.

1. *Occiso marito Odenato.*] Per consobrinum suum Mœonium, qui & ipse imperium sumpserat.

2. *Haud longe ab Antiochia non sine gravi.*] Hic errare Eutropium puto, ut & Festum Rufum, qui scribit Aurelianum Zenobiam apud Imas haud procul ab Antiochia vicisse, & captam Romam triumphantem ante currum duxisse: nam certum est eos res gestas diversis temporibus in unum confundere. Quippe Aurelianus primum levi prælio non longe ab Antiochia cum Zenobia dimicavit, deinde apud Emessam gravi certamine, quo Zenobiæ res penitus afflictæ fuit & attritæ, & quo fugata ipsa Zenobia quæ inde se Palmyram recepit, quam cum fortiter obsidione premeret Aurelianus, Zenobia sibi fuga consulere tentavit, camelo igitur imposita ad Persas iter tendebat, sed per Aureliani equites capta, ad Aurelianum perducta est.

3. *Qui quidem Tetricus.*] *Pudore tamen victus vir nimium Severus, eum, quem triumphaverat, Correctorem totius Italiæ fecit.* Pollio.

4. *Corrector Lucaniæ.*] Totius Italiæ Correctorem factum dicit Pollio, sed falsum est. Lucaniæ tantum Correctura data, ut Vopiscus & uterque Victor. *Correctores* dicebantur, quibus pars aliqua provinciæ regenda tradebatur.

5. *Hoc imperante etiam Monetarij.*] *Fuit sub Aureliano etiam Monetariorum bellum Felicissimo Rationali auctore, quod acerrime severissimeque compescuit,* &c. Vopiscus.

6. *Vitiatis pecuniis.*] *Nummariam notam corrosissent.* Victor. Pecuniam igitur non adulterabant Monetarij, sed illam corrodebant. Corrosa enim pecunia recte *vitiata* dici potest.

7. *Felicissimo Rationali interfecto.*] Solus, quod sciam, Eutropius scribit Monetarios Felicissimo interfecto adversus Aurelianum bellum intestinum movisse. Nam Vopiscus & Victor contra scribunt auctore Felicissimo seditionem illam motam, quod & Epistola Aureliani a Vopisco inserta verum esse vincit. AURELIANUS AUGUSTUS ULPIO PATRI. *Monetarij auctore Felicissimo ultimo servorum, cui procurationem fisci mandaveram, rebelles spiritus extulerunt, hi compressi sunt.*

8. *Rationali.*] Quis sit *Rationalis* nemo melius explicaverit quam Aurelianus ipse in Epistola, quam legere est apud Vopiscum & in nota superiori, inde enim patet Procuratorem fisci & Rationalem idem esse.

9. *Ac necessarius magis in quibusdam.*] Ex Vopisco, *Principi necessario magis quam bono.* Incertus Scriptor apud Suidam de Aureliano: χαλεπός τις καὶ φονικὸς ὑπάρχων, καὶ μᾶλλον ἀναγκαῖος στρατηγὸς, ἢ αἱρετὸς βασιλεύς· *Sævus & sanguinarius, ac necessarius magis dux, quam amabilis Imperator.* Sunt autem hæc ad verbum ex Eutropio versa, ut alia multa quæ passim apud Suidam leguntur: ex quibus constat nobis ante Pœanium alium fuisse, qui Eutropium Græcum faceret, & quidem haud paulo elegantius & melius quam factum sit a Pœanio. Sed hic Græcus Interpres apud Eutropium le-

dam, quam in ullo amabilis Imperator: trux omni tempore, [1] etiam filij sororis interfector: [2] disciplinæ tamen militaris & morum dissolutorum magna ex parte corrector.

[3] Urbem Romam muris firmioribus cinxit; [4] templum Soli ædificavit, in quo [5] infinitum auri gemmarumque constituit. [6] Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermisit, [7] vastato omni Illyrico & Mœsia, desperans eam posse retineri; XV.

NOTÆ.

git, *necessarius magis dux quam*, &c. ut Vopiscus scribit: *Diocletianum frequenter dixisse, cum Maximiani asperitatem reprehenderet, Aurelianum magis ducem esse debuisse quam principem.*

1. *Etiam filij sororis interfector.*] Quidam filiam sororis ab Aureliano interfectam, Vopiscus: *Hic cum usque eo severitatem tetendisset ut & filiam sororis occideret.* Idem mox: *Addunt nonnulli filium sororis, non filiam, ab eodem interfectum. Plerique autem etiam filiam sororis.* Quasi diceret: sunt qui filium sororis ab Aureliano interfectum dicunt, sunt qui filiam. Plerique etiam & filium & filiam sororis, &c.

2. *Disciplinæ tamen militaris.*] Ita ut nemo peccaverit postquam semel militaria peccata semel ingenti severitate correxit. Extat ejus Epistola quam ad Vicarium suum scribebat: *Si vis Tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat: ovem nemo contingat: uvam nullus auferat: segetem nemo deterat: oleum, sal, lignum nemo exigat; annona sua contentus sit: de præda hostis, non de lacrymis Provincialium habeat: arma tersa sint: ferramenta, samiata, calceamenta fortia; vestis nova vestem veterem excludat. Stipendium in balteo non in popina habeat. Torquem brachialem & annulum apponat. Equum Sagmarium suum defricet: capitum animalis non vendat: mulum centuriatum communiter curet: alter alteri quasi servus obsequatur: a Medicis gratis curentur: aruspicibus nil dent: in hospitiis caste se agant: qui litem fecerit, vapulet.*

3. *Vrbem Romanam muris firmioribus cinxit.*] Non solum firmiores muros fecit, sed etiam eorum ambitum ampliavit. Victor. *Muris Vrbem quam validissimis latiore ambitu circumsepsit.*

4. *Templum Soli ædificavit.*] Vopiscus: *Templum Solis magnificentissimum constituit.* Zozim. ait illud templum ab eo ornatum fuisse donariis quæ a patria adduxerat, Solis & Beli simulacris. Sol autem ab Aureliano præcipue cultus, quia mater ejus sacerdos fuerat in templo Solis. Vide quæ notarunt viri doctiss. apud Vopiscum.

5. *Infinitum auri.*] Pater meus arbitrabatur addendum vocem *pondus*, eam tamen non agnoscit Vopiscus: *In templo Solis*, inquit, *multum auri gemmarumque constituit.*

6. *Provinciam Daciam quam Trajanus.*] Sextus Rufus: *Trajanus Dacos sub rege Decibalo vicit, & Daciam trans Danubium in solo Barbarico provinciam fecit, quæ in circuitu decies centena millia passuum habuit. Sed sub Gallieno Imperatore amissa est: & per Aurelianum, translatis exinde Romanis, duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ ac Dardaniæ factæ sunt.*

7. *Vastato omni Illyrico & Mœsia.*] Ista lucem accipiunt ex Vopisco, unde fere ad verbum translata: *Quum vastatum Illyricum ac Mœsiam deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam a Trajano constitutam sublato exercitu ac Provincialibus, reliquit, desperans eam posse retineri, abductosque ex ea populos in Mœsiam collocavit, appellavitque suam Daciam, quæ nunc duas Mœsias dividit.* Eutropius tamen hic prætermisisse videtur verba illa *appellavitque suam Daciam*, nisi emendatiores codices nactus sit eruditiss. Salmasius, qui scribit Eutropium sic Vopisci locum retulisse. *In media Mœsia collocavit, appellavitque eam Daciã, quæ nunc duas Mœsias dividit, & est in dextera Danubio, &c.* Sed ea verba non

[1] abductosque Romanos ex urbibus & agris Daciæ in media Mœsia collocavit: & est in dextera Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in læva. [2] Occiditur servi sui fraude, [3] qui ad quosdam militares viros, amicos ipsius, nomina pertulit annotata, falso manum ejus imitatus, tamquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque ut præveniretur ab iisdem, interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolin & Heracleam est [4] stratæ veteris, locus [5] Cænophrurium appellatur; [6] mors tamen ejus inulta non fuit. Meruit quoque inter Divos referri; [7] Imperavit annos v. menses vi.

XVI. [8] Tacitus post hunc suscepit imperium, vir egregie moratus, & Reipublicæ gerendæ idoneus; [9] nihil tamen clarum potuit ostendere, [10] intra vi. mensem imperij [11] morte præventus. [12] Florianus, [13] qui Tacito successerat, [14] duobus mensibus, & diebus xx.

NOTÆ.

agnoscunt libri editi, quos mihi videre contigit.

1. *Abductosque Romanos,*] Nam Trajanus ex toto orbe Romano instructas eo copias hominum transtulerat, ad agros & urbes colendas. Supra in Adriano.

2. *Occiditur servi sui fraude.*] *Malitia Notarij sui & manu Mucaporis interemptus est.* Vopisc. qui hunc Notarium *Mnestheum* vocat, at Zozim. *Erotem.*

3. *Qui ad quosdam militares viros.*] *Mnesteus breve nominum conscripsit, mixtis iis quibus Aurelianus vere irascebatur, cum iis de quibus nihil asperum cogitabat, addito etiam suo nomine quo magis fidem faceret ingestæ solicitudinis: ac breve legit singulis quorum nomina continebat, addens disposuisse Aurelianum eos omnes occidere, illos vero debere vitæ suæ, si viri sunt, subvenire.* Vopiscus.

4. *Strata veteris,*] *Strata* est via. Virgil. dixit *strata viarum*: & Italice *strada.* Hæc via grandibus saxis olim munita fuit, hodieque integra remanet: pertingebat autem ab illa ora ad Dyrrachium. Adeundus tibi est Bellonius testis oculatus lib. 1. cap. 62.

5. *Cænophrurium.*] Καινὸν φρούριον, sive unica voce Καινοφρούριον. Id est, *novum castellum.*

6. *Mors tamen ejus inulta non fuit.*] Sane *Mnestheus postea surrectus ad stipitem, bestiis objectus est.* Vopisc. Idem scribit, Tacito eam primam curam fuisse, ut omnes qui Aurelianum occiderant, interimeret bonos malosve. Adi Victorem pag. 163.

7. *Imperavit annos quinque, menses septem.*] Ita fere Zonaras, qui scribit Aurelianum imperasse annos vi. minus paucis mensibus. Vopiscus: *Imperavit annis sex, minus paucis diebus.*

8. *Tacitus post hunc suscepit imperium.*] Aurelianus occisus est anno U. C. 1027. post Ch. 275. die 29. Januarij, deinde interregnum fuit usque ad diem Septembris, quo Tacitus Imperator electus.

9. *Nihil tamen clarum potuit ostendere.*] *Gessit autem propter brevitatem temporum nihil magnum.* Vopiscus.

10. *Intra vi. mensem imperij.*] *A ducentesima regni luce,* Victor, vere. Imperavit enim a die 25. Septembris usque ad diem 13. Aprilis, quo e vita excessit.

11. *Morte præventus.*] *Interemptus est insidiis militaribus, ut alij dicunt vi. mense, ut alij morbo interiit.* Vopiscus. Victor in Cæsaribus cum Tyanæ mortuum dicit. Alter Victor in Epitom. *apud Tarsum.*

12. *Florianus.*] Taciti frater.

13. *Qui Tacito successerat.*] Hic post fratrem arripuit imperium, non Senatus auctoritate, sed suo motu, quasi hæreditarium esset imperium, quum sciret adjuratum esse in Senatu Tacitum ut quum mori cœpisset, non liberos suos, sed optimum aliquem principem faceret. Vopiscus.

14. *Duobus mensibus & diebus xx.*] in

in imperio fuit, neque quidquam dignum memoria egit.

XVII. [1] Post hunc [2] Probus, vir illustris gloria militari, ad administrationem Reipublicæ accessit, [3] Gallias a Barbaris occupatas ingenti prœliorum fœlicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet [4] Saturninum in Oriente, Proculum & Bonosum Agrippinæ, multis certaminibus oppressit. [5] Vineas Gallos & Pannonios habere permisit: [6] opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem, vineis consevit, & provincialibus colendos dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parta, dixit [7] brevi milites necessarios non futuros: vir acer ac strenuus, justus & qui Aurelianum æquaret gloria militari, morum tamen civilitate superaret. [8] Interfectus est tamen Sirmij, tumultu militari, [9] in turre ferrata. [10] Imperavit annos sex, menses quatuor.

XVIII. [11] Post hunc Carus est factus Augustus, [12] Narbonæ natus in

NOTÆ.

Vix duobus mensibus imperium tenuit. Vopisc. sed vere Eutrop.

1. *Post hunc Probus.*] Post mortem Floriani solus imperavit Probus, sed is ante mortem Floriani in Oriente electus fuerat Imperator.

2. *Probus.*] *Oriundus e Pannonia, civitate Sirmiensi, nobiliore matre quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, &c. Pater nomine Maximus fuit, qui cum ordines honestissime duxisset Tribunatum adeptus est.* Vopiscus.

3. *Gallias a Barbaris occupatas.*] Ex Vopisco: *His gestis cum ingenti exercitu Gallias petit, quæ omnes occiso Posthumio turbatæ fuerant, interfecto Aureliano a Germanis possessa. Tanta autem illic prælia feliciter gessit, ut a Barbaris sexaginta per Gallias nobilissimas reciperet civitates*, &c.

4. *Saturninum in Oriente.*] *Simul cæsis, Saturnino per Orientem, Agrippinæ Bonoso ab exercitu.* Victor. Vopisc. *Sed habuit etiam non leves Tyrannicos motus: nam & Saturninum, qui Orienti imperium arripuerat, variis præliorum generibus & nota virtute superavit,* &c. *Deinde quum Proculus & Bonosus apud Agrippinam in Gallia imperium arripuissent, omnesque sibi Britannias, Hispanias & Braccatæ Galliæ provincias vindicarent, Barbaris semet juvantibus, vicit.*

5. *Vineas Gallos & Pannonios.*] *His Galliam, Pannoniasque & Mœsorum colles vinetis replevit.* Victor. Primus Domitianus edixerat, ne quis in Italia novellaret, & postea observatum ut promiscui non esset juris vites instituere, sed eorum tantum qui ab Imperatore veniam impetrassent.

6. *Opere militari.*] Hoc transcripsit Victor in Epitom. *Opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis consevit. Opere militari*, id est, *militum manu, opera*, ut Vopisc. *Ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu fossum lecta vite consevit.*

7. *Brevi milites necessarios non futuros.*] *Qua causa receptis omnibus pacatisque, dixisse proditur: brevi milites frustra fore.* Victor.

8. *Interfectus est tamen Sirmij.*] Istud *tamen* patri meo suspectum erat, propter alterum quod immediate præcedit.

9. *In turre ferrata.*] *Hoc permoti milites confugientem eum in turrem ferratam, quam ipse speculæ caussa editissimam exædificaverat, interemerunt.* Vopisc.

10. *Imperavit annos v. i. menses i v.*] Vopiscus eum occisum dicit quinto anno imperij. Sed melius Eutrop.

11. *Post hunc Carus.*] An. U. C. 1034. post Ch. nat. 282.

12. *Narbonæ natus in Gallia.*] Alicubi legerat Eutropius Carum *Narbonæ* natum.

Gallia, [1] qui confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit, [2] cum quibus regnavit duobus annis: [3] sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit: Seleuciam & Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit: & cum castra supra Tigridem haberet, [4] ictu divini fulminis periit. Numerianus quoque filius ejus, quem secum ad Persas duxerat, [5] adolescens egregiæ indolis, [6] cum, oculorum dolore correptus, lecticula veheretur, [7] impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est; & cum dolo occultaretur ipsius mors, quo usque Aper invadere posset imperium, [8] fœtore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ palliis, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.

XIX. Interea Carinus, quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus, in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, [9] omnibus se sceleribus coinquinavit: plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio,

NOTÆ.

Quare statim putavit Narbonæ natum in Gallia: sed hæc *Narbona* in Illyrico. Vitiose tamen scriptum Narbona pro *Narona*. Quamvis hæc menda apud Ptolemæum adhæserit, ut qui in descriptione Illyrici meminit Ναρβῶνας κολωνίας ἐπίσημον, *Narbona insignis colonia*: verum hic Ptolemæus corrigi potuit ex Plinio, qui coloniam illam *Naronam* vocat, aitque appositam eam esse cognomini fluvio At iste fluvius *Naro* vel *Nar* dicebatur; unde *Narona colonia*. Vide apud Victorem pag. 169. De Cari patria multum diversas sententias refert Vopiscus cap. IV.

1. *Qui confestim Carinum, &c.*] *Iste confestim Carinum & Numerianum Cæsares fecit, Carinum ad Gallia munimentum dimisit, Numerianum in Mesopotamiam secum adduxit.* Victor.

2. *Cum quibus regnavit duobus annis.*] Desunt circiter sex menses.

3. *Sed dum bellum apud Sarmatas gerit.*] *Ingenti apparatu & totis viribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico quod gerebat, contra Persas profectus, nullo sibi occurrente, Mesopotamiam Carus cepit & Ctesiphontem usque pervenit,* Vopiscus.

4. *Ictu divini fulminis periit.*] Istud *divini* additum fuit distinctionis gratia: nam & quædam machinæ bellicæ *fulmina* dicuntur. Quo tempore autem obiit Carus, tanta subito exorta tempestas, tantum tonitruum, ut inde fama emerserit fulmine interemptum, quem alioquin satis constabat ægritudine absumptum. Adi Vopisc. cap. VIII.

5. *Adolescens egregia indolis.*] *Moratus egregie & vere dignus imperio.* Vopiscus.

6 *Cum, oculorum dolore.*] Hunc oculorum dolorem contraxerat Numerianus, quod nimio fletu oculos corrupisset

7. *Impulsore Apro.*] *Apri Præfecti Prætorio soceri insidiis extinguitur.* Victor.

8. *Fœtore cadaveris prodita est.*] Joannes Antiochensis, περὶ ἀρχαιολογίας: Νυμεριανὸς τυφλωθεὶς ἐν κεκαλυμμένῳ φορείῳ ἀπὸ Περσίδος ἐβαστάζετο, ὃν λάθρα ἀνεῖλεν ὁ πενθερὸς καὶ ἔλαθεν νεκρὸς φερόμενος ἕως ἐκ τῆς δυσωδίας ἐδηλώθη. *Numerianus oculis captus in operta lectica a Perside ferebatur, quem socer clam interfecit, & sic mortuus omnibus rem ignorantibus, donec fœtore res prodita est.*

9. *Omnibus sceleribus.*] Hæc omnia tunc ad verbum Victor in Epitom. quem vide pag. 220.

[1] vel levi fatigatione taxaverant, perniciosus fuit. Ob quæ omnibus hominibus invisus, non multo post pœnas dedit. Nam de Perside victa exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem insidiis perdidisset, [2] Diocletianum Imperatorem creavit, [3] Dalmatia oriundum, virum obscurissime natum: adeo ut a plerisque scribæ filius, a nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuisse credatur.

[4] Is prima militum concione juravit, Numerianum nullo suo dolo interfectum; & cum juxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus manu Diocletiani gladio percussus est. Postea Carinum, omni odio & detestatione viventem, [5] apud Murgum ingenti prælio vicit proditum ab exercitu suo, quem fortiorem habebat, [6] certe desertum inter Viminatium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, [7] cum XX.

NOTÆ.

1. *Vel levi fatigatione taxaverant.*] Victor: *verbi fatigatione tax. Verbi fatigatio & fatigatio* simpliciter, nihil aliud est quam *scomma*, unde Joannes Antiochensis idem sic explicat: Καρῖνος ὠμότατος ἦν, ὃς καὶ τοὺς ποτὲ ἐν τῷ παιδευτηρίῳ σκώψαντας εἰς αὐτὸν ἠμύνατο. *Carinus sævissimus erat, quippe qui condiscipulos, qui in eum in schola scommata vibraverant ultus est.* Igitur *fatigatio* est *scomma*. Fatigare aliquem verbis vel jocis, pro *mordere*, lacessere, quod & fatigare simpliciter & absolute dixerunt. Severus Sulpitius in dialogis: *Sed supersedendum est ne Gallus sese existimet fatigari.* Et *fatigatio* pro *scommate* apud eumdem: *Tum ille sicut est verecundissimus aliquantulum erubescens dum fatigationem meam accepit.* Plura vide apud Victorem pag. 120.

2. *Diocletianum Imperatorem creavit.*] *Diocletianum omnes divino consensu, cui multa jam signa facta dicebantur imperij, Augustum appellaverunt.* Vopiscus. Tunc domesticos regebat Diocletianus. Vide apud Victorem pag. 166.

3. *Dalmatia oriundum.*] *Diocletianus Dalmata, Anulini Senatoris libertinus, matre pariter atque oppido nomine Dioclea.* Victor.

4. *Is prima militum concione.*] *Hic quum tribunal conscendisset atque Augustus esset appellatus, & quæreretur quemadmodum Numerianus esset occisus, educto gladio Aprum Præfectum Prætorij ostentans percussit, addens verbis suis: Hic est auctor necis Numeriani.* Vopiscus. Male Victor, qui hoc a Diocletiano factum dicit post mortem Carini.

5. *Apud Margum.*] *Contra Diocletianum multis præliis conflixit, sed ultima pugna apud Margum commissa victus occubuit.* Vopiscus. Optime loci situm hic declarat Eutrop. inter Viminatium urbem & Aureum montem. Margum & Viminatium duo Mœsiæ oppida vicina erant, ut indicio est historia quam narrat Priscus Rhetor initio excerptorum de legationibus. Idem Priscus in Gothica historia scribit Margum ad Istrum fuisse sitam e regione Constantiæ: ἡ Μάργος, inquit, πόλις ἐστὶ τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ Μυσῶν πρὸς τῷ Ἴστρῳ κειμένη ποταμῷ, ἀντικρὺ Κωνσταντίας φρουρίου κατὰ τὴν ἑτέραν ὄχθην κειμένου. *Margus urbs est Mœsiæ in Illyria ad Istrũ fluvium sita e regione Constantiæ, quæ in altera ripa posita est.*

6. *Certe desertum.*] Victor eum a militibus suis in pugna interfectum dicit.

7. *Cum tumultum rusticani.*] *Namque ubi comperit Carini discessu Ælianum Amandumque per Galliam excita manu agrestium ac latronum, quos Bagandas incolæ vocant, populatis late agris plerasque urbium tentare, Maximianum statim, fidum amicitia, quamquam semiagrestem, militia tamen atque ingenio bonum, Imperatorem jubet.* Victor. Vide

Gallia, [1] qui confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit, [2] cum quibus regnavit duobus annis: [3] sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit: Seleuciam & Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit: & cum castra supra Tigridem haberet, [4] ictu divini fulminis periit. Numerianus quoque filius ejus, quem secum ad Persas duxerat, [5] adolescens egregiæ indolis, [6] cum, oculorum dolore correptus, lecticula veheretur, [7] impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est; & cum dolo occultaretur ipsius mors, quo usque Aper invadere posset imperium, [8] fœtore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ palliis, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.

XIX. Interea Carinus, quem Cæsarem in Parthos proficiscens Carus, in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, [9] omnibus se sceleribus coinquinavit: plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit: condiscipulis quoque, qui eum in auditorio,

NOTÆ.

Quare statim putavit Narbonæ natum in Gallia: sed hæc *Narbona* in Illyrico. Vitiose tamen scriptum Narbona pro *Narona*. Quamvis hæc menda apud Ptolemæum adhæserit, ut qui in descriptione Illyrici meminit *Ναρβῶνας κολωνίας ἐπισήμου*, *Narbona insignis colonia*: verum hic Ptolemæus corrigi potuit ex Plinio, qui coloniam illam *Naronam* vocat, aitque appositam eam esse cognomini fluvio At iste fluvius *Naro* vel *Nar* dicebatur; unde *Narona colonia*. Vide apud Victorem pag. 169. De Cari patria multum diversas sententias refert Vopiscus cap. IV.

1. *Qui confestim Carinum, &c.*] *Iste confestim Carinum & Numerianum Cæsares fecit, Carinum ad Gallia munimentum dimisit, Numerianum in Mesopotamiam secum adduxit.* Victor.

2. *Cum quibus regnavit duobus annis.*] Desunt circiter sex menses.

3. *Sed dum bellum apud Sarmatas gerit.*] *Ingenti apparatu & totis viribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico quod gerebat, contra Persas profectus, nullo sibi occurrente, Mesopotamiam Carus cepit & Ctesiphontem usque pervenit.* Vopiscus.

4. *Ictu divini fulminis periit.*] Istud *divini* additum fuit distinctionis gratia: nam & quædam machinæ bellicæ *fulmina* dicuntur. Quo tempore autem obiit Carus, tanta subito exorta tempestas, tantum tonitruum, ut inde fama emerserit fulmine interemptum, quem alioquin satis constabat ægritudine absumptum. Adi Vopisc. cap. VIII.

5. *Adolescens egregia indolis.*] *Moratus egregie & vere dignus imperio.* Vopiscus.

6 *Cum, oculorum dolore.*] Hunc oculorum dolorem contraxerat Numerianus, quod nimio fletu oculos corrupisset

7. *Impulsore Apro.*] *Apri Præfecti Prætorio soceri insidiis extinguitur.* Victor.

8. *Fœtore cadaveris prodita est.*] Joannes Antiochensis. περὶ ἀρχαιολογίας: Νυμεριανὸς τυφλωθεὶς ἐν κεκαλυμμένῳ φορείῳ ἀπὸ Περσίδος ἐβαστάζετο, ὃν λάθρα ἀνεῖλεν ὁ πενθερὸς καὶ ἔλαθεν νεκρὸς φερόμενος ἕως ἐκ τῆς δυσωδίας ἐδηλώθη. *Numerianus oculis captus in operta lectica a Perside ferebatur, quem socer clam interfecit, & sic mortuus omnibus rem ignorantibus, donec fœtore res prodita est.*

9. *Omnibus sceleribus.*] Hæc omnia tunc ad verbum Victor in Epitom. quem vide pag. 220.

[1] vel levi fatigatione taxaverant, perniciosus fuit. Ob quæ omnibus hominibus invisus, non multo post pœnas dedit. Nam de Perside victa exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem insidiis perdidisset, [2] Diocletianum Imperatorem creavit, [3] Dalmatia oriundum, virum obscurissime natum: adeo ut a plerisque scribæ filius, a nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuisse credatur.

[4] Is prima militum concione juravit, Numerianum nullo suo dolo interfectum; & cum juxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus manu Diocletiani gladio percussus est. Postea Carinum, omni odio & detestatione viventem, [5] apud Murgum ingenti prælio vicit proditum ab exercitu suo, quem fortiorem habebat, [6] certe desertum inter Viminatium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, [7] cum XX.

NOTÆ.

1. *Vel levi fatigatione taxaverant.*] Victor: *verbi fatigatione tax. Verbi fatigatio* & *fatigatio* simpliciter, nihil aliud est quam *scomma*, unde Joannes Antiochensis idem sic explicat: Καρῖνος ὁμιλήτας ὄντας καὶ τοὺς ποτὲ ἐν τῷ παιδευτηρίῳ σκώψαντας εἰς αὐτὸν ἠμύνατο. *Carinus sævissimus erat, quippe qui condiscipulos, qui in eum in schola scommata vibraverant ultus est.* Igitur *fatigatio* est *scomma*. Fatigare aliquem verbis vel jocis, pro *mordere*, lacessere, quod & fatigare simpliciter & absolute dixerunt. Severus Sulpitius in dialogis: *Sed supersedendum est ne Gallus sese existimet fatigari.* Et *fatigatio* pro *scommate* apud eumdem: *Tum ille sicut est verecundissimus aliquantulum erubescens dum fatigationem meam accepit.* Plura vide apud Victorem pag. 220.

2. *Diocletianum Imperatorem creavit.*] *Diocletianum omnes divino consensu, cui multa jam signa facta dicebantur imperii, Augustum appellaverunt.* Vopiscus. Tunc domesticos regebat Diocletianus. Vide apud Victorem pag. 166.

3. *Dalmatia oriundum.*] *Diocletianus Dalmata, Anulini Senatoris libertinus, matre pariter atque oppido nomine Dioclea.* Victor.

4. *Is prima militum concione.*] *Hic quum tribunal conscendisset atque Augustus esset appellatus, & quæreretur quemadmodum Numerianus esset occisus, educto gladio Aprum Præfectum Prætorii ostentans percussit, addens verbis suis: Hic est auctor necis Numeriani.* Vopiscus. Male Victor, qui hoc a Diocletiano factum dicit post mortem Carini.

5. *Apud Margum.*] *Contra Diocletianum multis præliis conflixit, sed ultima pugna apud Margum commissa victus occubuit.* Vopiscus. Optime loci situm hic declarat Eutrop. inter Viminatium urbem & Aureum montem. Margum & Viminatium duo Mœsiæ oppida vicina erant, ut indicio est historia quam narrat Priscus Rhetor initio excerptorum de legationibus. Idem Priscus in Gothica historia scribit Margum ad Istrum fuisse sitam e regione Constantiæ: ἡ Μαργὸς, inquit, πόλις ἐστὶ τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ Μυσῶν πρὸς τῷ Ἴστρῳ κειμένη ποταμῷ, ἀντικρὺ Κωνσταντίας φρουρίου κατὰ τὴν ἑτέραν ὄχθην κειμένου. *Margus urbs est Mœsiæ in Illyria ad Istrũ fluvium sita e regione Constantiæ, quæ in altera ripa posita est.*

6. *Certe desertum.*] Victor eum a militibus suis in pugna interfectum dicit.

7. *Cum tumultum rusticani.*] *Namque ubi comperit Carini discessu Ælianum Amandumque per Galliam excita manu agrestium ac latronum, quos Bagandas incolæ vocant, populatis late agris plerasque urbium tentare, Maximianum statim, fidum amicitia, quamquam semiagrestem, militia tamen atque ingenio bonum, Imperatorem jubet.* Victor. Vide

tumultum rusticani in Gallia concitassent, & factioni suæ [1] Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium Cæsarem misit, qui levibus præliis agrestes domuit, & partem Galliæ reformavit.

XXI. Post hæc tempora etiam [2] Carausius, qui vilissime natus, in strenuo militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum [3] Belgicæ & [4] Armoricæ pacandum mare accepisset, quod [5] Franci & Saxones infestabant, multis Barbaris sæpe captis, nec præda integra, aut provincialibus reddita, aut Imperatoribus missa, cum suspicio esse cœpisset, consulto ab eo admitti Barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret; [6] a Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit, & Britannias occupavit.

XXII. Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent, & Carausius in Britanniis rebellaret; [7] Achilleus in Ægypto: Africam [8] Quinquegentiani infestarent, [9] Narseus Orienti bellum inferret; Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum, [10] Constantium & Maximianum Cæsares, [11] quorum Con-

NOTÆ.

ibi notata pag. 168.

1. *Bagaudarum nomen.*] *Bagauda*, sive *Baganda*, vel *Vocanda*, vel *Baucauda*, populi circa Alpes, quales forte in Pyrenæis, quos vulgo dicimus *Miquelets.* Castrum Bagaudarum, locus olim in agro Lutetiæ, quod horum Bagaudarum tunc receptaculum fuit, quem hodie *Saint-Maur* nominant, ut scribit Vigenereus.

2. *Carausius.*] Coraufium vocat Victor, Menapiæ civem.

3. *Belgica.*] Ubi Hollandia, Zelandia. Flandria, Brabantia, Gueldria, Clivia, &c.

4. *Armorica.*] Hodie *la Bretagne.*

5. *Franci.*] Id est, Germani, ut alibi dictum est. *Paranda classi ac populandis Germanis maria infestantibus Coraufium præfecere.* Victor.

6. *A Maximiano jussus occidi.*] *Herculij metu a quo se cædi jussum compererat, Britanniam hausto imperio capessivit.* Maximianus Herculius cognomento dictus propter cultum Herculis.

7. *Achilleus.*] *Eodem tempore Orientem Persa, Africam Julianus, ac nationes Quinquagentanæ graviter quatiebant, adhuc apud Ægypti Alexandriam Achilleus nomine dominationis insignia induerat.* Victor. Achilleus, ut Ulisses, Ulisseus Horat.

8. *Quinquegentiani.*] Idem sunt ac Pentapolitani in Libya. Sæpe enim apud meliores Græcos, *polis* gentem significat. Exempla apud Homerum, &c. *Pater meus.*

9. *Narseus.*] Regulus Armeniæ. Narses, Narseus, ut supra Achilles, Achilleus.

10. *Constantium & Maximianum.*] *His de caussis Julium Constantium, Galerium Maximianum, cui cognomen Armentario erat, creatos Cæsares in affinitatem vocant.* Victor.

11. *Quorum Constantius.*] Pollio in Claudio: *Ubique auspiciis Claudianis victi sunt Gotthi, prorsus ut jam tunc Constantio Cæsari, nepoti futuro, videretur Claudius securam parare Rempublicam.* Et paulo post: *Quæ idcirco posui, ut sit omnibus clarum Constantium divini generis virum: sanctissimum Cæsarem & Augustæ ipsum familiæ esse, & Augustos multos de se daturum, salvis Diocletiano & Maximiano Augustis, & ejus fratre Galerio.*

ſtantius [1] per filiam nepos Claudij traditur; Maximianus Galerius in Dacia haud longe [2] Sardica natus. Atque ut eos etiam affinitate conjungeret, [3] Conſtantius privignam Herculij Theodoram accepit, ex qua poſtea ſex liberos [4] Conſtantini fratres habuit: Galerius filiam Diocletiani Valeriam: ambo uxores, quas habuerant, repudiare compulſi. Cum Carauſio tamen, cum bella fruſtra tentata eſſent contra virum rei militaris peritiſſimum, [5] ad poſtremum pax convenit. [6] Eum poſt ſeptennium Allectus ſocius ejus occidit, atque ipſe poſt eum Britannias triennio tenuit: [7] qui ductu Aſclepiodoti Præfecti Prætorio eſt oppreſſus. Ita Britanniæ decimo anno receptæ.

Per idem tempus a Conſtantio Cæſare in Gallia pugnatum eſt, XXII.
[8] circa Lingones, die una adverſam & ſecundam fortunam expertus eſt: nam cum, repente Barbaris ingruentibus, intra civitatem eſſet coactus tam præcipiti neceſſitate, ut clauſis portis, in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis adventante exercitu, LX. fere millia Alamannorum cecidit. [9] Maximianus quoque Auguſtus bellum in Africa profligavit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. [10] Diocletianus obſeſſum Alexandriæ Achilleum VIII. fere menſe ſuperavit, eumque interfecit: [11] victoria acerbe uſus eſt, totam Ægyptum gravibus proſcriptionnibus cædibuſque fœdavit. Ea tamen occaſione ordinavit provide multa, & diſpoſuit, quæ ad noſtram ætatem manent.

NOTÆ.

1. *Per filiam nepos Claudij.*] Conſtantius enim natus e filia Criſpi qui Claudij frater fuit. Hic tamen Eutropius videtur Conſtantium ipſius Claudij ἔκγονον facere, & ex ejus filia natum. Poſſis etiam & aliter intelligere: nepotes enim frequenter apud hoſce Scriptores ἀδελφιδοῦς fratris ſive ſororis filios ſignificant, ut jam ſupra. Et apud Ovidium quoque,

Cæſar ab Ænea qui tibi fratre nepos.

2. *Sardica.*] In Dacia Mediterranea.

3. *Conſtantius privignam.*] *Prior (Conſtantius) Herculij privignam, alter (Galerius) Diocletiano editam ſortiuntur, diremptis prioribus conjugiis.* Victor.

4. *Conſtantini fratres.*] Conſtantius dimiſit Helenam, quam tamen ei uxorem fuiſſe negat Zozim. quippe quæ nunquam in manum Imperatori Conſtantio legitime conveniſſet.

5. *Ad poſtremum pax convenit.*] *Solique Carauſio remiſſum inſula imperium.*

6. *Eum poſt ſeptennium.*] *Quem ſane ſexennio poſt Allectus nomine dolo circumvenit.* Sed recte Eutrop. *poſt ſeptennium.*

7. *Qui ductu Aſclepiodoti.*] *Eum Conſtantius Aſclepiodoto, qui Prætorianis Præfectus præerat, cum parte claſſis ac legionum præmiſſo, delevit.* Victor.

8. *Circa Lingones.*] In ejus rei memoriam arcus editiſſimus hodieque extat Andomatuni Lingonum (hodie *Langres*) quem cum ibi agerem memini me videre. Sed nulla inſcriptio eſt, ut puto. Hoc notare poterunt Antiquarij: eſt autem in ea parte poſitus, qua e muris in latiſſima camporum ſpatia deſcenditur. *Pater meus.*

9. *Maximianus quoque Auguſtus.*] *Per Africam geſta res pari modo.* Victor.

10. *Diocletianus obſeſſum Alexandriæ Achilleum.*] *At in Ægypto Achilleus facili negotio pulſus pœnas luit.* Idem.

11. *Victoria acerbe uſus eſt.*] Alexandriæ muros diruit, eamque militibus diripiendam tradidit.

XXIV. [1] Galerius Maximianus primo adversum prælium, exin secundum habuit, inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis quam ignave dimicasset, admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, & ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, [2] tanta insolentia fertur a Diocletiano exceptus, ut per aliquot passuum millia [3] purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

XXV. Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis copiis, rursus cum Narseo Ormisdæ & Saporis avo, in Armenia Majore pugnavit successu ingenti, nec minore consilio simulque fortitudine: quippe qui etiam [4] speculatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit. [5] Pulso Narseo, castra ejus diripuit; uxores, sorores, liberos suscepit; infinitam [6] extrinsecus Persarum nobilitatem, [7] gazam Persicam copiosissimam, ipsum in ultimas regni solitudines coëgit; [8] quare a Diocletiano, in Mesopotamia cum præsidiis tum morante, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps & simul & viritim bella gesserunt. Carpis & Basternis subactis, Sarmatis victis: [9] quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.

XXVI. Diocletianus moratus callide fuit, sagax præterea, & admodum subtilis ingenio, [10] & qui severitatem suam aliena invidia vellet explere, diligentissimus tamen & [11] sollertissimus Princeps; & qui in

NOTÆ.

1. *Galerius Maximianus.*] *A Persis primo graviter vexatus, contracto confestim exercitu e veteranis ac tyronibus, per Armeniam in hostes contendit, quæ ferme sola seu facilior vincendi via est*, &c. Victor.

2. *Tanta insolentia.*] *Hic tanta a Diocletiano indignatione susceptus est, ut ante carpentum ejus per aliquot millia passuum cucurrerit purpuratus: & cum vix impetrasset ut reparato de limitaneis Daciæ exercitu eventum Martis repeteret.* Sextus Rufus.

3. *Purpuratus.*] Purpura enim insigne potestatis. Et in eo præcipue Diocletiani insolentia, quod purpuratum Galerium ante currum suum peditem currere siverit, quasi cursorem aliquem publicum.

4. *Speculatoris munus cum altero ac tertio equite.*] Festus Rufus: *In Armenia Majore ipse Imperator cum duobus equitibus exploravit hostes.*

5. *Pulso Narseo.*] *Denique ibidem Narseum regem in ditionem subegit, ac simul liberos conjugesque, & Aulam regiam.* Victor.

6. *Extrinsecus.*] Latinitas illius ævi, pro *insuper, præterea.*

7. *Gazam.*] Gaza vox Persica, quæ divitias notat.

8. *Quare a Diocletiano*, &c.] Victor narrat Diocletianum impediisse quin Galerius Maximianus victor in provinciam novam fasces Romanos ferret. Vide ibi notata pag. 171.

9. *Quarum nationum.*] Ait multos captivos de Carpis, Bastarnis & Sarmatis in Romanis finibus collocatos. Victor ait Carporum nationem omnem translatam. *Interea cæsi Marcomanni*, inquit, *Carporumque natio translata omnis in nostrum solum.*

10. *Et qui severitatem suam aliena invidia vellet explere.*] Cum severe aliquid ageret Diocletianus, ita sibi providebat, ut ejusdem facti invidia in alterum caderet.

11. *Sollertissimus.*] Sollers ab *arte* & *solla*, id est *solida*; homo bonarum ar-

imperio Romano [1] primus regiæ consuetudinis formam magis quam Romanæ libertatis, invexit, adorarique se jussit, cum ante eum cuncti salutarentur: [2] ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperij insigne [3] in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia.

Herculius autem, propalam ferus, & incivilis ingenij, [4] asperitatem suam etiam vultus horrore significans; hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in omnibus est severioribus consiliis obsecutus. XXVII. [5] Cum tamen ingravescente ævo, parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, ut in privatam vitam concederent, & stationem tuendæ Reipublicæ viridioribus junioribusque mandarent; [6] cui ægre collega obtemperavit, tamen uterque una die privato habitu, imperij insigne mutavit; Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani; post triumphum inclytum quem Romæ ex numerosis gentibus egerant [7] pompa ferculorum illustri, qua Narsei conjuges sororesque & liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt autem [8] Salonas unus, alter in Lucaniam.

Diocletianus privatus in villa, quæ haud procul a Salonis est, XXVIII. præclaro otio senuit; inusitata virtute usus; [9] ut solus omnium [10] post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad

NOTÆ.

tium, & in omni re prudens. Festus.

1. *Primus regiæ consuetudinis formam.*] Cur primus, cum ante eum idem Caligula, Domitianus, &c. Melius Victor pag. 166. *Namque se primus omnium Caligulam post Domitianumque, Dominum palam dici passus, & adorari se appellarique uti Deum.*

2. *Ornamenta gemmarum.*] *Quippe qui primus ex auro veste quæsita serici ac purpura gemmarumque vim plantis concupiverit: quæ quanquam plus quam civilia, tumidique & affluentis animi levia tamen præ cæteris.* Victor.

3. *In chlamyde purpurea.*] Fortasse hic chlamydem ponit pro toga, purpuream enim togam fuisse notum est. Si enim chlamydem de paludamento intelligas, purpuream hic eam dixerit pro coccinea. Chlamydes enim sive paludamenta Imperatorum de cocco semper fuere tincta tam veteri stante Republica, quam hac recenti quæ sub Imperatoribus.

4. *Asperitatem suam etiam vultus horrore.*] Ideo *semiagrestem* cum vocat Victor. De eodem sic alter Victor in Epitome: *Herculius ferus natura, ardens libidine, consiliis stolidus, ortu agresti Pannonioque.*

5. *Cum tamen ingravescente ævo.*] [illegible] afferunt Victor & Zozimus, cur Diocletianus imperium deposuerit, quia scilicet rerum futuram perturbationem prospiciebat. Vide apud Victor. pag. 172.

6. *Cui ægre collega obtemperavit.*] Curam Reipublicæ abjecit, cum in sententiam Herculium ægerrime traduxisset.

7. *Pompa ferculorum.*] *Pompa* est transductio, transvectio. *Fercula* sunt quæ in ea pompa ferebantur, ut simulacra oppidorum, Deorum, spolia hostium, coronæ, machinæ, & alia id genus. Vide apud Florum 193.

8. *Salonas.*] In Illyrico, juxta mare.

9. *Ut solus omnium.*] Non solus, nam & idem cum illo fecerat Sylla, cum perpetuæ Dictaturæ honore se abdicavit ultro & volens, qua in re a C. Julio Cæsare, eximio illo Dictatore, id est, eximio magistro, postea reprehensus est. *Pater meus.*

10. *Post conditum.*] Id est, revocatum, restitutum, ut jam supra vidimus.

privatæ vitæ statum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei quod nulli post natos homines, ut cum privatus obisset, [1] inter Divos tamen referretur.

NOTÆ.

1. *Inter Divos tamen.*] Quippe is honos illis tantum deferebatur qui cum Augusto imperio fuerant.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER DECIMUS.

[1] Is igitur abeuntibus, [2] ad administrationem Reipublicæ Constantius & Galerius [3] Augusti creati sunt; divisusque inter eos Romanus orbis, ut Galliam, Italiam, Africam Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem Galerius obtineret; [4] sumptis duobus Cæsaribus. Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit: vir egregius & præstantissimæ civilitatis: [5] divinis provincialium ac privatorum studiis, [6] fisci commoda non admodum affectans: ducensque melius, publicas opes a privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari: adeo autem cultus modi- I.

NOTÆ.

1. *His igitur abeuntibus.*] Nempe Diocletiano & Herculio.

2. *Ad administrationem, &c.*] Aliter lego, sic: *His igitur abeuntibus ab administratione Reipublica, Constantius & Galerius Augusti creati sunt.* Primum quia ita solent dicere Latini, *abire Magistratu, abire ab administratione.* Deinde quis ferre possit? *Creati sunt Augusti ad administrationem Reipublica.* Ridiculum. *Pater meus.*

3. *Augusti creati sunt.*] *His diebus Constantius Constantini pater atque Armentarius Cæsares, Augusti appellantur.* Victor in Epitom. Factum an. U. 1056. post Ch. 304.

4. *Sumptis duobus Cæsaribus.*] Severo per Italiam, Maximino Galerio sororis filio per Orientem.

5. *Divinis provincialium ac privatorum studiis.*] Ferri potest. Malim tamen, *Divinus provincialium ac privatorum studiis*; quia scilicet ita loqui mos est. Eodem modo Victor de Constantio & de Galerio loquens: *Adeo miri*, inquit, *natura officiis*, &c.

6. *Fisci commoda non admodum affectans.*] Id est, qui fisci & ærarij opes in proprios usus convertere non tentabat.

ci, ut feriatis diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum eis argento ostiatim petito [1] triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit: præcipue quod Diocletiani [2] suspectam prudentiam, & Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserant. Obiit in Britannia, Eboraci, [3] principatus anno tertio-decimo, atque inter Divos relatus est.

11. Galerius, vir & probe moratus, & egregius in re militari, [4] cum Italiam quoque, sinente Constantio, administrationi suæ accessisse sentiret, [5] Cæsares duos creavit. Verum Constantio mortuo, Constantinus, [6] ex obscuriore matrimonio ejus filius, in Britannia creatus est Imperator, & in locum patris exoptatissimus moderator accessit. 7 Romæ interea Prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculij filium, qui haud procul ab Urbe [8] in villa publica morabatur, Augustum nuncupaverunt; quo nuncio Maximianus Herculius ad spem erectus [9] resumendi fastigij, [10] quod invitus amiserat, Romam advolavit e Lucania, quam sedem privatus elegerat, in agris amœnissimis consenescens: [11] Diocletianumque per litteras adhorta-

NOTÆ.

1. *Triclinia sternerentur.*] Triclinia proprie dicebantur tres lecti ad tria latera mensæ ita dispositi, ut unum mensæ latus convivis vacuum ferculis locum præberet. Sed postea triclinia de conclavibus & cœnationibus ipsis dici cœpere, ut hic, nisi etiam de mensis ipsis malis intelligi, cum dicat eas argento ostiatim petito instructas fuisse. Argentum enim hic est *de la vaisselle d'argent*: numquam tamen triclinia pro mensis memini me legisse.

2. *Suspectam prudentiam.*] Hæc intelligenda sunt ex iis quæ supra dixit: *Diocletianus moratus callide fuit, sagax præterea & admodum subtilis ingenio, & qui severitatem suam aliena invidia vellet explere.*

3. *Principatus anno tertio-decimo.*] Falsum est: si enim annos, quibus Cæsaris potestatem exercuit, conjungas cum annis quibus Augustum imperium obtinuit, annos XV. invenies: quippe creatus est Cæsar an. ab U. C. 1043. post Ch. 291. deinde *Augustus* factus anno U. C. 1056. post Ch. 304. Decessit biennio post & tribus mensibus.

4. *Cum Italiam quoque, sinente Constantio.*] Constantius enim contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit, ut supra Noster.

5. *Cæsares duos creavit.*] Severum & Maximinum Galerium Cæsares intelligit, quos jam supra initio hujus libri creatos dixit.

6. *Ex obscuriore matrimonio ejus filius.*] Ex Helena natus, quæ legitime Constantio nupta non fuit.

7. *Romæ interea Prætoriani.*] *Interim Romæ vulgus turmaque Prætoria Maxentium, retractante diu patre Herculio, Imperatorem confirmant.* Victor.

8. *In villa publica.*] Locus erat ita dictus extra urbem, Legatorum usui proprie destinatus. Sic & Constantinopolis, urbis Romæ æmula, villam & ipsa publicam habebat, sed Nicomediæ positam. *Pater meus.*

9. *Resumendi fastigij.*] Sic supra *fastigium* de imperio usurpavit.

10. *Quod invitus amiserat.*] Ægre enim Diocletiano obtemperavit, qui ei auctor fuit, ut in privatam vitam concederet. In fine libri superioris.

11. *Diocletianumque etiam per litteras*] Idem Victor in Epitom. pag. 221. *Quia Diocletianus dum ab Herculio atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestatus, in hunc modum respondit: Vtinam Salonæ possetis visere olera nostris manibus instituta, profecto numquam istud tentandum*

tus est, ut depositam resumeret potestatem: quas ille irritas habuit
sed adversum motum Prætorianorum atque Maxentij Severus Cæsar
Romam missus a Galerio, cum exercitu venit; obsidensque Urbem,
[1] militum suorum scelere desertus est.
Auctæ Maxentio opes, confirmatumque imperium. Severus fu- III.
giens, [2] Ravennæ interfectus est. Herculius tamen Maximianus,
post hæc in concione exercitus filium Maxentium denudare conatus,
seditionem & convicia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est,
dolo composito, tanquam a filio esset expulsus, [3] ut Constantino
genero jungeretur: moliens tamen Constantinum reperta occasione
interficere, qui in Galliis, & miltum & provincialium ingenti jam
favore regnabat, cæsis Francis atque Alamannis, captisque eorum
regibus: quos etiam bestiis, [4] cum magnificum spectaculum mune-
ris parasset, objecit. Detectis igitur insidiis per Faustam filiam,
quæ dolum viro enuntiaverat, [5] profugit Herculius Massiliam, ibi-
que oppressus: ex ea etenim navigare ad filium præparabat, pœ-
nas dedit justissimo exitu; vir ad omnem asperitatem sævitiamque
proclivus, infidus, [6] incommodus, civilitatis penitus expers.
[7] Per hoc tempus Licinius a Galerio Imperator est factus, Da- IV.

NOTÆ.

judicaretis. Ubi etiam illud mihi dubium quod dicit, Diocletianum a Galerio etiam sollicitatum ut imperium resumeret. Nam de solo Herculio hoc alij narrant. Zozimus etiam scribit Herculium non per litteras egisse, sed ad Diocletianum ivisse, qui tunc Carnuti degebat.

1. *Militum suorum scelere desertus est.*] *Is circum muros cum ageret, desertus a suis, quos præmiorum illecebris Maxentius traduxerat, &c.* Victor. Zozimus narrat Maxentium Severo e Mediolano profecto occurrisse, eumque militum animis majore ex parte pecunia corruptis, atque etiam Præfecto Prætorio Anullino sibi conciliato nullo negotio vicisse. Ipsum Severum fuga Ravennam elapsum, &c.

2. *Ravennæ interfectus est.*] Idem Victor., *obsessusque Ravenna obiit.* At Zozimus ait Severum Ravennam elapsum, quo intellecto Maximianus Herculius Maxentij pater Lucania relicta Ravennam contendit, quumque perspexisset hac invitum ejici non posse, quod munita foret & commeatu abundaret, sacramentis eum deludens persuasit ut Romam veniret, quo pergens Severus ubi ad locum venit, quem tres Tabernas vocant, ab insidiis quas ibidem Maxentius posuerat, apprehensus, necatus cervicibus laqueo fractis. Ita Zozim. quem sequutus Victor alter in Epitome scribit, *Severus ab Herculio Maximiano Romæ ad tres Tabernas extinguitur.*

3. *Vt Constantino genero jungeretur.*] Herculius enim Constantino Faustam dederat uxorem.

4. *Cum magnificum spectaculum muneris parasset.*] Mira loquendi ratio *spectaculum muneris*. Satis fuisset dicere sive *magnificum spectaculum*, sive *magnificum munus*. Sed ita Noster.

5. *Profugit Herculius Massiliam, ibique.*] *Maximianus Herculius a Constantino apud Massiliam obsessus, deinde captus, pœnas mortis genere postremo, fractis laqueo cervicibus, luit.* Victor in Epitom. Zozim. eum apud Tarsum morbo extinctum dicit. Sed in multis mihi suspecta Zozimi fides.

6. *Incommodus.*] Appellatio atrox & dira, ut & *importunus*, ubi de malo principe agitur.

7. *Per hoc tempus Licinius.*] *Hoc acrior Galerius adscito in consilium Jovio,*

cia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello, quod adversus Narseum gesserat, strenuis laboribus & officiis acceptus: [1] mors Galerij confestim secuta est. Respublica tum ab his quatuor Imperatoribus tenebatur, Constantino & Maxentio, [2] filiis Augustorum; Licinio & Maximino, [3] novis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperij sui anno, bellum adversum Maxentium civile commovit, [4] copias ejus multis præliis fudit: ipsum postremo Romæ adversus nobiles omnibus exitiis sævientem, [5] apud pontem Mulvium vicit, Italiaque est potitus. Non multo post deinceps in Oriente quoque adversus Licinium [6] Maximinus res novas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tarsum morte prævenit.

V. Constantinus tamen, vir ingens, & omnia efficere nitens quæ animo præparasset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit; quamvis necessitudo illi & affinitas cum eo esset: nam soror ejus Constantia, nupta Licinio erat, ac primo eum in Pannonia, [7] secundo ingenti apparatu bellum apud Cibalas instruentem, repentinus oppressit: omnique Dardania, Mœsia, Ma-

NOTÆ.

Licinium veteri cognitum amicitia Cæsarem, creat Augustum. Victor. Idem Zozim.

1. *Mors Galerij.*] An. U. C. 1063. post Ch. 311.

2. *Filiis Augustorum.*] Nempe Constantij & Herculij Maximiani.

3. *Novis hominibus.*] Qui nullo munere functi erant, cum Cæsares creati.

4. *Copias ejus multis præliis fudit.*] Tunc Constantinus antequam cum Maxentio manum consereret, de auxilio divino sollicitus in ipso meridie cœlo sereno, multis simul adstantibus & videntibus cernit Crucem splendentem, cum expressis in ea litteris, IN HOC SIGNO VINCES. Quapropter Constantinus admotus Christianæ Religioni vexilla militaria proposuit in formam Crucis cum duabus Græcis litteris χ ρ, quæ Christi nomen exprimunt. Deinde fortissima Maxentij præsidia expugnavit, & triplici prælio victor potissimam Italiæ partem hoc anno occupavit.

5. *Apud pontem Milvium vicit.*] *Maxentius dum adversus Constantinum congreditur, paulo superius a ponte Milvio, in pontem navigiis compositum ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, voratumque limo, pondere thoracis corpus vix repertum.* Victor in Epitom. Hunc pontem ita construxerat Maxentius, ut ab una ripa ad alteram non pertingeret, sed duas in partes ita divisum, ut in medio flumine pars utraque pontis fibulis ferreis conjungeretur, quæ revellebantur cum quis pontem junctum nollet. Et imperaverat fabris, ut cum primum viderent exercitum Constantini juncturæ pontis insistere, fibulas revellerent ac pontem solverent, ut ita quotquot hic insisterent, in fluvium delaberentur. Sed Maxentius insidiis quas hosti paraverat interceptus. Inde intelligendus Victor in Cæsaribus pag. 175. *Sed Maxentius atrocior in dies, tandem urbe in saxa rubra millia ferme novem ægerrime progressus, dum cæsa acie fugiens semet Romam reciperet, insidiis quas hosti apud pontem Milvium locaverat in transgressu Tiberi interceptus est.*

6. *Maximinus.*] *Dum hæc in Italia geruntur, Maximinus ad Orientem post biennij Augustum imperium fusus fugatusque a Licinio, apud Tarsum perit.* Victor. Factum ab U. C. 1065. post Ch. nat. 313. cum quadriennio Cæsar, & triennio Augustus fuisset.

7. *Secundo ingenti apparatu.*] Hic forte errat Eutrop. Post dissidium enim Constantini & Licinij, prima pugna apud Cibalas in Pannonia, secunda in Thracia,

cedonia potitus, numerosas provincias occupavit.

Varia deinceps inter eos bella, & [1] pax reconciliata ruptaque est: postremo Licinius navali & terrestri prælio victus [2] apud Nicomediam, se dedidit, [3] & contra religionem sacramenti Thessalonicæ privatus occisus est. Eo tempore res Romana sub uno Augusto [4] & tribus Cæsaribus (quod nunquam alias) fuit; cum liberi Constantini Galliæ, Orienti Italiæque præessent. Verum insolentia rerum secundarum aliquantum Constantinum ex illa [5] favorabili animi docilitate mutavit. Primum necessitudines persecutus, [6] egregium virum, & sororis filium, commodæ indolis juvenem interfecit, [7] mox uxorem, post numerosos amicos. VI.

Vir primo imperij tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporisque virtutes claruerunt, militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit; verum ita, [8] ut non superaret industriam. Nam etiam Gothos [9] post civile bellum varie profligavit, pace his ad postremum data; ingentemque apud Barbaras gentes memoriam gratiæ collocavit. [10] Civilibus artibus & liberalibus studiis deditus: affectator VII.

NOTÆ.

postquam pax facta. Vide quæ apud Victorem pag. 223.

1. *Pax reconciliata ruptaque est.*] Pax facta postquam in Thracia pugnatum, ea post septennium dirempta, prope Adrianopolim pugna commissa, qua fusus fugatusque Licinius Byzantium se recepit, ubi amissis fere & prælio & tempestate navibus, relicto Byzantio Chalcedona se recepit. Inde ad Nicomediam fuga elapsus, ubi supplex Constantino factus est, eumque adlata purpura Imperatorem ac dominum salutavit, a quo Thessalonicam ablegatus.

2. *Apud Nicomediam.*] Distinctione tantum laborare videtur hic locus. Lego: *Postremo Licinius navali & terrestri prælio victus, apud Nicomediam se dedidit.* Neque enim apud Nicomediam navali prælio vinci potuit. Lege modo notam superiorem.

3. *Et contra religionem.*] Neque multo post ei, violata jurisjurandi religione, quod quidem Constantino non insolens erat, laqueo vitam ademit. Zozim.

4. *Et tribus Cæsaribus.*] *Eo modo Respublica unius arbitrio geri cœpit, liberis Cæsarum nomina diverse retentantibus. Nam ea tempestate Imperatori nostro Constantio insigne Cæsaris datum.* Victor. Hic igitur Eutropius Crispum, Constantinum & Constantium Cæsares intelligit, præterito Liciniano Licinij filio, nisi malis hic Licinianum, Crispum & Constantinum designari, quod haud ita facile credam.

5. *Favorabili animi docilitate.*] Animi docilitas hoc loco lenitas est. Favorabilis autem cui omnes favent, aut qui omnium in se amorem colligit: ut jam supra.

6. *Egregium virum.*] Licinianum Licinij & Constantiæ Constantini sororis filium.

7. *Mox uxorem.*] Faustam, cum prius Crispum natu grandiorem filium occidisset. Vide apud Victorem pag. 177.

8. *Vt non superaret industriam.*] Fortuna Constantini ejus industriam non superabat: id est, non solum felicissimus, sed fortissimus etiam fuit. *Industria* hic est *fortitudo, virtus* ἀρετή.

9. *Post civile bellum.*] Cum Maxentio gestum.

10. *Civilibus artibus & liberalibus studiis deditus.*] *Calumnias sedare legibus severissimis, nutrire artes bonas, præcipue studia litterarum: legere ipse, scribere, meditari, audire legationes & querimonias provinciarum.* Victor in Epitom.

justi amoris, quem omnino sibi & liberalitate & docilitate quæsivit; sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores eos clarioresque præstaret.

VIII. Multas leges rogavit; [1] quasdam ex bono & æquo, plerasque superfluas, [2] nonnullas severas, primusque [3] urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est, ut Romæ æmulam faceret. [4] Bellum adversum Parthos moliens, qui jam Mesopotamiam fatigabant, [5] uno & trigesimo anno imperij, ætatis sexto & sexagesimo, [6] Nicomediæ in villa publica obiit. [7] Denuntiata mors ejus etiam per crinitam stellam, quæ inusitatæ magnitudinis aliquamdiu fulsit; eam Græci *Cometen* vocant; atque inter Divos meruit referri.

IX. Successores [8] filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Cæsar prosperrima indole, neque [9] patruo absimilis, haud multo post oppressus est factione militari, [10] & Constantio patruele suo sinente potius quam jubente. [11] Constantinum porro, fratri bellum inferentem, & apud Aquileiam inconsultius prælium aggressum, Constantis duces interemerunt; ita Respublica [12] ad duos Augustos redacta est. Constantis imperium, strenuum ali-

NOTÆ.

1. *Quasdam ex bono.*] *Remota olei frumentique adventitiæ præbitiones quibus Tripolis ac Nicæa acerbius angebantur, &c. Fiscales molestiæ severius pressæ, &c.* Victor in Cæsaribus.

2. *Nonnullas severas.*] Quibus gravissima tributa imperata.

3. *Vrbem nominis sui.*] Constantinopolim.

4. *Bellum adversum Parthos.*] *Ita anno imperij tricesimo secundoque, cum totum orbem tredecim tenuisset, sexaginta natus atque amplius duo, in Persas tendens, a quis bellum irrumpere acceperat, rure proximo Nicomediæ, Achyronem vocant, excessit.* Victor.

5. *Vno & trigesimo.*] Imperavit tantum an. XXX. mensibus IX. diebus XXVII. Mortuus an. U. C. 1089. post Ch. nat. 337. die Maij 22.

6. *Nicomediæ in villa publica.*] Supra notatum est Constantinopolim instar Romæ villam suam publicam habuisse Nicomediæ positam.

7. *Denuntiata mors ejus etiam per crinitam stellam.*] Victor. *Cum id tetrum sidus regni, quod crinitum vocant, portendisset.* Ea superstitione Veteres imbuti fuere, ut crederent *cometas*, sive *crinita sidera* Principibus sive Regibus mortem intentare, eaque opinione multi hodieque sunt, etsi viri doctissimi probavere sidera illa solida esse corpora nullo modo reliquis sideribus fœdiora.

8. *Filios tres.*] Constantinum, Constantem & Constantium: qui ita inter se imperium partiti, ut Constantinus cuncta trans Alpes: Constantius a freto Propontidis Asiam atque Orientem: Constans Illyricum, Italiam, Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniam & Achaiam.

9. *Patruo.*] Constantino.

10. *Et Constantio patruele suo sinente potius.*] Constantij tamen insidiis occisum Dalmatium dicit Zozim. Eutropio consentire videtur Victor: *Igitur confestim Dalmatius, incertum quo suasore, interficitur.*

11. *Constantinum porro.*] *Constantinus latrocinij specie dum incautus fœdeque temulentus, in aliena irruit, obtruncatus est, projectusque in fluvium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.* Victor in Epitom.

12. *Ad duos Augustos.*] Constantium & Constantem.

quandiu & justum fuit; mox cum & valetudine improspera, [1] & amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia conversus, cum intolerabilis provincialibus, militibus injucundus esset, [2] factione Magnentij occisus est. Obiit autem non longe ab Hispaniis, in castro [3] cui Helenæ nomen est, [4] anno imperij XVII. [5] ætatis trigesimo: [6] rebus tamen plurimis strenue militia gestis, exercituique per omne vitæ tempus sine gravi crudelitate terribilis.

Diversa Constantij fortuna fuit; [7] a Persis enim multa & gravia X.
perpessus, sæpe captis oppidis, obsessis urbibus, cæsis exercitibus, nullumque ei contra Saporem prosperum prælium fuit; [8] nisi quod apud [9] Singaram haud dubiam victoriam ferocia militum amisit, qui pugnam seditiose & stolide contra rationem belli, die jam præcipiti, poposcerunt. Post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias obtinente; etiam Illyricum res novas habuit, [10] Veteranione ad imperium consensu militum electo: quem grandævum jam, & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ, [11] ad tuendum Illyricum Principem creaverunt: [12] virum probum, & [13] mo-

NOTÆ.

1. *Et amicis pravioribus uteretur.*] Ministrorum pravitate execrabilem vocat Victor.

2. *Factione Magnentij occisus est.*] Vide apud Victorem pag. 225.

3. *Cui Helenæ nomen est.*] Retinet nomen, nam ab Hispanis *Elna* dicitur.

4. *Anno imperij XVII.*] Imo XVI. Tredecim Augustus, triennio Cæsar.

5. *Ætatis trigesimo.*] Imo XXIX. Natus enim post Ch. 321. occisus post Ch. nat. 350.

6. *Rebus tamen pluribus strenue gestis.*] *Exterarum gentium compressis motibus.* Victor.

7. *A Persis enim multa & gravia perpessus.*] *Constantius in Persas vario ac magis difficili pugnavit eventu, præter leves excubantium in limite congressiones, majori Marte novies decertatum est per duces suos septies, ipse præsens bis adfuit. Verum Sisavena, Singavena præsente Constantio: ac Sagarena, Constantiniensi quoque, & cum Amida capta est; grave sub eo Principe Respublica vulnus accepit.* Sextus Rufus.

8. *Nisi quod apud Singaram.*] Totam hanc rem belle explicat Sextus Rufus: *Nocturna vero Elliensi prope Singaram pugna*, inquit, *ubi præsens Constantius adfuit, omnium expeditionum compensatus fuisset eventus, si locis & nocte adversantibus, percitos ferocia milites ab intempestivo pugnandi tempore Imperator ipse eos adloquendo revocare potuisset, qui tamen invicti viribus, improvisis adversum sitim aquarum subsidiis, incumbente jam vespere castra Persarum aggressi, ruptis munitionibus occuparunt; fugatoque rege, cum a prælio respirantes patentibus luminibus reperta aqua inhiarent, nimbo sagittarum obruti sunt, cum stolide ad dirigendos certius in se ictus lumina ipsi per noctem accensa præberent.*

9. *Singaram.*] Ad Tigrim fluvium.

10. *Veteranione.*] Malim *Vetranione.* Ita enim uterque Victor & Zozim. Βετρανίωνα.

11. *Ad tuendum Illyrium.*] *Per Illyrios peditum magisterio milites curabat.* Victor. Pannoniorum exercituum ducem vocat Zozim.

12. *Virum probum, &c.*] Eum tamen ingenio stolidiorem, idcircoque agresti vecordia pessimum dicit Victor.

13. *Morum veterum.*] Magna laus cum quis antiquos mores obtinere diceretur, ita enim quasi aurei sæculi reliquiæ quædam extollebatur. Sic apud Terent. Andr. V. IV. *Optime hospes pol Crito antiquum obtines.*

rum veterum, ac jucundæ civilitatis: [1] sed omnium liberalium artium expertem, adeo ut ne elementa quidem prima litterarum, nisi grandævus, [2] & jam Imperator, acceperit.

XI. Sed a Constantio, [3] qui ad ultionem fraternæ necis bellum civile commoverat, abrogatum est Veteranioni imperium, qui [4] novo inusitatoque more, consensu militum [5] deponere insigne compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit, [6] Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium invadente: qui sævis exordiis dignum exitum nactus est; [7] vigesimo enim atque octavo die a Magnentianis ducibus oppressus, pœnas dedit: caputque ejus pilo per Urbem circumlatum est: [8] gravissimæ proscriptiones & nobilium cædes fuerunt.

XII. Non multo post Magnentius [9] apud Mursiam profligatus acie est, ac pæne captus: [10] ingentes Romani imperij vires ea dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ, [11] quæ multum triumphorum [12] possent securitatisque conferre. [13] Orienti mox a Constantio Cæsar est datus [14] patrui filius Gallus: Magnentiusque diversis præliis victus, [15] vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit, imperij

NOTÆ.

1. *Sed omnium liberalium artium expertem.*] *Litterarum prorsus expers.* Victor.

2. *Et jam Imperator.*] Id est, paulo ante quam Imperator fieret, falsum enim si aliter intelligas.

3. *Qui ad ultionem fraternæ cædis.*] Necis Constantis qui a Magnentio occisus.

4. *Novo inusitatoque more.*] Novum hunc & inusitatum morem (id est modum) vocat, quod amice insignia imperij deposuerit, cum vi & armis retinere posset: vel potius, quod militum suorum consensu. Vide apud Victorem. pag. 180.

5. *Deponere insigne.*] Adderem *Imperij. Pater meus.*

6. *Nepotiano Constantini sororis filio.*] *His diebus Romæ Nepotianus Etropiæ Constantini sororis filius, hortantibus perditis, Augusti nomen rapit.* Victor in Epitom. Alter Victor *Potentianum* eum vocat.

7. *Vigesimo atque octavo die.*] *Tricesimo die triduo minus.* Victor.

8. *Gravissimæ proscriptiones & nobilium cædes.*] Ab ipso Nepotiano scilicet & Magnentij ducibus perpetratæ. Victor. *Ejus stolidum ingenium adeo plebi Romanæ patribusque exitio fuit, uti passim domus, fora, viæ, templaque cruore ac cadaveribus opplerentur bustorum modo. Neque per eum tantum, verum etiam advolantibus Magnentianis.*

9. *Apud Mursiam.*] *Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiam dimicans vicit.* Victor. Mursiam vocat Zozim. Supra Dravum fluvium sita est in Illyrico.

10. *Ingentes Romani imperij vires.*] *In quo bello pæne numquam amplius Romanæ consumptæ sunt vires, totiusque imperij fortuna pessundata.* Victor.

11. *Quæ multum triumphorum.*] Scribe, *& quæ multum.* Pater meus. Sed nihil necesse: *idoneæ quæ*, id est, *ita idoneæ ut, &c.* Loquendi modus temporibus illis familiaris.

12. *Possent.*] pro potuissent.

13. *Orienti mox a Constantino.*] Hoc jam factum ante Nepotiani cædem. Vide apud utrumque Victorem.

14. *Patrui filius Gallus.*] Constantij filius, & Juliani, qui mox imperavit, frater.

15. *Vim vitæ suæ apud Lugdunum.*] *Nec multo post apud Lugdunum coangustatus, gladio occulte proviso, ictum pulsu parietis juvans, transfosso latere, ut*

anno

anno tertio, mense septimo: [1] frater quoque ejus [2] Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

XIII. Per hæc tempora etiam a Constantio multis incivilibus gestis, [3] Gallus Cæsar occisus est: vir natura ferus, & ad tyrannidem pronior, si suo jure imperare licuisset. [4] Sylvanus quoque in Gallia res novas molitus, ante diem trigesimum extinctus est.

XIV. Solus in imperio Romano eo tempore Constantius Princeps & Augustus fuit. Mox [5] Julianum Cæsarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem, [6] tradita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida [7] Barbari expugnassent, alia obsiderent, ubique fœda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia jam calamitate nutaret: [8] a quo modicis copiis apud [9] Argentoratum Galliæ urbem ingentes Alamannorum copiæ extinctæ sunt, [10] rex nobilissimus captus, Galliæ restitutæ; multa postea per eundem Julianum egregie adversum Barbaros gesta sunt; submotique ultra Rhenum Germani, [11] & finibus suis Romanum imperium restitutum.

XV. Neque multo post, [12] cum Germanici jam exercitus a Galliarum præsidio tollerentur, consensu militum Julianus factus Augustus est: interjectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus est, Constantio Parthicis bellis occupato: quibus rebus cognitis [13] ad bellum civile conversus, in itinere obiit, [14] inter Ciliciam Cappado-

NOTÆ.

erat vasti corporis; vulnere naribusque & ore cruorem effundens mense imperij quadragesimo secundo, ætatis anno prope quinquagesimo, expiravit. Victor in Epitome.

1. *Frater quoque ejus.*] Decentius quem Cæsarem creatum Galliis præfecerat, is Magnentij morte audita, laqueo fasciæ ad collum posito vitam finivit.

2. *Senonis.*] In Gallia Lugdunensi puto.

3. *Gallus Cæsar occisus est.*] *Neque multo post ob sævitiam atque animum trucem Gallus Augusti jussu interiit.* Victor. Unde patet verba illa, *multis incivilibus gestis*, non de Constantio, sed de Gallo ipso intelligenda.

4. *Sylvanus quoque.*] *Sylvanus Imperator effectus die imperij vicesimo octavo perimitur.* Victor in Epitome.

5. *Julianum.*] Constantij filium.

6. *Tradita ei in matrimonium sorore.*] Helena.

7. *Barbari.*] Germani. Victor. *Germanis pleraque earum partium populantibus.*

8. *A quo modicis copiis apud Argentoratum.*] *Iste (Julianus) in campis Argentoratensibus apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias delevit.* Victor in Epitome.

9. *Argentoratum.*] *Strasbourg.*

10. *Rex nobilissimus.*] *Chonodomarius.*

11. *Et finibus suis Romanum imperium restitutum.*] *Redditus limes Romanæ possessionis.* Victor in Epitom.

12. *Cum Germanici jam exercitus a Galliarum præsidio tollerentur.*] Constantius cum in Persas expeditionem pararet Germanicos exercitus qui Galliam tutabantur evocabat, sed milites qui inviti e Galliis in Orientem traducebantur, seditionem movent, & Julianum Imperatorem proclamant. An. U. 1112. post Ch. 360. Hoc intelligit Eutropius.

13. *Ad bellum civile.*] Cum patruele Juliano.

14. *Inter Ciliciam Cappadociamque.*] Bene: In radicibus montis Tauri apud Mopsocrenem mortuus. Adi Victorem pag. 227.

ciamque, [1] anno imperij octavo & xxx. [2] ætatis quinto & XL. meruitque inter Divos referri: vir egregiæ tranquillitatis, [3] placidus, nimis amicis & familiaribus credens, [4] mox etiam uxoribus deditior: qui tamen primis imperij annis ingenti se modestia egerit: familiarium etiam locupletator: neque inhonoros sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia: ad severitatem tamen propensior, [5] si suspicio imperij moveretur, mitis alias, [6] & cujus in civilibus magis quam in externis bellis sit laudanda fortuna.

XVI. [7] Hinc Julianus rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum; [8] cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & castella Persarum in deditionem accepit, vel vi oppugnavit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem stativa aliquamdiu habuit: remeansque victor, dum se inconsultius prœliis inserit, [9] hostili manu interfectus est, [10] sexto Kalendas Julias imperij anno septimo, ætatis altero & trigesimo: atque inter Divos relatus est: vir egregius, & Rempublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset: [11] liberalibus disciplinis apprime eruditus, Græcis doctior, atque adeo ut Latina eruditione nequaquam cum Græca scientia conveniret: facundia ingenti, promptæ memoriæ & tenacissimæ: [12] in quibusdam Philosopho propior: in amicos liberalis: [13] sed minus diligens quam tantum Principem decuit: fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriæ ejus inferrent: in provinciales justissimus: & tributorum, quatenus ferri posset, oppressor: civilis in cunctos: mediocrem habens ærarij curam: [14] gloriæ avidus, ac per eam animi

NOTÆ.

1. *Anno imperij octavo & xxx.*] *Imperij nono atque trigesimo.*] Victor. Eum tamen imperasse comperies an. 36. menses fere sex.

2. *Ætatis quinto & quadragesimo.*] *Anno avi quarto & quadragesimo.* Victor. Natus enim anno U. 1069. post Ch. 317. Mortuus vero an. U. 1113. post Ch. 361. Sed tunc puto annum quadragesimum quintum ingressus erat.

3. *Placidus.*] *Placidus clemensque pro negotio.* Victor.

4. *Mox etiam uxoribus deditior.*] *Amicorum amori deditus & uxorum.* Victor.

5. *Si suspicio imperij moveretur.*] Id est, si aliquem imperium affectare suspicaretur. Nam & ideo Gallum interfici curavit. Zozim.

6. *Et cujus in civilibus magis.*] Hinc alter Victor in Epitom. *Felix bellis civilibus, externis lacrymabilis.*

7. *Hinc Julianus.*] Anno U. 1113. post Ch. 361.

8. *Cui expeditioni.*] Hinc Eutropij ætas facile appareat. Sed de hoc jam satis.

9. *Hostili manu interfectus est.*] *Ab uno ex hostibus & quidem fugiente, conto percutitur.* Victor in Epitome.

10. *Sexto Kalendas Julias.*] Id est, die 25. Junij, quod verum est ex Ammiano.

11. *Liberalibus disciplinis apprime eruditus.*] *Fuerat in eo litterarum ac negotiorum ingens scientia.* Victor in Epitom.

12. *In quibusdam Philosopho propior.*] *Æquaverat Philosophos & Græcorum sapientissimos.* Idem.

13. *Sed minus diligens quam tantum Principem decuit.*] Hæc interpretatus alter Victor in Epitom. *Hæc minuebat*, inquit, *quarumdam rerum neglectus modus.*

14. *Gloria avidus.*] *Cupido laudis immodica.* Et: *Ita illum cupido gloriæ flagrantior pervicerat, ut neque terræ motu,*

plerumque immodici: [1] nimius religionis Christianæ insectator, perinde tamen ut cruore abstineret. Marco Antonino non absimilis: quem etiam æmulari studebat.

XVII. Post hunc Jovinianus, [2] qui tunc domesticus militabat, ad obtinendum imperium consensu exercitus [3] electus est, commendatione patris [4] quam sua militibus notior, qui jam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero prælio victus, pacem cum Sapore necessariam quidem, [5] sed ignobilem fecit, mulctatus finibus, ac nonnulla imperij Romani tradita: quod ante eum [6] annis mille centum & duobus-de-viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quinetiam legiones nostræ ita & [7] apud Caudium per Pontium Telesinum, ita [8] & in Hispania apud Numantiam, [9] & in Numidia sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si fœderis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset: [10] sicut a Romanis omnibus his bellis, quæ commemoravi, factum est. Nam & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt: neque pax rata fuit. [11] Sed dum æmulum imperij veretur, intra Orientem residens, gloriæ pa-

NOTÆ.

neque plerisque præsagiis, quibus vetabatur petere Persidem, adductus sit finem ponere ardori, ac noctu quidem visus ingens globus cælo labi die belli cautum præstitit. Victor in Epitom.

1. *Nimius religionis Christianæ insectator.*] Ita ut labarum Constantini, id est, vexillum cum cruce, removerit.

2. *Qui tunc domesticus militabat.*] Credibile est fuisse illum domesticorum ducem aliquem, vel fortasse *magnum domesticatum* tunc gerebat, erat autem prima dignitas illis temporibus. De domesticis quos interdum *Protectores* vocabant, cum scilicet in acie latus Principis protegebant, apud Victorem dictum est. Vide tamen Hotomannum & Cujacium: præter cæteros autem Joannem Meursium in Lexico Græco-Barbaro. Huc opinor traducendus locus est Satyrici Poëtæ (*domestica castra*,) de quo haud scio an Interpretes monuerint. *Pater meus.*

3. *Electus est.*] An. U. 1115. post Ch. 363. die 27. Junij.

4. *Patris.*] Varroniani.

5. *Sed ignobilem fecit.*] *Conditionibus, quod numquam ante accidit, dispendiosis Romanæ Reipublicæ impositis, ut Nisibis & pars Mesopotamiæ traderetur.* Sextus Rufus.

6. *Annis mille centum & duobus-de-viginti.*] Demendi sunt anni tres: tunc enim annus fuit ab U. C. 1115.

7. *Apud Caudium.*] Veturio Postumioque Coss. Flor. lib. 1. cap. 16.

8. *Et in Hispania apud Numantiam.*] Pompeio & Mancino Coss. Vide lib. IV. cap. XV. & Flor. lib. II. cap. 18.

9. *Et in Numidia.*] Primum Consule Calpurnio, & iterum Consule Albino. Vide lib. IV. cap. XXIV. & Flor. lib. III. cap. 1.

10. *Sicut a Romanis omnibus his bellis.*] Verum est omnibus his bellis pacem a Consulibus factam a Senatu reprobatam esse. Sed tunc Consules ipsi ejusdem pacis auctores hostibus tradebantur. Hic autem deerat similis prætextus. Ab Imperatore enim ipso facta pax, &c.

11. *Sed idem æmulum.*] Verebatur, si in Oriente diutius resideret, ne alter imperium occuparet. Idem fere Sextus Rufus: *Quibus* (conditionibus) *cupidior regni, quam gloriæ Jovianus imperio rudis acquievit.*

rum consuluit. Itaque iter ingressus, [1] atque Illyricum petens, [2] in Galatiæ finibus repentina morte obiit: vir alias neque iners neque imprudens.

XVIII. Multi exanimatum opinantur [3] nimia cruditate: inter cœnandum enim epulis indulserat: alij odore cubiculi, quod ex recenti [4] tectorio calcis, grave quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas jusserat. [5] Decessit imperij mense septimo, [6] quarto-decimo Kalendas Martias: ætatis, [7] ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno: ac benignitate Principum, qui ei successerunt, inter Divos relatus est. Nam & civilitati propior, & natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviniano eodem & Varroniano Consulibus, [8] anno Urbis conditæ millesimo centesimo & nono-decimo. [9] Quia autem ad inclytos Principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. [10] Nam reliqua stylo majore dicenda sunt: quæ nunc non tam prætermittimus, [11] quam ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

NOTÆ.

1. *Atque Illyricum petens.*] Constantinopolim accelerabat, ut inde in Illyricum.

2. *In Galatiæ finibus.*] In urbe Dadastana inter Galatiam & Bithyniam.

3. *Nimia cruditate.*] *Hic a Perside, hieme aspera mediaque, Constantinopolim accelerans, cruditate stomachi, vel tectorio novi operis gravatus, repente interiit,* Victor in Epitom.

4. *Tectorio.*] Tectorium, Cataplasma quo parietes induuntur.

5. *Decessit imperij mense septimo.*] Mense septimo & die vigesimo secundo. Electus enim XXVI. die Junij. Mortuus die XVII. Februarij anni sequentis, nempe an. U. 1116. post Ch. 364.

6. *Quarto-decimo Kalendas Martias.*] Id est, die XVI. Februarij. Alij decimo-tertio Kal. nempe die Februarij XVII.

7. *Ut qui plurimum minimumque tradunt, &c.*] Sic initio lib. I. *post Troiæ excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, &c.* Id est, *ut eos præteream qui, &c.* Sunt enim qui plures annos Joviano tribuant. Velut ipse Victor in Epitome: *Interiit*, inquit, *annos gerens proxime quadraginta.* Sunt etiam qui pauciores: mediam inter utrosque viam insistit Eutropius.

8. *Anno Urbis conditæ centesimo & nono-decimo.*] Eumdem numerum sequitur quem supra posuit. Vere tamen hic annus fuit Urbis conditæ M. C. XVI.

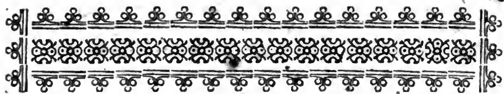
9. *Quia autem ad inclytos Principes.*] Intelligit Valentem & Valentinianum qui tunc imperitabant.

10. *Nam reliqua stylo majore dicenda sunt.*] Eodem modo Sextus Rufus post Jovianum operi modum faciens, sic Diocletianum alloquitur: *Quam magno deinceps ore, tua, Princeps invicte, facta sunt personanda.*

11. *Quam ad majorem scribendi diligentiam.*] Quod tamen non præstitit Eutropius, vel morte præventus, vel quolibet casu impeditus.

FINIS.

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

QUÆ APUD EUTROPIUM LEGUNTUR.

Prior numerus librum, poſterior caput indicat.

Augustorum

B.

B.

I.

L.

lectissima

pontus,

Q

ſuperiore,

T.

ſuperiore,

Z

superiore,

Z

superiore,

Z

X

Z

FINIS INDICIS GENERALIS.

